

ISSN 2587-4365

E-ISSN 2587-4373

Nr. 07-08 (367-368) 2022

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică

LAW AND LIFE

Scientific-practical publication

ЗАКОН И ЖИЗНЬ

Научно-практическое издание

Chișinău • 2022

Se editează din ianuarie 1991

Revista în proces de acreditare

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție, Asociația Judecătorilor din Republica Moldova, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” (Cahul), Universitatea „Spiru Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei” (Iași)

COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactor-șef: prof. univ., dr. **Radion Cojocaru**

din Republica Moldova:

prof. univ., dr. **Iu. Larii**, prof. univ., dr. hab. **V. Cușnir**; conf. univ., dr. **D. Ostavciuc**; prof. univ., dr. hab. **Gh. Costachi**; prof. univ., dr. hab. **Gh. Gladchi**; prof. univ., dr. **V. Bujor**; prof. univ., dr. **Șt. Belecciu**; prof. univ., dr. **T. Osoianu**; conf. univ., dr. **Iu. Odagiu**; conf. univ., dr. **I. Erhan**; conf. univ., dr. **I. Trofimov**; conf. univ., dr. **M. Gherman**; conf. univ., dr. **B. Glavan**; conf. univ., dr. **C. Rusnac**; conf. univ., dr. **A. Nastas**; conf. univ., dr. **V. Ionașcu**; conf. univ., dr. **M. Pavlencu**; conf. univ., dr. **Gr. Ardelean**; conf. univ. **Ed. Pui**; drd. **Ion Chirtoacă**; drd. **A. Lungu**; drd. **Ig. Soroceanu**; drd. **V. Vasilița**.

din străinătate:

prof. univ., dr. **C. Voicu** (București, România); prof. univ., dr. **G.-M. Țical** (Constanța, România); prof. univ., dr. **C. Peța** (Constanța, România); prof. univ., dr. **Weslav Plywaczewski** (Olsztyn, Polonia) dr. **M. David** (Constanța, România); conf. univ., dr. **G.-A. Nicula** (Galați, România); prof. univ., dr. **O. Krișevici** (Kiev, Ucraina); conf. univ., dr. **Iu. Șcaplerov** (Mogileov, Republica Belarus); conf. univ., dr. **V. Abroschin**, (Odesa, Ucraina); conf. univ., dr. **A. Politova** (Mariupol, Ucraina).

COLEGIUL TEHNIC DE REDACȚIE

Ruslan Condrat, redactor-șef tehnic

Iulian Bogatu, redactor

Angela Pareniuc, traducător

Natalia Condrat, tehnoredactor

Victor Moțpan, tehnoredactor

Adresa redacției:

str. Gh. Asachi nr. 21, mun. Chișinău, MD - 2009, Republica Moldova

tel.: 022-234 132 (contabilitatea)

© Legea și viața

pagina web: www.academy.police.md

Culegere și paginare computerizată. Bun de tipar 15.08.2022. Formatul 60x84/8. Tipar offset.

Coli conv. de tipar 18,13. Imprimată la tipografia Departamentului editorial poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, mun. Chișinău.

CONDIȚII DE PUBLICARE

Materialele destinate publicării se transmit de către autori numai pe suport electronic, prin adresa de e-mail *ruslan.condrat@gmail.com*.

Odată cu înaintarea oricărui material autorul/autorii trebuie să indice următoarele date:

- prenumele (complet) și numele;
- afilierea instituțională și denumirea funcției deținute;
- adresa poștală pentru expedierea revistei „Legea și Viața” în care urmează să fie publicat articolul trimis redacției;
- adresa de mesagerie electronică și un număr de telefon (mobil sau fix);
- foto autorului/autorilor în format **jpg.** sau **tiff.**;
- este obligatorie indicarea CZU pentru fiecare articol.

Materialele trimise trebuie însoțite de un rezumat (în limbile română și engleză), cuprinzând 1.000-1.500 de caractere și de cel puțin cinci cuvinte-cheie (în limbile română și engleză). Rezumatul trebuie să cuprindă identificarea subiectului tratat, obiectivele urmărite de autor, rezultatele cercetării și implicațiile teoretice și practice ale studiului.

Pentru materialele care urmează să fie publicate la rubricile: „Recomandări editoriale”, „Practică judecătorească rezumată și comentată” și „Interviuri” nu sunt necesare rezumatul, cuvintele-cheie și bibliografia.

Mod de redactare:

- **format A4;**
- **marginii:** sus – 2 cm; jos – 2 cm; stânga – 2,5 cm; dreapta – 2 cm;
- **hârtie** interlinie – 1,15;
- **font** Times New Roman;
- **titlul** - corp 14, numele autorului și afilierea - corp 12, textul - corp 12.
- **tabelele:** se încadrează în text, se numerotează în dreapta sus, iar titlul se scrie în stânga sus;
- **figurile:** vor fi încadrate în text și vor fi numerotate;
- **ilustrațiile** vor fi în format **jpg.** sau **tiff.** cu următoarele caracteristici: 300 dpi și minim 1 MB;
- **formulele și ecuațiile:** inserate în text vor fi numerotate în dreapta paginii;
- **referințele la sursele bibliografice:** se indică în paranteze pătrate, inserate în text, de exemplu [8]. Dacă sunt citate anumite părți ale sursei, după indicele bibliografic se indică și pagina, de exemplu [8, p. 231].

La sfârșitul articolelor se atașează bibliografia utilizată la notele din paranteze pătrate, potrivit următoarelor modele, după caz: [se trec doar referințele la lucrări/articole de specialitate, ordonate alfabetic, apoi cronologic]:

[Model lucrare]

Stătescu C. Drept civil. Persoana fizică. Persoana juridică. Drepturile reale, București: Editura Didactică și Pedagogică, 2020. 234 p.

Семенов В.В. Философия: итог тысячелетий. Философская психология. Москва: Эврика, 2000. 64 с.

[Model lucrare cu mai mult de trei autori]

Stan N. ș.a. Tratat de criminalistică. București: Ed. Timpul, 2004. 282 p.

[Model contribuție într-o lucrare]

Kuglay I. „Procedura de cameră preliminară. Soluțiile”. În: M. Udriou (coord.), Codul de procedură penală. Comentariu pe articole, ediția a 2-a, București: Ed. C.H. Beck, 2004, p. 1422-1423.

iulie - august 2022

[Model articol]

Adăscăliței M. Tăierea ilegală a vegetației forestiere. În: Revista de drept, nr. 9, 2018, p. 17-22.

[Model articol în lucrări științifice]

Rurac M. Insolvabilitatea fictivă. În: Culegere de lucrări științifice a Universității de Stat din Moldova, 2001, vol. 9, p. 95-99.

[Model articol în materialele simpoziunilor]

Babuc V. ș.a. Cercetări și realizări în tehnica criminalistică. În: Realizări, programe, perspective. Tezele conf. jubiliare internaționale. Chișinău: Universitatea Tehnică a Moldovei, 1995, p. 152-157.

[Alte surse]

Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova. Nr. 259-XV din 15 iulie 2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 30.07.2004, nr.125-129 (1479-1483).

[Model websites]

Mihai R. Relațiile de muncă în contextul prevenirii riscului de îmbolnăvire cu coronavirus (COVID-19), disponibil pe www.juridice.ro, accesat la 13 martie 2020.

Articolele propuse spre publicare vor fi supuse unui proces de evaluare de tip peer-review, efectuată de către doi referenți independenți.

Evaluarea are în vedere, îndeosebi, valoarea științifică a materialelor propuse spre publicare, aspectele de noutate doctrinară, documentarea și informarea bibliografică a autorilor, interesul publicistic al articolelor, respectarea cerințelor tehnice de redactare și stilul publicistic al autorilor.

Articolele acceptate de redacție intră în procesul de tehnoredactare și tipărire cu o lună înaintea publicării.

Redacția recomandă autorilor ca dimensiunile materialelor transmise spre publicare să nu depășească, de regulă, **20.000-40.000** de semne (fără spațiu).

Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

Privitor la materialele care se publică, redacția își rezervă următoarele drepturi:

- să le redacteze în conformitate cu regulile de stil proprii revistei „Legea și Viața”;
- să le publice și în ediția electronică a revistei;

Redacția revistei „Legea și Viața” nu-și asumă nicio răspundere pentru nerespectarea reglementărilor înscrise în legislația privind drepturile de autor. În caz de plagiat – parțial sau integral – întreaga răspundere, atât juridică (penală, contravențională, civilă), cât și deontologică, revine în exclusivitate autorului. De asemenea, opinia autorilor nu exprimă opinia redacției în abordarea subiectelor de referință.

Precizăm că regulile de stil proprii revistei „Legea și Viața” care trebuie avute în vedere la redactarea materialelor trimise redacției de către autori, precum și procesul de evaluare a acestora sunt disponibile în pagina web: www.academy.police.md

SUMAR:

STUDII ȘI COMENTARII

Iurie ODAGIU, Constantin RUSNAC

*Modelarea ca metodă de cunoaștere a adevărului**Modeling as a method of knowing the truth.....7*

Alexandru PARENIUC, Andrei GHIMPU

*Confiscarea ca măsură asiguratorie în protecția bunurilor de valori culturale prin prisma jurisprudenței**Confiscation as an insurance measure in the protection of assets of cultural values in the light of jurisprudence.....16*

Iurie ODAGIU, Andrei LUNGU

*Aspecte criminalistice ale aplicării poligrafului la cercetarea infracțiunilor informatice**Forensic aspects of the use of the polygraph in the investigation of cybercrimes.....23*

Radion COJOCARU, George-Marius ȚICAL

*Elucidarea conținutului obiectului juridic în procesul de încadrare a infracțiunilor**Elucidation of the content of the legal object in the process of crime's classification.....30*

Cezar PEȚA, Andrian CIUMAC

*Dimensiunea curriculară – componentă esențială a calității procesului de formare profesională a angajaților Inspectoratului General pentru Situații de Urgență**Curriculum dimension an essential component of the quality of the vocational training process of employees of the General Inspectorate for Emergency Situations.....43*

Boris GLAVAN

*Reflecții privind garanțiile respectării drepturilor persoanei în activitatea specială de investigații**Reflections on guarantees of respect for the rights of the person in the special investigation activity.....51*

Ianuș ERHAN

*Sistemul organizațional al domeniului de ordine și securitate publică**The organizational system in the field of order and public security.....65*

Анна ПОЛИТОВА

*Противодействие торговле людьми в Украине в условиях вооруженного конфликта**Counteraction to human trafficking in Ukraine under armed conflict.....82*

Octavian BEJAN

*Unele laturi ale dreptului moldovenesc în veacurile XVII-XVIII**Certains aspects du droit moldave aux XVII-XVIII siècles.....90*

Oleg BONTEA

*Minoritățile naționale, autonomia și autodeterminarea popoarelor**National minorities, autonomy and self-determination of peoples.....98*

Sergiu CREȚU, Aliona FRUNZĂ

*Impactul convenției de la Istanbul asupra politicii de prevenire a violenței în familie în Republica Moldova**Impact of the Istanbul convention on policy for the prevention of domestic violence in the Republic of Moldova.....104*

Adrian BACOȘ

Dirigenția contractelor de lucrări publice în spațiul european

Coordination of public works contracts within the european area.....113

Mircea GLADCHI

*Interactions between the state and foreign investors
in environmental and property protection*

*Interacțiunile statului și a investitorilor străini în materie
de protecție a mediului și a proprietății.....128*

Ecaterina BORTA

*Abordarea prevederilor art. 91 din Codul penal al Republicii Moldova – liberarea
condiționată de pedeapsa penală înainte de termen prin prisma art. 7 din CEDO*

*The approach of the provisions of art. 91 of the Criminal Code of the Republic
of Moldova – conditional release from criminal punishment before the term*

by the prism of art. 7 of the ECHR.....136

INTERVIURI

Vitalie ȚURCAN

Ofițerul de poliție practică o profesie aleasă doar de cei puternici și curajoși.....144

RECENZII

Radion COJOCARU

Procesul de căutare a polițiștilor, militarilor și voluntarilor dispăruți

fără veste în timpul războiului de la Nistru din anul 1992 (autor Simion Carp).....148

Radion COJOCARU

Răspunderea penală pentru crearea sau conducerea

unei organizații criminale. Monografie (autor Andrei Cazacicov).....151

RECOMANDĂRI EDITORIALE

Drept internațional umanitar (autor Alexandr Cauia).....156

Raport. Evaluarea respectării drepturilor copiilor aflați

în detenție în legătură cu urmărirea penală

sau executarea pedepsei. (autor Maia Bănărescu).....156

Procesele reeducării. 1952-1960 (autor Mircea Stănescu).....157

Report on the observance of human rights and freedoms

in the Republic of Moldova in 2019 (autor Mihail Cotorabai).....157

STUDII ȘI COMENTARII

CZU 343.21

DOI 10.5281/zenodo.6988427

Iurie ODAGIU,
dr., conf. univ.
PhD,
associate professor

Constantin RUSNAC,
dr., conf. univ.
PhD,
associate professor

MODELAREA CA METODĂ DE CUNOAȘTERE A ADEVĂRULUI

Metodele criminalistici sunt mijloace de soluționare a sarcinilor științifice în procesul cercetărilor criminalistice teoretice și aplicațiilor practice. Metodele elaborate și aplicate de către criminalistică sunt foarte diverse. Sistemul metodelor criminalistice include și modelarea ca metodă de cunoaștere a adevărului.

În cadrul acestui articol autorul a cercetat posibilitățile și aportul metodei modelării la constatarea și cercetarea infracțiunilor, accentuând trăsăturile și algoritmul activităților ce necesită a fi respectate în cadrul modelării, în vederea aflării adevărului într-o cauză penală.

Cuvinte-cheie: modelare, model, criminalistică, proces penal, metodă de cunoaștere, cauză penală.

MODELING AS A METHOD OF KNOWING THE TRUTH

Forensic methods are means of solving scientific tasks in the process of theoretical forensic research and practical applications. The methods developed and applied by forensics are very diverse. The system of forensic methods also includes modeling as a method of knowing the truth.

In this article, the author researched the possibilities and contribution of the modeling method to finding and investigating crimes, emphasizing the features and algorithm of activities that need to be observed in modeling, in order to find out the truth in a criminal case.

Keywords: modeling, model, forensics, criminal trial, method of knowledge, criminal case.

Introducere. Cuvântul model provine de la latinescul „*modulus*”, ce înseamnă măsura, tact, ritm, mărime; el are legătură cu alt cuvânt: „*modus*,” – copie, probă.

Modelul ca mijloc și formă a cunoașterii științifice nu reprezintă o invenție a secolului al XIX-lea sau al XX-lea, rădăcinile acestei metode pornind încă din antichitate, fapt confirmat de

lucrările lui Marcus Vitruvius Pollio, Democrit, Epicur, Titus Lucretius Carus etc.

Pe parcursul secolelor, *modelul* ca metodă de cunoaștere este folosit permanent. Metoda modelării se aplică fără cunoștințe speciale și argumentări științifice în arhitectură, sculptură etc. Etapa dată de dezvoltare o putem numi etapa pre-teoretică a modelării.

Metoda modelării este cercetată științific și teoretizată începând cu sec. al XVII-XVIII-lea, iar în sec. XIX modelarea face un pas enorm în dezvoltarea sa ca urmare a descoperirii legăturilor păstrării și transformării energiei.

Totodată la sfârșitul sec. XIX metoda modelării este privită sub două forme:

- Modelarea ca procedeu tehnico-experimental;
- Modelarea ca metodă teoretică de cunoaștere.

Când vorbim despre modelare, trebuie să înțelegem că ea implică compararea prin suprapunerea obiectului ce necesită a fi cercetat cu modelul acestuia.

Deci, modelarea reprezintă o metodă de cercetare a obiectelor prin cunoașterea modelului acesteia. Această metodă are o importanță foarte mare, mai ales în cazul în care obiectul ce necesită a fi cercetat nu poate fi perceput nemijlocit de către subiectul cercetării. În cazul dat, subiectul cercetării creează un model al obiectului cercetat și-l folosește în scopul obținerii de noi date, cu privire la acest obiect, studiindu-se nu originalul, ci modelul acelui obiect.

Scopul articolului constă în evidențierea dezideratelor metodei modelării în criminalistică, astfel încât aplicarea acesteia, în cadrul procesului penal, să aibă ca finalitate aflarea adevărului.

Metode și materiale aplicate. Pentru realizarea scopului propus, ținând cont de specificul și caracterul complex al temei investigate, în calitate de metode de cercetare au fost folosite metoda logică, sistematică și de comparare. Cercetările întreprinse se bazează pe studierea doctrinei.

Rezultate obținute și discuții. Studierea modelului permite de a obține noi informa-

ții despre original și permite în cele din urmă de cunoașterea acestuia. Aflându-se între subiectul și obiectul cercetării, modelul înlocuiește originalul, devenind *obiect al cercetării* și totodată *mijloc* prin intermediul căruia se asigură cercetarea.

În filosofie prin *model* se înțelege un sistem imaginar sau material, care reflectă sau reproduce obiectul cercetării și care este capabil să-l înlocuiască astfel încât studierea lui permite obținerea de noi date cu privire la obiectul cercetat.

În sens gnoseologic, metoda modelării este valoroasă datorită faptului că prin intermediul ei este posibil de efectuat un experiment fără a acționa asupra obiectului cercetat, care rămâne intact. În cadrul experimentului *modelul* reprezintă o parte din obiectul gnoseologic. Modelul creat în cadrul experimentului nu reprezintă scopul care trebuie atins, ci mijlocul de studiere a altui obiect pe care modelul îl substituie, cu care se aseamănă și căruia îi corespunde.

Caracteristicile modelului prezintă interes pentru subiectul cercetării numai din cauza că ele permit obținerea de informație cu privire la caracteristicile altui obiect. Anume acest obiect este adevăratul obiect al cercetării. În același timp *modelul* este obiect al cercetării asupra căruia se acționează prin metode diferite, studiind reacțiile acestuia, schimbările ce au loc.

În așa mod, descoperim rolul dublu pe care îl are modelul în cadrul experimentului: el concomitent este atât obiect al cercetării (deoarece substituie originalul), cât și mijloc experimental (deoarece este mijlocul care asigură cercetarea obiectului).

Având rolul unui mijloc de cunoaștere, *modelul* trebuie să corespundă următoarelor criterii:

- modelul trebuie să fie asemănător originalului;
- modelul în procesul de cunoaștere substituie obiectul cercetat;
- studierea modelului permite obținerea informației cu privire la original.

Studiul gnoseologic al naturii modelării evidențiază următoarele funcții ale metodei modelării:

1. ilustrativă – capacitatea de a prezenta

informația nouă, neobișnuită în forme cunoscute și accesibile pentru percepție;

2. translativă – capacitatea de a transfera informația dintr-o sferă reală în una imaginată;

3. substitutiv-uristică – capacitatea de a oferi noi cunoștințe despre obiectul cercetării, care este un substitut cu un anumit nivel de asemănare față de obiectul original;

4. de aproximație – capacitatea de a simplifica obiectul cercetării în conformitate cu posibilitățile și necesitățile nivelului de cunoaștere;

5. extrapolare-predictivă – constă în faptul că cunoștințele obținute la studierea modelului, fiind extrapolate (transferate) asupra obiectului modelat, permit prezicerea existenței unor proprietăți nestudiate;

6. reprezentativă – capacitatea modelului de a se reprezenta în calitate de cunoștințe transmisibile, cu privire la obiectul cercetat și la activitatea subiectului ce are legătură cu obținerea acestor cunoștințe, posibilitatea de a folosi pe viitor atât ca model, cât și ca cunoștințe cu privire la activitatea subiectului.

Obiectul model utilizat în cadrul modelării poate fi clasificat în funcție de mai multe criterii, cum ar fi modalitatea de reprezentare și forma de reproducere:

- materială;
- imaginată.

Din categoria modelelor materiale fac parte toate modelele proiectate de om în mod artificial sau preluate din lumea reală, pentru a servi drept model de comparație. În acest caz nivelul de asemănare cu obiectul original, toate modificările și transformările la care este supus sunt obiective, independente și în afara sferei de influență omenească.

Modelele imaginare constituie imaginea mentală a persoanei, existând doar în conștiința subiectului cercetării, care efectuează diverse operațiuni, modificări și transformări cu acest obiect.

Cu toate că modelele imaginare nu sunt materiale, rezultatele folosirii lor sunt fixate prin utilizarea diverselor mijloace materiale de fixare (vorbire, sistem de simboluri, schițe, desene etc.).

Modelele materiale și imaginare la fel pot fi clasificate în funcție de anumite criterii.

- tipul obiectului modelat: modelul unui eveniment, faptă (acțiune), proces, obiect, personalitate;

- nivelul de abstractizare a modelului: modelul unui obiect individual concret, modelul unui grup generalizat;

- perioada de existență a obiectului cercetat: modelul obiectului ce a existat în trecut, ce există în prezent și care pot exista în viitor;

- exactitatea reproducerii obiectului: modele probabile și autentice;

- scopul utilizării și alte criterii.

Cu toate că modelele materiale și imaginare se deosebesc între ele, totuși, au o proprietate generală comună – capacitatea de a reda realitatea într-un mod anume sau într-un oarecare alt mod.

În funcție de corelația existentă între original și model: similară, asemănare, corelația unei părți cu întregul.

Rădăcinile gnoseologice ale modelării imaginare sunt determinate nu numai de faptul imposibilității directe de a cerceta obiectul, dar și din alte cauze cum ar fi:

- complexitatea obiectului real;
- intercalarea relațiilor semnificative și nesemnificative;

- existența multiplelor fenomene ocazionale de importanță secundară, care sustrag atenția de la legitățile reale etc.

Modelul imaginar permite de a simplifica, pe calea abstractizării, un obiect complex, de a înlătura relațiile nesemnificative și secundare, prezentând într-o formă mai „curată” toate cele mai semnificative elemente și relații. Modelul imaginar cu un anumit grad de veridicitate reflectă obiectul real, aflându-se cu el într-o relație de asemănare și acționând în calitate de intermediar între realitate și cunoștințe.

Modelarea imaginată se află în strânsă legătură cu gândirea, adică capacitatea persoanei de a conexa/lega imagini, presupuneri, noțiuni, de a determina posibilele schimbări și sferele de aplicare. Metoda creării modelelor abstracte (imaginare) idealizate, cu concretiza-

rea lor ulterioară, permite de a cunoaște obiectul original din diverse ipostaze și reprezintă o modalitate teoretică de gândire în general.

În procesul gândirii persoana analizează obiectele care o interesează prin prisma relațiilor care nu sunt percepute direct de ea. În acest plan, gândirea reprezintă un anumit tip de reconstruire a formei de funcționare sau modificare a obiectului, ce depășește limitele afinității directe. Prin intermediul gândirii persoana poate să transforme obiectul, fără a crea schimbări reale în el și fără a săvârși acțiuni reale cu el. Datorită anume gândirii, persoana obține cunoștințe despre obiectele care nu pot fi percepute. Cunoștințele obținute sunt considerate, în primul rând, ca un rezultat al procesului cognitiv, care este redat prin intermediul simbolurilor, mostrelor, concepțiilor, teoriilor.

Cunoștințele în sens larg reprezintă informația fixată, care cu un anumit grad de autenticitate și obiectivitate reflectă în conștiința persoanei calitățile obiective și legitățile obiectului, lucrului și fenomenului cercetat din lumea înconjurătoare.

Cunoștințele sunt acumulate de persoană și pe calea reprezentării, în acest caz modelul nu este doar o reflecție sau copie a stării unor lucruri, dar mai e și o formă estimativă de activitate, reprezentarea practică de viitor și a formelor de activitate asimilate. Astfel, subiectul cercetării creând un model al unui oarecare obiect și considerând că cunoștințele despre obiect sunt adevărate, are posibilitatea de a prezenta spre studiere sau verificare nu obiectul real, ci modelul său.

În cazul respectiv modelul are două calități:

- este o formă de reprezentare a cunoștințelor și activității;
- model al obiectului cercetat.

Această dualitate apare din cauză că un subiect (al cunoașterii) deja a cunoscut obiectul cercetării, iar altui cercetător abia îi revine sarcina să studieze acest obiect. Astfel, are loc schimbul subiecților în cadrul cercetării aceluiași obiect.

În criminalistică modelul se caracterizează

prin următoarele trăsături:

1. Modelul reproduce obiecte investigate în cadrul activității judiciare;
2. Se creează pentru acumularea probelor și a informației orientative, necesare pentru administrare/dirijare cu procesul de cercetare;
3. Modelul, într-o oarecare măsură, corespunde cu originalul și este capabil în procesul cercetării să-l înlocuiască o perioadă de timp;
4. Studiarea modelului permite deținerea de noi date cu privire la obiectul original, reflecția lui și alte date necesare pentru soluționarea sarcinilor procesului penal.

Modelarea ca metodă de cunoaștere în cadrul criminalistici obține o importanță specială, deoarece cunoașterea circumstanțelor existente în trecut întotdeauna presupune cercetarea faptelor ce au avut loc anterior și care nu pot fi percepute direct de către subiectul cercetării.

Modelul poate reprezenta diferite circumstanțe ce necesită a fi stabilite și dovedite în cadrul procesului penal: evenimentele, faptele infracționale, vinovăția făptuitorului și motivul, circumstanțele atenuante și agravante, calitățile ce caracterizează personalitatea făptuitorului, caracterul și mărimea daunelor provocate de infracțiunea săvârșită, circumstanțele ce au favorizat săvârșirea infracțiunii. Modelul conține și alte elemente necesare pentru crearea unui tot întreg, cu relațiile sale interne și externe.

Stabilirea circumstanțelor infracționale într-un proces penal reprezintă o activitate direcționată, în limitele prevăzute de lege, spre cunoașterea factorilor realității obiective, multilaterale și complete.

Dacă cunoașterea, în sens larg, reprezintă obținerea de cunoștințe cu privire la anumite obiective sau fenomene, atunci probarea constă în argumentarea circumstanțelor stabilite, în crearea de condiții în vederea cunoașterii acestor circumstanțe de către alte persoane. Ea asigură posibilitatea de a verifica concluziile ofițerului de urmărire penală, temeinicia deciziilor luate de el.

Sarcinile cercetării constau în faptul că nu numai ofițerul de urmărire penală să deți-

nă informații cu privire la infracțiune săvârșită, dar și alte persoane participante la procesul penal, ca rezultat al activității ofițerului de urmărire penală. În legătură cu aceasta e posibil de menționat că procesul de probare întotdeauna este comunicativ, asigură tranzitarea cunoștințelor de la o persoană la alta și este destinat persoanelor terțe, pe când cunoașterea poate să rămână numai la subiectul cercetării.

Cercetând materialele cauzei, instanța de judecată de sine stătător reconstruiește infracțiunea săvârșită, pentru a lua o hotărâre corectă în baza probelor administrate. Reflectarea, în anumite documente juridice, a faptelor și circumstanțelor imaginare reprezintă prin sine un model creat și utilizat prin metoda modelării. Drept exemplu poate servi etapa la care ofițerul de urmărire penală ia o decizie fiindcă el cunoaște suficiente circumstanțe ce îi permit să concluzioneze asupra vinovăției unei persoane concrete. Dar, în corespundere cu legislația procesual-penală, pentru ca aceste cunoștințe să obțină statutul unui adevăr obiectiv este necesar să fie cercetată cauza de către instanța de judecată. La această etapă ofițerul de urmărire penală trebuie să fixeze cunoștințele sale, să indice în ce probe se conține informația respectivă.

Instanța de judecată de asemenea nu poate să cerceteze nemijlocit obiectul principal – circumstanțele infracțiunii. De aceea, persoana care gestionează urmărirea penală în concluziile de învinuire va prezenta cunoștințele sale cu privire la infracțiune, va administra probe și va descrie acțiunile pe care le-a efectuat. Cu alte cuvinte, persoana creează un model, care are un rol dublu. Pe de o parte are rolul de a reflecta adevărul obiectiv, așa cum a fost perceput de persoana care a desfășurat urmărirea penală, iar pe de altă parte îndeplinește rolul unui obiect intermediar care va fi cercetat de un alt subiect – judecătorul.

Instanța de judecată cercetând obiectul intermediar este în drept să-l recunoască ca real și să-i acorde statutul de adevăr obiectiv; sau să recunoască necorespunderea parțială ori totală cu circumstanțele cauzei. La fel, poate exista situația în care instanța de judecată va

considera imposibil să se cunoască cele întâmplate în baza probelor administrate în cauza penală. Totuși, indiferent de aceasta, instanța de judecată trebuie să indice în sentință/hotărâre propriul model de cunoștință cu privire la circumstanțele cauzei, să aducă dovezi și să descrie activitatea sa corespunzător informației existente în conținutul circumstanțelor.

În situația respectivă, modelul ce a primit calitatea de adevăr obiectiv, la fel, îndeplinește un rol dublu. Pe de o parte are o funcție reprezentativă, iar pe de alta îndeplinește rolul de obiect al cunoașterii pentru alt subiect al cercetării, de exemplu pentru instanța de judecată ierarhic superioară – care este în drept să-i schimbe statutul modelului (adevărul obiectiv), precum și pentru partea apărării sau acuzării care nu este de acord cu concluziile instanței de fond.

Subiectul care efectuează activitatea de cercetare, în final, trebuie să-și formuleze rezultatul activității sale sub formă de cunoștințe, care determină luarea anumitor decizii/hotărâri.

Aceste cunoștințe pot fi de diferite tipuri:

- cunoștințe privitoare la faptul că procesul s-a finalizat cu cunoașterea circumstanțelor infracțiunii, „adevăr material”;

- cunoștințe privitor la faptul că nu există posibilitatea de a cunoaște circumstanțele infracțiunii.

Drept obiect al cercetării servesc nu numai circumstanțele indicate de lege, care sunt de bază, dar și alte elemente suplimentare ale realității obiective ce permit de a recrea și înțelege toate trăsăturile, realitățile interne și externe ale acestora. Astfel, din cercul elementelor care necesită a fi cunoscute fac parte nu numai circumstanțele ce au avut loc în trecut, dar și cele ce au tangență cu reflectarea lor – urme create până, la momentul și după evenimentul cercetat. Aceasta reprezintă o condiție obligatorie în vederea obținerii scopului activității probatorii de cunoaștere – stabilirea celor mai importante circumstanțe existente în trecut, în vederea soluționării corecte a cauzei. Complexul respectiv de circumstanțe reprezintă obiectul cercetării și al cunoașterii.

Un astfel de obiect al cercetării, cu toată

complexitatea elementelor sale este indisponibil unei perceperii directe în procesul cunoașterii. Elementele constitutive ale acestuia pot fi divizate în: disponibile și indisponibile percepției directe. Din prima categorie fac parte elemente pe care subiectul cercetării poate să le perceapă de sine stătător: fapătorul, partea vătămată, mijloacele de probă etc. Din a doua categorie fac parte elementele care pot fi cunoscute numai prin intermediul urmelor materiale și ideale: modalitatea de săvârșire a infracțiunii, acțiunile îndeplinite de participanții la infracțiune la locul faptei, apariția intenției, modalitatea de camuflare a infracțiunii săvârșite etc.

Astfel, subiectul activității probatorii de cunoaștere (ofițerul de urmărire penală, procurorul, judecătorul) în vederea optimizării activității sale trebuie să utilizeze conștient metoda modelării și nu la nivel intuitiv. Altfel spus, trebuie să cunoască cerințele față de modele și să dețină competențele necesare. Aceasta se referă nu numai la activitatea probatorie de cunoaștere, obținerea anumitor cunoștințe, dar și la fixarea acestor cunoștințe, transmiterea lor altor subiecți și probarea autenticității acestor cunoștințe.

Când vorbim despre metoda modelării în criminalistică, constatăm că modelării materiale i se acordă mai multă atenție în comparație cu cea imaginară. Cum am specificat anterior, la modelarea materială se referă reproducerea diferitelor tipuri de obiecte din lumea reală: machete, mulaje, fotografii, înregistrări audio sau/și video, reconstruirea cadavrului, reconstituirea locului faptei și a elementelor faptei importante pentru reconstituirea faptei și a experimentului în procedura de urmărire penală.

Modelarea imaginară este un mecanism mai complex și în funcție de modalitatea de reproducere/exprimare poate fi divizată în model nematerializat și cel materializat. Din prima categorie fac parte modele care reproduc și reflectă obiectul cunoașterii sub formă de imagini, ce există numai în mintea subiectului activității probatorii de cunoaștere. Ele nu pot fi exteriorizate și din această cauză nu pot fi percepute nemijlocit de către alt subiect. Din

categoria acestora fac parte diferite clișee de imagini, panorame etc.

A doua grupă de modele poate fi exteriorizată, percepută de către alți subiecți, prin fixarea acestora cu ajutorul schițelor, simbolurilor etc.

O altă clasificare ar fi în funcția de tipul obiectului modelat:

- modelul evenimentului, acțiunii, procesului cercetat de ofițerul de urmărire penală, de exemplu modelul faptei infracționale, comportamentul făptuitorului, a procesului de cercetare, a efectuării anumitor acțiuni de urmărire penală;

- modelul persoanei, obiectului, de exemplu modelul făptuitorului, părții vătămate, armei, obiectului și instrumentului cu care s-a săvârșit infracțiunea.

În funcție de nivelul de abstractizare a modelului:

- modele ce reproduc un obiect unic concret, de exemplu, modelul unei fapte infracționale concrete. Ele reflectă trăsăturile cele mai esențiale ale obiectului, necesare cercetării unei cauze concrete. Acestea mai pot fi numite și *modele de lucru*;

- modele tipice generalizate reflectă cele mai esențiale trăsături a unui grup de obiecte, necesare subiectului în vederea efectuării cercetării. Materia primă pentru crearea acestor modele este obținută din activitatea practică a organelor de ocrotire a normelor de drept și prognozarea criminalistică.

În comparație cu modele de lucru, modelele tipice pot fi denumite *modele teoretice*. La acest tip de modele se atribuie:

- modelul tip al infracțiunii;
- modelul tip de efectuare a acțiunilor de urmărire penală și măsurilor speciale de investigație.

În funcție de volumul de reflectare:

- modele generale, care reflectă în întregime obiectul cercetării, de exemplu modelul faptei infracționale;

- modele particulare, care reflectă doar o parte, un detaliu, un element al obiectului cercetării, de exemplu modelul modalității de

săvârșire a infracțiunii.

În funcție de perioada existenței:

- modele de obiecte ce au existat în trecut;
- modele de obiecte ce există în prezent;
- modele de obiecte ce pot apărea în viitor;
- combinate.

În funcție de precizia cu care reproduc originalul:

- modele probabile;
- modele autentice.

În funcție de scopul în care va fi folosit modelul în procesul cunoașterii:

- euristic, de pronostic;
- ilustrativ.

Modelarea începe cu luarea deciziei privind aplicarea metodei respective în vederea soluționării unei probleme concrete. Astfel, procesul criminalistic de modelare parcurge următoarele etape:

- crearea modelului în vederea cercetării obiectului original;
- cercetarea modelului;
- verificarea modelului și folosirea cunoștințelor obținute cu ajutorul modelului.

Dacă în timpul verificării se descoperă că modelul nu corespunde originalului, modelul este remodelat și ciclul se repetă din nou. Crearea modelului include următoarele operațiuni:

- alegerea componentelor modelului;
- crearea modelului;
- detalierea modelului;
- crearea imaginii mentale/schiței imaginare a originalului;
- fixarea modelului.

În procesul creării modelului, în vederea evitării greșelilor și erorilor, trebuie să ținem cont de faptul că unul și același conținut, în diverse circumstanțe, poate să se dezvolte în forme diferite. Aplicând regula respectivă asupra modelării criminalistice, constatăm că din unul și același set de componente, blocuri, detalii pot fi create diferite modele ce se deosebesc după formele sale. Cu alte cuvinte, unei versiuni poate să-i corespundă modele diferite, cu toate că au același conținut. De aici rezultă că în procesul verificării versiunilor, prin intermediul modelării, este necesar să fie creat nu

un singur model, dar mai multe – toate posibile, care corespund acestei versiuni și întrunesc condițiile respective.

Alegerea componentelor pentru viitorul model începe cu dezmembrarea imaginară a obiectului în elemente mici. Orice obiect cercetat, fie eveniment, fie situație etc., este format din alte elemente, părți ale obiectului. Rolul acestor elemente pentru cunoașterea criminalistică este diferită: unele au un rol principal, altele secundar, altele în general sunt neutre. Ținând cont de scopul criminalisticii, putem afirma că sunt semnificative acele elemente care oferă informații în vederea soluționării sarcinilor justiției.

În procesul creării modelului e important să descoperim elementele cele mai esențiale și să abstractizăm, să le evităm pe cele secundare și neutre. Conținutul elementelor, ce constituie modelul, este determinat de subiectul activității probatorii de cunoaștere, în funcție de care elemente ale obiectului, după părerea sa, sunt esențiale pentru soluționarea sarcinilor practice ce stau în fața lui. Din acest considerent modelul permanent este subiectiv și individual, reprezentând o realitate simplificată ce corespunde sau nu originalului.

Componentele modelului, care corespund originalului, ajută la obținerea informației pozitive – cunoștințe cu privire la cum a fost sau este originalul. Componentele modelului care nu corespund originalului oferă informații negative – cunoștințe cu privire la calitățile pe care nu le are originalul.

Pe lângă componentele menționate mai există și componente tipice, care semnificativ simplifică crearea modelului. De exemplu, componente tipice ale modelului infracțiunii sunt: obiectul infracțiunii, subiectul infracțiunii, comportamentul victimei, locul infracțiunii, timpul săvârșirii infracțiunii, consecințele infracțiunii, atitudinea psihologică a făptuitorului față de cele săvârșite, consecințele și gradul de prejudiciabilitate a faptei săvârșite.

După ce modelul a fost creat, el necesită a fi detaliat. Detalierea modelului se face pe calea formulării unor întrebări concrete și căutării

răspunsurilor la aceste întrebări. Întrebările de concretizare sunt individuale pentru fiecare model în parte. Dar nu excludem faptul existenței întrebărilor de concretizare tipice, de exemplu: când, cu cine, de cine, de unde, cu ce, cum a venit (pătruns) făptuitorul, în ce poziție se afla victima în momentul atacului, cu ce a fost atacată, câte lovituri au fost efectuate, care lovitură a fost fatală etc.

Modelul poate să-și exercite funcțiile sale numai în cazul în care a fost cercetat obiectiv, complet și multilateral. Dacă modelul nu este cercetat calitativ, nu numai că scade eficiența metodei modelării, dar sunt reduse practic la zero eforturile dedicate creării modelului.

Cercetarea presupune existența unui model imaginar care există numai în mintea subiectului studiat, model care este supus unei analize logice, conform unui algoritm prestabilit în vederea descoperirii faptelor care ar permite înaintarea unor decizii criminalistice corecte privitor la cauză și în cele din urmă să permită obținerea cunoștințelor autentice cu privire la original. Analiza deciziilor înaintate este operațiunea de bază a modelării criminalistice.

Verificarea în practică a modelului imaginar criminalistic înseamnă a constata dacă există în realitate acele fapte în baza cărora s-au făcut aprecieri în etapa de cercetare, a estima rezultatele obținute și a înainta concluzii privitor la autenticitatea modelului.

În baza concluziilor despre autenticitatea modelului și a probelor obținute în timpul verificărilor se iau decizii criminalistice și procesuale. Activitatea practică de verificare a modelului criminalistic constă din următoarele activități:

1. determinarea circumstanțelor ce necesită a fi stabilite în vederea verificării autenticității modelului;

2. verificarea existenței sau lipsei, în informația primară, a datelor cu privire la circumstanțele ce necesită a fi stabilite;

3. determinarea măsurilor ce necesită a fi realizate în vederea căutării informației ce lipsește;

4. organizarea și efectuarea măsurilor

prestabilite;

5. aprecierea rezultatelor obținute ca urmare a verificării;

6. folosirea rezultatelor verificării modelului criminalistic.

Concluziile care relevă că modelul cercetat nu corespunde realității oferă cunoștințe obiective cu privire la faptul că cele modelate au decurs altfel decât cum a reflectat modelul criminalistic. Respectiv adevărul nu este cunoscut. Cunoștințele obținute, în cazul respectiv, sunt folosite la luarea unor decizii criminalistice pentru a cunoaște adevărul, în special pentru a alege tactica și strategia de cercetare a infracțiunii, organizarea conlucrării dintre subdiviziunile MAI, societatea civilă, specialiști etc. în vederea soluționării întrebărilor cu privire la ce necesită a fi stabilit, ce măsuri și acțiuni inițiale și ulterioare de urmărire penală trebuie realizate în cadrul cauzei penale. În cazul respectiv, modelul este modificat, cercetat și verificat din nou, iar datele obținute sunt folosite la luarea deciziilor ulterioare. Și așa se întâmplă până când modelul criminalistic nu va reprezenta un sistem de date autentice ce reflectă originalul.

În cazul în care modelarea este imaginară, se recomandă respectarea următorului algoritm:

1. studierea informației primare și formularea versiunilor. Luarea deciziei de utilizare a metodei modelării.

2. crearea modelului de versiune:

- alegerea componentelor, din care se va forma modelul;

- crearea modelului, folosirea blocurilor tip;

- detalierea modelului;

- crearea modelului imaginar al originalului;

- fixarea modelului.

3. studierea modelului:

- verificarea autenticității datelor factice folosite la crearea modelului, determinarea datelor ce lipsesc;

- determinarea consecutivității și metodelor utilizate la cercetarea modelului, necesitatea realizării experimentului imaginar;

- formularea aprecierilor cu privire la factorii care obiectiv condiționează posibilitatea realizării faptei, reflectată de model;

- formularea unor presupuneri cu privire la unde și ce tipuri de urme trebuie să se creeze în realitate; la fel, ce categorii de urme nu trebuie să existe;

- inspectarea plenitudinii verificării modelului;

- fixarea rezultatelor cercetării.

4. verificarea modelului în practică:

- determinarea circumstanțelor ce necesită a fi stabilite de către model;

- determinarea consecutivității cercetării circumstanțelor ce necesită a fi stabilite și dovedite;

- verificarea informației primare, dacă conține circumstanțe ce necesită a fi stabilite;

- determinarea măsurilor ce ar asigura căutarea informației ce lipsește, repartizarea sarcinilor;

- realizarea activităților planificate;

- aprecierea rezultatului verificării modelului. Supravegherea procesului de elaborare a concluziilor. Verificarea concluziilor formulate;

5. formularea noilor cunoștințe în vederea luării deciziilor procesuale și criminalistice.

Concluzii. Ținând cont de trăsăturile enunțate supra, modelul criminalistic poate fi definit ca un sistem artificial ce reproduce, cu un anumit grad de asemănare, obiectul (original) cercetat, din sursa procesului penal, studiarea căruia permite obținerea de noi date cu privire la obiectul original, necesare pentru soluționarea sarcinilor procesului penal și dirijarea cu subiecții procesului penal.

Iar modelarea criminalistică reprezintă o modalitate specifică de cercetare a obiectelor criminalistice în scopul cunoașterii acestora și dirijării cu activitatea profesională a participanților la procesul penal prin intermediul creării și folosirii modelelor acestor obiecte.

Referințe bibliografice:

1. Gheorghiu M. Tratat de criminalistică. Chișinău: S.n., 2017, 871 p.
2. Golunski S. Criminalistica. București: Editura științifică, 1961, 561 p.
3. Suciu C. Criminalistică. București: Editura Didactică și Pedagogică. 1972, 656 p.

4. Аверьянова Т., Белкин Р., Корухов Ю., Россинская Е. Криминалистика, 3-е издание, переработанное и дополненное. Изд.:Норма. Москва, 2010, 927 с.
5. Яблоков Н. Криминалистика. Изд.:Норма. Москва, 2001, 371 с.

DESPRE AUTORI

Iurie ODAGIU,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
prim-prorector pentru studii
și managementul calității al Academiei
„Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: criminalistic@gmail.com*

Constantin RUSNAC,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Procedură penală, criminalistică
și securitate informațională”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: navrucnd1@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8122-7711*

CZU 343.272

DOI 10.5281/zenodo.6988444

Alexandru PARENICU,
dr., conf. univ.

PhD,
associate professor

Andrei GHIMPU,
doctorand

PhD student

CONFISCAREA CA MĂSURĂ ASIGURATORIE ÎN PROTECȚIA BUNURILOR DE VALORI CULTURALE PRIN PRISMA JURISPRUDENȚEI

Lucrarea de cercetare științifică elaborată se remarcă printr-o analiză a instituției juridice a dreptului de proprietate din punct de vedere teoretic, așa cum a fost analizată această instituție juridică în literatura de specialitate, fapt ce prevede că dreptul de proprietate este recunoscut ca fiind parte integrantă din principiile generale ale dreptului, a cărui respectare și garantare este asigurată de Curte prin prisma dreptului intern al statelor membre.

Cuvinte-cheie: proprietate, confiscarea bunurilor de valori culturale, faza cercetării penale, dreptul la proprietate privată și protecția acesteia, confiscarea specială a bunurilor (inclusiv a valorilor valutare), categoria de drepturi patrimoniale.

CONFISCATION AS AN INSURANCE MEASURE IN THE PROTECTION OF ASSETS OF CULTURAL VALUES IN THE LIGHT OF JURISPRUDENCE

However, the right of ownership does not appear to be an absolute prerogative, but must be considered from the perspective of its function in society. Consequently, some limitations may be placed on the use of the right to property, provided that they actually meet general interest objectives and do not constitute, from the point of view of the objective pursued, an excessive and intolerable intervention which would infringe the very substance of the right thus guaranteed. Therefore, as regards the limitation of the right to property, the general requirement of proportionality presupposes the maintenance of a fair balance between the requirements of the general interest of society and the imperatives of the protection of the individual interest of the property.

Keywords: property, confiscation, cultural property, criminal investigation phase, the right to private property and its protection, special confiscation of property (including currency values), the category of property rights.

Introducere. În scopul respectării dreptului de proprietate al individului și neadmiterii violării acestuia din partea agenților statului, în contextul intensificării luptei împotriva contra-

bandei, a devenit imperios să se aplice diverse mecanisme juridice care să priveze rețelele de infractori de bunurile utilizate, destinate sau rezultate din aceste infracțiuni; aceste meca-

nisme însă nu trebuie să fie utilizate de o manieră excesivă sau să cauzeze grave ingerințe la adresa respectării drepturilor fundamentale ale omului prevăzute de Convenție.

Materiale și metode de cercetare aplicate. Studiul realizat se bazează pe o bibliografie bogată care cuprinde literatura juridică națională inserată în articole, monografii, literatura juridică străină, jurisprudența națională, respectiv jurisprudența Curții Constituționale și a instanțelor judecătorești, entități cu o cauzistică variată în materia litigiilor penale și funciare, precum și jurisprudența instanței de contencios administrativ, cu referire la cazurile în faza cercetării penale, de condamnare, chiar și a dreptului la un proces echitabil, reglementat de art. 6 par.1 din CEDO[1].

Rezultate obținute și discuții. Măsurile de siguranță au apărut în mai multe state europene și au fost percepute în calitate de prevenție predelictuală. La general vorbind, măsurile de siguranță au drept scop să înlăture stările de pericol care au determinat recurgerea la ele și să preîntâmpine prin aceasta săvârșirea de fapte prevăzute de legea penală. Starea de pericol pe care legea le prevede ca temei special pentru luarea măsurilor de siguranță nu este orice fel de pericol, ci pericol ce implică riscul săvârșirii noilor infracțiuni; folosind limbajul criminologic putem vorbi despre prevenția fenomenului infracțional. Cu alte cuvinte, măsura de siguranță asigură preîntâmpinarea săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală.

Măsura confiscării speciale apare ca una cu caracter patrimonial și este destinată să înlăture o stare de pericol, produsă de anumite „bunuri”, având ca rezultat deposedarea definitivă de bunul respectiv. Ea se face în scopul excluderii pericolului de a săvârși noi fapte penale.

Din punct de vedere etiologic, confiscarea provine din latinescul confiscare, în limba franceză confisquer [2], se înțelege prin cuvântul „confisca”, sau „a confisca”: a lua de la cineva un bun, fără despăgubire, pe temeiul unei hotărâri judecătorești sau în urma dispoziției unei

autorități.

Confiscare ca urmare a săvârșirii unei fapte penale este o măsură de siguranță dispusă de instanța judecătorească ca urmare a săvârșirii unei fapte penale/infracțiuni. Aceasta poate însoți o pedeapsă principală, dar poate interveni și în lipsa unei condamnări penale și constă în deposedarea definitivă de o anumită categorie de bunuri aflate în legătură cu fapta penală/infracțiunea (bunuri obținute, folosite ori rezultate din comiterea unei infracțiuni).

Astfel, confiscarea specială constituie o pârghie destul de importantă și eficientă în vederea contracarării infracțiunilor în general, dar și a contrabandei, delapidării, sustragerii bunurilor de valori culturale, în special, însă este de precizat că instituția confiscării speciale este strâns legată de dreptul de proprietate, care constituie un drept fundamental, prevăzut atât în legislația internă, cât și în cea internațională și care poate fi limitat doar în anumite cazuri și condiții expres prevăzute de lege. În acest sens, Constituția Republicii Moldova în art. 46 intitulat „Dreptul la proprietate privată și protecția acesteia” prevede în alin.(3) și alin.(4) că „Averea dobândită licit nu poate fi confiscată. Caracterul licit al dobândirii se prezumă, iar bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni ori contravenții pot fi confiscate numai în condițiile legii”[3]. De asemenea, dispoziții similare celor reglementate conține și Convenția Europeană a Drepturilor Omului în Protocolul nr.1, art.1 care stipulează că „Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional”[4].

Această dispoziție constituțională își găsește detalierea în art. 106 (confiscarea specială) și 106¹ (confiscarea extinsă) din Codul penal, precum și în art. 439⁷ (confiscarea specială) din Codul contravențional. Așadar, mai întâi de toate, confiscarea reprezintă o măsură de siguranță aplicată persoanei pentru săvârșirea

unei infracțiuni penale, în conformitate cu normele Codului penal. Legislația penală națională operează cu 2 tipuri de confiscări, și anume, confiscare specială și confiscare extinsă, reglementate la art. 106 și art. 106¹ Cod penal. *Confiscarea specială* constă în trecerea, forțată și gratuită, în proprietatea statului a bunurilor (inclusiv a contravalorii acestora) utilizate la săvârșirea infracțiunilor sau rezultate din infracțiuni. *Confiscarea specială*, în esență, reprezintă confiscarea obiectului sau corpurilor delictive utilizate sau destinate la săvârșirea infracțiunii sau rezultate din săvârșirea faptului infracțional. De asemenea, *confiscării extinse* sunt supuse și alte bunuri, care, deși nu au fost utilizate la săvârșirea infracțiunilor, au o proveniență care rezultă din activități infracționale. Menționăm – conceptul de „confiscare extinsă” a fost creat pentru a permite confiscarea bunurilor provenite din infracțiuni, fără a fi necesară dovedirea pentru fiecare bun în parte a legăturii nemijlocite existente între infracțiunea care conduce la condamnare și bunul confiscat.

Confiscarea produselor infracțiunii este singura măsură ce permite atât privarea inculpaților de resursele necesare continuării activității infracționale, cât și eliminarea interesului acestora de a mai comite alte viitoare fapte, prin observarea lipsei de rentabilitate a activităților ilicite. În general, confiscarea ca măsură de siguranță acționează ca un mecanism de înlăturare a unei stări de pericol ce a apărut ca rezultat al săvârșirii unei fapte infracționale, precum și de preîntâmpinare a săvârșirii altor fapte penale. Altfel spus, confiscarea poate să acționeze inclusiv ca o formă de prevenție a fenomenului infracțional.

Bunurile care pot fi confiscate: În conformitate cu art. 106 alin. (2) din Codul penal, „sunt supuse confiscării speciale bunurile (inclusiv valorile valutare):

- a) utilizate sau destinate pentru săvârșirea unei infracțiuni[5];
- b) rezultate din infracțiuni, precum și orice venituri din valorificarea acestor bunuri;
- c) date pentru a determina săvârșirea

unei infracțiuni sau pentru a-l răsplăti pe infractor;

- e) deținute contrar dispozițiilor legale;
- f) convertite sau transformate, parțial sau integral, din bunurile rezultate din infracțiuni și din veniturile de la aceste bunuri;
- g) care constituie obiectul infracțiunilor de spălare a banilor sau de finanțare a terorismului”.

Cu privire la semnificația noțiunii de „bunuri”, art. 455 din Codul civil stabilește că sunt bunuri toate lucrurile susceptibile aproprierii individuale sau colective și drepturile patrimoniale[6]. Categoria de lucruri include obiectele corporale în raport cu care pot exista drepturi și obligații civile. Categoria de drepturi patrimoniale include orice altă valoare patrimonială nematerială (incorporală) și include titlurile de valoare, obiectele de proprietate intelectuală, bunurile digitale, creanțele, cotele părți în capitalul social al persoanelor juridice etc. Din art. 459 alin. (5) din Codul civil rezultă că banii și titlurile de valoare fac parte din categoria bunurilor mobile. Astfel, banii și titlurile de valoare reprezintă cazuri particulare de bunuri[7].

Totodată, examinând prevederile art. 106¹ alin.(1) Cod penal, observăm că, pentru a fi aplicată confiscarea extinsă, persoana trebuie să fie condamnată pentru comiterea infracțiunilor prevăzute la articolele 158, 165, 206, 208¹, 208², 217-217⁴, 218-220, 236-240, 243, 248-253, 256, 260³, 260⁴, 279, 280, 283, 284, 290, 292, 302, 324-329, 330², 332-335¹, iar fapta trebuie să fie comisă din interes material.

De asemenea, în conformitate cu alin. (6) al aceluiași articol se confiscă bunurile și banii obținuți din exploatarea sau folosirea bunurilor supuse confiscării, inclusiv bunurile în care au fost transformate sau convertite bunurile provenite din activitățile infracționale, precum și veniturile sau foloasele obținute din aceste bunuri[8].

Pentru a dispune confiscarea extinsă trebuie întrunite (cumulativ) condițiile prevăzute la art. 106¹ alin. (2) din Codul penal, i.e.:

- a) valoarea bunurilor dobândite de per-

soana condamnată timp de 5 ani înainte și după săvârșirea infracțiunii, până la data adoptării sentinței, depășește substanțial veniturile dobândite licit de aceasta;

b) instanța de judecată constată, în baza probelor prezentate în dosar, că bunurile respective provin din activități infracționale de natura celor prevăzute la alin.(1).

Așadar, imperfecțiunea normei prevăzute la art. 106¹, ceea ce în consecință face dificilă și pe alocuri imposibilă confiscarea extinsă a bunurilor, rezidă din condiția prevăzută la art. 106¹ alin. (2) lit. b) Cod penal, ce prin proiectul de lege pentru modificarea Codului penal cu nr. 26 din 02.02.2022 a fost elaborat de către Președintele Republicii Moldova, în condițiile art. 73 din Constituție și al art. 47 din Regulamentul Parlamentului, aprobat prin Legea nr. 747/1996, pentru modificarea Codului penal al Republicii Moldova nr.985/2002 (Republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74 art.195), prin Legea nr.190 din 14 iulie 2022 pentru modificarea unor acte normative (Codul penal al Republicii Moldova nr.985/2002 - art.106¹,132¹; Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122/2003 - art. 296, 385 ș.a.), s-a votat în lectura II, cu statut de adoptare la 14.07.2022 de către Parlamentul Republicii Moldova, ulterior reexaminată la 21.07.2022, cu modificările ulterioare, se modifică după cum urmează: La articolul 106¹: alineatele (1) și (2) vor avea următorul cuprins:

„(1) Sunt supuse confiscării și alte bunuri decât cele indicate la art. 106, în cazul în care persoana este condamnată pentru comiterea infracțiunilor prevăzute la art. 158, 165, 168, 191, 206, 208¹, 208², 214¹, 217–217⁴, 218–220, 236–240, 242¹, 242², 243, 248–253, 256, 260³, 260⁴, 260⁶, 279, 280, 283, 284, 289, 290, 292, 302, 324–328, 330², 332–335¹, dacă fapta a fost comisă din interes material.

(2) Confiscarea extinsă se dispune dacă sunt întrunite cumulativ următoarele condiții:

a) valoarea bunurilor dobândite de persoana condamnată în perioada de 5 ani înainte

de săvârșirea infracțiunii, precum și în perioada de la data săvârșirii infracțiunii și până la data pronunțării sentinței, depășește cu mai mult de 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin Hotărâre de Guvern, veniturile dobândite licit de aceasta, iar persoana condamnată nu poate prezenta probe că bunurile respective sunt dobândite pe alte căi decât cele ilegale;

b) instanța de judecată își formează convingerea că bunurile respective provin din activități infracționale. Convingerea instanței se poate baza inclusiv, dar nu în măsură determinantă și fără a se limita la aceasta, pe diferența dintre veniturile dobândite licit și valoarea bunurilor persoanei.”

Articolul se completează cu alineatul (2¹) cu următorul cuprins:

„(2¹) Confiscarea extinsă poate fi dispusă și asupra bunurilor transferate fictiv către terți, dobânditori de rea credință, precum și în cazul terților care știau sau ar fi trebuit să știe că scopul transferului a fost evitarea confiscării.”

2. La articolul 132¹, după textul „art. 106” se introduce textul „106¹” [9].

În cele ce urmează ne propunem să analizăm particularitățile dispunerii confiscării în cauzele cu aspecte legate de bunurile de valori culturale în care putem remarca doar prevederile art. 248, alin. (5), „Contrabanda, ca o normă specială referindu-se: *Introducerea pe sau scoaterea de pe teritoriul Republicii Moldova a valorilor culturale, atât prin locuri stabilite pentru control vamal, cât și prin alte locuri decât cele stabilite pentru control vamal, prin ascundere în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop, ori cu folosirea frauduloasă a documentelor sau a mijloacelor de identificare vamală, ori prin nedeclarare sau declarare neautentică în documentele vamale, precum și nereturnarea pe teritoriul Republicii Moldova a valorilor culturale în cazul în care returnarea lor este obligatorie* [10]”, precum și prevederile art. 251, „înstrăinarea, înstrăinarea în cazurile nepermise de lege tănuirea bunurilor gajate, înghețate, luate în leasing, sechestrate sau confiscate” [11], art.

324, „Corupere pasivă” [12], art. 325, „Corupere activă” [13], art. 326, „Trafic de influență” [14], și la art. 330² „Îmbogățire ilicită” [15], Cod penal, care se referă la o normă per generală asupra produsului infracțiunii ca „bunuri”.

În continuarea aceluiași fir logic, este de menționat și decizia Curții de Apel Cahul într-o cauză penală de săvârșire a infracțiunii prevăzute de art. 27, 248 alin. (5), lit. b), d) Cod penal, unde a fost susținută aceeași poziție privind imposibilitatea confiscării bunului utilizat la comiterea infracțiunii. Astfel, în motivarea deciziei sale instanța a reținut, printre argumente, că automobilul utilizat la comiterea tentativei de contrabandă nu este proprietatea inculpaților, ci proprietatea altei persoane, nefiind prezentate probe pentru demonstrarea contrariului, că vreunul dintre inculpați a dobândit cu titlu de proprietate și este proprietarul automobilului a cărui confiscare se solicită, iar dacă acesta ar fi supus confiscării speciale, ar duce la tolerarea unei ingerințe în dreptul de proprietate al terței persoane, potrivit prevederilor art. 1 paragraf 1 Protocol 1 al Convenției [16].

Cu titlu preliminar, reținem că din Anexa I la Convenția Consiliului Europei privind spălarea, descoperirea, sechestrarea și confiscarea produselor infracțiunii și finanțarea terorismului din 16 mai 2005 (Convenția de la Varșovia) deducem că infracțiunile de Contrabandă, Corupere pasivă și activă sunt considerate, prin natura lor juridică, generatoare de venituri ilicite. În așa fel, este ineluctabil de a stabili limitele confiscării în astfel de cazuri [17].

În jurisprudența Curții Europene prin hotărârea *Gogitidze și alții v. Georgia*, 12 mai 2015, § 105, Curtea a reținut că există standarde juridice europene și chiar universale comune care încurajează confiscarea bunurilor legate de infracțiuni grave, cum ar fi corupția, spălarea de bani, infracțiunile legate de droguri ș.a., fără o condamnare penală prealabilă. Mai mult, sarcina probării originii licite a bunurilor despre care se presupune că au fost dobândite în mod ilicit poate fi transferată în mod legitim asupra pârâților în cadrul unor proceduri non-

penale de confiscare, inclusiv în cadrul unor proceduri civile *in rem*. Măsura confiscării poate fi aplicată nu doar în cazul produselor directe ale unei infracțiuni, ci și în cazul bunurilor, inclusiv al oricărui venit sau al altor beneficii indirecte, obținute prin convertirea ori transformarea produselor directe ale infracțiunii sau prin amestecul acestora cu alte bunuri, eventual legale. Măsura confiscării nu poate fi aplicată doar în cazul persoanelor bănuite direct de comiterea infracțiunilor, ci și în cazul terților care au dobândit un drept de proprietate fără buna-credință cerută, prin disimularea rolului lor ilicit la acumularea averii în cauză.

Curtea Europeană a considerat că măsura confiscării este proporțională și în lipsa unei condamnări care să stabilească vinovăția persoanelor învinuite. De asemenea, Curtea Europeană a reținut că este legitim pentru autoritățile naționale relevante să emită ordine de confiscare pe baza unei preponderențe a probelor care să sugereze că veniturile legale ale pârâților nu puteau fi suficiente pentru ca aceștia să dobândească bunurile în cauză. Într-adevăr, atunci când ordinul de confiscare este o consecință a unor proceduri civile *in rem* legate de produsele infracțiunilor derivate din infracțiuni grave, Curtea Europeană nu a pretins probarea „dincolo de orice dubiu rezonabil” a originii ilicite a bunurilor în cadrul unor astfel de proceduri. În schimb, s-a considerat că standardul balanței probabilităților ori o probabilitate înaltă a originii ilicite, combinată cu incapacitatea proprietarului de a proba contrariul, era suficientă în sensul testului proporționalității impus de articolul 1 din Protocolul nr.1.

În plus, autorităților naționale li s-a acordat o marjă de manevră conform Convenției pentru a aplica măsura confiscării nu doar în cazul persoanelor învinuite direct de comiterea unor infracțiuni, ci și în cazul membrilor de familie și al altor rude apropiate despre care se presupunea că dețineau ori administrau bunurile dobândite ilicit în numele persoanelor bănuite de infracțiuni sau care nu au dat dovadă de buna-credință necesară (*a se vedea Raimon-*

do v. Italia, 22 februarie 1994, § 30; Arcuri și alții v. Italia (dec.), 5 iulie 2001; Morabito și alții v. Italia (dec.), 7 iunie 2005; Butler v. Regatul Unit (dec.), 27 iunie 2002; Webb v. Regatul Unit (dec.), 10 februarie 2004; și Saccoccia v. Austria, 18 decembrie 2008). Astfel, Curtea Europeană a subliniat că articolul 6 § 2 din Convenție, care garantează principiul prezumției nevinovăției, nu este aplicabil în cazul confiscării bunurilor dispuse în contextul unei proceduri civile *in rem*, care nu implică stabilirea unei acuzații penale și care nu are un caracter punitiv, ci unul preventiv și/sau compensatoriu (*a se vedea Gogitidze și alții v. Georgia, § 126*).

Considerentele relevante ale cauzei *Gogitidze* se regăsesc și în hotărârea *Telbis și Viziteu v. România*, 26 iunie 2018. În acest caz, tribunalele naționale au dispus confiscarea bunurilor unor funcționari publici pe baza unei probabilități ridicate că bunurile în discuție aveau o origine ilicită, împreună cu incapacitatea reclamantilor de a demonstra contrariul (§ 79) [18].

În concluzie, pronunțându-ne asupra apec-telor teoretice și practice dezbătute în conținutul

lucrării elaborate, menționăm că dreptul de proprietate al persoanei este un drept fundamental, indispensabil de ființa umană, care este prevăzut atât de Convenție, cât și de Constituția Republicii Moldova, iar protejarea acestui drept față de abuzuri și ingerințe revine în obligația statului, garantul respectării drepturilor fundamentale ale propriilor cetățeni. Totodată, statul este cel care asigură respectarea drepturilor, nu doar ale persoanei privită individual, dar și ale întregii societăți; astfel, în contextul acestei lucrări, au fost expuse două extreme în ce privește confiscarea specială în cadrul infracțiunilor susceptibile de instituția confiscării, și anume interesul general al societății și interesul individual al persoanei care a comis o infracțiune. Așadar, conchidem că în momentul aplicării instituției confiscării speciale urmează a fi determinată ponderea acestor două extreme, aplicându-se privarea de bunuri proporțional faptei comise de către persoană, fără a se urmări o expropriere arbitrară a acesteia, decât dacă această necesitate este dictată imperativ de circumstanțele cauzei coroborate cu normele legale aplicabile[19].

Referințe bibliografice:

1. Convenția Europeană a Drepturilor Omului, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.1298-XIII din 24 iulie 1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.54- 55/502.
2. Flămânzeanu Ion. Unele aspecte privind confiscarea extinsă. (vizitat 21.07.2022). http://nos.iem.ro/bitstream/handle/123456789/1165/11_Flaminzeanu_Ion.pdf?sequence=1
3. Constituția Republicii Moldova, adoptată în 29 iulie 1994, intrată în vigoare la 27 august 1994, publicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1.)
4. Convenția Europeană a Drepturilor Omului, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.1298-XIII din 24 iulie 1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.54- 55/502)
5. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18 aprilie 2002.
6. Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107 din 06 iunie 2002.
7. Ibidem.
8. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18 aprilie 2002.
9. Parlamentul Republicii Moldova, Proiectul de lege pentru modificarea Codului penal al Republicii Moldova nr.985/2002 (art.106¹, 330²), nr. Act. 190 din 02.02.2022, cu statut de adoptat în Lectura 2-a din 14.07.2022, cu reexaminarea la 21.07.2022 a Legii nr.190

- din 14 iulie 2022 pentru modificarea unor acte normative (Codul penal al Republicii Moldova nr.985/2002 - art.106¹,132¹; Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122/2003- art. 296, 385, ș.a; ș.a.), cu referire la Proiectul de lege nr. 26 din 02.02.2022. (vizitat 21.07.2022).
10. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18 aprilie 2002.
 11. Ibidem.
 12. Ibidem.
 13. Ibidem.
 14. Ibidem.
 15. Ibidem.
 16. Decizia Curții de Apel Cahul din data de 19 septembrie 2017. Dosarul nr.05-1a-144615122016.https://cach.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.Php (vizitat 21.07.2022).
 17. Anexa I la Convenția Consiliului Europei privind spălarea, descoperirea, sechestra-
 - rea și confiscarea produselor infracțiunii și finanțarea terorismului din 16 mai 2005 (Convenția de la Varșovia), ratificată de Republica Moldova prin Legea nr.165 din 13-07-2007 . În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr Nr. 117-126 art. 532.
 18. Hotărârii Curții Constituționale nr. 21 din 20 octombrie 2011 privind interpretarea articolului 46 alin. (3) din Constituție și a Hotărârii Curții Constituționale nr. 6 din 16 aprilie 2015 privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și din Codul de procedură penală (cererea nr. 28 din 22 februarie 2022) (vizitat 21.07.2022).
 19. Odajiu Stanislav, Revista Națională de Drept, nr. 4-6, 2018, „ Analiza insituției confiscării special în contextual infracțiunilor de contraband prin prisma practicii naționale și a CEDO. (vizitat 21.07.2022).

DESPRE AUTORI

Alexandru PARENIUC,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
șef adjunct, Direcția studii și management
al calității, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
e-mail:alexandru.pareniuc@mai.gov.md*

Andrei GHIMPU,

*doctorand, anul III de studii,
Școala doctorală „Științe penale și drept public”,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM.
e-mail: andrei.ghimpu@igp.gov.md*

CZU 343.98:004

DOI 10.5281/zenodo.6988448

Iurie ODAGIU,
dr., conf. univ.
PhD,
associate professor

Andrei LUNGU,
doctorand
PhD student

ASPECTE CRIMINALISTICE ALE APLICĂRII POLIGRAFULUI LA CERCETAREA INFRAȚIUNILOR INFORMATICE

În acest articol ne propunem să facem o analiză și evaluare a unor aspecte legate de aplicarea poligrafului în activitatea poliției la cercetarea infracțiunilor informatice. Vom acorda o atenție deosebită abilităților și competențelor profesionale ale specialiștilor poligraf, pe care aceștia ar trebui să le posede în contextul aplicării poligrafului la cercetarea actelor din domeniul securității cibernetice.

Vom stabili circumstanțele ce urmează a fi elucidate prin aplicarea poligrafului. Vom analiza profilul psiho-criminologic al infractorilor digitali – element de importanță majoră la alcătuirea bateriei de teste pentru testarea poligraf.

Ne vom concentra asupra modului și metodologiei de desfășurare a examinării poligraf și vom face recomandări pentru cercetările ulterioare în domeniul aplicării poligrafului.

Cuvinte cheie: poligraf, detectarea minciunii, etape ale testării poligraf, aplicarea poligrafului la cercetarea infracțiunilor informatice, securitate cibernetică.

FORENSIC ASPECTS OF THE USE OF THE POLYGRAPH IN THE INVESTIGATION OF CYBERCRIMES

In this article we intend to make an analysis and evaluation of some aspects related to the application of the polygraph in the activity of the police to the investigation of cybercrimes.

We will pay attention to the skills and competences of polygraph specialists that they should possess in the context of applying polygraph to the research of cyber security documents.

We will establish the circumstances to be elucidated by applying the polygraph.

We will analyze the psycho-criminological profile of digital criminals - an element of major importance in compiling the battery of tests for polygraph testing.

We will focus on the manner and methodology of conducting the polygraph examination and make recommendations for further research in the field of polygraph application.

Keywords: polygraph, lie detection, polygraph testing stages, polygraph application to cyber-crime investigation, cyber security.

Introducere. Dezvoltarea accelerată a electronicii în ultimele decenii a dus la apariția și extinderea calculatoarelor – definite ca mecanisme, aparate electronice capabile să prelucreze date și să folosească programe (seturi de instrucțiuni) stocate în memorie pentru a rezolva probleme, prin acceptarea de date, executarea operațiilor asupra datelor (procesare – de exemplu, stocarea, sortarea, întâmpinarea, ștergerea datelor etc.) și furnizarea rezultatului acestor operații.

După prima demonstrație publică a rețelei ARPA, în 1972, apar germele ideii de a se crea o rețea globală de calculatoare, care să acopere nevoile de comunicație.

Sistemul s-a dezvoltat exponențial și la ora actuală se apreciază că Internetul cuprinde câteva zeci de milioane de calculatoare și zeci de mii de rețele locale, peste 15 milioane de utilizatori navighează în fiecare moment prin Internet, folosind serviciul Web (WWW – World Wide Web).

Internetul creează un imens potențial de dezvoltare în toate domeniile vieții sociale, aplicațiile sale fiind practic inepuizabile. Într-o tranziție către societatea informațională, ca o componentă relevantă a dezvoltării contemporane, nu presupune doar modernizarea tehnologiilor informaționale și comunicaționale, ci, în egală măsură, și proliferarea și profesionalizarea infractorilor care comit infracțiuni în spațiul cibernetic.

Scopul studiului. Autorii își propun să facă o examinare a doctrinei privind metodologia desfășurării testării cu aplicarea poligrafului la cercetarea infracțiunilor informatice, precum și o analiză a elementelor care compun specificul personalității infractorului cibernetic.

Metode și materiale aplicate. În scopul realizării acestei cercetări, autorii valorifică metode de cercetare specifice teoriei și doctrinei juridice, printre care metoda logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică, descrierea, deducția, metoda istorică. Materialele utilizate în vederea realizării studiului sunt publicațiile savanților din domeniu, precum și le-

gislația relevantă. De asemenea, baza științifică a cercetării o constituie diverse studii cuprinse în culegeri de materiale ale conferințelor, articole științifice, comentarii aplicative etc.

Rezultate obținute și discuții. Atacurile cibernetice și criminalitatea informatică sunt tot mai numeroase și mai sofisticate în întreaga lume. Se preconizează că această tendință va continua să crească în viitor, date fiind previziunile conform cărora 22,3 miliarde de dispozitive la nivel mondial vor fi conectate la Internet până în 2024.

Construirea unui spațiu cibernetic deschis și securizat ar spori încrederea cetățenilor în instrumentele și serviciile digitale, dar este la fel de important să existe și instrumente eficiente în lupta cu criminalitatea în zona „cyber”.

Internetul creează un imens potențial și oferă deschidere de noi orizonturi în comiterea de infracțiuni într-o altfel de modalitate decât cea clasică. Ușurința în utilizare, costul scăzut al calculatoarelor, asigurarea unui anonim fac din Internet un mediu extrem de favorabil pentru săvârșirea infracțiunilor.

În decembrie 2020, Comisia Europeană și Serviciul European de Acțiune Externă (SEAE) au prezentat o nouă strategie de securitate cibernetică a UE. Scopul acestei strategii este de a consolida reziliența Europei la amenințările cibernetice și de a asigura faptul că toți cetățenii și toate întreprinderile pot beneficia pe deplin de servicii și instrumente digitale fiabile și de încredere. Noua strategie conține propuneri concrete de punere în aplicare a unor instrumente de reglementare, de investiții și de politică.

La 22 martie 2021, Consiliul a adoptat concluzii privind Strategia de securitate cibernetică, care subliniază că securitatea cibernetică este esențială pentru construirea unei Europe reziliente, verzi și digitale [1].

Potrivit raportului privind punerea în aplicare a strategiei europene de securitate [2], au fost identificate o serie de amenințări și provocări la adresa intereselor Europei în materie de securitate, și anume:

➤ Proliferarea armelor de distrugere în

masă;

- Terorismul și criminalitatea organizată;
- Securitatea energetică;
- Schimbările climatice;
- Securitatea cibernetică.

Economiile moderne se bazează foarte mult pe infrastructura critică, inclusiv transportul, comunicațiile și aprovizionarea cu energie, dar și pe internet. Strategia UE pentru o societate informațională sigură, adoptată în 2006, abordează criminalitatea bazată pe internet. Cu toate acestea, atacurile împotriva sistemelor IT private sau guvernamentale din statele membre ale UE i-au conferit acestei Strategii o nouă dimensiune, aceea de posibilă armă economică, politică și militară. Sunt necesare mai multe eforturi în acest domeniu, pentru a explora abordări cuprinzătoare la nivelul UE, pentru a crește gradul de sensibilizare și a spori colaborarea internațională.

Reglementarea infracțiunilor informatice în legislația națională a venit ca o adaptare firească a legislației la realități ce nu puteau fi ignorate. Astfel, în Codul penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 985 din 18.04.2002, în vigoare din 12.06.2003, în premieră a fost introdus capitolul „Infracțiuni informatice și Infracțiuni în domeniul telecomunicațiilor”, care cuprindea inițial trei articole: art. 259 – Accesul ilegal la informația computerizată; art. 260 – Producerea, importul, comercializarea sau punerea ilegală la dispoziție a mijloacelor tehnice sau produselor program; art. 261 – Încălcarea regulilor de securitate a sistemului informatic.

După ratificarea Convenției Consiliului Europei privind criminalitatea informatică, adoptată la Budapesta la 23.11.2001, prin Legea nr. 6 din 02.02.2009, Codul penal al Republicii Moldova, fiind armonizat în conformitate cu prevederile Convenției prin Legea nr. 278 din 18.12.2008, ambele publicate în MO la 20.02.2009, a fost suplinit cu articole noi: 260¹-260⁶, care prevedeau noi tipuri de infracțiuni, cum ar fi interceptarea ilegală a unei transmisii de date, perturbarea funcționării sistemului informatic, falsul in-

formatic, fraudă informatică [3].

Criminalitatea în mediul virtual, a cunoscut o evoluție dramatică și în *opinia noastră*, a luat prin surprindere organele de aplicare a legii, care s-au dovedit a fi nepregătite pentru o combatere în forță a acestui nou fenomen, sub denumirea de „criminalitate cibernetică”.

Considerăm că investigarea infracțiunilor informatice și identificarea infractorului este o problemă extrem de dificilă, presupunând abilități și competențe specifice.

Statistica pe statele CSI ne demonstrează că infracțiunile informatice se află în stare de latență, fiind dezvăluite doar 10% din acestea și cu o rată de descoperire de 1% [4].

Un număr impunător de atacuri informatice împotriva persoanelor fizice sau juridice rămân deseori nedeclarate, nedetectate sau nedescoperite, astfel făptuitorii fiind încurajați să continue activitatea infracțională, inclusiv datorită nesancționării la timp a ilegalităților săvârșite.

Pentru mulți ofițeri de urmărire penală, cercetarea infracțiunilor informatice este o sarcină foarte dificilă, datorită particularității acestui tip de infracțiuni. Iar majoritatea ofițerilor din cadrul MAI posedă cunoștințe în domeniul informaticii la nivel de „utilizator obișnuit”.

Infracțiunile informatice reprezintă un tip de activitate infracțională specifică, care poate fi realizată în mai multe etape succesive, grupările implicate fiind organizate foarte riguros și desfășurându-și activitatea prin intermediul rețelelor mondiale.

Un grad sporit de pericol este constituit prin caracterul transfrontalier al acestor infracțiuni. Asemenea lucruri impun o conlucrare cu alte organe de aplicare a legii naționale și/sau internaționale. Caracteristica și modelul criminalistic al infracțiunilor informatice constituie o categorie distinctă, iar prin cercetarea științifică a acestora se asigură un suport esențial organelor de drept în prevenirea și combaterea categoriei respective de infracțiuni.

Cercetarea criminalistică, după cum se

știe, este un proces destul de complicat, care are ca scop restabilirea evenimentului infracțional produs în trecut, după probele descoperite de către ofițerul de urmărire penală. Cel mai important element, determinant, al structurii organizatorice și psihologice a activității ofițerului de urmărire penală constă în acumularea și studierea celor mai diverse elemente de fapt, circumstanțe, date în baza cărora el va restabili complet evenimentul produs în trecut, corelațiile diferitelor persoane implicate în evenimentul respectiv, precum și personalitatea subiectului care a săvârșit infracțiunea [5].

În opinia noastră, circumstanțele care urmează a fi stabilite în cadrul cercetării infracțiunilor informatice sunt condiționate de acțiuni specifice, ce se referă la:

- ✓ natura faptei;
- ✓ locul comiterii faptei;
- ✓ timpul comiterii faptei;
- ✓ modul de operare (modalitatea comiterii faptei);
- ✓ persoana care a comis fapta (autorul faptei);
- ✓ coparticipanții la comiterea faptei;
- ✓ mobilul faptei.

Pentru o mai bună înțelegere a subiectului, **suntem de părere că** o atenție sporită trebuie acordată profilului psihologic al infractorului „cibernetice”. Infractorii informatici sunt persoane cu flexibilitate înaltă de trecere operativă de la dimensiunea reală la cea virtuală, de la o relație mediată de un spațiu emotiv-fizic la o relație mediată de un spațiu emotiv-artificial, având o percepție alterată diminuată asupra ilegalității comportamentului său, daunei provocate, riscurilor de a fi denunțat, descoperit și sancționat, cu sau fără cunoștințe tehnice în domeniul tehnologiilor informaționale. Ei sunt categorisiți în funcție de rolul și sarcinile pe care le au în procesul de comitere a infracțiunii, cu un profil predominant non-violent, având un limbaj comun cu terminologie specifică și cu motivație infracțională diversificată (materială, sexuală, ideologică, politică, obsedată de statut sau de investigație). În majoritatea

covârșitoare a cazurilor ei sunt de gen masculin, cu vârste cuprinse între 16 și 55 de ani, care acționează în grup, neavând antecedente penale.

În funcție de vârstă, 33% din ei comit infracțiunea neavând 20 de ani, 13% au peste 40 de ani, iar 54% dintre infractorii cibernetici au vârste cuprinse între 20 și 40 de ani.

Mulți dintre infractorii cibernetici au o gândire creativă, fiind foarte talentați și pricepuți. Un exemplu în acest sens este cazul în care ofițerii de urmărire penală, deplasându-se la fața locului pentru a ridica tehnica de calcul – instrument al comiterii infracțiunii informatice, au fost martorii faptului că aparatura a luat foc. S-a dovedit că, cu mult înainte de sosirea oamenilor legii, atacatorul a instalat în prag un senzor, care creează un câmp magnetic puternic ce distruge sistemul informatic în cazul oricărei încercări de a scoate echipamentul din cameră. Prin urmare, datorită priceperii și iscusinței infractorului, organele de urmărire penală au rămas fără o probă importantă.

O anumită dificultate prezintă chiar și stabilirea comiterii infracțiunii. Acest lucru se datorează faptului că acțiunile infractorului sunt mai puțin evidente, dacă e să le comparăm cu o infracțiune „clasică”. La comiterea infracțiunilor informatice, rareori există daune materiale vizibile și palpabile. De exemplu, copierea ilegală a informațiilor de pe un computer rămâne cel mai adesea nedescoperită, introducerea cu intenție a unui virus într-un computer de cele mai multe ori arată ca o greșeală a unui administrator de sistem, care nu a putut „securiza” sistemul respectiv.

Practica judiciară ne arată că deseori nu se efectuează cercetarea la fața locului, din motiv că acesta nu poate fi identificat. Este remarcat caracterul transfrontalier al comiterii infracțiunii informatice, și anume: compania atacată se află într-un stat, serverele se pot afla în altul, iar infractorul într-o țară terță.

Cu siguranță, un ofițer de urmărire penală – profesionist în domeniul ciberneticii – va administra cu succes dosare privind

infrafracțiunile informatice. Acesta ar trebui să posedă cunoștințe profunde în domeniul computerului, să fie un programator excelent sau cel puțin să înțeleagă complexitatea utilizării și capacitățile tehnologiei informatice.

Atestăm totuși un număr foarte mic de ofițeri cu un grad avansat de cunoaștere a tehnologiilor informaționale în cadrul Ministerului Afacerilor Interne.

Situația este similară la nivel mondial. Începând cu 2015, Congresul SUA a decis să înroleze în rândurile organelor de aplicare a legii câte 2000 de angajați pe an.

În 2014, Directorul FBI, James B. Comey, a declarat că este imposibil de pregătit ofițeri pentru combaterea cybercrime. Este necesar de angajat specialiști deja formați, cu o cunoaștere temeinică a fenomenului cibernetic. El spunea: un hacker se formează din copilărie, ocupația acestuia fiind inițial un hobby, după care la maturitate devine un stil de viață, o componentă a personalității [6].

Pledăm pentru dezvoltarea programelor de îmbunătățire a competențelor ofițerilor de urmărire penală în investigarea acestei categorii de infracțiuni.

Mijloacelor obișnuite de apreciere a sincerității sau nesincerității celor ce se regăsesc în cadrul procesului penal în diverse calități, mai ales a suspectului sau a inculpatului, li s-a adăugat, în ultimele decenii, un mijloc obiectiv de investigare a principalelor modificări psihofiziologice ce însoțesc emoția în situația falsificării adevărului. Este vorba despre înregistrarea pe cale obiectivă, cu ajutorul unor aparate speciale de tip poligraf, a modificărilor fiziologice ale organismului provocate de diverse stări emoționale [7].

Testarea cu utilizarea poligrafului este o totalitate de acțiuni netraumatizante, inofensive pentru viața și sănătatea omului, orientate spre verificarea de către poligrafolog a veridicității informațiilor comunicate de persoana testată [8].

Observăm deci, că o testare cu aplicarea poligrafului are două componente: poligraful și

specialistul poligraf (poligrafolog).

În opinia noastră, poligrafologul este persoana care efectuează examinări psiho-fiziologice cu ajutorul tehnicii poligraf, interpretând reacțiile fiziologice umane corelate cu răspunsurile furnizate de o persoană la întrebări legate de o cauză punctuală, în scopul stabilirii comportamentului sincer sau simulat, referitor la veridicitatea unor fapte, evenimente, depoziții, precum și pentru determinarea adevărului în orice situație în care se impune verificarea sincerității unei persoane [9].

Considerăm că poligrafologul este componenta forte a testării cu aplicarea poligrafului, care face valoroasă acest mijloc de investigare. Testarea cu aplicarea poligrafului a unei persoane implicate în săvârșirea infracțiunii informatice are particularitățile sale. Anume poligrafologul va trebui să dea dovadă de competență și abilități profesionale, la etapa pregătirii bateriei de teste pentru această grupă specifică de infracțiuni.

Un rol semnificativ îl joacă gradul de calificare profesională a poligrafologului, cunoașterea normelor și regulilor din domeniul securității cibernetică, cuprinse în actele normative.

Studierea și cunoașterea de către poligrafolog a materialului probator este necesară pentru o bună și eficientă pregătire a setului de întrebări ce urmează să fie utilizat. Specialistul poligrafolog va studia cu atenție detalii cu privire la făptuitor, întrucât acestea vor folosi la alegerea corectă a metodologiei testării ce urmează să fie aplicată, precum și va contura în mare parte întreg mecanismul producerii infracțiunii.

Activitatea de pregătire se va finaliza cu alcătuirea bateriei de teste, în care se va ține cont de:

- tabloul infracțional;
- detaliile care caracterizează obiectul nemijlocit al infracțiunii;
- împrejurările care în totalitatea lor reprezintă latura obiectivă a infracțiunii;
- circumstanțele de loc și de timp ale săvârșirii actului infracțional;

➤ personalitatea persoanei ce urmează a fi testată;

➤ elementele care caracterizează activitatea făptuitorului, modul de operare a acestuia;

➤ cercul de suspecți;

➤ mijloacele și procedeele aplicate la săvârșirea infracțiunii;

➤ instrumentarul, uneltele, utilajul folosit la săvârșirea infracțiunii;

➤ unitățile de transport implicate la săvârșirea infracțiunii;

➤ antecedentele penale pe comiterea infracțiunilor similare celor ce formează obiectul testării;

➤ *împrejurarea* care trebuie să fie cu certitudine stabilită este reprezentată prin mobilul sau scopul infracțiunii;

Fără o cunoaștere a forței motivaționale care a determinat făptuitorul să conceapă și să pună în executare rezoluția cu privire la comiterea infracțiunii informatice nu se poate stabili gradul de pericol social pe care îl prezintă autorul infracțiunii, circumstanță care duce la calificarea greșită și încadrarea juridică incorrectă a faptei, cu toate consecințele nefaste care decurg din această situație.

Gândite cu atenție, acțiunile ce urmează la etapa pre-test sunt în măsură să subordoneze psihicul persoanei ce urmează să fie testată și să devină un stimulent suplimentar pentru a da declarații adevărate sau de a recunoaște benevol participarea la comiterea faptei antisociale. Observăm că poligraful poate juca rolul unui instrumentar de influență psihologică asupra persoanelor implicate la comiterea infracțiunilor.

La etapa pre-test este extrem de important să stabilim gradul de percepție a vinovăției persoanei testate în contextul infracțiunilor informatice. Există situații când infractorul nu este conștient de urmările periculoase ale acțiunilor sale. Organismul celui ce urmează a

fi testat va reacționa instinctiv la situații periculoase și, prin urmare, reacțiile psihofiziologice la întrebările relevante, însoțite de stresul emoțional, vor fi mai pronunțate și informative.

La etapa acumulării probelor vinovăției, o atenție deosebită trebuie acordată metodei CIT (Concealed Information Test) – testul ce prezumă vinovăția.

Particularitățile metodologice ale testului CIT constau în utilizarea unor informații specifice, circumstanțe referitoare la o infracțiune, pentru a identifica dacă o persoană posedă cunoștințe despre ele. Întrebările se referă la detaliile cunoscute doar de autorul faptei. În acest context, doar persoana vinovată va reacționa puternic la întrebările relevante din cadrul testării.

Este important ca specialistul poligrafolog în procesul formării bateriei de teste să identifice obiecte/elemente, care sunt semnificative și memorabile pentru infractor, dar necunoscute persoanei nevinovate.

Recomandăm ca testarea cu aplicarea poligrafului să se finalizeze cu testul american după metoda SKY.

SKY provine de la abrevierea cuvintelor: **S**uspicion, **K**nowledge, **Y**ou did.

Spre exemplu,

Suspicion: *Considerați că baza de date a băncii CEC Bank a fost spartă de către cetățeanul Y?*

Knowledge: *Sunteți sigur că cunoașteți cine a spart baza de date a băncii CEC Bank?*

You did: *Dvs. ați spart baza de date a băncii CEC Bank?*

Generalizând cele menționate supra, susținem că fenomenul criminalității informatice este unul aflat în permanentă dezvoltare și perfecționare, se diversifică ca urmare a dezvoltării continue a tehnicii și tehnologiilor, permițând infractorilor o anumită performanță în acest sens și creând noi oportunități de săvârșire a infracțiunilor informatice.

Referințe bibliografice:

1. <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2021/03/22/cybersecurity-council-adopts-conclusions-on-the-eu-s-cybersecurity-strategy/> (vizitat la 04.07.2022).
2. <https://www.consilium.europa.eu/media/30815/qc7809568roc.pdf>.
3. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.128-129/1012 din 13.09.2002. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.72-74/195 din 14.04.2009.
4. Кимпаев К.М. Проблемы проведения следственных действий при расследовании «киберпреступлений». Материалы Международного молодежного научного форума «Ломоносов-2017», ISBN 978-5-317-05504-2.
5. Gheorghită M. „Tratat de metodică criminalistică”. Chișinău: 2015.
6. <https://www.crime-research.org/articles/4002/> (vizitat la 05.07.2022).
7. RUIU Marin, „Criminalistică”. București: Editura Universul Juridic, 2013, p. 170
8. Legea Republicii Moldova Nr. 269 cu privire la aplicarea testării la detectorul comportamentului simulat (poligraf), adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 12-12-2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008.
9. ODAGIU Iurie, LUNGU Andrei. „Competențe și abilități profesionale a specialistului poligrafolog”. Conferința științifică națională interuniversitară a studenților-doctoranzi cu genericul „Prevenirea și combaterea criminalității – probleme, soluții și perspective”, ediția a IV-a, 27 ianuarie 2022, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI. Chișinău.

DESPRE AUTORI**Iurie ODAGIU,**

*doctor în drept, conferențiar universitar,
prim-prorector pentru studii
și managementul calității al Academiei
„Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: criminalistic@gmail.com*

Andrei LUNGU,

*doctorand,
Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: andrei.lungu@mai.gov.md*

Radion COJOCARU,
dr., prof. univ.

PhD,
University Professor

George-Marius ȚICAL,
dr., prof. univ.

PhD,
University Professor

ELUCIDAREA CONȚINUTULUI OBIECTULUI JURIDIC ÎN PROCESUL DE ÎNCADRARE A INFRAȚIUNILOR

Aplicarea legii penale în strictă congruență cu principiul legalității incriminării este indubitabil condiționată de procesul încadrării juridice a infracțiunilor, care permite plasarea în tiparul legii penale a faptelor prejudiciabile săvârșite. La rândul ei, încadrarea juridică a infracțiunii (calificarea infracțiunii), așa precum este definită la art. 113 C.pen., trebuie să se bazeze pe constatarea unei corespunderi exacte între semnele faptei prejudiciabile și semnele unei componente concrete de infracțiune descrise de legea penală. În prezentul studiu sunt abordate procedeele de elucidare a unuia dintre elementele cheie ale componenței de infracțiune – obiectul juridic al infracțiunii. În final, au fost fundamentate unele procedee și reguli în baza cărora interpretul legii penale ar putea să constate semnele ce caracterizează acest element obiectiv al componenței de infracțiune. Prioritar, acest studiu este adresat studenților facultăților de drept de la diferite cicluri de studii, care în contextul învățării elementelor de încadrare juridică a infracțiunilor își vor putea aprofunda cunoștințele în materie.

Cuvinte-cheie: infracțiune, contravenție, încadrare juridică, obiect juridic, valori sociale, relații sociale, protecție penală.

ELUCIDATION OF THE CONTENT OF THE LEGAL OBJECT IN THE PROCESS OF CRIME'S CLASSIFICATION

The application of the criminal law in strict congruence with the principle of the legality of incrimination is undoubtedly conditioned by the process of legal categorization of crimes, which allows the placement of prejudicial acts committed in the pattern of the criminal law. In turn, the legal classification of the offense (qualification of the offence), as defined by art. 113 of the Criminal Code, must be based on the finding of an exact correspondence between the signs of the prejudicial act and the signs of a concrete component of the crime described by the criminal law. In this study, the procedures for elucidating one of the key elements of the composition of the crime - the legal object of the crime - are addressed. Finally, some procedures and rules were substantiated based on which the interpreter of the criminal law could determine the signs that characterize this objective element of the composition of the crime. As a priority, this study is addressed to students of law faculties from different study cycles, which in the context of learning the elements of legal

framing of crimes will be able to deepen their knowledge in the matter.

Keywords: criminal offence, misbehavior, legal framework, legal object, social values, social relations, criminal protection.

Introducere. Infracțiunea generează o luptă a contrariilor, manifestată între obiectul juridic al infracțiunii, ca element constitutiv ce cuprinde totalitatea valorilor și relațiilor sociale existente pe lângă aceste valori vătămate sau puse în pericol prin săvârșirea actului infracțional, și subiectul infracțiunii, reprezentat de persoana care intră în conflict cu legea penală. Această contradicție se exprimă prin nerecunoașterea și ignorarea de către individ a valorilor sociale reprezentate de bunurile, interesele și nevoile individuale sau de grup, pe care conștiința socială le acceptă la o anumită treaptă de dezvoltare. Obiectul juridic al infracțiunii este denumit „...ținta asupra căreia bate infracțiunea; țintă determinată de relațiile sociale supuse protecției penale” [1, p. 27] (sb. ns). În doctrina penală se susține că obiectul infracțiunii este valoarea socială și relațiile sociale formate în jurul și datorită acestei valori, împotriva căreia se îndreaptă fapta ce constituie elementul material al infracțiunii și care sunt vătămate sau puse în pericol prin săvârșirea acesteia [2, p. 198]. Fapta infracțională, ca act de conduită individuală, nu poate fi orientată împotriva tuturor relațiilor sociale dintr-o dată, ea vizând anumite valori sau relații sociale determinate, caracterul antisocial al acesteia derivând din faptul că ea lezează sau pune în pericol o parte sau un fascicol din valorile sau relațiile de a căror integritate depinde, până la urmă, existența și buna desfășurare a vieții sociale în ansamblul ei [3, p. 171].

Importanța elucidării obiectului juridic la încadrarea infracțiunilor. Clarificarea relațiilor sociale care formează obiectului juridic al infracțiunii permite înțelegerea conținutului respectivei infracțiuni, determinarea gradului prejudiciabil și face posibilă încadrarea juridică metodică corectă a acesteia. Impor-

tanța determinării obiectului juridic al infracțiunii rezidă în două aspecte. Pe de o parte, este necesar de a stabili dacă relațiile sociale lezate prin fapta ilegală sunt de domeniul protecției penale. Determinarea acestui aspect permite delimitarea infracțiunilor de alte fapte ilicite, precum ar fi contravențiile. Pe de altă parte, la calificarea infracțiunilor este obligatoriu de a se constata valoarea socială și fascicolul concret de relații sociale lezate sau puse în pericol prin comiterea unei infracțiuni. În legătură cu cel de al doilea aspect este de menționat că fiecare componentă de infracțiune este descrisă prin prisma unui grup de relații sociale vătămate sau efectiv puse în pericol prin săvârșirea ei. Prin urmare, la încadrarea juridică a infracțiunilor, este necesar ca pe lângă celelalte semne să fie stabilite și concretizate relațiile sociale la care se atentează prin comiterea infracțiunii.

Elucidarea obiectului juridic al infracțiunii constituie o premisă obligatorie a încadrării juridice corecte a infracțiunii în strictă conformitate cu principiul legalității incriminării. De exemplu, lipsirea de viață din imprudență a unei persoane poate fi încadrată în conformitate cu mai multe norme incriminatorii din Partea specială a C.pen.: art. 149, art. 183 alin. (2), art. 197 alin. (2) lit. d), art. 213 alin. (2) lit. b), art. 214 alin. (2), art. 216 alin. (2) lit. b), art. 224 alin. (2) lit. b), art. 226 lit. c), art. 227 alin. (2) lit. b), art. 263 alin. (2) lit. a), art. 264 alin. (3) lit. b) etc. O premisă obligatorie pentru alegerea corectă a unei componente descrise de aceste articole o constituie stabilirea conținutului obiectului juridic special la care se atentează prin comiterea faptei. În cazul nomei generale, reprezentată de art. 149 C.pen., obiectul juridic îl constituie relațiile sociale ce sunt condiționate de protejarea dreptului la viață împotriva actelor de nerespectare a regulilor de precauți-

une sau de vigilență care au drept rezultat provocarea decesului persoanei. În cazul celorlalte norme [art. 183 alin. (2), art. 197 alin. (2) lit. d), art. 213 alin. (2) lit. b), art. 214 alin. (2) C.pen. etc.], obiectul juridic special îl constituie relațiile sociale condiționate de respectarea normelor de exigență sau precauțiune din *domeniile speciale ale activității umane*, respectarea căroră se face absolut necesară pentru asigurarea vieții persoanei.

Legiuitorul a înțeles să individualizeze chiar în legea penală pedepsele pentru încălcările regulilor instituite în domeniile speciale ale activității umane, care au drept rezultat decesul din imprudență al persoanei. De exemplu, nerespectarea normelor de precauțiune în domeniul circulației rutiere de către persoana care se află la conducerea mijlocului de transport, acțiune ce s-a soldat cu decesul victimei, se sancționează cu închisoare de la 3 la 7 ani (art. 264 alin. (3) lit. b) C.pen.), iar nerespectarea regulilor de acordare a asistenței medicale de către medic, fapt care a provocat aceeași urmare, se pedepsește cu închisoare de până la 3 ani cu (sau fără) privarea dreptului de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 la 5 ani (art. 213 C.pen.). Dat fiind specificul acestor reguli și gradul de exigență a subiectului care urmează să le respecte, individualizarea pedepsei penale pentru faptele de ucidere din culpă (imprudență) doar în baza normei generale de la art. 149 C.pen. este inefficientă.

În afară de aceasta jurisprudența ChEDO impune statelor aderante de a adopta măsuri eficiente în vederea lichidării riscurilor pentru viața persoanelor în domeniile speciale de activitate umane. Astfel, instanța europeană a arătat obligația pozitivă de a lua toate măsurile necesare pentru asigurarea protecției dreptului la viață impusă de prevederile art. 2 din CEDO, implicând îndatorirea primordială a statelor contractante de a adopta un cadru legislativ prin care să se aibă în vedere prevenirea eficace a producerii unor fapte de natură a pune în pericol viața oamenilor [4]. Această obligație se

aplică fără nici o îndoială în domeniul specific al activității periculoase, domeniu în care este necesar, cu deosebire, să fie prevăzute **reglementări adaptate particularităților unor astfel de activități, în special privitoare la riscurile ce ar putea rezulta pentru viața persoanelor (sb.ns)**. Reglementările în cauză ar trebui să aibă în vedere autorizarea, executarea, exploatarea, siguranța și controlul acestor activități, precum și măsurile preventive de ordin practic, de natură a asigura protecția efectivă a persoanelor a căror viață riscă să fie expusă unor pericole inerente pericolului respectiv [5].

Prin urmare, nu acceptăm ideea unor autori care s-au aventurat în a propune abolirea din C.pen. al R. Moldova a normelor speciale destinate protecției vieții persoanelor împotriva uciderilor din culpă survenite drept rezultat al nerespectării regulilor de precauțiune în domeniile speciale, în favoarea păstrării doar a normei generale de la art. 149 C.pen. Luând în considerație spiritul prevederilor art. 2 din CEDO, o asemenea abordare constituie un regres, și nu un progres, al gândirii juridico-penale.

Structura obiectului juridic al infracțiunii. Pentru determinarea obiectului juridic al infracțiunilor în procesul de încadrare este necesară cunoașterea, pe de o parte, a structurii obiectului juridic, iar, pe de altă parte, a premiselor care stau la baza existenței acestuia. În literatura de specialitate se susține că obiectul infracțiunii cuprinde: 1) relațiile sociale existente între oameni; 2) forma juridică care reglementează conduita subiecților și asigură ocrotirea lor; 3) premisele obiective sau entitățile materiale care condiționează existența relațiilor sociale. Acest mod de abordare a structurii obiectului juridic al infracțiunii a fost promovată inițial de către N. Kuznețova [6, p. 45] și V. Kudreavțev [7, p. 151]. Ulterior, în doctrina autohtonă teza a fost preluată și dezvoltată de către distinsul autor A. Borodac. Aderăm la această viziune, cu mențiunea că forma juridică și premisele obiective la care se referă autorii sus-menționați nu intră în conținutul obiectului juridic al infracțiunii, ci doar condi-

ționează existența acestuia.

În opinia noastră la baza formării obiectului juridic al infracțiunii stau două elemente structurale:

a. valorile sociale protejate de legea penală. Infracțiunea atentează la cele mai importante și vitale valori din cadrul societății, fără de care nu este posibilă coexistența pașnică a membrilor colectivității. Deși nu exhaustiv, aceste valori sociale sunt stipulate la art. 2 alin. (1) C.pen.: „...persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, mediul înconjurător, orânduirea constituțională, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, pacea și securitatea omenirii, precum și întreaga ordine de drept”. Aceste valori sunt determinate de interesele sociale comune ale membrilor unei colectivități resimțite la o anumită etapă de dezvoltare. De exemplu, la art. 1 al C.pen. al R. Moldova din 1961 „mediul înconjurător” nu figura în lista valorilor sociale protejate de legea penală. Textul de lege avea următoarea formulare legislativă: „codul penal are sarcina de a ocroti viața și sănătatea persoanei, drepturile și libertățile cetățenilor, proprietatea, orânduirea de stat, sistemul politic și economic, precum și întreaga ordine de drept de orice atentat criminal”. În C.pen. în vigoare al Republicii Moldova din 2002 „mediul înconjurător” a fost inclus în lista valorilor sociale protejate de legea penală. Acest exemplu ne demonstrează că lista valorilor sociale, care beneficiază de protecție penală împotriva infracțiunilor sunt determinate de interesele sociale în conservarea și păstrarea cărora este cointeresată societatea la o anumită etapă de dezvoltare.

b. relațiile sociale ce se formează pe lângă valorile sociale protejate de legea penală, care sunt vătămate sau periclitare prin comiterea infracțiunii. Recunoașterea la nivel social a unor valori umane are drept efect interacțiunea membrilor societății în jurul și datorită acestor valori. Relațiile sociale modelează conduita membrilor societății în sensul respectării valorilor sociale pe care acestea se întemeiază.

Astfel, relațiile sociale există sub forma interacțiunilor sau raporturilor ce se derulează între membrii societății și determină conduitele practice ale membrilor colectivității vizavi de valorile sociale.

În baza celor relatate putem constata că *semnele referitoare la obiectul juridic al infracțiunii sunt reprezentate de relațiile sociale existente pe lângă și datorită valorilor sociale protejate de legea penală, relații sociale care preexistă momentului comiterii infracțiunii.* Caracterul preexistent al relațiilor sociale se explică prin aceea că pentru început în cadrul colectivității sunt recunoscute anumite valori și relațiile sociale fără de care nu poate fi concepută coexistența pașnică între membrii acesteia. Ulterior, la nivel social este resimțită necesitatea conservării și protecției penale a acestor relații sociale împotriva faptelor prejudiciabile care le pot vătăma sau le pot pune în pericol. Această necesitate colectivă este urmată de procesul de incriminare a faptelor infracționale în legislația penală. Mai târziu poate fi săvârșită fapta infracțională prin care sunt lezate sau puse în pericol relații sociale ce formează obiectul protecției penale, care după cum s-a văzut preexistă momentului săvârșirii infracțiunii.

Premisele obiectului juridic al infracțiunii. Celelalte două elemente avute în vedere de autorii sus-menționați (N. Kuznețova, V. Kudrevțev, A. Borodac), adică *forma juridică care reglementează conduita subiecților și entitățile materiale care condiționează existența relațiilor sociale* sunt niște premise ce determină existența, desfășurarea și dezvoltarea în condiții de normalitate a relațiilor sociale protejate de legea penală. Aceste două elemente nu intră în structura obiectului juridic al infracțiunii, ci condiționează existența valorilor și relațiilor sociale care-i formează conținutul.

Forma juridică ce determină conduita subiecților este reprezentată de normele juridice extrapenale, care proclamă și reglementează desfășurarea relațiilor sociale și normele penale care le protejează prin procesul de penalizare (incriminare). *Normele extrapenale stabilesc*

conținutul valorilor sociale și instituie reglementări prin care se asigură desfășurarea relațiilor sociale existente în jurul acestei valori, iar *normele penale* instituie reglementări prin care sunt interzise sub amenințarea pedepsei penale conduitele criminale ce vatămă efectiv sau pun în pericol relațiile sociale.

De exemplu, dreptul la viață este proclamat ca valoare universală și consemnat în mai multe acte legislative internaționale la care R. Moldova este parte: Declarația Universală a Drepturilor Omului, Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, Convenția internațională cu privire la drepturile copilului etc. Prin dispoziția art. 2 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului este proclamat: „Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal în cazul în care infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege”. În același sens, potrivit art. 24 alin. (1) din Constituția R. Moldova: „Statul garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică”. Prin aceste norme este proclamat dreptul la viață al persoanei ca valoare socială de principiu instituită în cadrul societății. Pentru protejarea dreptului la viață și a relațiilor sociale existente în jurul acestui atribut al personalității umane, legiuitorul a instituit răspunderea penală pentru fapta de omor în cadrul mai multor articole din Partea specială a C.pen.: omorul intenționat (art. 145); omorul săvârșit în stare de afect (art. 146); pruncuciderea (art. 147); lipsirea de viață la dorința persoanei (art. 148); lipsirea de viață din imprudență (art. 149) și determinarea la sinucidere (art. 150).

Cea de a doua premisă care condiționează existența obiectului juridic al infracțiunii o formează *entitățile materiale* (bunuri mobile sau imobile, corpul fizic al persoanei, documente oficiale, alte lucruri existente în lumea obiectivă) asupra cărora făptuitorul își răsfrân-

ge activitatea infracțională pentru a vătăma sau a periclita valorile și relațiile sociale. Această premisă obiectivă nu condiționează existența tuturor valorilor și relațiilor sociale, ci doar a celor care există datorită anumitor entități materiale din lumea obiectivă. Vătămarea respectivelor relații sociale este posibilă și se realizează datorită interacționării subiectului cu o anumită entitate materială, căreia în dreptul penal i se spune *obiect material al infracțiunii*. La toate aceste infracțiuni vătămarea sau periclita relațiilor sociale este condiționată de acționarea asupra obiectului material al infracțiunii.

Modalitățile obiectului juridic al infracțiunii. În doctrina dreptului penal modalitățile obiectului juridic al infracțiunii se stabilesc în baza a două criterii:

- structurarea valorilor și relațiilor sociale pe verticală;
- structurarea valorilor și relațiilor sociale pe orizontală.

În baza primului criteriu se face distincție dintre obiectul juridic general, obiectul juridic generic și obiectul special al infracțiunii [9, p. 152-153]. În același sens, autorul A. Borodac, convențional clasifică obiectul juridic în obiectul general, obiectul generic (de grup) și obiectul nemijlocit al infracțiunii [10, p. 120]. Bazându-ne pe această clasificare, putem concluziona că pentru elucidarea pe verticală a conținutului obiectului juridic al infracțiunilor este necesară identificarea semnelor ce caracterizează obiectul juridic general al infracțiunii, obiectul juridic generic sau de grup al infracțiunii și obiectul juridic special al infracțiunii.

Clasificarea pe orizontală a obiectului juridic al infracțiunii se face în cazul infracțiunilor complexe, care atentează la două sau la mai multe categorii de valori și relații sociale corespunzătoare. La aceste infracțiuni se disting: *obiectul juridic principal*, *obiectul juridic secundar și/sau obiectul juridic facultativ al infracțiunii*. Prin urmare, pentru elucidarea pe orizontală a conținutului obiectului juridic special al infracțiunilor complexe se vor identifica

semne ce caracterizează obiectul juridic principal, obiectul juridic secundar (adiacent) și/sau obiectul juridic facultativ.

Determinarea obiectului juridic general la încadrarea juridică a infracțiunilor. Obiectul juridic general al infracțiunii îl formează totalitatea valorilor și relațiilor sociale existente pe lângă aceste valori ce sunt protejate de legea penală. Această teză poate fi dedusă din modul de abordare statornic în doctrina națională, potrivit căreia obiectul juridic general al infracțiunilor îl constituie întregul ansamblu de relații sociale sau, conform art. (2) alin. (1) C.pen., întreaga ordine de drept a Republicii Moldova, protejată de legea penală. Se mai susține că legea penală, utilizând metoda enumerării la art.2 alin.(1) C.pen., a dat noțiunea tuturor relațiilor sociale ocrotite de ea, chiar și a unor relații sociale (de exemplu, persoana, proprietatea etc.) reglementate și de alte norme juridice (administrative, civile, de muncă etc.). Însă, potrivit art. 14 alin.(2), dauna cauzată obiectului infracțiunii trebuie să aibă proporții esențiale, amănunt ce permite a delimita faptele infracționale de alte fapte ilicite, adică se determină limita acțiunii legii penale [10, p. 113].

Obiectul general al infracțiunii este o noțiune de maximă generalitate, care se echivalează cu însuși obiectul criminalității, iar acesta din urmă cu obiectul ocrotirii juridico-penale, exprimat prin întreaga ordine juridică protejată de legea penală. Din noțiunea obiectului juridic general reiese că acesta înglobează în sine toate valorile și relațiile sociale protejate de legea penală, fiind unul și același pentru toate infracțiunile incriminate în Partea specială a C.pen. al Republicii Moldova.

Stabilirea conținutului obiectului juridic general al infracțiunii se face prin interpretarea gramaticală, logică și sistematică a prevederilor art. 2 alin. (1) C.pen., în care este prevăzută protecția penală ca scop al legii penale. Scopul principal al legii penale îl constituie protejarea valorilor sociale ce sunt indispensabile existenței unei societăți democratice. Potrivit prevederilor art. 2 alin. (1) C.pen., legea pen-

lă apără împotriva infracțiunilor „... persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, mediul înconjurător, orânduirea constituțională, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, pacea și securitatea omenirii, precum și întreaga ordine de drept”. În această noțiune de extremă extensie legiuitorul determină cercul valorilor și relațiilor sociale ce constituie obiectul general al infracțiunilor, indicând enumerativ unele dintre cele mai importante valori care îl compun. Această enumerare nu are un caracter exhaustiv, fapt care rezultă din sintagma „întreaga ordine de drept”. Prin urmare, pe lângă valorile sociale enumerate, obiectul general mai poate încorpora și alte valori sociale ce pot fi deduse prin interpretarea sistematică a legii penale. De exemplu, *securitatea publică și odinea publică* nu sunt incluse în lista valorilor sociale prevăzute de art. 2 alin. (1) C.pen. al R. Moldova. Aceste valori umane însă pot fi încorporate listei valorilor sociale ce formează obiectul general al infracțiunii, întrucât preocuparea legiuitorului de protejarea acestora reiese din denumirea Capitolului XII *Infracțiuni contra săvârșirii publice și a securității publice*.

Delimitarea infracțiunilor de contravenții prin prisma obiectului juridic general al infracțiunilor. În afară de infracțiuni, ordinea de drept poate fi încălcată și prin săvârșirea altor fapte ilicite de altă natură, precum ar fi: contravențiile, abaterile disciplinare, delicturile civile etc. Cele mai multe similitudini infracțiunile le comportă cu contravențiile, întrucât ambele categorii de fapte constituie acte ilicite ce atentează la valorile și relațiile sociale instituite de ordinea socială. Scopul legii penale în mare parte coincide cu cel al legii contravenționale. În conformitate cu art. 2 C. contr. al Republicii Moldova, „Scopul legii contravenționale constă în apărarea drepturilor și libertăților legitime ale persoanei, apărarea proprietății, ordinii publice, a altor valori ocrotite de lege, în soluționarea cauzelor contravenționale, precum și în prevenirea săvârșirii de noi contravenții”.

Unele fapte ilicite pot fi sancționate atât ca contravenții, cât și ca infracțiuni. De exemplu, la art. 354 C.cont. al R. Moldova este prevăzută răspunderea penală pentru *huliganismul nu prea grav* cu următoarea formulare legislativă: „Huliganismul nu prea grav, adică acostarea jignitoare în locuri publice a persoanei fizice, alte acțiuni similare ce tulbură ordinea publică și liniștea persoanei fizice”. În același sens, la art. 287 C.pen. al R. Moldova este sancționată fapta penală de *huliganism*, ca fiind: „Huliganismul, adică acțiunile intenționate care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice, precum și acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obraznicie deosebită”.

Din punct de vedere practic, pentru o încadrare juridică coerentă a unor asemenea activități ilicite este deosebit de importantă cunoașterea criteriilor în baza cărora contravențiile pot fi delimitate de infracțiuni. În literatura de specialitate se menționează că atunci când există fapte ce atentează asupra aceluiași obiect, dar care sunt reglementate de diferite ramuri ale dreptului, de primă importanță devine gradul prejudiciabil al faptei ca criteriu principal, de bază, ce delimitează infracțiunea de alte încălcări de lege. Indicele de bază care determină gradul prejudiciabil al faptei constă în valoarea urmării prejudiciabile cauzate [9, p. 113].

Infracțiunea, comparativ cu contravenția, cauzează o daună prejudiciabilă mai mare obiectului juridic al infracțiunii, adică relațiilor sociale existente pe lângă valorile sociale ce beneficiază de protecție penală împotriva faptelor ilicite. Respectiv și pericolul social al infracțiunii este mai mare decât al contravenției. Acest lucru este prevăzut expres în dispoziția art. 10 C.contr., „...pericolul social al contravenției este mai mic decât cel al infracțiunii”. Anume din aceste considerente la descrierea infracțiunii, legiuitorul utilizează termenul de **prejudici-**

abilitate (art. 14 C.pen.). Prin urmare, la delimitarea acestor două categorii de fapte, baza de evaluare o formează, pe de o parte, gradul prejudiciabil abstract al contravenției descrise de către legiuitor în legea contravențională, iar, pe de altă parte, gradul prejudiciabil abstract al infracțiunilor descrise în legea penală. În urma comparării componenței aferente infracțiunii și a componenței aferente contravenției, urmează a se constata care este semnul (semnele), ce determină gravitatea faptelor și, respectiv, gradul de lezare a *relațiilor sociale protejate de legea penală*. Aceste semne se pot referi la obiectul material al infracțiunii sau al contravenției, metode și mijloace, urmare prejudiciabilă, formă de vinovăție, motiv, scop etc.

De exemplu, din compararea componenței contravenției de huliganism nu prea grav (art. 354 C.cont. al R. Moldova) cu componența infracțiunii de huliganism (art. 287 C.pen.) reiese că metoda de comitere a acțiunii huliganice este semnul prin care legiuitorul marchează gravitatea încălcării aduse relațiilor sociale în domeniul protejării ordinii publice în raport cu contravenția. Astfel, acțiunile huliganice ating gradul de prejudiciabilitate al infracțiunii atunci când sunt săvârșite prin metodele descrise la art. 287 C.pen. al R. Moldova: 1) *aplicarea violenței asupra persoanelor sau amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe*; 2) *opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice*; 3) *cinism deosebit*; 4) *obraznicie deosebită*.

Alteori, gradul prejudiciabil, respectiv, gravitatea daunei aduse relațiilor sociale va fi determinată prin intermediul urmării prejudiciabile. De fapt, delimitarea contravenției de infracțiune de cele mai multe ori se face prin prisma urmării prejudiciabile, semn ce exprimă gravitatea daunei provocate relațiilor sociale. De exemplu, la art. 104 C.contr. al R. Moldova este instituită răspunderea contravențională pentru: „Distrușterea sau deteriorarea intenționată a bunurilor străine, dacă fapta nu reprezintă o infracțiune”. La art. 197 C.pen. se pre-

vede răspunderea penală pentru aceeași faptă, dar care este particularizată printr-un semn ce-i marchează gradul prejudiciabil: „Distruge-re sau deteriorarea intenționată a bunurilor, dacă aceasta a cauzat *daune în proporții mari*” (sbl. ns). Prin urmare, proporția mare, definită la 126 alin. (1) C.pen. reprezintă semnul care determină gradul prejudiciabil al infracțiunii de distrugere sau deteriorare a bunurilor.

Un alt semn, care poate determina gradul prejudiciabil al infracțiunii în raport cu contra-venția este reprezentat de obiectul material. De exemplu, la art. 85 C.contr. este descrisă contra-venția de: „Procurare ori păstrare ilegală, fără scop de înstrăinare, a drogurilor, precursorilor, etnobotanicelor și a analogilor acestora în **cantități mici**, precum și consumul de droguri fără prescripția medicului”. Fapta corelativă este descrisă la art. 217 alin. (1) C.pen. drept „Semănatul sau cultivarea ilegală a plantelor care conțin droguri sau etnobotanice, prelucrarea sau utilizarea a astfel de plante, săvârșite în proporții mari și fără scop de înstrăinare”, precum și la art. 217 alin. (2): „Producerea, prepararea, experimentarea, extragerea, prelucrarea, transformarea, procurarea, păstrarea, expedierea, transportarea drogurilor, etnobotanicelor sau analogilor acestora, săvârșite în proporții mari și fără scop de înstrăinare”. Atunci când obiectul material al traficului de droguri, fără scop de înstrăinare, este în cantități mici se va aplica legea contravențională. Atunci când aceeași faptă este comisă în proporții mari sau eventual, deosebit de mari – se va aplica legea penală.

Procedee de stabilire a conținutului obiectului juridic generic al infracțiunii. Pentru identificarea conținutului obiectului juridic generic sau de grup al infracțiunii poate fi aplicat procedeul interpretării gramaticale a legii penale. Alternativ poate fi aplicat procedeul interpretării logice și cel al interpretării legale.

Aplicarea primului procedeu permite identificarea grupului de valori și de relații sociale din care este constituit conținutul obiectului juridic generic sau de grup al infracțiunii

prin interpretarea denumirii Capitolului din Partea specială a C.pen. la care este incriminată infracțiunea ce formează obiectul calificării juridice. Reieșind din tehnica legislativă utilizată de către legiuitor la formularea sistemului normelor penale speciale, valorile sociale supuse protecției penale prin incriminarea unui grup de infracțiuni rezultă din denumirea marginală a Capitolelor Părții speciale a C.pen.

În cele mai multe cazuri legiuitorul **ad litteram** indică în denumirea Capitolelor din Partea specială a C.pen. valoarea socială în vederea protejării căreia este instituită răspunderea penală pentru următoarele tipuri de infracțiuni: Infracțiuni contra păcii și securității omenirii, infracțiuni de război (Capitolul I); Infracțiuni contra patrimoniului (Capitolul VI); Infracțiuni contra sănătății publice și a conviețuirii sociale (Capitolul VII); Infracțiuni ecologice (Capitolul IX); Infracțiuni economice (Capitolul X) etc.

În vederea identificării grupului de relații sociale ce formează obiectul juridic generic sau de grup al infracțiunii se va recurge la *interpretarea gramaticală a termenului sau a expresiei* prin care se desemnează respectiva valoare socială. De exemplu, din denumirea Capitolului I al Părții speciale a C.pen., intitulat *Infracțiuni contra păcii și securității omenirii, infracțiuni de război*, rezultă că prin incriminarea și pedepsirea faptelor prejudiciabile pe care le descrie, legiuitorul a urmărit protejarea și conservarea a două categorii de valori sociale: **pacea și securitatea omenirii**, la care se adaugă și relațiile sociale care decurg din **protejarea regulilor dreptului internațional umanitar de ducere a unui război**, de care în ultimă instanță este condiționată protejarea securității omenirii.

Personalitatea umană ca valoare socială fundamentală este protejată de către legiuitor în cadrul a cinci Capitale din Partea specială a C.pen., intitulate în funcție de atributele personalității umane la care se atentează prin comiterea infracțiunilor: Infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei (Capitolul II); Infracțiuni contra libertății, cinstei și demnității persoanei (Capitolul III); Infracțiuni privind

viața sexuală a persoanei (Capitolul IV); Infracțiuni contra drepturilor politice, de muncă și alte drepturi ale cetățenilor (Capitolul V); Infracțiuni contra familiei și minorilor (Capitolul VII). În acest caz, fascicolul de relații sociale care formează obiectul generic sau de grup rezultă din natura atributului proclamat la nivel de valoare socială.

De exemplu, din interpretarea gramaticală și logică a titlului conținut în Capitolul II reiese că infracțiunile ce fac parte din acest grup au ca obiect generic acele relațiile sociale, existența și buna desfășurare a cărora sunt condiționale de viața și sănătatea persoanei, ca atribute fundamentale ce caracterizează personalitatea umană.

În alte cazuri, denumirea Capitolului din Partea specială a C.pen. nu reflectă în mod expres (*ad litteram*) valoarea socială ce formează obiectul protecției penale, însă aceasta poate fi dedusă din titulatura respectivului Capitol. De exemplu, grupul de relații sociale ce formează obiectul juridic de grup sau generic al infracțiunilor incriminate la Capitolul XIII, intitulat Infracțiuni militare, poate fi dedus prin interpretarea legală a noțiunii de infracțiuni militare prevăzute la art. 128 alin. (1) C.pen. Potrivit textului de lege „prin infracțiuni militare se înțeleg infracțiunile, prevăzute de prezentul cod, contra modului stabilit de îndeplinire a serviciului militar, săvârșite de persoanele care îndeplinesc serviciul militar prin contract, în termen, cu termen redus sau ca rezervești concentrați ori mobilizați”. Din această noțiune reiese că obiectul juridic de grup al acestor infracțiuni îl formează relațiile sociale a căror existență și desfășurare normală sunt condiționate de respectarea de către militari a ordinii de îndeplinire a serviciului militar.

La încadrarea juridică se va avea în vedere regula potrivit căreia toate infracțiunile prevăzute în unul și același Capitol din Partea specială a C.pen. au unul și același obiect generic sau de grup. Constatarea obiectului juridic generic al infracțiunii stă la baza înțelegerii spiritului normelor incriminatorii în care sunt

descrise componentele concrete de infracțiune. Din locul de incriminare al infracțiunilor, determinat de obiectul juridic de grup al acestora, reiese obiectul protecției juridico-penale a unei infracțiuni concrete.

Determinarea obiectului juridic special la încadrarea juridică a infracțiunilor.

Fiecare infracțiune descrisă în legea penală își are propriul obiect de atentare, care poartă denumirea de obiect juridic special, căruia i se mai spune obiect specific, individual sau nemijlocit. Obiectul juridic nemijlocit constituie valoarea socială concretă asupra căreia atentează infractorul [10, p. 115]. Se mai susține că prin obiect juridic specific sau individual se înțelege obiectul juridic propriu-zis al infracțiunii, specific fiecărei infracțiuni, constituit din relații sociale formate în jurul și datorită unei valori sociale specifice, subordonate uneia dintre valorile fundamentale, relații a căror formare, desfășurare sau dezvoltare nu ar fi posibilă fără apărarea împotriva infracțiunii a acestei valori [2, p. 198]. Din aceste noțiuni, care practic redau esența conținutului obiectului juridic special al infracțiunii, reiese fără echivoc că fiecare infracțiune atentează în particular la un fascicol de relații sociale, ce condiționează existența unei valori sociale. Obiectul juridic special redă natura juridică a infracțiunii și exprimă scopul apărării sociale pe care legiuitorul l-a urmărit prin incriminarea ei. Pentru calificarea corectă a infracțiunii este obligatorie constatarea exactă a grupului de relații sociale specifice la care aceasta atentează.

Identificarea conținutului obiectului juridic special al infracțiunii în imensul labirint al valorilor și relațiilor sociale protejate de lege nu este o misiune deloc ușoară pentru interpretul legii penale. În partea specială a legislației penale sunt consemnate infracțiuni care comportă un caracter omogen, atentând la una și aceeași valoare socială. Ceea ce le deosebește însă este natura relațiilor sociale pe orizontală care caracterizează respectiva valoare socială. De exemplu pe verticală, atât infracțiunea de încălcare din neglijență a regulilor și

a serviciilor de acordare a asistenței medicale (art. 213 C.pen.), cât și infracțiunea de practicare ilegală a medicinei și a activității farmaceutice (art. 213 C.pen.) atentează la relațiile sociale ce caracterizează una și aceeași valoare socială, denumită *sănătate publică*. Deosebirea acestor relații sociale și a obiectului juridic specific ce le este propriu se face pe orizontală. În cazul primei infracțiuni, **sănătatea publică** este condiționată de respectarea de către medic a regulilor și practicilor standardizate de acordare a asistenței medicale, iar în cazul celei de a doua infracțiuni – de relațiile sociale condiționate de exercitarea profesiei de medic și a celei farmaceutice de către persoane specializate în domeniile de referință.

La baza determinării conținutului obiectului juridic special al infracțiunii stau două reguli. Prima regulă permite determinarea pe verticală a relațiilor sociale care formează obiectului juridic special. Potrivit acesteia, *obiectul juridic special al infracțiunii este o parte componentă a obiectului juridic generic*. Această regulă derivă din teza statornicită ferm în doctrina penală, conform căreia obiectul juridic special este subordonat și face parte integrantă din obiectul juridic generic sau comun. De fapt această regulă derivă și din modul de structurare a Părții speciale a Codului penal. Potrivit acestei reguli, oricare din infracțiunile concrete ce aduc atingere obiectului juridic special lezează implicit și obiectul generic al ocrotirii penale. Prin urmare, între obiectul juridic special și cel de grup (generic) există o relație de parte-întreg, în care primul este o parte componentă a celui alt.

În acest sens, în doctrina de specialitate se arată că distincția dintre obiectul juridic generic și obiectul juridic special se întemeiază pe ierarhia și legăturile ce se stabilesc în cadrul sistemului de valori sociale. În acest sistem, valorile sociale ocrotite penal se grupează în jurul valorilor fundamentale, într-un raport de la particular și general, determinând diferențierea obiectului juridic al infracțiunii în obiectul generic și obiectul specific [2, p. 198].

Primul pas pe care trebuie să-l facă in-

terpretul legii penale pentru a elucida obiectul juridic special este identificarea grupului de infracțiuni la care se atribuie fapta săvârșită în conformitate cu sistemul prescris de legiuitor în Partea specială a C.pen. Acest lucru, poate ilustrat prin următorul exemplu. La art. 264 alin. (1) C.pen. este prevăzută răspunderea penală pentru fapta care constă în „încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport, încălcare ce a cauzat din imprudență o vătămare medie a integrității corporale sau a sănătății...”. Se poate observa că semnul care determină gradul de prejudiciabilitate al faptei și întemeiază calificarea ei ca infracțiune îl constituie urmarea prejudiciabilă, adică provocarea unei vătămări medii integrității corporale sau sănătății. În acest mod se creează o aparență greșită că infracțiunea ar avea ca obiect special exclusiv sau principal relațiile sociale privitoare la protejarea sănătății persoanei.

Reieșind din sistemul grupului de infracțiuni la care se atribuie fapta descrisă la art. 264 C.pen., această aparență poate fi ușor combătută. Infracțiunea este descrisă la Capitolul XII din Partea specială a C.pen. intitulat „Infracțiuni în domeniul transporturilor”. Astfel, obiectul juridic generic al acesteia îl formează totalitatea de relații sociale a căror existență și normală desfășurare sunt condiționate de protejarea securității în domeniul transporturilor. Prin urmare, aplicând regula potrivit căreia conținutul obiectului juridic special este reprezentat de relații sociale ce formează o parte integrantă a obiectului juridic generic sau de grup, ajungem la concluzia că infracțiunea prevăzută la art. 264 C.pen., în mod principal, atentează la anumite relații sociale specifice siguranței circulației transporturilor. Pe plan secundar, infracțiunea mai atentează și la relațiile sociale condiționate de protejarea sănătății sau integrității corporale, precum și vieții persoanei.

Cea de a doua regulă este că *valorile și relațiile sociale specifice ale infracțiunii corespund cu scopul normei incriminatoare*. Aplicarea

acestei reguli permite identificarea pe orizontală a conținutului relațiilor sociale ce formează obiectul juridic specific al unei infracțiuni. Potrivit prevederilor art. 2 C.pen., scopul principal al legii penale îl constituie apărarea socială. Prin urmare, fiecărei dintre normele incriminatorii, la care este descrisă o componentă concretă de infracțiune, îi corespunde obiectivul protecției unor valori și relații sociale specifice. Scopul stă la baza raționamentului formulării normei incriminatorii, iar cunoașterea raționamentului permite identificarea grupului specific de relații sociale ce formează obiectul juridic special al infracțiunii. În baza acestei reguli poate fi descris pe orizontală conținutul relațiilor sociale ce formează obiectul juridic special al infracțiunii. Continuând cu exemplul enunțat sus-menționat, putem constata prin incriminarea infracțiunii de încălcare a *regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport* (art. 264 C.pen.), că s-a urmărit protejarea unui segment specific al relațiilor sociale din domeniul siguranței transporturilor, și anume a celui care se referă la circulația transportului auto.

Concluzii. Pentru constatarea scopului normei incriminatorii și prin aceasta a conținutului obiectului juridic special al infracțiunii descrise la norma respectivă, pot fi utilizate mai multe procedee. Alegerea și aplicarea acestora este condiționată de modul de formulare de către legiuitor a normei incriminatorie la care sunt descrise semnele unei componente concrete de infracțiune.

Din categoria acestor procedee fac parte următoarele:

1. Valorile și relațiile sociale ce pot fi prevăzute chiar în conținutul normei de incriminare. Deși mai rar, cu titlu de excepție, sunt întâlnite cazuri în care legiuitorul chiar în cuprinsul normei de incriminare prevede relațiile sociale ce formează obiectul protecției penale. De exemplu, în cazul infracțiunii de trădare de patrie, legiuitorul *ad litteram* în textul de lege al art. 337 C.pen. prevede că fapta se comite în „... dauna suveranității, inviolabilității teritoriale sau

a securității de stat și a capacității de apărare a Republicii Moldova...”. Din dispoziția normei reiese că infracțiunea de trădare de patrie are ca obiect juridic special relațiile sociale a căroră existent și normală desfășurare sunt condiționate de protejarea suveranității, inviolabilității teritoriale, securității de stat și capacității de apărare a țării.

2. Valorile și relațiile ce pot rezulta din natura urmării prejudiciabile descrise în dispoziția normei de incriminare. Acest procedeu poate fi aplicat în cazul infracțiunilor care au o componentă materială și este bazat pe legătura intrinsecă ce există între obiectul juridic și urmarea prejudiciabilă. De exemplu, moartea biologică a persoanei este urmarea prejudiciabilă a infracțiunii de omor (art. 145 C.pen.), iar vătămrile prevăzute expres la art. 151 C.pen. sunt urmările prejudiciabile ce caracterizează infracțiunea de vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății. Pe această cale putem constata că obiectul juridic special al infracțiunii de omor îl constituie relațiile sociale ce sunt condiționate de protejarea dreptului la viață al persoanei, iar obiectul juridic special al infracțiunii de vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății – relațiile sociale ce sunt condiționate de protejarea integrității corporale și sănătății persoanei. Acest procedeu poate fi aplicat doar atunci când pe verticală există o legătură directă dintre urmarea prejudiciabilă și valorile sau relațiile sociale ce formează obiectul protecției penale a Capitolului din care face parte respectiva infracțiune. În caz contrar, relațiile sociale ce sunt lezate prin respectiva urmare prejudiciabilă vor forma obiectul juridic secundar al infracțiunii. De exemplu, la art. 264 alin. (1) C.pen. urmarea prejudiciabilă constă în vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății pricinuite victimei drept rezultat al încălcării regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport. Relațiile sociale referitoare la protejarea sănătății sau integrității corporale a persoanei nu se înscriu pe verticală în gama relațiilor so-

ciale care formează obiectul generic al infracțiunii descrise la art. 264 alin. (1) C.pen. Prin urmare, relațiile sociale privitoare la protejarea sănătății sau integrității corporale formează obiectul juridic secundar, și nu principal, al infracțiunii descrise la art. 264 alin. (1) C.pen.

3. *Valorile și relațiile sociale ce pot rezulta din natura obiectului material al infracțiunii descrise în dispoziția normei de incriminare.* Acest procedeu poate fi aplicat de regulă în privința calificării infracțiunilor ce au o componentă formală, la care relațiile sociale sunt condiționate de anumite entități materiale. Doar în ipoteza acționării asupra acestor entități materiale pot fi efectiv vătămate sau se poate crea o stare de primejdie pentru relațiile sociale supuse protecției penale. Cel mai elocvent exemplu îl constituie infracțiunile privind traficul de droguri, incriminat la Capitolul VII din Partea specială a C.pen. De exemplu, obiectul material al infracțiunii descrise la art. 217 C.pen. este prevăzut în mod expres atât în titlul articolului, cât și în dispoziția acestuia, fiind reprezentat de „droguri”, „etnobotanice” sau „analogi”. Prin urmare, obiectul juridic special al infracțiunii incriminate la art. 217 C.pen. îl formează relațiile sociale a căroră existență și desfășurare normală sunt condiționate de protejarea sănătății publice, care poate fi grav afectată în cazul traficului ilicit de droguri, etnobotanice și analogi ai acestora. În unele situații obiectul material poate ajuta la stabilirea obiectului juridic special al infracțiunilor, care comportă un caracter omogen. Spre exemplu, reieșind din natura obiectului material se poate constata că obiectul juridic special al infracțiunii de *fabricare sau punere în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false* (art. 236 C.pen.) îl constituie relațiile sociale din sistemul financiar-bancar al statului a căror existență și desfășurare normală este condiționată de circulația în condiții de legalitate a semnelor bănești, a valorilor mobiliare de stat sau a altor titluri de valoare.

În cazul infracțiunii de *fabricare sau punere în circulație a cardurilor sau a altor instrumente de plată false* (art. 237 C.pen.), obiectul juridic special îl constituie aceleași relații din sistemul financiar-bancar, însă care sunt condiționate de circulația cardurilor, tichetelor de masă sau a altor instrumente de plată false, care nu reprezintă semne bănești sau titluri de valoare, dar care confirmă, stabilesc sau acordă drepturi sau obligații patrimoniale. Se poate constata că ambele infracțiuni atentează la relații sociale de aceeași natură, însă care sunt condiționate de premise materiale diferite.

4. *Valorile și relațiile sociale ce pot fi deduse din semnificația semantică a termenilor și expresiilor utilizate de către legiuitor la descrierea infracțiunii.* În acest sens, pentru descifrarea conținutului obiectului juridic special al infracțiunii poate fi utilizată metoda gramaticală de interpretare prin care se urmărește tălmăcirea semnificațiilor termenilor și expresiilor utilizate de către legiuitor la descrierea infracțiunii. De multe ori aceste expresii ne pot ajuta să identificăm cercul de relații sociale ce sunt supuse protecției penale. În acest sens, poate fi exemplificată infracțiunea prevăzută de art. 179 C.pen. al R. Moldova la care se prevede răspunderea penală pentru „violarea de domiciliu”.

Chiar din titlul articolului reiese implicit că prin incriminarea faptei legiuitorul a urmărit scopul protejării dreptului la inviolabilitatea de domiciliu ca drept fundamental al persoanei. Prin urmare, obiectul juridic special al infracțiunii este reprezentat de relațiile sociale a căror existență și desfășurare normală sunt condiționate de protejarea dreptului la inviolabilitatea de domiciliu. Această regulă poate fi aplicată pentru determinarea obiectului juridic specific mai multor tipuri de infracțiuni, cum ar fi: încălcarea în drepturi a cetățenilor (art. 176 C.pen.); încălcarea inviolabilității vieții private (art. 177 C.pen.); violarea dreptului la secretul corespondenței (art. 178 C.pen.); încălcarea regulilor de protecție a muncii (art. 183 C.pen.).

Referințe bibliografice:

1. Коржанский Н.И. Объект и предмет уголовно правовой охраны. Москва, 1980.
 2. Bulai C., Bulai N. *Manual de drept penal, Partea generală*. Ed. Universul Juridic, București, 2007.
 3. Giurgiu N. *Legea penală și infracțiunea. Doctrină. Legislație. Practică judiciară*. Ed. GAMA, Iași, 1993.
 4. Hotărârea ChEDO din 28.03.2000, Mahmud Kaya v. Turcia.
 5. Hotărârea ChEDO din 19.02.1998, Guerra și alții c. Italiei.
 6. Кузнецова Н.Ф. Преступление, состав преступления, диспозиция уголовно-правовой нормы. Вестник МГУ, Серия «Право», 1967, № 57.
 7. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления. Москва, 1960, p. 143-148; Кудрявцев В.Н., Кудрявцев В. Н. Общая теория квалификации преступления. Москва, 1972.
 8. Botnaru S., Șavga A., Grosu V., Grama M. *Drept penal. Partea generală*, vol.I. Ed. Cartier, Chișinău, 2005.
 9. Borodac A. *Manual de drept penal, Partea generală*. Chișinău, Tipografia Centrală, 2005.
 10. Bulai C. *Manual de drept penal. Partea generală*. București, All Educațional, 1997.
-

DESPRE AUTORI

Radion COJOCARU,

*dr., profesor universitar,
director al Școlii doctorale
„Științe penale și drept public”,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
e-mail: radioncojocaruu@gmail.com*

George-Marius ȚICAL,

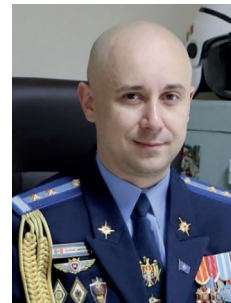
*dr., profesor universitar,
Universitatea „Andrei Șaguna”,
Constanța, România
e-mail: ticalgeorge@yahoo.com*

CZU 378.091:614.8

DOI 10.5281/zenodo.6988457

Cezar PEȚA,
dr., prof. univ.
PhD,
University Professor

Andrian CIUMAC,
doctorand
PhD student

DIMENSIUNEA CURRICULARĂ – COMPONENTĂ ESENȚIALĂ A CALITĂȚII PROCESULUI DE FORMARE PROFESIONALĂ A ANGAJAȚILOR INSPECTORATULUI GENERAL PENTRU SITUAȚII DE URGENȚĂ

Dimensiunea curriculară, în condiția unei gestionări optime, reprezintă un pilon fundamental al strategiei de eficientizare a calității învățării în cadrul Centrului Republican de Instruire al Inspectoratului General pentru Situații de Urgență, dat fiind faptul că această dimensiune permite în mod incontestabil obținerea de rezultate superioare, spre satisfacerea nevoilor și așteptărilor beneficiarilor direcți și indirecti ai educației. Anume prin intermediul curriculumului axat pe competențe, pe contexte reale de activitate profesională și învățare interactivă se asigură în mod eficient realizarea procesului metodic și succesiv de învățare, dezvoltare și formare, bazat pe finalități.

Cuvinte cheie: calitate, competențe, managementul calității, curriculum, dimensiune.

CURRICULUM DIMENSION AN ESSENTIAL COMPONENT OF THE QUALITY OF THE VOCATIONAL TRAINING PROCESS OF EMPLOYEES OF THE GENERAL INSPECTORATE FOR EMERGENCY SITUATIONS

The curricular dimension, in the condition of an optimal management, represents a fundamental pillar of the strategy of efficiency of the learning quality within the Republican Training Center of the General Inspectorate for Emergency Situations, given the fact that this dimension unquestionably allows for the achievement of superior results, compared to standards and towards the satisfaction of the needs and expectations of the direct and indirect beneficiaries of education, namely through the curriculum focused on competencies, on real contexts of professional activity and interactive learning, the methodical and successive process of learning, development and training, based on finalities, is effectively ensured.

Keywords: quality, competences, quality management, curriculum, dimension.

Introducere. Calitatea învățământului constituie un complex vast, important și absolut necesar de competențe și norme bine de-

terminate, ce străbat universul educațional în plentitudine, precum și în totalitatea componentelor care îl definesc, complex destinat pen-

tru a produce efecte scontat-superioare, spre satisfacerea nevoilor și așteptărilor beneficiarilor educației. Acest important și actual fenomen a devenit conceptul strategic al politicilor educaționale, deoarece are o accepție primordială și definește prin finalitatea sa ameliorarea calității vieții pe toate dimensiunile.

Educația de calitate, ca și orice fenomen dispune de obiectivele sale, iar realizarea acestora necesită o exprimare concretă ce ar determina evoluția tuturor aspectelor educaționale, existente prin fundamentări științifice ale acțiunilor întreprinse pentru a declanșa metamorfoze de calitate. În acest cotext, obiectivele educației necesită și o direcționare spre formarea competențelor sociale fundamentale, a capacităților de adaptare și integrare a personalității integrale, iar mișcarea direcționată spre calitate trebuie să asigure în mod incontestabil tranziția reușită spre o societate competitivă, bazată pe percepție. Totodată educația de calitate este nu numai aceea care asigură progresul în atingerea unor obiective prestabilite („valoare adăugată”), ci și cea care își stabilește noi ținte și noi modalități de atingere a lor („valoare creată”), pe măsură ce societatea se schimbă. Aceasta este viziunea transformațională asupra calității, care tinde să înlocuiască abordarea strict „procesuală” [8].

Calitatea învățământului exprimă capacitatea acestuia de a-și exercita misiunea și funcțiile într-o perioadă de schimbare continuă, volumul și nivelul de realizare deplină a potențialului uman, științifico-metodic, didactic și tehnic. Calitatea denotă dezvoltarea învățământului ca sistem social și adecvat, pregătind absolvenți pentru integrare în viața socială, aprecierea conținutului educațional de către societate, dinamica schimbărilor, perfecționarea școlii, implementarea tehnicilor didactice [4].

Învățământul de calitate constituie totalitatea trăsăturilor unui furnizor din domeniu, prin intermediul cărora sunt transpuse în viață standardele de calitate și aspirațiile beneficiarilor. Astfel, învățământul de calitate este perceput ca o cerință esențială și actuală a

societății contemporane, fiind parte indispensabilă a sistemului care oferă tot ceea ce este necesar în manifestările domeniului educației, ca mediu de concepere, formare, dezvoltare și evoluționare a dimensiunilor de personalitate a celor implicați în proces, precum și ca sistem de asigurare a societății cu cadre competente și calificate în domeniu.

Actualmente la nivel mondial, calitatea este pe larg apreciată drept un obiectiv strategic al educației, deoarece anume acest fenomen reprezintă totalitatea expresiilor unui rezultat care îi garantează posibilitatea de a satisface necesități concrete, în acest context consumându-se acțiuni speciale, menite obținerii obiectivului fixat.

În ordinea de idei expusă putem menționa, că și în Republica Moldova s-au adoptat decizii de rigoare privind raționalizarea, eficientizarea și optimizarea sistemului educațional, astfel domeniul învățământului transformându-se într-o prerogativă strategică garantată de stat societății democratice. În contextul abordat, din perspectiva valorilor și culturii naționale, calitatea este asociată direct cu un nivel corespunzător de superioritate. Un concept propriu al calității se fundamentează pe cultura, valorile și tradițiile naționale, acelea pe care necesită să le promovăm prin politicile educaționale ale statului.

În ultimii ani, în întreaga lume, managementul calității învățământului înregistrează tendințe evoluționale accelerate și se transformă în domeniul unei serii de discuții, analize și cercetări. Astfel de lucrări științifice întâlnim la diferiți cercetători, inclusiv și la cei naționali precum Guțu V., Platon C., Cojocaru V., Pogolșa L., Muraru E ș.a. Cu toate că actuala literatură de specialitate acordă multiple referințe, interpretări și abordări ale fenomenului calității învățământului, în definitiv nu întâlnim cercetări din domeniu, care să redea și să exprime în mod direct fenomenul calității proceselor de formare profesională a angajaților Inspectoratului General pentru Situații de Urgență sau ale altor subdiviziuni de forță. Totuși, sistemul de mana-

gement al calității învățământului în instituțiile de forță și cele din domeniul securității, siguranței și ordinii publice reprezintă un obiectiv major pentru întreaga activitate de formare profesională atât la nivelul Inspectoratului General pentru Situații de Urgență, Ministerului Afacerilor Interne, cât și la nivel național. Realizarea acestui obiectiv permite dezvoltarea unei culturi interne a calității educației la nivelul instituțiilor specializate de instruire, care are drept scop dezvoltarea încrederii beneficiarilor în calitatea serviciilor educaționale, consolidarea recunoașterii sociale și a statutului profesional al absolvenților acestora.

Obiectul prezentei cercetări îl constituie procesul de eficientizare a calității învățării în instituția specializată de instruire (Centrul republican de instruire) a Inspectoratului General pentru Situații de Urgență, din perspectiva dimensiunii curriculare a calității învățământului.

Obiectivele cercetării:

- Analiza abordărilor teoretice și metodologice ale calității învățării;
- Identificarea factorilor calității învățării în instituția specializată de instruire a Inspectoratului General pentru Situații de Urgență;
- Evidențierea evoluției calității învățării în instituția specializată de instruire a Inspectoratului General pentru Situații de Urgență.

Metodologia cercetării. Pentru realizarea articolului au fost aplicate metodele logică și comparativă, studierea literaturii de specialitate, a legislației și a practicii desfășurării proceselor de formare profesională inițiale și continuă în cadrul Inspectoratului General pentru Situații de Urgență.

Rezultate. Orientarea de a respecta măsura în calitatea învățării reprezintă o trăsătură semnificativă și caracteristică a teoriei calității, care ne oferă posibilitatea să stabilim și să distingem dimensiunile calității învățământului [2]. Dificultatea în a defini dimensiunile calității învățământului, atât din perspectiva instituției specializate de instruire a Inspectoratului General pentru Situații de Urgență, cât și în plan general rezidă nu numai în complexi-

tatea procesului educațional, dar și în faptul că sistemul de învățământ este doar un subsistem, o parte integrantă a societății.

În acest context menționăm, că dimensiunea curriculară a calității învățământului se determină în dependență de transformările ce țin de cadrul ei conceptual. Aceste transformări pot reflecta atitudini concrete în legătură cu scopurile învățământului și cu procesele de predare/ învățare/ evaluare.

Discuții. Asigurarea calității la nivelul instituției specializate de instruire, Centrul republican de instruire al Inspectoratului General pentru Situații de Urgență, vizează adaptarea demersului instructiv-educativ la așteptările angajaților și la cerințele structurilor teritoriale subordonate IGSU, în care aceștia, la absolvirea cursurilor de formare profesională, se vor integra profesional. Numai printr-un proces de formare profesională de calitate, angajații Inspectoratului General pentru Situații de Urgență pot obține competențe corespunzătoare, care să fie în concordanță cu cerințele Inspectoratului, Ministerului Afacerilor Interne și bineînțeles a societății în permanentă schimbare.

Din punctul de vedere al beneficiarului instituțional, instituția specializată de instruire din cadrul Inspectoratului General pentru Situații de Urgență trebuie să asigure o pregătire riguroasă a angajaților, prin achiziționarea competențelor cognitive, psihomotorii și atitudinale necesare transformării acestora în profesioniști capabili să îndeplinească eficient misiunile solicitate în gestionarea situațiilor de urgență.

Calitatea proceselor de formare profesională, în cadrul instituției specializate de instruire a Inspectoratului General pentru Situații de Urgență, reprezintă ansamblul caracteristicilor acestei entități și ale programelor acesteia, prin care efectiv sunt îndeplinite așteptările beneficiarilor și standardele de calitate. Realizarea acestei aspirații crează premise benefice pentru instituirea și evoluția unei culturi interne a calității educației la nivelul instituției de instruire, care are drept scop dezvoltarea încrederii beneficiarilor în calitatea serviciilor educaționale.

onale, consolidarea recunoașterii sociale și a statutului profesional al absolvenților.

Obiectivul fundamental al instituției specializate de instruire în domeniul educației îl constituie implementarea unui sistem optim de management al calității, pe care toți factorii implicați în procesul educațional (instructori, cursanți, alte categorii de personal) să-l cunoască și să-l operaționalizeze corespunzător în activitatea sa profesională.

În viziunea multor autori, atât la nivel național cât și internațional, calitatea educației, inclusiv în cadrul instituției specializate de instruire a Inspectoratului General pentru Situații de Urgență, are două dimensiuni: obiectivă, ce vizează îndeplinirea standardelor, și subiectivă, ce vizează îndeplinirea sau chiar depășirea așteptărilor beneficiarilor.

Evaluarea calității educației în cadrul instituției specializate de instruire a Inspectoratului General pentru Situații de Urgență constă în examinarea complexă/multidimensională a măsurii în care această entitate îndeplinește standardele de referință. Atunci când evaluarea calității este efectuată de însăși instituția specializată de instruire, aceasta ia forma evaluării interne, iar când este efectuată de o subdiviziune specializată a Ministerului Afacerilor Interne, o agenție națională sau internațională specializată, ia forma evaluării externe.

Asigurarea calității educației este realizată printr-un complex de intervenții, care au menirea să dezvolte potențialul instituțional de elaborare, planificare și implementare de programe de studiu, prin care se concepe încrederea beneficiarilor că instituția specializată de instruire satisface corespunzător standardele de calitate și care are drept obiectiv ca instituția specializată de instruire să fie capabilă să planifice obținerea calității, să-i stabilească profilurile, s-o evalueze și să justifice rezultatele acesteia.

Procesul educațional în esență este unul foarte complex, iar sistemul de învățământ, fiind o parte integrantă a societății, deține statutul de subsistem, fapt care îngreunează esențial

posibilitatea de a defini dimensiunile calității învățământului.

Interdependența dintre social și educațional condiționează și interdependența dintre dificultățile și problemele sociale și dificultățile și problemele educaționale. Instituțiile de învățământ, inclusiv instituția specializată de instruire a Inspectoratului General pentru Situații de Urgență, nu pot rezolva toate problemele. Cu toate acestea, caracterul prospectiv al educației este mai actual ca niciodată, deoarece educația este șansa unei vieți de calitate, în timp ce dimensiunile calității învățământului sunt raportate la finalitate, au un caracter subiectiv, dar și creativ. Calitatea oricărui element se află într-o strânsă conexiune cu anumite particularități cantitative. În acest context, particularitățile cantitative se pot deosebi în pofida reformărilor dimensiunilor, astfel că măsura stabilește hotarul dincolo de care modificările cantitative produc schimbarea calitativă a elementului. În această ordine de idei, anume măsura reprezintă compartimentul în cadrul căreia calitatea poate fi supusă reformărilor. Orientarea de a respecta măsura în calitatea învățării reprezintă o trăsătură semnificativă și caracteristică a teoriei calității, care ne oferă posibilitatea să stabilim și să distingem dimensiunile calității învățământului [7].

Prin urmare, calitatea procesului învățării în cadrul instituției specializate de instruire a Inspectoratului General pentru Situații de Urgență poate fi apreciată din perspectiva a cel puțin șase dimensiuni ale calității, printre care se numără: dimensiunea curriculară, dimensiunea managerială, dimensiunea umană, dimensiunea acțional-temporală, dimensiunea obiective și rezultate și dimensiunea evaluativă. În acest context menționăm, că dimensiunile enumerate, deținând autonomie și caracterizându-se prin particularități specifice, sunt relevante în felul său; Dimensiunile enumerate interacționează într-un mod intens, totodată influențându-se reciproc. Din perspectiva celor reflectate, cu o anumită doză de subiectivism, scoatem în evidență dimensiunea curricula-

ră, percepută drept o componentă esențială a calității proceselor de formare profesională a angajaților Inspectoratului General pentru Situații de Urgență, care se face deosebită și prin faptul că interacționează activ cu celelalte cinci dimensiuni ale calității și contribuie esențial la orientarea configurației acestora, astfel obținând un grad de superioritate în sistemul de ierarhie a dimensiunilor calității.

Reiterăm că dimensiunea curriculară a calității învățământului se determină în condiția transformărilor ce vizează cadrul ei conceptual. Anume aceste transformări manifestă atitudini în legătură cu scopurile învățământului și cu procesele de predare/învățare/evaluare.

Prin curriculum se realizează: procesul sistematic și treptat de învățare, dezvoltare și formare, bazat pe finalități clare (cu ce scop trebuie să învețe?); selecția și organizarea riguroasă a conținuturilor (ce, când și în ce ordine urmează să învețe beneficiarii la modul efektiv?); metodele de învățare/predare/formare (cum ar trebui ei să învețe?); evaluarea rezultatelor învățării (cât de eficientă este învățarea?) [3]. Prin urmare, elementele constitutive a unui curriculum modern răspund provocărilor privind asigurarea calității proceselor de predare/învățare/evaluare, deoarece anume aceste elemente, fiind prevăzute și proiectate inițial, au menirea de a produce și asigura calitatea.

Curriculumul educational în esență are două însușiri importante, precum cantitatea și calitatea. Cantitatea reprezintă însușirea conținutului învățământului care evidențiază numărul, mulțimea, mărimea și extinderea informațiilor și abilităților practice, cu alte cuvinte evidențiază volumul de cunoștințe teoretice și practice ce se selectează pentru o disciplină de învățământ în funcție de gradul, profilul și obiectivele instrucuv-educative ale acesteia. Iar calitatea reprezintă însușirea conținutului învățământului care evidențiază valoarea, esențialitatea, profunzimea, nivelul, funcționalitatea, performanța, valabili-

tatea, durabilitatea, fiabilitatea și eficiența cunoștințelor în dezvoltarea personalității și în formarea profesionalității, în dezvoltarea capacităților intelectuale și profesionale. Calitatea curriculumului este nemijlocit legată de cea a învățământului în general. Aceasta implică în mod necesar și obiectiv elaborarea și implementarea unui curriculum armonios, elevat, de performanță, flexibil, în pas cu tot ceea ce este nou, performant, eficient și în concordanță cu o dezvoltare durabilă. De asemenea, calitatea curriculumului presupune să se ia în considerare numai valorile general-umane, științifice, culturale, profesionale, etico-civice, psihopedagogice etc., în strânsă concordanță cu cerințele democrației, statului de drept și ale drepturilor universale ale omului, evitând cu desăvârșire ingerințele autoritarismului, dictaturii, partizanului și discriminărilor de orice fel [5, 6].

În viziunea cercetătorilor Bucun N., Pogolșa L., Guțu V., Bolboceanu A., Achiri I., Hadârcă M. și Botgros I., conform cu teoria și metodologia de proiectare și dezvoltare curriculară, periodic curriculumul cu titlu de act normativ face obiectul unei evaluări care are menirea asigurării calității procesului de învățământ. Anume această intervenție reprezintă o activitate de ordin managerial, exprimată prin evaluare, informațional-analitică, apreciere și măsurare a nivelului de calitate a documentului elaborat, prin raportarea acestuia la un ansamblu de criterii și indicatori specifici domeniului, în vederea folosirii rezultatelor obținute pentru elaborarea unei aprecieri finale și a luării unei decizii eficiente în acest sens. Evaluarea curriculumului, proiectat ca produs tehnic, semnifică evaluarea calității procesului prescris prin respectivul document normativ și are în vedere realizarea unui demers de apreciere-măsurare a calității curriculumului disciplinar proiectat ca model pedagogic. Or, prin evaluare se apreciază măsura în care curriculumul precizează când, ce, cât și cum se învață, calitatea descrierii în termeni normativi ai viziunii educaționale asupra învățării și calitatea proiectivă a previzionării, efectele educaționale pe care le va avea învățarea

la fiecare disciplină sau modul inclusiv și din cadrul instituțiilor specializate de instruire a Inspectoratului General pentru Situații de Urgență într-un ciclu de învățământ. Evaluarea calității curriculumului școlar proiectat este o acțiune tehnică care urmărește aprecierea valorii și meritului documentului elaborat ca model pedagogic, presupune analiza reflexiv-critică „din interior” a curriculumului și valorizează expertiza ca metodă de evaluare pentru eficientizarea și perfecționarea curriculumului ca document reglator. Procesul de evaluare se realizează în plan sincron, static, întrucât dimensiunea calitativă dezvoltă și o componentă cantitativă bazată pe metode specifice de evaluare, utilizează metode cvalimetrice ca modalitate de cuantificare a valorilor curriculare, vizează interferența dintre evaluarea de produs și cea procesuală, permite adoptarea logicii procesuale în proiectare și structurează specificul instrumentelor praxiologice. Realizarea cu succes a acțiunilor de proiect, orientate spre modernizarea curriculumului și a standardelor, este posibilă prin implementarea unui management de calitate [9].

În baza celor expuse, rezultă că pot fi diferite variante de concepere, concretizare și tipizare de curriculumuri educaționale [1, p. 180-183]. Observăm că există o multitudine de tipuri și orientări curriculare, care pot fi realizate pentru atingerea unui anumit nivel de calitate a învățământului. Însă dezvoltarea curriculumului ca atare are loc în baza planificării/proiectării.

În procesul de proiectare curriculară, conceptorii de curriculum țin cont de faptul că în cadrul instruirilor și proceselor de formare profesională, realizate inclusiv în cadrul instituției specializate de instruire a Inspectoratului General pentru Situații de Urgență, curriculumul este organizat pe module/discipline. Totodată, se pornește de la premisa că scopul real al acestor procese constă nu în realizarea de către cadrul didactic a anumitor activități, ci în producerea unor schimbări semnificative în comportamentul profesional al cursanților. Toate finalitățile educaționale trebuie să fie

exprimate în termeni raportați la nivelul calificării pretinse. Astfel, finalitățile educației, raportate la problematica specifică a sistemului și procesului dat trebuie proiectate la nivel macrostructural și la nivel microstructural.

Nivelurile de calificare delimitează parametrii cantitativi și calitativi ai competențelor profesionale pe care trebuie să le dețină absolventul pentru a putea exercita profesia, la specialitatea obținută în urma absolvirii instituției. La nivel conceptual, calificările profesionale constituie ieșiri, care confirmă realizarea finalităților proiectate în raport cu viziunea și misiunea instituției, oferind temeiul de conferire a actului respectiv de studii. La nivel funcțional/ operațional, calificarea profesională constituie un sistem de competențe, care îi permite angajatului să realizeze funcțiile de serviciu.

În scopul fundamentării procesului de proiectare curriculară pe esența calificărilor acordate în instruirile și procesele de formare profesională realizate de către instituția specializată de instruire a Inspectoratului General pentru Situații de Urgență, la elaborarea curriculumului se va ține cont de următoarele cerințe:

1. Asigurarea unei legături strânse dintre necesitățile Sistemului de protecție civilă a statului și Inspectoratului General pentru Situații de Urgență și conținutul curriculumului.

Standardele ocupaționale definesc de ce trebuie să fie capabilă o persoană pentru ca să poată activa la locul de muncă (sarcini, atribuții, funcții, condiții de lucru, rute de provocare etc.). Calificările profesionale definesc ce trebuie să știe o persoană pentru ca să fie competentă la locul de muncă (tipuri de competențe, metode de evaluare). Curriculumul definește ce, cât și cum trebuie să învețe o persoană pentru a fi calificată într-o profesie/specialitate (finalități, metode și strategii de predare - învățare - evaluare, conținuturi, materiale didactice, instrumente de lucru etc.). În ansamblu, standardul ocupațional și calificarea profesională, aprobate în modul stabilit, servesc drept bază pentru elaborarea curriculumului la specialitatea în cauză.

2. Luarea în considerare a specificului domeniului de formare și a nivelului de calificare. Parametrii cantitativi și calitativi ai competențelor profesionale pe care trebuie să le dețină absolventul pentru a putea exercita profesia/specialitatea obținută trebuie definiți explicit, asigurându-se delimitarea atât pe niveluri de calificare, cât și pe domeniile de formare.

3. Corespunderea curriculumului tipului programului de formare profesională.

În funcție de nivelul programului de formare profesională, în curriculumul în curs de proiectare se statuează rezultatele preconizate ale învățării [7].

La etapa actuală, inovațiile instituite în sfera educației prezintă o suprațenie a sistemului de învățământ, astfel având drept obiectiv consolidarea calității învățământului axat pe competențe.

Din perspectiva abordată în prezentul articol, anume prin competență beneficiarii instituției specializate de instruire a Inspectoratului General pentru Situații de Urgență vor însuși performanța, care reprezintă un indiciu clar al nivelului de realizare a ponderii de învățământ. Stabilindu-se conținutul învățării, vădit este necesară și precizarea indicatorului cu statut de constatare, care va determina dacă cursantul a atins progrese, că s-au produs metamorfoze în sistemul personalității acestuia la finalul procesului de învățare în care a fost vizat. Anume prin înregistrarea performanțelor obținute de cursanți avem posibilitatea să apreciem modul în care obiectivele fixate prin proiectare s-au îndeplinit. Doar în condiția unei expuneri exacte și precise a manifestărilor scontate, putem asigura programarea conținuturilor și procesului învățării, iar instructorul va fi capabil să selecteze și să aplice cele mai potrivite resurse pentru realizarea instruirii. Anume în acest context menționăm, că în prezent crește necesitatea eficientizării procesului de implementare a curriculumului modernizat, axat pe competențe în vederea realizării obiectivelor educaționale preconizate.

Dimensiunea curriculară, în condiția

unei gestionări și valorificări optime, va obține statutul unei componente esențiale a calității procesului de formare profesională a angajaților Inspectoratului General pentru Situații de Urgență, deoarece anume această dimensiune constituie mijlocul potrivit și corespunzător, care exprimă exact profilul specific al proceselor de învățare-formare-dezvoltare, proiectate în mod special pentru angajații IGSU în contextul mediului educațional din acest sistem. Totodată, contextele enunțate necesită să fie actuale, interactive, motivante, relevante și atractive angajaților Inspectoratului, antrenati în procesul vizat, precum și să corespundă realităților din perspectivă, în vederea asigurării unei pregătiri riguroase prin achiziționarea competențelor cognitive, psihomotorii și atitudinale necesare transformării acestora în profesioniști capabili să îndeplinească eficient misiunile solicitate în gestionarea situațiilor de urgență.

Concluzii. Drept generalizare a rezultatelor obținute pe baza prezentului studiu, cu o anumită doză de subiectivism, evidențiem dimensiunea curriculară, percepută ca o componentă esențială a calității proceselor de formare profesională a angajaților Inspectoratului General pentru Situații de Urgență, care se face deosebită și prin faptul că interacționează activ cu alte 5 dimensiuni ale calității: dimensiunea managerială, dimensiunea umană, dimensiunea acțional-temporală, dimensiunea obiective și rezultate și dimensiunea evaluativă.

Luând în considerare cele reflectate și ținând cont de faptul că dimensiunea curriculară reprezintă un pilon fundamental al strategiei de eficientizare a calității învățării în instituția specializată de instruire (Centrul republican de instruire) a Inspectoratului General pentru Situații de Urgență, suntem siguri, că și calitatea învățării în entitatea enunțată nu doar va fi asigurată, ci chiar va spori, în cazul unei gestionări eficiente consumate prin implementarea și utilizarea optimă a unui curriculum axat pe competențe, pe contexte reale de activitate profesională și învățare interactivă.

Bibliografie:

1. Lisievici P. Calitatea învățământului și curriculum. În: Revista de pedagogie, 1994, nr.3-4, p.15-20.
2. Crudu V. Sistemul managerial al calității. În: Analele științifice ale doctoranzilor și competitorilor. Probleme actuale ale științelor umanitare. Chișinău, UPS „I. Creangă”, 2004, Volumul V, p.210-213.
3. Cadrul de referință al noului Curriculum național. <https://www.soros.md/files/publications/documents/Studiu%20Cadrul%20de%20Referinta.pdf> (vizitat: 10.05.2022 09:40).
4. Calitatea în educație: definire și abordare conceptuală. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Calitatea%20%C3%AEn%20educa%C5%A3ie%20definire%20%C5%9Fi%20abordare%20conceptual%C4%83.pdf (vizitat: 05.05.2022 10:20).
5. Conținutul procesului de învățământ – curriculum. <https://www.qreferat.com/referate/pedagogie/CONTINUTUL-PROCESULUI-DE-INVAT529.php> (vizitat: 06.05.2022 10:35).
6. Curriculumul educațional (conținutul învățământului). <https://www.referatele.com/referate/noi/diverse/curriculumul-educati31123511.php> (vizitat: 06.05.2022 10:22).
7. Dimensiuni și preocupări ale unui învățământ de calitate. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Dimensiuni%20si%20preocupari%20ale%20unui%20invatamint%20de%20calitate.pdf (vizitat: 11.05.2022 15:35).
8. Formarea profesională continuă a cadrelor didactice – element esențial în asigurarea calității educației. <https://edict.ro/formarea-profesionala-continua-a-cadrelor-didactice-element-esential-in-asigurarea-calitatii-educatiei/> (vizitat: 05.05.2022 11:10).
9. Modernizarea și implementarea curriculumului școlar din perspectiva școlii prietenoase copilului. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Modernizarea%20si%20implementarea%20curriculumului%20școlar%20din%20perspectiva%20școlii%20prietenoase%20copilului.pdf (vizitat: 06.05.2022 11:00).

DESPRE AUTORI

Cezar PEȚA,

*dr., profesor universitar,
Universitatea „Andrei Șaguna”,
Constanța, România
e-mail: petacezar@yahoo.com*

Andrian CIUMAC,

*doctorand, Universitatea de Stat din Moldova,
șef adjunct al Centrului Republican de Instruire
al IGSU al MAI,
e-mail: andrian.ciumac.cri@dse.md*

CZU 343.13:341.645

DOI 10.5281/zenodo.6988462

Boris GLAVAN,
dr., conf. univ.

PhD,
Associate Professor

REFLECȚII PRIVIND GARANȚIILE RESPECTĂRII DREPTURILOR PERSOANEI ÎN ACTIVITATEA SPECIALĂ DE INVESTIGAȚII*

Lucrarea este consacrată domeniului de cercetare al activității speciale de investigații și are ca obiect de studiu garanțiile legale privind respectarea drepturilor persoanei la realizarea acestui gen de activitate. Scopul prezentului studiu constă în identificarea și analiza respectivelor garanții din perspectiva legislației naționale, cercetărilor teoretice, practicii judiciare, inclusiv a practicii CEDO. În contextul abordărilor efectuate se atrage atenția asupra acelor aspecte care ridică anumite semne de întrebare la interpretarea anumitor prevederi legale și sunt expuse propriile viziuni ale autorului, menite să îmbunătățească legislația națională pe segmentul garanțiilor respectării drepturilor persoanei la efectuarea investigațiilor speciale.

Cuvinte-cheie: activitate specială de investigații, măsuri speciale de investigații, tehnici speciale de investigare, proces penal, urmărire penală, sarcini, garanții.

REFLECTIONS ON GUARANTEES OF RESPECT FOR THE RIGHTS OF THE PERSON IN THE SPECIAL INVESTIGATION ACTIVITY

The paper is dedicated to the field of research of the special investigation activity and has as object of study the legal guarantees regarding the observance of the person's rights to the accomplishment of this kind of activity. The purpose of this study is to identify and analyze these guarantees from the perspective of national legislation, theoretical research, judicial practice, including the practice of the ECHR. In the context of the approaches, attention is drawn to those issues that raise certain questions when interpreting certain legal provisions and set out the author's own views aimed at improving national legislation in the segment of guarantees of respect for human rights in conducting special investigations.

Keywords: special investigation activity, special investigation measures, special investigation techniques, criminal proceedings, criminal prosecution, tasks, guarantees

*Articolul este elaborat în cadrul Proiectului de cercetare „Abordări conceptuale privind activitatea specială de investigații în condițiile statului de drept”, cifrul 22.00208.8007.07/PD I, susținut din Bugetul de stat.

Introducere. Problema garanțiilor respectării drepturilor și libertăților persoanei la efectuarea investigațiilor speciale este actuală nu doar pentru societățile cu democrații în devenire, ci și pentru cele cu democrații veritabile. Practica Curții Europene a Drepturilor Omului la capitolul condamnări pentru insuficiența garanțiilor împotriva abuzurilor sau a eventualelor abuzuri din partea organelor statului abilitate să efectueze investigații speciale vizează atât statele membre ale Uniunii Europene, cât și pe cele non-UE.

În acest sens, cea mai răsunătoare cauză de condamnare la CEDO a Republicii Moldova a fost cauza Iordachi și alții contra Moldovei[1], impactul căreia a soldat cu reformarea esențială a activității speciale de investigații, fiind transformată dintr-o activitate prioritar proactivă, axată pe relevarea, prevenirea și curmarea infracțiunilor și amenințărilor la adresa securității naționale și a faptelor preinfracționale, în alta reactivă, focalizată mai mult pe investigarea infracțiunilor consumate[2].

Observațiile CEDO cu privire la introducerea în legislația națională a unui minim de garanții contra abuzurilor se refereau în principiu la natura infracțiunilor care ar determina: necesitatea interceptării; stabilirea categoriilor de persoane pasibile de înregistrarea convorbirilor telefonice; limitarea duratei de înregistrare a convorbirilor telefonice; procedura obligatorie pentru examinarea, utilizarea și stocarea datelor obținute; precauțiile care trebuie luate în cazul informării altor părți; împrejurările în care înregistrările pot sau urmează să fie șterse ori distruse (Iordachi și alții contra Moldovei, pct.39-53). Deși remarcile Curții, formulate în baza propriei jurisprudențe[3; 4; 5], vizau doar garanțiile pentru efectuarea interceptărilor, în înțelesul legiuitorului național acestea au fost extinse asupra tuturor măsurilor speciale de investigații și interpretate în sensul că abuzurile ar putea fi evitate doar prin includerea lor în Codul de procedură penală și efectuate doar în limitele urmării penale.

Astfel, din 2012 măsurile speciale de investigații sunt reglementate de două legi:

Legea nr.59/2012 cu privire la activitatea specială de investigații și Codul de procedură penală, respectiv și garanțiile efectuării măsurilor speciale de investigații se conțin în ambele acte normative. Care sunt aceste garanții și care ar fi conținutul lor vom discuta în cele ce urmează.

Metodologia studiului cuprinde metodele tradiționale de cercetare: logică, gramaticală, analiză și sinteză, deducție și inducție, observație și comparație. În baza analizei materialelor pertinente (legislația națională și din străinătate, literatura de specialitate, note și avize ale proiectelor de lege, hotărâri și recomandări ale instanțelor de judecată, alte materiale relevante) sunt formulate concluziile și propunerile corespunzătoare.

Rezultate obținute și discuții. Cap de listă al garanțiilor legale contra abuzurilor la efectuarea activității speciale de investigații poate fi numită obligația organelor abilitate să efectueze investigații speciale, protejând drepturile și libertățile persoanei. Această obligație poate fi dedusă din însăși scopul activității speciale de investigații, indicat în conținutul art.1 Legea nr.59/2012, conform căreia activitatea specială de investigații are ca scop apărarea și asigurarea, alături de alte valori, a drepturilor și intereselor legitime ale persoanei. Deși legiuitorul nu a specificat exact natura faptelor sau fenomenelor în fața cărora ar urma să fie protejate drepturile și interesele legitime ale persoanei, presupunem totuși că ar fi vorba în primul rând de infracțiuni ca cea mai gravă formă de manifestare antisocială; și poate că nu ar fi vorba atât de infracțiunile consumate, cât mai degrabă de cele în stare de pregătire sau de comitere. Pe lângă infracțiuni se numără și alte forme de pericole care nu neapărat îmbracă forma infracțiunilor, dar care amenință securitatea națională, apărarea cât mai eficientă a intereselor și drepturilor cetățenilor săi în țară și peste hotare fiind una din liniile directorii în politica de securitate națională[6].

O altă garanție importantă este obligația aceluiași organe să realizeze anumite sarcini concretizate în art.2 al Legii nr.59/2012, fiind vorba de relevarea, prevenirea, curmarea aten-

tatelor criminale și identificarea persoanelor care le organizează și/sau le comit, descoperirea și cercetarea infracțiunilor, căutarea persoanelor dispărute fără urmă ori a celor care se ascund de organele de urmărire penală sau de instanța de judecată ori se eschivează de la executarea pedepsei, depistarea bunurilor provenite din activități ilegale și colectarea probelor privind aceste bunuri, colectarea de informații despre posibile evenimente și/sau acțiuni ce ar putea pune în pericol securitatea statului. Această obligație are menirea să interzică efectuarea investigațiilor speciale pentru realizarea altor sarcini care nu se regăsesc în această listă. Orice abatere de la această obligație se va considera un abuz, care urmează să fie sancționat. Lista sarcinilor activității speciale de investigații ar putea fi modificată doar prin voința legiuitorului, ceea ce înseamnă că nu pot fi adoptate ordine sau regulamente departamentale care să stabilească alte sarcini decât cele prevăzute în lege.

Lista garanțiilor continuă cu obligația celor antrenați să efectueze investigații speciale nu doar de a proteja drepturile persoanei, dar și de a le respecta, obligație care se regăsește în conținutul principiului respectării drepturilor și libertăților persoanei (art.3 Legea nr.59/2012; art.10 CPP). Această obligație le impune respectivelor organe să nu aducă atingeri nejustificate și ilegale drepturilor și libertăților persoanelor care din anumite motive au nimerit în vizorul investigațiilor speciale. Însăși activitatea specială de investigații prin natura și esența sa, prin măsurile destinate culegerii de informații implică restrângerea mai mult sau mai puțin a unor drepturi individuale ale anumitor persoane. Aceste restrângeri sunt gândite în limitele prevederilor constituționale (art.54 Constituția RM) și nu vor fi considerate abuzuri atâta timp cât nu se vor depăși aceste limite, de cele mai multe ori ele fiind concretizate în conținutul Legii nr.59/2012 și al Codului de procedură penală. Toate precizările acestor limite făcute la nivelul legii nu sunt altceva decât garanții împotriva arbitrariului.

Pe de altă parte, obligația de a respecta

drepturile și libertățile persoanei în activitatea specială de investigații nu trebuie redusă doar la efectuarea propriu-zisă a măsurilor speciale de investigații, deoarece acestea constituie doar o parte din conținutul activității speciale de investigații. Prin urmare, obligația de respectare a drepturilor și libertăților persoanei în cazul dat se extinde și asupra perioadei de după finalizarea etapei de efectuare a respectivelor măsuri, perioadă în care informațiile obținute sunt prelucrate, analizate, sistematizate, stocate, păstrate, transmise de la un organ la altul etc. Adresarea necorespunzătoare cu informațiile obținute prin efectuarea măsurilor speciale de investigații poate duce la lezarea drepturilor și libertăților persoanei investigate.

Așadar, Legea 59/2012, precum și CPP conțin un șir de prevederi legale menite să descopere conținutul principiului respectării drepturilor și libertăților persoanei, care în esență reprezintă garanții împotriva arbitrariului, unele dintre acestea regăsindu-se în conținutul art.4 al Legii nr.59/2012.

Prima garanție inclusă în acest articol se referă la dreptul persoanei supuse măsurilor speciale de investigații să fie informată, după efectuarea acestora, de către procuror sau de către judecătorul de instrucție care a autorizat măsura, dacă aceasta nu a atras dispunerea unei alte măsuri speciale de investigații. De observat că dreptul persoanei de a fi informată în cazul dat apare doar în legătură cu măsurile autorizate de către judecătorul de instrucție și de către procuror, nu însă și de către conducătorul subdiviziunii specializate, ceea ce conferă acestei garanții un caracter mai special. Totodată, observăm și faptul că legiuitorul nu a prevăzut un anumit termen în care persoana ar urma să fie informată despre faptul că a fost supusă măsurii speciale de investigații.

Conform prevederilor Codul de procedură penală, un astfel de termen se poate extinde chiar și până la finalizarea urmăririi penale (alin.(7) art. 132⁵) și în legătură cu aceasta Curtea Constituțională a Republicii Moldova a fost sesizată de câteva ori [7; 8; 9] pe motiv că s-ar încălca un șir de articole din Constituție. Prin-

tre argumente s-a invocat că Legea procesual-penală nu stabilește cu suficientă precizie termenul pentru care poate fi amânată informarea persoanei care a fost supusă măsurilor speciale de investigație. Totodată, se mai consideră că raportarea termenului în care trebuie să aibă loc notificarea la termenul urmăririi penale nu este conformă cu exigența previzibilității legii, cu dreptul persoanei la apărare și cu dreptul la un proces echitabil.

În aprecierea Curții Constituționale însă „Legea nu poate să anticipeze toate situațiile și să enumere în mod exhaustiv motivele care justifică amânarea informării și, respectiv, termenul de amânare a informării. Aceste motive trebuie evaluate și ponderate în fiecare caz concret de procuror și de judecătorul de instrucție, care sunt mai bine poziționați să stabilească, după caz, un termen care asigură un echilibru corect între caracterul efectiv al investigației penale și drepturile persoanelor vizate” [10]. În urma examinării sesizărilor respective, Curtea le-a considerat inadmisibile și neîntemeiate.

În contextul problemei analizate, unii experți de talie internațională sunt de părere că „în principiu, notificarea ulterioară este importantă (și preferabilă în baza jurisprudenței CEDO), deoarece supravegherea comunicațiilor este o măsură operativă clandestină și dacă nu se inițiază nicio procedură penală împotriva persoanei țintă, asemenea persoană este lipsită de orice informație că ea a fost obiectul unui amestec în viața sa privată și, prin urmare, lipsită de un drept legitim să conteste legalitatea acestui amestec și să ceară compensație” [10]. De observat că expertul s-a expus doar vizavi de măsura de interceptare, folosind expresii de genul „important” și „preferabil”, nu și „obligatoriu”, ceea ce lasă loc de interpretare în cazul dat față de alte măsuri speciale de investigații cu un nivel de intruziune mai scăzut.

Cu privire la posibilitatea practică de a impune notificarea ulterioară pentru fiecare persoană afectată de o măsură de supraveghere, CEDO observă că pericolul pe care supravegherea vizează să îl combată poate subzista mulți ani, sau chiar decenii, după încetarea sa,

iar o notificare ulterioară ar putea compromite scopul pe termen lung care a motivat inițial supravegherea. Din moment ce „ingerința” care rezultă din legislația contestată urmărește un scop legitim, neinformarea persoanei în cauză după încheierea supravegherii nu poate fi incompatibilă cu art. 8 al Convenției [12], deoarece tocmai această abținere asigură eficiența „ingerinței” [13; 14].

Cu o altă ocazie, Curtea Europeană a mai menționat că, la modul practic, obligația informării despre efectuarea măsurilor de investigație poate să nu fie realizabilă în toate cazurile. Activitatea sau pericolul împotriva căruia sunt îndreptate unele măsuri de investigație pot continua ani de zile, chiar și decenii, după suspendarea acestor măsuri. Informarea ulterioară a fiecărei persoane vizate de o măsură de investigație suspendată ar putea pune în pericol scopul pe termen lung care a determinat inițierea măsurilor. Mai mult, o asemenea informare poate dezvălui metodele de lucru și domeniile de activitate ale serviciilor de informație și poate scoate la iveală identitatea agenților. Prin urmare, faptul că persoanele vizate de măsurile de investigație nu sunt informate odată cu încetarea acestora nu poate justifica în sine concluzia că ingerința nu este „necesară într-o societate democratică”. Însăși lipsa informării despre măsurile de investigații asigură eficiența ingerinței. Totuși, din momentul în care informarea poate fi efectuată fără a pune în pericol scopul măsurilor, persoanele vizate trebuie să fie informate [15].

Următoarea garanție prevăzută la art.4 a Legii nr.59/2012 se referă la dreptul persoanei supuse măsurii speciale de investigații la repararea prejudiciului material și moral cauzat prin încălcarea prezentei legi. Din interpretarea literară reiese că apariția acestui drept ar avea la bază trei condiții: 1) persoana a fost supusă unei măsuri speciale de investigații; 2) persoanei i s-a cauzat un prejudiciu material și/sau moral și 3) prejudiciul a survenit în urma încălcării prezentei legi. Prin urmare, se poate spune că neîndeplinirea cel puțin a uneia dintre aceste condiții echivalează cu lipsa drep-

tului persoanei la repararea prejudiciului.

Conform prevederilor Legii nr.59/2012, competența de apreciere a legalității sau a ilegalității măsurii speciale de investigații aparține procurorului pentru măsurile autorizate de procuror (art.22). Despre aprecierea legalității măsurilor autorizate de șeful subdiviziunii specializate (chestionarea; culegerea informației despre persoane și fapte; identificarea persoanei) în lege nu se vorbește, prezumându-se probabil că ar fi evidentă competența acestuia. Atât procurorul, cât și șeful subdiviziunii specializate pot solicita oricând materialele acumulate în cadrul efectuării măsurii sau pot să le primească (procesul verbal, respectiv raportul și materialele anexate la el, acumulate în cadrul efectuării măsurii) la finalizarea măsurii și prin ordonanță/rezoluție se va pronunța cu privire la legalitatea sau ilegalitatea măsurii efectuate.

Dacă măsura specială de investigații va fi apreciată de procuror ca fiind una legală, atunci persoana o poate ataca la procurorul ierarhic superior; dacă însă măsura va fi considerată ilegală, atunci persoana va fi în drept să revindică prejudiciul cauzat. Întreaga procedură de contestare a măsurilor speciale de investigații efectuate în afara procesului penal este prevăzută la art.26 al Legii nr.59/2012. Conform prevederilor legale, ordonanța procurorului poate fi contestată la procurorul ierarhic superior nu doar de persoana căreia, prin efectuarea măsurii speciale de investigații, i s-au încălcat drepturile și libertățile fundamentale, ci și de către ofițerul de investigații, care a solicitat autorizarea măsurii speciale de investigații și/sau care a efectuat măsura specială de investigații. În felul acesta sunt apărute și drepturile ofițerului de investigații, fiindu-i oferită posibilitatea demonstrării legalității acțiunilor sale. Ordonanța procurorului ierarhic superior este irevocabilă, iar măsurile speciale de investigații autorizate de către conducătorul subdiviziunii specializate se contestă la conducătorul autorității a cărei subdiviziune efectuează activitatea specială de investigații.

Având în vedere faptul că măsurile spe-

cial de investigație autorizate de judecătorul de instrucție se efectuează doar în limitele și în cadrul urmăririi penale, legiuitorul a prevăzut competența de apreciere a legalității acestora în Codul de procedură penală, atribuind-o judecătorului de instrucție (art.132⁵ CPP). Examenul legalității acestor măsuri se finalizează cu întocmirea unei încheieri, care devine irevocabilă și nu poate fi supusă nici unei căi de atac.

Necesită a fi remarcat și faptul că dreptul la repararea prejudiciului cauzat persoanei supuse măsurii speciale de investigații nu apare doar în cazul constatării ilegalității măsurii efectuate. S-ar putea ca prejudiciul să fie cauzat persoanei după constatarea legalității măsurii, printr-o altă încălcare a Legii nr.59/2012, prin divulgarea informațiilor confidentiale (art.25).

Având în vedere faptul că Legea nr.59/2012 nu prevede un mecanism special de reparare a prejudiciului cauzat persoanei supuse măsurii speciale de investigații, prejudiciul în astfel de cazuri urmează să fie compensat în procedura civilă. În acest context este relevantă practica judiciară națională[16] și internațională[17; 18], precum și legislația corespunzătoare:

- Convenția internațională cu privire la drepturile civile și politice din 16.12.1966, conform căreia statele părți la prezenta Convenție se angajează să garanteze ca orice persoană ale cărei drepturi sau libertăți recunoscute în prezenta Convenție au fost violate va dispune de o cale de recurs efectivă, chiar atunci când încălcarea a fost comisă de persoane acționând în exercițiul funcțiilor lor oficiale (art.2).

- Constituția Republicii Moldova [19] în care se prevede că statul răspunde patrimonial, potrivit legii, pentru prejudiciile cauzate prin erorile săvârșite în procesele penale de către organele de anchetă și instanțele judecătorești (art.53).

- Codul de procedură penală [20]: persoanele cărora, în cursul procesului penal, prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală sau ale instanțelor judecătorești, li s-a cauzat un prejudiciu material sau moral au dreptul la despăgubire echitabilă în conformitate cu pre-

vederile legislației cu privire la modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală și ale instanțelor judecătorești (art. 524). Conform art. 385 alin. (4) din Codul de procedură penală, la adoptarea sentinței, instanța de judecată examinează posibilitatea reducerii pedepsei inculpatului drept compensare pentru încălcările care au afectat grav drepturile inculpatului, în cursul urmăririi penale sau al judecării cauzei.

- Legea nr.1545/1998 [21], conform căreia este reparabil prejudiciul material și moral cauzat persoanei fizice sau juridice în urma [...] efectuării măsurilor speciale de investigații cu încălcarea prevederilor legislației. Prejudiciul cauzat se repară integral, indiferent de culpa persoanelor cu funcție de răspundere din organele de urmărire penală, din procuratură și din instanțele judecătorești (art.3). Persoanei fizice sau juridice i se compensează sau i se restituie: salariul și alte venituri provenite din muncă, ce constituie sursa ei principală de existență, de care a fost privată în urma acțiunilor ilicite [...], sumele plătite de ea pentru asistența juridică, cheltuielile pentru tratamentul ei, tratament determinat de aplicarea față de aceasta a unor acțiuni ilicite (a maltratării) (art.7). Cuantumul sumelor de compensare a prejudiciului se calculează conform prevederilor art.8.

- Codul civil [22] prevede condițiile de reparare a prejudiciului moral, mărimea despăgubirii și termenul de prescripție a reparării prejudiciului moral. Prin prejudiciul moral se înțelege suferințe fizice și/sau morale cauzate prin acțiuni care încalcă drepturile patrimoniale și nepatrimoniale ale persoanei vătămate, precum și în alte cazuri prevăzute de lege. Prejudiciul moral se repară indiferent de existența și întinderea prejudiciului patrimonial și se face chiar și în lipsa vinovăției autorului faptei ilicite, în cazul în care prejudiciul este cauzat prin încălcări prevăzute de lege (art.2036). Mărimea despăgubirii pentru prejudiciul moral, caracterul și gravitatea prejudiciului moral le apreciază instanța de judecată în funcție de un șir de factori: gradul de vinovăție a autorului prejudiciului, dacă vinovăția este o condiție a

răspunderii; măsura în care această despăgubire poate aduce satisfacție echitabilă persoanei vătămate; circumstanțele în care a fost cauzat prejudiciul; restrângerea posibilităților de viață familială și socială; statutul social al persoanei vătămate, precum și particularitățile cazului (art.2037). Termenul de prescripție pentru înaintarea acțiunii de reparare a prejudiciului cauzat prin efectuarea măsurilor speciale de investigații este de trei ani, începând cu momentul în care persoana vătămată a cunoscut sau trebuia să cunoască existența prejudiciului și statul era obligat să-l repare (art.2038).

Interdicția înfăptuirii măsurilor speciale de investigații pentru realizarea altor scopuri și sarcini decât cele prevăzute de prezenta lege, ca și garanție împotriva arbitrariului inclusă în conținutul art.4 al Legii nr.59/2012, în fapt confirmă ceea ce discutăm mai devreme cu referire la obligația care decurge din analiza art. 1 și art.2 ale aceleiași legi. La cele relatate anterior mai poate fi adăugat și faptul că Legea nr.59/2012 pe lângă sarcinile generale indicate în art.2 mai conține și unele sarcini individuale: asigurarea securității colaboratorilor confidențiali, a membrilor familiilor și a rudelor acestora (alin. (5) al art.15 al Legii nr.59); asigurarea propriei securități a ofițerului de investigații, a familiei sale și a persoanelor apropiate lui (pct.5 al alin.(1) al art.19 al Legii nr.59). În plus fiecare obligație a ofițerului de investigație de asemenea ar putea fi considerată ca sarcină distinctă în activitatea specială de investigație [23].

O altă garanție inclusă în art.4 al Legii nr.59/2012 se referă la răspunderea prevăzută de lege ce survine în urma încălcării prezentei legi. De observat este faptul că, vorbind despre răspundere, legiuitorul nu s-a referit la încălcarea drepturilor persoanei și libertăților persoanei, ci în general la încălcarea prevederilor prezentei legi, ceea ce conferă respectivelor prevederi un conținut mai larg comparativ cu titlul articolului din care fac parte.

Încălcarea prevederilor Legii nr.59/2012 este o acțiune sau inacțiune ilegală a unei persoane care încalcă ordinea stabilită în domeniul activității speciale de investigații. Orice încăl-

care de către oricine a prescripțiilor normative atrage un anumit tip de răspundere juridică.

Legiuitorul nu a specificat cu exactitate ce răspundere și când ar putea să survină prin încălcarea legii discutate. Presupunem că răspunderea poate să survină în cazul în care încălcarea conține semnele unei infracțiuni, ale unei contravenții, ale unei încălcări a legii civile sau ale unui delict disciplinar.

Conform cerințelor legale pot fi supuși răspunderii următorii subiecți: 1) autoritățile care efectuează activitatea specială de investigații; 2) ofițerii de investigații care nemijlocit efectuează măsuri speciale de investigații; 3) funcționarii care autorizează și supraveghează legalitatea efectuării măsurilor speciale de investigații: procurorul, judecătorul și șeful subdiviziunii specializate; 4) cetățenii care și-au dat consimțământul să acorde sprijin profesional în activitatea specială de investigații; 5) alte persoane fizice și juridice care au încălcat prevederile Legii discutate. Principalele tipuri de răspundere sunt: disciplinară, administrativă, penală, civilă.

Cea mai gravă răspundere pentru funcționarii serviciilor specializate poate să survină în legătură cu încălcarea cerințelor legale privind respectarea drepturilor constituționale ale cetățenilor, înserate în prevederile art. 18-26 ale Legii nr.59/2012.

Legislația actuală prevede răspunderea penală pentru culegerea ilegală sau răspândirea cu bună-știință a informațiilor, ocrotite de lege, despre viața personală ce constituie secret personal sau familial al altei persoane fără consimțământul ei (art.177 CP); pentru restrângerea ilegală a dreptului la secretul scrisorilor, telegramelor, coletelor și altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice și înștiințărilor telegrafice (art.178 CP); pentru pătrunderea sau rămânerea ilegală în domiciliul sau în reședința unei persoane fără consimțământul acesteia ori refuzul de a le părăsi la cererea ei (art.179 CP); pentru accesul ilegal la informația computerizată (art.259 CP); pentru producerea, importul, comercializarea sau punerea ilegală la dispoziție a mijloacelor tehnice sau produselor program (art. 260 CP); pentru in-

terceptarea ilegală a unei transmisii de date informatice (art. 260¹ CP); pentru alterarea integrității datelor informatice ținute într-un sistem informatic (art. 260² CP); pentru perturbarea funcționării sistemului informatic (art. 260³ CP); pentru producerea, importul, comercializarea sau punerea ilegală la dispoziție a parolilor, codurilor de acces sau a datelor similare (art. 260⁴ CP); pentru falsul informatic (art. 260⁵ CP); pentru fraudă informatică (art. 260⁶ CP); pentru încălcarea regulilor de securitate a sistemului informatic (art. 261 CP); pentru accesul neautorizat la rețelele și serviciile de telecomunicații (art. 261¹ CP). Trebuie remarcat faptul că în calitate de agravantă de calificare pentru o parte din aceste componente de infracțiuni este săvârșirea lor de către o persoană cu folosirea situației de serviciu sau prin utilizarea mijloacelor tehnice speciale destinate pentru obținerea ascunsă a informației, precum și în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizații criminale.

Răspunderea penală poate apărea și pentru încălcări ale legii, exprimate prin abuz de putere sau abuzul de serviciu (art.327 CP); excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu (art.328 CP); neglijența în serviciu (art.329 CP); încălcarea regimului de confidențialitate a informațiilor din declarațiile de avere și interese personale (art.330¹ CP); falsul în acte publice (art.332 CP); divulgarea secretului de stat (art.344 CP). Practica judiciară a Republicii Moldova demonstrează faptul că răspunderea penală pentru ilegalitățile comise de către subiecții activității speciale de investigații de obicei se califică prin concurs de fapte, spre exemplu – încălcarea secretului corespondenței împreună cu excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu [24; 25; 26].

Răspunderea contravențională revine funcționarilor și cetățenilor pentru săvârșirea de contravenții de către aceștia. Principalul act juridic care reglementează procedura de aducere la acest tip de răspundere este Codul contravențional al Republicii Moldova [27], care stabilește sancțiuni contravenționale.

Răspunderea civilă apare atunci când o

instanță ia în considerare declarația de revindicare a unui cetățean pentru recunoașterea acțiunilor (deciziilor) ilegale ale organului care efectuează activitatea specială de investigații. În doctrină se menționează că „răspunderea civilă va apărea doar atunci când a fost cauzat un prejudiciu și care, ulterior, va trebui reparat. Oricât de culpabilă ar fi fapta din punct de vedere civil, ea nu va produce efecte dacă nu s-a cauzat un prejudiciu. Prejudiciul este o condiție a răspunderii civile și autorul faptei va răspunde în limita prejudiciului cauzat” [28].

Răspunderea disciplinară este un fel de influență asupra abaterilor la disciplina de serviciu sau de muncă prin impunerea diferitelor sancțiuni disciplinare asupra acestor persoane. Tipurile de sancțiuni disciplinare a funcționarilor publici cu statut special, în categoria cărora se înscriu și ofițerii de investigații ai Ministerului Afacerilor Interne, sunt prevăzute la art.40 al Hotărârii Guvernului Nr.409 din 07-06-2017 cu privire la aprobarea Statutului disciplinar al funcționarului public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, incluzând avertismentul; mustrarea; mustrarea aspră; retrogradarea cu un grad special; retrogradarea în funcție; concedierea.

Ultima garanție inclusă în art.4 al Legii nr.59/2012 se referă la nulitatea informațiilor și a probelor acumulate cu încălcarea drepturilor și libertăților omului. În prevederile alin. (5) al art.22 al aceleiași legi se intervine cu unele precizări la acest subiect, menționându-se că „în cazul în care se constată că măsura specială de investigații s-a efectuat cu încălcarea vădită a drepturilor și libertăților omului sau că ofițerul de investigații a acționat cu depășirea prevederilor ordonanței de autorizare, procurorul declară nulă măsura întreprinsă și dispune, prin ordonanță, nimicirea imediată a purtătorului material de informații și a materialelor acumulate pe parcursul efectuării măsurii speciale de investigații”.

O garanție asemănătoare era fixată și în prevederile legii procesuale penale cu referire la interceptări în redacția de dinaintea anului 2021 [29], moment în care Curtea Constituțională

a apreciat neconstituționalitatea respectivei prevederi [30]. În aprecierea Curții, axată pe experiența CEDO [31; 32; 33], nimicirea informației interceptate și înregistrate lipsește partea acuzată de posibilitatea de a se apăra în cadrul unui proces penal, încălcându-se prin aceasta dreptul la un proces echitabil care implică și dreptul de acces la dosarul cauzei. Curtea statuează că accesul la dosar este necesar pentru ca procesele penale să se desfășoare în contradictoriu și cu respectarea principiului egalității de arme între acuzare și apărare (pct.47). Acuzarea trebuie să pună la dispoziția apărării, cu unele excepții, toate probele materiale aflate în posesia ei, fie că acestea sunt în favoarea, fie împotriva acuzatului (pct.48).

Excepțiile de la regula de bază se explică prin faptul că „dreptul la divulgarea probelor relevante nu este un drept absolut. În orice procedură penală pot exista interese concurente, cum ar fi securitatea națională sau necesitatea protejării martorilor care riscă represalii sau a păstrării în secret a metodelor poliției de investigație a infracțiunilor, care trebuie puse în balanță cu drepturile acuzatului” (pct.36). În același context s-a mai afirmat și faptul că „în baza art. 6 pct.1 din Convenție, sunt permise doar măsurile restrictive ale exercițiului drepturilor apărării care sunt strict necesare. Mai mult, pentru a se asigura faptul că acuzatul beneficiază de un proces echitabil, obstacolele instituite în calea apărării printr-o limitare a exercițiului drepturilor sale trebuie să fie contrabalansate suficient de procedurile desfășurate de autoritățile judiciare” (pct.36) [34].

În contextul celor relatate se poate spune că nimicirea imediată a purtătorului material de informații și a materialelor acumulate pe parcursul efectuării măsurii speciale de investigații prevăzută la alin. (5) al art.22 al Legii nr.59/2012 ridică anumite semne de întrebare ca și garanție veritabilă a respectării drepturilor și libertăților persoanei în activitatea specială de investigații. Chiar dacă respectivele prevederi se impun doar situațiilor din afara procesului penal, suspiciunea acestei garanții rămâne valabilă în continuare, dat fiind faptul că se

nimicesc informații importante ce ar putea să devină probe pentru cazurile de învinuire a celor care se fac vinovați pentru respectivele încălcări ale drepturilor și libertăților persoanei. În aceeași ordine de idei, nulitatea informațiilor indicată în art.4 al Legii nr.59/2012 ar trebui înțeleasă unilateral, adică în sensul în care s-a urmărit obținerea informațiilor necesare pentru demonstrarea ilegalității acțiunilor celui în privința cărui au și fost îndreptate investigațiile speciale, nu și pentru demonstrarea ilegalității măsurilor efectuate.

În baza celor relatate se pare că prevederile Legii nr.59/2012 pe segmentul nimicirii imediate a purtătorului material de informații și a materialelor acumulate pe parcursul efectuării măsurii speciale de investigații ar urma să fie revăzute și modificate în sensul stabilirii unui termen rezonabil de păstrare a respectivelor informații și doar după expirarea acestuia să fie dispusă nimicirea.

De concretizat este faptul că procedura prevăzută în art. 132⁵ CPP, ce se referă la nimicirea informațiilor obținute în urma efectuării măsurilor speciale de investigații după expirarea unui an de la rămânerea irevocabilă a hotărârii de judecată, dispusă de către procuror în baza încheierii judecătorului de instrucție, prin întocmirea unui proces-verbal, nu este valabilă și pentru situațiile în care măsurile sunt efectuate în afara procesului penal.

Pe lângă garanțiile indicate anterior, Legea nr.59/2012 mai prevede și altele. Ținând cont de gradul de ingerință al măsurilor speciale de investigații în drepturile și libertățile persoanei, legiuitorul a stabilit (art.18) autorizarea lor de către judecătorul de instrucție (măsurile cu cel mai înalt grad de intruziune), de către procuror (măsurile cu gradul mediu de intruziune) și de către conducătorul subdiviziunii specializate (măsurile cu cel mai scăzut grad de intruziune). Desigur că divizarea măsurilor speciale de investigații pe criteriul gradului de intruziune în drepturile și libertățile persoanei este una pur subiectivă și discutabilă. Se pare că ar mai fi spațiu de manevră pentru schimbarea unor măsuri dintr-o categorie în alta. Mai

multe discuții la acest subiect pot fi găsite în literatura de specialitate [35].

Următoarea garanție din categoria celor care le discutăm se referă la restricționarea efectuării mai multor măsuri speciale de investigații doar în limitele urmăririi penale și doar în vederea investigării infracțiunilor grave, deosebit de grave și excepțional de grave (art.18 al Legii nr.59/2012; art.132¹ CPP). Referitor la acest subiect ne-am expus părerea în cadrul altor cercetări [36; 37; 38]. Amintim aici doar faptul că această garanție, în fapt, a creat un dezechilibru între obligația pozitivă a statului de apărare a valorilor constituționale, inclusiv a drepturilor și libertăților persoanei, pe de o parte, și obligația negativă a statului de excludere a încălcărilor drepturilor persoanei în procesul de efectuare a măsurilor speciale de investigații, pe de altă parte, balanța fiind înclinată mai mult spre cea din urmă obligație. Cei zece ani care s-au scurs de la reforma juridică în domeniul investigațiilor speciale au demonstrat că problema abuzurilor interceptărilor ilegale care a și stat la baza respectivei reforme, a rămas nerezolvată, iar securitatea cetățeanului s-a agravat și mai mult.

Chiar unii inițiatori ai respectivei reforme recunosc faptul că după 2012, adică după restricționarea efectuării măsurilor speciale de investigații, în special a celor autorizate de judecătorul de instrucție, numărul interceptărilor s-a mărit și mai mult [39, p.9]. Practica demonstrează că în noile condiții pentru legitimarea interceptărilor arbitrare s-a recurs la pornirea neîntemeiată a urmăririi penale, ceea ce deja este un fenomen mult mai grav. Pe de altă parte, interzicerea efectuării măsurilor autorizate de judecătorul de instrucție în afara procesului penal într-adevăr a diminuat și mai mult securitatea cetățeanului Republicii Moldova și securitatea națională, obiectiv primordial al activității speciale de investigații. Problema securității naționale se agravează de la an la an, mai ales acum, în contextul impactului noilor tehnologii (internet, rețele de socializare și comunicare) asupra mediului antisocial și criminogen, ce-i oferă priorități net superioare comparativ cu

posibilitățile și instrumentele de lucru oferite angajaților statului să producă siguranță. Emigrarea masivă a populației țării noastre este cel mai concludent argument al insecurității țării noastre. Conform unor surse, Moldova anual pierde peste 45000 de cetățeni, majoritatea tineri activi economic, care caută stabilitate și oportunități pentru a-și clădi viitorul [40].

Faptul că Legea nr.59/2012 prevede că nimeni nu are dreptul să intervină în acțiunile legitime ale ofițerilor de investigații, cu excepția persoanelor nemijlocit împuternicite prin lege (art.17) este o altă garanție împotriva arbitrarului. Tot în acest context este și principiul dezideologizării și nepărtinătății care stă la baza activității speciale de investigații, conform căruia este interzis organelor care efectuează activitatea specială de investigații să reprezinte (direct sau indirect) sau să acționeze în interesul vreunui partid politic, organizații, întreprinderi etc. [41].

Limitarea duratei de efectuare a măsurilor speciale de investigații, precum și procedura de prelungire și încetare a acestora sunt alte garanții impuse de CEDO pentru excluderea abuzurilor și care sunt prevăzute în Legea nr.59/2012. Conform prevederilor art.20 alin. (7), „măsura specială de investigații se dispune pe o perioadă de 30 de zile, cu posibilitatea prelungirii întemeiate până la 6 luni. Fiecare prelungire a duratei măsurii speciale de investigații nu poate depăși termenul de 30 de zile. În cazul în care termenul de autorizare a efectuării măsurii speciale de investigații a fost prelungit până la 6 luni, se interzice autorizarea repetată a măsurii speciale de investigații pe același temei și asupra aceluiași subiect, cu excepția cazurilor de utilizare a investigatorilor sub acoperire sau de apariție a circumstanțelor noi, precum și a cazurilor de cercetare a faptelor legate de investigarea crimelor organizate și a finanțării terorismului”. În temeiul alin.(8) al aceluiași articol, „procurorul sau, după caz, conducătorul subdiviziunii specializate va dispune încetarea măsurii speciale de investigații înainte de expirarea termenului pentru care aceasta a fost autorizată imediat ce au dispărut

temeiurile și motivele ce au justificat autorizarea ei”. În alin.(9) al art.20 se mai spune că „în cazul în care temeiuri pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații nu mai există, ofițerul de investigații solicită procurorului sau, după caz, conducătorului subdiviziunii specializate încetarea imediată a acestor măsuri”.

Aceleași reguli generale de efectuare, prelungire și încetare a măsurilor speciale de investigație se regăsesc și în Codul de procedură penală (art. 132⁴). Am zis reguli generale, fiindcă pe lângă acestea sunt și reguli speciale sau individuale pentru unele măsuri de investigație. Astfel, pentru măsurile de cercetare a domiciliului și/sau instalare în el a aparatelor ce asigură supravegherea și înregistrarea audio și video, a celor de fotografiat și de filmat (art.132⁶ CPP), și de supraveghere a domiciliului prin utilizarea mijloacelor tehnice ce asigură înregistrarea (art.132⁷ CPP) legiuitorul a prevăzut o durată maximă de efectuare de până la 3 luni, și nu mult de durata urmăririi penale.

Stabilirea diferențiată a regulilor de efectuare, prelungire și încetare a măsurilor speciale de investigație este un lucru absolut normal și poate că ar trebui dezvoltat și mai departe, dat fiind faptul că, așa cum am mai spus, măsurile speciale de investigații nu au același grad de intruziune în drepturile persoanei. Astfel, pentru măsurile mai intruzive se impun condiții mai restrictive, iar pentru cele mai puțin intruzive – condiții mai lejere. Însăși CEDO într-o speță de a sa „consideră că trebuie să se facă distincție între supravegherea prin GPS a deplasărilor în public și alte metode de supraveghere prin mijloace vizuale sau acustice, întrucât oferă mai puține informații privind comportamentul, opiniile și sentimentele persoanei care face obiectul acesteia și, așadar, aduce mai puțin atingere vieții sale private [42]. Astfel, Curtea nu consideră necesar să aplice aceleași garanții stricte pe care le-a dezvoltat în jurisprudența sa privind supravegherea telecomunicațiilor, ca, de exemplu, durata maximă a executării măsurii de supraveghere sau procedura care va fi urmată în executarea și păstrarea datelor colectate” [43, p.9].

O garanție importantă în asigurarea drepturilor constituționale ale persoanei în activitatea specială de investigații este interdicția legislativă privind divulgarea informațiilor acumulate în timpul efectuării măsurilor speciale de investigații, ele constituind, conform prevederilor art.25 al Legii nr.59/2012, informații oficiale cu accesibilitate limitată sau secret de stat. Astfel, secretele personale și de familie ale persoanei supuse investigațiilor speciale sunt protejate prin interdicția impusă de lege de a fi divulgate. Aceste informații nu pot fi făcute publice nici oral, nici în scris, inclusiv prin intermediul mass-media. Pentru implementarea acestei cerințe, pare oportun ca participanții la efectuarea măsurilor speciale de investigații să fie avertizați cu privire la inadmisibilitatea dezvăluirii datelor care afectează confidențialitatea cetățenilor și, în unele cazuri, chiar să fie semnat un avertisment în scris cu privire la răspunderea prevăzută de art.177 CP și art.344 CP.

Din experiența CEDO vedem că înregistrările foto și video obținute de către autoritățile polițienești în contextul aplicării legii și oferite presei fără consimțământul persoanei vizate de respectivele înregistrări constituie o ingerință care încalcă art.8 din Convenție [44; 45; 46].

Cea mai importantă garanție a respectării drepturilor și libertăților persoanei în activitatea specială de investigații este controlul și coordonarea acesteia (Legea nr.59/2012 art.38-41). Legiuitorul a prevăzut în acest sens trei forme de control: 1) control parlamentar exercitat de către Comisia securitate națională, apărare și ordine publică; 2) control exercitat de către procurorii ierarhic superiori; 3) controlul departamental realizat asupra activității ofițerilor de investigații de către conducătorul organului ce efectuează activitatea specială de investigații.

Astfel, până la data de 15 ianuarie a fiecărui an autoritățile care efectuează activitatea specială de investigații sunt obligate să prezinte Procurorului General un raport cu privire la activitatea specială de investigații în care indică numărul măsurilor speciale de investigații autorizate, anulate și rezultatele obținute. La

rândul său, până la data de 15 februarie a fiecărui an, procurorul general, în baza rapoartelor prezentate și a informației de care dispune Procuratura, prezintă Comisiei securitate națională, apărare și ordine publică raportul final al activității speciale de investigații. Comisia securitate națională, apărare și ordine publică poate solicita, în limitele competenței, orice informație suplimentară cu privire la activitatea specială de investigații, cu excepția dosarelor speciale, dacă consideră că raportul prezentat este incomplet. De menționat că toate rapoartele anuale ale procurorului general, începând cu 2004, sunt disponibile online [47].

Controlul exercitat de procuror se efectuează în baza plângerilor depuse de către persoanele ale căror drepturi și interese legitime se presupune că au fost încălcate sau din oficiu în cazul în care măsurile speciale au fost autorizate de procuror.

Conform legii, controlul departamental este axat mai mult pe verificarea dosarelor speciale. În fapt, controlul departamental are o arie mai largă și nu ține doar de competența conducătorului organului ce efectuează activitatea specială de investigații, ci și de cea a conducătorului subdiviziunii specializate. Eficacitatea controlului departamental se datorează în mare parte calificărilor înalte și experienței practice bogate în domeniul activității speciale de investigație a respectivilor conducători, precum și continuității și deplinătății unui astfel de control. Controlul departamental privind efectuarea măsurilor speciale de investigații cuprinde etapele de pregătire pentru efectuarea măsurilor speciale corespunzătoare, desfășurarea nemijlocită a acestora și munca ulterioară efectuată în baza rezultatelor obținute prin efectuarea măsurilor speciale de investigații. O atenție deosebită în cadrul controlului departamental se acordă temeiurilor formale și de fapt, precum și condițiilor de efectuare a măsurilor speciale de investigații, respectării procedurii și termenelor limită pentru efectuarea măsurii speciale relevante, respectării cerințelor de protecție a secretelor de stat și a celor ce se referă la viața privată a persoanei.

Pe lângă aceste forme de control se poate spune că și autorizarea, prelungirea, aprecierea legalității măsurilor speciale de investigații efectuate atât de procuror, cât și de judecătorul de instrucție este o altă formă de control și despre care am discutat deja în cadrul acestei lucrări.

Coordonarea activității speciale de investigații ține de Consiliul de coordonare, constituit pe lângă Procuratura Generală, din componența căruia fac parte procurorul general, care este, concomitent, și președintele Consiliului, și conducătorii subdiviziunilor specializate. Consiliul de coordonare își exercită activitatea în baza Regulamentului aprobat de către Procurorul General.

Rezumând cele relatate se poate spune că legislația națională cu privire la activitatea specială de investigații prevede o gamă foarte largă de garanții îndreptate împotriva arbitrariului, conținutul acestora fiind compus din drepturile și obligațiile angajaților statului antrenati să efectueze investigații speciale, din drepturile persoanelor în privința cărora s-au efectuat investigații speciale, precum și atribuțiile și competențele organelor menite să controleze și să supravegheze legalitatea efectuării activității în cauză.

Având în vedere faptul că la ora actuală

măsurile speciale de investigații sunt reglementate de două legi de bază – Legea nr.59/2012 cu privire la activitatea specială de investigații și Codul de procedură penală – este firesc ca și garanțiile respectării drepturilor și libertăților persoanei să se regăsească în ambele legi. Prima lege, având un caracter mai general și aplicându-se în special situațiilor din afara unei urmăriri penale, conține garanții mai puțin restrictive comparativ cu cele ce se conțin în Codul de procedură penală și care vizează situații de urmărire penală a persoanei.

Totodată, trebuie avut în vedere și faptul că drepturile care necesită a fi garantate sunt și ele diferite. Sunt drepturi fundamentale universale care necesită a fi garantate atât în cadrul, cât și în afara procesului penal (dreptul la viața privată și de familie, inviolabilitatea domiciliară, secretul corespondenței) și sunt drepturi specifice procesului penal, garantarea cărora se impune doar în limitele procesului penal. De exemplu, dreptul la un proces echitabil, dreptul la apărare sau dreptul la un proces în termeni rezonabili necesită să fie garantate doar în cadrul procesului penal, nu și în afara acestuia. Aceste din urmă drepturi apar nu de la naștere, precum cele fundamentale, ci odată cu obținerea statutului de parte a procesului penal.

Surse bibliografice:

1. Cauza Iordachi și alții contra Moldovei din 10.02.2009.
2. Glavan B. Mîrzac V. Efectele reformei privind realizarea măsurilor speciale de investigație în contextul combaterii infracțiunilor cu caracter transnațional. În: Criminalitatea transfrontalieră și transnațională: Tendințe și forme actuale de manifestare, probleme de prevenire și combatere. (Conferința științifico-practică internațională, 26 iunie 2018). Chișinău, 2018. p.142-147. ISBN 978-9975-121-48-4. CZU 343:351.746.1(082)=135.1=161.1 // https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/92022.
3. Huvig v. France, 24 Aprilie 1990 pct. 34.
4. Valenzuela Contreras v. Spain, Hotărâre din 30 Iulie 1998 pct. 46.
5. Prado Bugallo v. Spain, no. 58496/00, 18 februarie 2003 pct. 30.
6. Concepția securității naționale a Republicii Moldova (pct.1.2). Legea nr. 112 din 22.05.2008. În: Monitorul Oficial nr. 97-98, art 357.
7. CC Decizia de inadmisibilitate a sesiunii nr. 70g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (dispunerea și efectuarea măsurilor speciale de investigații).

8. CC Decizia Nr. DCC67/2016 din 12.10.2016 de inadmisibilitate a sesizării nr. 84g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură penală (dispunerea și efectuarea măsurii speciale de investigații: interceptarea și înregistrarea comunicărilor).
9. CC Decizia de inadmisibilitate a sesizării nr. 124g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (dispunerea și efectuarea măsurii speciale de investigații).
10. CC Decizia de inadmisibilitate a sesizării nr. 120g/2021 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 1325 alin. (7) din Codul de procedură penală (amânarea informării persoanei supuse măsurii speciale de investigații).
11. Klemencic G. Analiza Legii Republicii Moldova privind activitatea operativă de investigații. Strasburg. 2006. p.18 apud Covalciuc I. Măsurile speciale de investigații autorizate de procuror în procesul penal. Teză de doctor. Chișinău 2018. p.108.
12. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 04.11.1950.
13. CEDO, Klass și alții împotriva Germaniei, pct. 55-56.
14. CEDO, Kennedy împotriva Regatului Unit, pct. 167.
15. CEDO, Roman Zakharov v. Rusia [MC], 4 decembrie 2015, pct. 287.
16. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Dosarul 2ra-558/2020 Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție din 03 iunie 2020.
17. CEDO, Cazul Keegan c. Regatul Unit din 18.07.2006.
18. CEDO, Cazul Savotchko c. Republicii Moldova din 28.03.2017.
19. Constituția Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1, p.5-32.
20. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003, p.4-208.
21. Legea nr.1545 din 25.02.1998 privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești.
22. Codul civil al Republicii Moldova Nr. 1107 din 06-06-2002 Publicat: 01-03-2019 în Monitorul Oficial Nr. 66-75 art. 132. Republicat în Monitorul Oficial nr.66-75 din 01.03.2019 art.132.
23. Glavan B., Probleme teoretico-practice privind scopul și sarcinile activității speciale de investigații. În revista Legea și viața, Chișinău, nr. 5-6 (353-354) 2021, p. 66-73.
24. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Dosarul 1ra-3/2014. Decizia Colegiului penal lărgit din 21 ianuarie 2014 // http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=1339.
25. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Dosarul 4-1re-42/2016. Decizia Colegiului penal lărgit din 16 iunie 2016 // http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=1059.
26. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Dosarul 1ra-433/2015. Decizia Colegiului penal lărgit din 19 mai 2015.
27. Codul contravențional al Republicii Moldova Nr. 218 din 24-10-2008. Publicat: 17-03-2017 în Monitorul Oficial Nr. 78-84 art. 100.
28. Răspunderea juridică civilă // <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/teoria-general-a-obligatiilor/raspunderea-juridica-civila/>.
29. Redacția anterioară a art. 132⁹ alin. (15) din Codul de procedură penală stabilea că „în termen de 48 de ore de la finisarea perioadei de autorizare a interceptării și înregistrării, procurorul prezintă judecătorului de instrucție procesul verbal și suportul în original pe care au fost înregistrate comunicările. Judecătorul de instrucție se expune printr-o încheiere asupra respectării cerințelor legale la interceptarea și înregistrarea comunicărilor de către organul de urmărire penală și decide care din comu-

- nicările înregistrate urmează a fi nimicite, desemnând persoanele responsabile de nimicire. Nemicirea informațiilor în baza încheierii judecătorului de instrucție este consemnată de către persoana responsabilă într-un proces-verbal, care se anexează la cauza penală.”
30. Arhiva Curții Constituționale a Republicii Moldova. Hotărâre privind excepția de neconstituționalitate a art.132⁹ alin. (12) și alin. (15) din Codul de procedură penală (nemicirea informației interceptate și înregistrate) (sesizarea nr. 58g/2021) din 23 septembrie 2021.
 31. CEDO, Rowe și Davis v. Regatul Unit, 16 februarie 2000, pct. 60.
 32. CEDO, Šekerija v. Croația, 5 noiembrie 2020, § 84.
 33. CEDO, Simon Price v. Regatul Unit, 15 septembrie 2016, pct. 99.
 34. CEDO, Simon Price v. Regatul Unit, 15 septembrie 2016, § 100.
 35. Glavan B., Reflecții privind clasificarea măsurilor speciale de investigații. În: *Legea și Viața*. 2022, nr. 1-2(361-362), pp. 56-69. ISSN 1810-309X. 10.5281/zenodo.6220728 // https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/152814
 36. Glavan B., Abordări conceptuale privind activitatea specială de investigații în contextul legislației Republicii Moldova. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAIRM: științe juridice*. Chișinău 2019, nr. 10, pp. 88-108. ISSN 1857-0976.10.5281/zenodo.3871449//https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/102636.
 37. Glavan B. Mîrzac V., Calcavura Gh. Conceptul măsurilor speciale de investigații. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAIRM: științe juridice*. 2019, nr. 10, pp. 74-87. ISSN 1857-0976.10.5281/zenodo.3871434 https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/102635.
 38. Glavan B. Probleme teoretico-practice privind scopul și sarcinile activității speciale de investigații. În revista *Legea și viața*, Chișinău, nr. 5-6 (353-354) 2021, pp. 66-73. (0,76 c/a), CZU 343.137. ISSN 1810-309X. Categoria – C. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/131870.
 39. Macrinici S. GribinceaV. Interceptarea convorbirilor telefonice în Republica Moldova: progres sau regres? Chișinău, 2015. p.9.
 40. Moldova a ajuns în pragul unei drame demografice // <https://www.dw.com/ro/moldova-a-ajuns-%C3%AEn-pragul-unei-drame-demografice/a-60560631>.
 41. Glavan B. Principiile activității speciale de investigații. În revista *Legea și viața*, Chișinău, nr.9, 2021. p.53-62. // https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/143350.
 42. CEDO, Uzun împotriva Germaniei, nr. 35623/05, pct. 66, CEDO 2010.
 43. Securitatea națională și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2013. p.9.
 44. CEDO, Toma împotriva României, pct. 90-93.
 45. CEDO, Khuzhin și alții împotriva Rusiei, pct. 115-118.
 46. CEDO, Khmel împotriva Rusiei, pct. 40.
 47. <http://procuratura.md/md/d2004/>.

DESPRE AUTOR**Boris GLAVAN,**

*doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Activitate specială de investigație
și anticorupție” a Academiei „Ștefan cel Mare”
a Ministerului Afacerilor Interne
e-mail: boris.glavan@mai.gov.md;
ORCID: 0000-0002-3838-4308*

CZU 351.75/.78

DOI 10.5281/zenodo.6988475

Ianuș ERHAN,
dr., conf. univ.

PhD,
Associate Professor

SISTEMUL ORGANIZAȚIONAL AL DOMENIULUI DE ORDINE ȘI SECURITATE PUBLICĂ*

Ordinea și securitatea publică se asigură prin totalitatea măsurilor luate de forțele de ordine, pentru menținerea, asigurarea și, în ultimă instanță, restabilirea ordinii publice. Forțele de ordine reprezintă cadrul instituțional al sistemului de ordine și securitate publică, iar în cadrul analizei întreprinse vom căuta să evidențiem două autorități publice cu competențe nemijlocite în domeniul ordinii și securității publice, și anume Poliția și Inspectoratul General de Carabinieri.

Realizarea atribuțiilor polițienești presupune stabilirea unei structuri instituționalizate care exteriorizează organizarea și exprimă repartizarea competențelor, funcțiilor, atribuțiilor și sarcinilor pe diferite nivele organizaționale, cu evitarea suprapunerilor, dublărilor sau, și mai rău, a lipsei de subdiviziuni responsabile de realizarea anumitor competențe.

Totodată, realizarea prevederilor legale presupune o transpunere a atribuțiilor funcționale în activități concrete. Astfel, structura și, respectiv, repartizarea competențelor conform structurii existente determină crearea subdiviziunilor polițienești care ar realiza eficient și la nivelul scontat competențele atribuite.

Cuvinte-cheie: Ordine și securitate publică, poliție, Inspectoratul General de Carabinieri, activitate polițienească, cadru organizațional și funcțional, nivele de organizare, competențe, atribuții și responsabilități.

THE ORGANIZATIONAL SYSTEM IN THE FIELD OF ORDER AND PUBLIC SECURITY

Public order and public security are ensured by all the measures taken by law enforcement, to maintain, ensure and, in the last instance, restore public order. The law enforcement, in turn, represents the institutional framework of the public order and security system, and from the analysis undertaken, we highlight two public authorities with direct competences in the field of public order and security, namely the Police and the General Inspectorate of Carabineers.

The realization of police duties requires the establishment of an institutionalized structure that externalizes the organization and expresses the distribution of competences, functions, attri-

***Articol realizat în cadrul proiectului (posdoctorat) „Arhitectura juridică a mecanismelor naționale de ordine și securitate publică”**

butions and tasks on different organizational levels with the avoidance of overlaps, duplications or, even worse, the lack of dedicated subdivisions responsible for the realization of certain competences.

At the same time, the realization of the legal provisions requires a transposition of the functional attributions into concrete activities. Thus, the structure and, respectively, the distribution of competences according to the existing structure determines the creation of police subdivisions that would perform the assigned competences efficiently and at the expected level.

Keywords: Public order and public security, Police, The General Inspectorate of Carabineers, police activity, organizational and functional framework, organizational levels, competences, attributions and responsibilities.

Introducere. Sistemul de ordine și securitate publică, de fapt, ca și orice alt sistem public, se împarte în două componente distincte: cel organizațional (mai este numit și instituțional) și cel funcțional. Totodată, făcând, în esența sa, parte din sistemul public, acesta este guvernat de anumite reglementări, principii și mecanisme universal valabile pentru toate sistemele publice, dar având și caracteristicile sale distincte.

De cele mai multe ori, prin aspectul organizațional înțelegem acea construcție internă, interacțiune existentă dintre diferitele elemente ale acestei construcții, sistemul părghiilor de activitate și control, precum și mecanismul distinct de a organiza procesul de realizare a competențelor și sarcinilor din domeniile de responsabilitate pe care le au autoritățile și instituțiile publice.

Trecută prin prisma scopului ca rezultat ce urmează a fi atins, din punct de vedere organizațional „ordinea publică este ansamblul de instituții și reguli destinate asigurării bunei funcționări a serviciilor publice ale țării, precum și raporturile de moralitate și securitate ale locuitorilor săi” [1, p.130].

Aspectul funcțional determină, la rândul său, transpunerea aspectului organizațional descris mai sus în activități și rezultate concrete pe diferite nivele și prin diverse interacțiuni, care îmbracă forma raporturilor juridice concrete ce sunt reglementate de normele dreptului constituțional, dreptului administrativ, dreptului financiar, dreptului contravențional, etc.

Cadrul instituțional susținut de cel legal sunt elemente definitorii ale noțiunilor de ordine și securitate publică, iar starea de legalitate este rezultatul îmbinării și interacționării acestora, care decurge din asigurarea de către stat, prin intermediul autorităților împuternicite, doar conform prevederilor legale a stării sus-menționate.

Pe de altă parte, dacă analizăm corelația dintre drepturile omului și asigurarea ordinii publice, constatăm faptul că realizarea acesteia la nivel național este efectuată prin instituția specializată denumită Poliție, iar mai nou și prin intermediul Inspectoratului General de Carabinieri [2, p.32].

Păstrarea ordinii și liniștii în comunitate a fost preocuparea de bază a comunităților și societăților umane indiferent de perioada istorică sau orânduirea socială. Pentru asigurarea acestui climat de ordine și disciplină, de respectare a normelor sociale, sub diferite forme a fost promovat dreptul de poliție al statului. Statutul juridic al instituțiilor cu atribuții polițienești în stat a fost și este o problemă fundamentală de care depinde caracterul democratic sau totalitar al unui stat [3, p.63].

Este cunoscut faptul că atunci când într-un stat nu domină principiul supremației legii, nu sunt protejate la nivelul cuvenit drepturile și libertățile fundamentale ale omului, când interesele statului sunt net superioare în raport cu cele ale omului și aceste interese sunt asigurate prin metode de constrângere aplicate de către organele represive, astfel de stat

este calificat drept unul polițienesc, antipod al statului de drept, democratic. Astfel, calificarea „stat polițienesc” are o semnificație negativă, în coraport cu standardele internaționale privind statul de drept, drepturile și libertățile fundamentale ale omului, cu principiile umanismului, echității sociale, dreptății [4, p.22].

Întotdeauna există pericolul ca un stat care exercită un control justițiar sever să creeze un regim polițienesc, care asigură un grad superior de securitate, dar care, pe de altă parte, îngreudește și amenință drepturile și libertățile cetățenești.

După cum menționează autorul Furtună D., „oamenii vor tolera organele de forță care acționează sever împotriva infractorilor și vandalilor, atât timp cât ele se ocupă doar de menținerea ordinii publice și nu se transformă ele însele în agresori, în bătă politică, în structuri corupte care protejează un regim despot” [5, p.540].

Pe de altă parte, statul nu își poate asigura lui, cât și cetățenilor care locuiesc în acest stat acel nivel de siguranță publică necesar, altfel decât prin crearea și organizarea instituțiilor responsabile în acest sens, stabilirea unor reglementări de cele mai multe ori obligatorii, mai puțin cu caracter de recomandare, creând prin îmbinarea acestora acea ordine care trebuie respectată și protejată, respectiv ordinea publică.

Astăzi, poliția este văzută din ce în ce mai mult ca un furnizor de servicii pentru cetățeni, ca o organizație care apără drepturile omului, iar polițiștii sunt nevoiți în fiecare zi să găsească echilibrul fragil și dificil dintre obligația de a proteja și cea de a respecta drepturile omului. De exemplu, în eforturile sale de a proteja drepturile omului, poliția trebuie să aplice strict mijloace proporționale, în special atunci când este implicată folosirea forței. Acest lucru reprezintă cea mai mare provocare în activitatea polițienească bazată pe drepturile omului – protejarea drepturilor omului cu mijloacele cel mai puțin intrusiv [6, p.10].

Fiecare stat și-a creat și perfecționat

structuri în domeniul ordinii publice în pas cu propria sa dezvoltare istorică, păstrând propria identitate. Există astfel o varietate de structuri organizatorice, relaționale și concepții de abordare în plan intern a ordinii publice. Cu titlu de exemplu, în Germania, ordinea publică este încredințată poliției, în timp ce în Franța, Belgia, Olanda, Canada, Spania – în mediul urban ordinea publică este încredințată Poliției, iar în mediul rural pe aceasta linie are atribuții Jandarmeria. În SUA competența aparține poliției cu particularitatea că, pentru restabilire, acționează și Garda Națională, o instituție care funcționează în regim temporar, fiind încadrată cu cetățeni americani de diferite profesii care sunt plătiți să se pregătească săptămânal și la nevoie să acționeze alături de poliție. Remarcăm faptul că, în majoritatea statelor, forțele de ordine publică sunt în subordinea Ministerului de Interne (Ministerul Securității Publice, etc.) și sunt coordonate centralizat pentru aplicarea legii. Excepție fac Franța și Olanda unde Jandarmeria se află în structura Ministerului Apărării [7, p.5].

Scopul lucrării. Ordinea și securitatea publică se asigură prin totalitatea măsurilor luate de forțele de ordine, pentru menținerea, asigurarea și, în ultimă instanță, restabilirea ordinii publice. Forțele de ordine, la rândul său, reprezintă cadrul instituțional al sistemului de ordine și securitate publică, iar din analiza întreprinsă evidențiem două autorități publice cu competențe în domeniul ordinii și securității publice, și anume Poliția și Inspectoratul General de Carabinieri (în alte state este cunoscut sub denumirea de Jandarmerie, Gardă Civilă, Gardă Națională, etc.).

Din considerentele date ne-am propus o cercetare științifică și o analiză a reglementărilor legale ce determină organizarea și funcționarea Poliției și Carabinierilor, autorități menite să realizeze direct și nemijlocit competențele în domeniul ordinii și securității publice.

Rezultatele obținute.

Politia. René Lévy consideră că „Poliția

în sens general înseamnă forța publică, care menține ordinea publică și reprimă criminalitatea; în sens juridic, poliția înseamnă un ansamblu de reguli impuse de către o autoritate publică cetățenilor pentru ansamblul actelor vieții curente sau pentru a reglementa o activitate determinată în scopul menținerii unei anumite ordini, iar prin extensie punerea în practică a acestor reguli” [8, p.450].

Cercetătorii Boeșteanu C., Cușnir V., Grati V. și Dogotari I. referindu-se la etimologia cuvântului „poliție”, menționează că „este o expresie aprobată, tradițională și universală din punct de vedere istoric, filosofic și juridic. Expresia dată are un șir de calități indiscutabile, cum ar fi, în primul rând, aparat, în obligațiile căruia se află povara principală de menținere a ordinii publice și asigurare a securității publice în toate țările lumii, care servește drept instrument (mijloc) universal de constrângere și, în majoritatea țărilor, se numește „poliție” [9, p.19].

După cum vedem, majoritatea cercetătorilor scot în evidență Poliția, ca fiind o entitate distinctă, cu o formă exactă și determinată de organizare, funcționare și cu un cerc stabilit de funcții și atribuții.

Poliția este instituția publică menită să apere drepturile și libertățile cetățenilor, interesele societății în ansamblu, dar și cele ale statului. Din aceste considerente, activitatea poliției într-un stat de drept, bazat pe supremația legii, este extrem de importantă [10, p.219].

Cu peste nouă mii de angajați, Poliția este una dintre cele mai mari autorități administrative din Republica Moldova, iar impactul activității acesteia are un efect imediat și direct asupra percepțiilor cetățenilor privind capacitatea statului de a face față sarcinilor de asigurare a unui climat de securitate publică înalt. Nu trebuie să uităm și faptul că Poliția este printre cele mai vizibile instituții ale statului, iar angajații acesteia sunt printre primii care intervin la chemările, sesizările și plângerile cetățenilor.

Poliția din Republica Moldova, creată imediat după 1990, a moștenit un model de organizare de tip ierarhic, piramidal, centralizat, în cadrul unei structuri militare cu reguli stricte. Acest tip de organizare și funcționare, în care majoritatea deciziilor se luau la nivel central și se transmiteau în teritoriu pentru executare, nu permitea adaptarea activității Poliției la specificul fiecărei comunități [1, p.56].

Ulterior, Poliția a trecut prin mai multe etape de transformare, iar astăzi respectă modelul de organizare și funcționare valabil pentru majoritatea structurilor polițienești din lume. Respectiv, deține aproximativ aceleași competențe, se conduce după aceleași principii și reguli de funcționare aplicabile într-un stat de drept cu un regim democratic. De asemenea, reformarea acesteia a deținut cea mai importantă poziție în complexul proces de reformare al domeniului afacerilor interne, iar intrarea în vigoare la data de 05.03.2013 a Legii cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului a marcat începutul unei noi etape calitative de dezvoltare.

Articolul 2 al legii prenotate prevede expres că Poliția este o instituție publică specializată a statului, în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, care are misiunea de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei prin activități de menținere, asigurare și restabilire a ordinii și securității publice, de prevenire, investigare și de descoperire a infracțiunilor și contravențiilor [11].

Totodată, activitatea Poliției se desfășoară exclusiv în baza și pentru executarea legii, în interesul persoanei, al comunității și în sprijinul instituțiilor statului, pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale și demnității umane, prevăzute în Declarația Universală a Drepturilor Omului, în Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, în Codul European de Etică al Poliției și în alte acte internaționale, în conformitate cu principiile legalității, respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, imparțialității și nediscriminării,

controlului ierarhic permanent, răspunderii personale și profesionalismului, transparenței, respectării secretului de stat și al altor informații oficiale cu accesibilitate limitată.

După cum observăm, principiul legalității în organizarea și funcționarea Poliției este scos în evidență; la fel, nu mai puțin importantă este referința la drepturile și libertățile omului, și anume garantarea acestora prin prisma actelor internaționale care determină construcția respectivă și stabilește mecanismele necesare, atât la nivel național, cât și internațional.

Din analiza prevederilor inserate în Legea specială, determinăm că Poliția îndeplinește 5 categorii de atribuții de bază privind: a) prevenirea infracțiunilor și contravențiilor; b) investigarea infracțiunilor și contravențiilor, urmărirea penală; c) menținerea, asigurarea și restabilirea ordinii și securității publice, protecția drepturilor și a intereselor legitime ale persoanei și comunității; d) asigurarea înfăptuirii justiției; e) asistența populației și a administrației publice locale [12, p.71].

Sub aspect comparativ, în Legea de organizare și funcționare a Poliției Române se stipulează finalitatea acesteia, precizându-se că: „activitatea Poliției constituie serviciu public specializat și se realizează în interesul persoanei, al comunității, precum și în sprijinul statului exclusiv pe baza și în executarea legii” [13].

Analizând legislația statului vecin, autorul Prună Ș. deduce că „atribuțiile (obiectivele) Poliției Naționale pot fi incluse în cele trei mari categorii de obiective, iar ponderea cea mai mare poate reveni obiectivelor din prima categorie, respectiv rezolvarea misiunilor și sarcinilor. Astfel, cele mai importante misiuni ale poliției sunt: „apără viața, integritatea corporală și libertatea persoanelor, proprietatea privată și publică, celelalte drepturi și interese legitime ale cetățenilor și ale comunității” și „aplică măsuri de menținere a ordinii și liniștii publice, a siguranței cetățeanului, de prevenire și combatere a fenomenului infracțional și de identificare și contracarare a acțiunilor elementelor care atentează la viața, libertatea, sănătatea și

integritatea persoanelor, a proprietății private și publice, precum și a altor interese legitime ale comunității” [14, p.10].

Atât în Republica Moldova, cât și în România realizarea atribuțiilor polițienești presupune stabilirea unei structuri instituționalizate care asigură organizarea și funcționarea Poliției prin repartizarea competențelor, funcțiilor, atribuțiilor și sarcinilor pe diferite nivele organizaționale cu evitarea suprapunerilor, dublărilor sau, și mai rău, a lipsei de subdiviziuni dedicate și responsabile de realizarea anumitor competențe.

Totodată, realizarea prevederilor legale presupune o transpunere a atribuțiilor funcționale în activități concrete. Astfel, structura și, respectiv, repartizarea competențelor conform structurii existente determină crearea unei organizații polițienești care ar realiza eficient și la nivelul scontat competențele atribuite.

Conform reglementărilor legale, Poliția se compune din:

- Inspectoratul General al Poliției;
- Subdiviziunile specializate;
- Subdiviziunile teritoriale.

Constituit în anul 2013, ca autoritate administrativă din subordinea Ministerului Afacerilor Interne, Inspectoratul General al Poliției (în continuare IGP) a fost desemnat ca autoritate centrală de administrare și control asupra Poliției și, nemijlocit, ca responsabil și cu un rol esențial în ceea ce privește activitatea de implementare a politicilor statului în domeniul menținerii, asigurării și restabilirii ordinii și securității publice, protecției drepturilor și intereselor legitime ale persoanei și comunității, prevenirii, investigării și descoperirii infracțiunilor și a contravențiilor, înfăptuirii justiției, asistenței populației și autorităților administrației publice locale [15, p.404].

Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului stabilește că Inspectoratul are statut de persoană juridică distinctă cu competență pe tot teritoriul Republicii Moldova. Acesta este condus de un șef numit de Guvern la propunerea ministrului Afacerilor

Interne, care este asistat de adjuncți; la ziua de astăzi sunt instituite trei funcții de adjuncți, numiți în funcție la propunerea sa, prin ordinul ministrului Afacerilor Interne [11].

În vederea realizării misiunii sale, Inspectoratul asigură executarea următoarelor funcții de bază:

1) implementarea politicilor statului în domeniul menținerii, asigurării și restabilirii ordinii și securității publice, prevenirii, investigării și descoperirii infracțiunilor și a contravențiilor;

2) asigurarea apărării vieții, integrității corporale, sănătății și libertății persoanei, proprietății private și publice, altor drepturi legitime ale persoanei și comunității;

3) asigurarea cooperării cu autoritățile administrației publice centrale și locale, societatea civilă, mass-media, precum și cu organisme internaționale;

4) asigurarea managementului eficient al resurselor umane, disciplinei și legalității, instruirii și perfecționării permanente, protecției juridice și sociale a angajaților, precum și dezvoltarea și consolidarea bazei tehnico-materiale;

5) consolidarea capacităților manageriale ale subdiviziunilor Poliției prin monitorizarea respectării legislației, implementării politicilor elaborate de către Ministerul Afacerilor Interne și controlul modului de aplicare al acestora de către toate structurile din subordine în domeniile lor de responsabilitate, precum și controlul modului de distribuire și utilizare a resurselor administrative, umane, financiare și logistice [16].

În domeniul menținerii, asigurării și restabilirii ordinii și securității publice, protecției drepturilor și intereselor legitime ale persoanei și comunității, Poliția exercită mai multe atribuții, dintre care am considerat că cele mai importante sunt următoarele:

– desfășurarea de activități de menținere a ordinii și securității publice, a siguranței persoanelor, de identificare și contracarare a acțiunilor ce atentează la viața, libertatea, să-

nătatea și integritatea persoanelor, la proprietatea privată sau publică, precum și la alte interese legitime ale comunității;

– desfășurarea de acțiuni de asigurare a ordinii publice cu ocazia întrunirilor, manifestărilor cultural-sportive și a altor activități similare, precum și de restabilire a ordinii publice în situațiile prevăzute de legislație;

– supravegherea și controlul circulației pe drumurile publice și colaborarea cu alte autorități publice, instituții, asociații obștești și organizații neguvernamentale în vederea ridicării nivelului de siguranță a traficului rutier;

– asigurarea acordării ajutorului cetățenilor care au suferit în urma comiterii infracțiunilor, contravențiilor sau accidentelor, precum și celor aflați în stare de neputință sau în altă stare ce prezintă pericol pentru viața și sănătatea lor.

Inspectoratul dispune de propriul său aparat administrativ, alcătuit din direcții, secții și servicii, responsabile atât de activitățile indispensabile oricărei autorități publice (resurse umane, finanțe, cooperare internațională, logistică, asistență juridică, etc.), cât și de coordonarea competențelor specifice. Totodată Inspectoratul are în subordinea sa:

1) subdiviziuni specializate;

2) subdiviziuni teritoriale.

Astfel, în vederea îndeplinirii atribuțiilor specifice Poliției, sunt create și funcționează subdiviziuni specializate care sunt unități ale Poliției de competență teritorială generală, subordonate Inspectoratului General al Poliției.

La moment, în cadrul Poliției naționale activează următoarele subdiviziuni specializate:

1. Inspectoratul național de investigații;

2. Inspectoratul național de securitate publică;

3. Direcția protecția martorilor;

4. Brigada de poliție cu destinație specială „Fulger”;

5. Direcția generală urmărire penală;

6. Centrul tehnico-criminalistic și expertize judiciare;

7. Direcția cooperare polițienească in-

ternațională;

8. Direcția aprovizionare tehnico-materială;

9. Direcția interacțiune justiție;

10. Direcția chinologică.

Conform Regulamentului cu privire la organizarea și funcționarea Inspectoratului Național de Investigații, este stabilit că acesta reprezintă o subdiviziune specializată a Poliției creată în scopul investigării și descoperirii infracțiunilor grave, deosebit de grave și excepțional de grave, precum și a celor cu rezonanță socială sporită, urmărire și tragere la răspundere penală a infractorilor deosebit de periculoși, organizare, desfășurare și dirijare a activităților speciale de investigații, curmare a criminalității organizate, constatare a contravențiilor pe domeniul de competență, precum și administrarea fondului arhivistic special al Poliției.

Misiunea acestei subdiviziuni este de a coordona, organiza și realiza activități ce țin de relevarea, investigarea și descoperirea infracțiunilor și contravențiilor atribuite în competența acestuia, precum și combaterea criminalității pe întreg teritoriul Republicii Moldova. Totodată, în vederea realizării misiunii sale, exercită următoarele funcții de bază:

– coordonează, dirijează, organizează și verifică activitățile subdiviziunilor de investigații din cadrul subdiviziunilor teritoriale ale Poliției;

– verifică, organizează și desfășoară activități informațional-analitice asupra infracțiunilor;

– asigură o politică unică în activitatea specială de investigații desfășurată de către subdiviziunile Poliției;

– investighează și descoperă infracțiuni și contravenții atribuite în competența sa [17].

Un alt Regulament, cel de organizare și funcționare a Inspectoratului Național de Securitate Publică (în continuare INSP), prevede că în calitate de subdiviziune specializată a Poliției, structura respectivă este creată în scopul menținerii, asigurării și restabilirii or-

dinii publice, asigurării dirijării, supravegherii și controlului traficului rutier, precum și supravegherii, controlului respectării regimului armelor și al munițiilor cu destinație civilă, respectării legislației în domeniul activității particulare de detectiv și de pază, de confecționare și distrugere a ștampilelor, precum și al sporiirii climatului de siguranță în societate [18]. Iar misiunea INSP constă în realizarea atribuțiilor Poliției în domeniul de ordine și securitate publică.

Totodată, întru îndeplinirea misiunii date, INSP asigură realizarea următoarelor funcții:

– desfășoară activități de menținere a ordinii și securității publice, a siguranței persoanelor, de identificare și contracarare a acțiunilor ce atentează la viața, libertatea, sănătatea și integritatea persoanelor, a proprietății private sau publice, precum și a altor interese legitime ale comunității;

– desfășoară acțiuni de asigurare a ordinii publice cu ocazia întrunirilor, manifestărilor cultural-sportive și a altor activități similare, precum și de restabilire a ordinii publice, conform legislației;

– prevenirea faptelor ilegale generatoare de infracțiuni și contravenții;

– coordonarea, organizarea și monitorizarea activităților de interacțiune comunitară, siguranță minori și activități de patrulare;

– implementarea politicilor pe domeniul ordinii și securității publice, de prevenire și combatere a violenței în familie, protecției drepturilor copilului;

– transpunerea și implementarea politicilor statului ce țin de prevenirea faptelor ilegale generatoare de infracțiuni și contravenții, precum și în domeniul securității publice și siguranței rutiere;

– monitorizarea realizării activității polițienești comunitare de către subdiviziunile teritoriale din subordinea Inspectoratului General al Poliției, precum și identificarea percepției cetățenilor privind nivelul de siguranță în comunitate;

– cercetarea, evaluarea și descrierea delincvenței și a formelor de manifestare ale acesteia.

Următorul nivel organizațional este cel teritorial. Respectiv, Poliția se organizează în subdiviziuni teritoriale, entități ale Poliției, de competență teritorială, corespunzător împărțirii administrativ-teritoriale, cu sau fără personalitate juridică, aflate în subordinea Inspectoratului, care sunt amplasate și își desfășoară activitatea pe teritoriul unității administrativ-teritoriale.

Prin această organizare se asigură respectarea principiului teritorialității, atât în cadrul procedurii penale, cât și procedurii contravenționale. Astfel, Codul contravențional, făcând referință la autoritățile competente să soluționeze cauzele contravenționale, stabilește că acestea „se soluționează de către autoritatea competentă în a cărei rază teritorială a fost săvârșită contravenția. În cazul contravenției continue sau prelungite, cauza se soluționează de către autoritatea în a cărei rază teritorială s-a consumat ori a fost curmată contravenția” [19].

Totodată, Instrucțiunile privind modul de primire, înregistrare, evidență și examinare a sesizărilor și a altor informații despre infracțiuni, în pct. 11 prevăd că: „În cadrul MAI completarea registrelor nr. 1 și nr. 2 se efectuează de către unitățile de gardă ale organelor teritoriale sau ale celor specializate.”

În acest sens, sesizările cu privire la infracțiuni se înregistrează în Registrul de evidență a sesizărilor cu privire la infracțiuni (Registrul nr.1), iar alte informații cu privire la infracțiuni și incidente, respectiv, în Registrul de evidență a altor informații cu privire la infracțiuni și incidente (Registrul nr.2), care sunt considerate drept documente unice de evidență primară.

Pct. 29 prevede că: „În cazul parvenirii altor informații referitoare la infracțiuni examinarea cărora nu este în competența teritorială a organului în care a parvenit informația, persoana responsabilă a subdiviziunii în care a

parvenit informația înregistrează în registrul nr. 2 informația parvenită, informând imediat organul teritorial competent prin intermediul liniei telefonice” [20].

În municipiul Chișinău și în Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia se organizează și funcționează direcții de poliție, care au în subordine inspectorate de poliție. Astfel, în cadrul Direcției de Poliție a municipiului Chișinău se organizează și funcționează secții și servicii, precum și Inspectoratele de poliție Centru, Râșcani, Ciocana, Botanica și Buiucani, corespunzător organizării administrativ-teritoriale a municipiului. În cadrul Direcției de Poliție a UTA Gagauz-Yeri se organizează și funcționează Inspectoratele de poliție Comrat, Ceadâr-Lunga și Vulcănești, secții și servicii responsabile de domeniile de activitate care alcătuiesc structura internă a direcției.

În municipii și raioane se organizează și funcționează inspectorate de poliție teritoriale subordonate Inspectoratului General al Poliției, care se creează corespunzător organizării administrativ-teritoriale, în funcție de întinderea teritoriului, numărul populației și importanța obiectivelor economice și sociale.

Astfel, la moment activează 42 de inspectorate de Poliție, dintre care cinci în cadrul Direcției de Poliție a municipiului Chișinău, trei în cadrul Direcției de Poliție a UTA Găgăuzia, iar altele 34 în orașele de reședință ale raioanelor și municipiilor.

Inspectoratul de poliție teritorial este condus de un șef, numit și eliberat din funcție de către șeful Inspectoratului General al Poliției, care este asistat de un șef adjunct, numit și eliberat din funcție de către șeful IGP la propunerea șefului Inspectoratului de poliție.

Conducerea Inspectoratului de poliție dirijează nemijlocit activitatea secțiilor și sectoarelor de poliție (cu excepția activității procesual-penale), reieșind din prioritățile strategice și sarcinile trasate de către IGP și MAI.

Inspectoratul teritorial de poliție realizează sarcinile IGP, în scopul de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei

prin activități de menținere și asigurare a ordinii publice, prevenire, descoperire și investigare a infracțiunilor și contravențiilor, apărării intereselor societății și ale statului de orice atentate criminale și alte acțiuni ilegale [21].

În vederea realizării atribuțiilor sale, Inspectoratul teritorial de poliție cooperează atât cu organele de drept, cu alte autorități ale administrației publice centrale și locale, cu asociațiile și organizațiile neguvernamentale, mass-media, cu persoanele fizice și juridice, cât și cu organele similare din alte state, cu organizațiile internaționale polițieneste.

Controlul asupra activității Inspectoratului de poliție este exercitat de către Inspectoratul General al Poliției, Procuratură, alte autorități ale administrației publice, precum și de organizațiile naționale și internaționale care asigură protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, în temeiul și limitele prevăzute de legislație și tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Controlul activității de urmărire penală a subdiviziunii constituite în cadrul Inspectoratului de poliție poate fi efectuat în exclusivitate de către Procuratura competentă sau de către Direcția generală urmărire penală a IGP.

Structura clasică a unui Inspectorat teritorial de poliție este următoarea:

1. Conducerea, alcătuită din șef și șeful adjunct;

2. Subdiviziuni de administrare și suport:

Secția coordonare operațională, inclusiv Serviciul de gardă;

Secția resurse umane;

Serviciul asistență juridică;

Contabilitatea;

Serviciul logistic;

Secretariat;

Totodată, în mod suplimentar în unele inspectorate sunt organizate următoarele subdiviziuni: Dispeceratul Zonal, Serviciul de presă și relații publice, Serviciul comunicații, Serviciul interacțiune justiție, Serviciul detenție și escortă.

3. Servicii subordonate specializate cu funcții operaționale:

Secția urmărire penală;

Secția investigații infracțiuni cu următoarele servicii: Serviciul poliției criminale, Serviciul analize crime, Serviciul criminalistic;

Secția securitate publică alcătuită din: Serviciul interacțiune comunitară, Serviciul patrulare, Serviciul supraveghere tehnică și accidente rutiere, Serviciul supraveghere armament și activități licențiate.

Între subdiviziunile Inspectoratului se stabilesc relații de subordonare și de cooperare. Relațiile de subordonare reflectă transmiterea sarcinilor și raportarea modului de realizare a acestora pe poziție ierarhică, iar relațiile de cooperare se stabilesc în raport cu funcțiile și conform regulamentelor de activitate ale subdiviziunilor Inspectoratului, care de cele mai multe ori se află la același nivel organizațional, adică pe poziții de egalitate.

Sectoarele de poliție reprezintă unități inferioare ale Poliției care pot fi create conform principiului teritorial și numărului de populație, ținându-se cont de amplasarea obiectivelor importante, precum și de așezarea compactă a localităților deservite. Astfel, acestea se creează pentru un număr de localități unde populația nu depășește, de regulă, 20-25 mii de locuitori.

Totodată, principiile de delimitare ale hotarelor sectoarelor de poliție în raza localităților urbane sunt constituite de situația operativă de pe teritoriul de competență (configurația teritoriului, populația, obiectivele economice și social-culturale, zonele de interes operativ, comerciale și de agrement, etc.), precum și de resursele umane și logistice alocate pentru acoperirea lor [21].

Sectorul de poliție este condus de către un șef, care dirijează operațional activitatea efectivului din cadrul sectorului. În componența sectorului de poliție activează ofițeri, ofițeri superiori, subofițeri de sector, ofițeri și subofițeri de investigații, proporțional numărului de locuitori deservit de către sectorul de poliție.

Totodată, angajații sectorului se subordonează operațional și funcțional șefului sectorului de poliție, iar coordonarea activității de serviciu și asistența metodologică este asigurată de către conducătorii secțiilor pe domeniile de activitate din cadrul Inspectoratului teritorial de poliție.

Coordonarea și dirijarea operațională a activității sectoarelor de poliție este exercitată de către Secția securitate publică a Inspectoratului teritorial de poliție. Conform Ordinului IGP nr.365 din 24.10.2016 este stabilit că Secția securitate publică din cadrul Inspectoratului teritorial de poliție reprezintă o subdiviziune specializată, structurală, cu atribuții de organizare, dirijare, monitorizare și control al activității în domeniul securității publice, iar funcțiile de bază ale acestea sunt:

- interacțiunea cu membrii comunității, exponenți reprezentativi ai acesteia (autoritățile administrației publice centrale și locale), și organizarea interacțiunii cu aceștia întru realizarea climatului de securitate publică;
- prevenirea faptelor ilegale generatoare de infracțiuni și contravenții;
- controlul asupra domeniilor activității licențiate, potrivit competențelor stabilite;
- acordarea serviciilor calificate populației pe domeniile de activitate;
- transpunerea și implementarea politicilor statului referitoare la prevenirea faptelor ilegale generatoare de infracțiuni și contravenții, precum și în domeniul securității publice.

Misiunea sectorului de poliție este ca prin măsuri speciale de investigație și prin acțiuni procesual-penale, exercitate în condiții legale, să asigure pe întreg sectorul administrativ deservit prevenirea și combaterea infracționalității, constatarea și investigarea infracțiunilor și contravențiilor, identificarea persoanelor care le-au comis și, după caz, căutarea acestora, precum și menținerea, asigurarea și restabilirea ordinii și securității publice, asigurarea siguranței persoanei, prevenirea infracțiunilor și contravențiilor, constatarea

contravențiilor și aplicarea sancțiunilor contravenționale, potrivit legislației [22].

După părerea noastră, prevederile date ar fi trebuit inversate, or activitatea de bază a Sectorului de poliție și a majorității angajaților din cadrul acestuia ține de realizarea competențelor de ordine și securitate publică și, ulterior, a competențelor privind investigarea și prevenirea criminalității.

Funcțiile de bază ale Sectorului de poliție sunt:

- apărarea vieții, sănătății, demnității, drepturilor, libertăților, intereselor și averii cetățenilor de atentate criminale și de alte atacuri nelegitime, constatarea și investigarea infracțiunilor, urmărirea persoanelor care le-au săvârșit;
- garantarea siguranței persoanei prin menținerea ordinii și securității publice, prevenirea și combaterea infracțiunilor și contravențiilor;
- acordarea asistenței, conform condițiilor și modului stabilit de legislație, cetățenilor, autorităților administrației publice, instituțiilor și organizațiilor în vederea protecției drepturilor și exercitării atribuțiilor lor stabilite de lege, organizarea adecvată a acțiunilor desfășurate pe domeniul de competență în vederea consolidării încrederii populației față de Poliție, precum și asigurarea transparenței activităților desfășurate.

Personalul Sectorului își organizează activitățile în baza Planului de lucru al Sectorului de poliție (întocmit trimestrial), materialelor aflate la examinare și atribuțiilor determinate, iar pentru îndeplinirea activităților de serviciu, personalul Sectorului are competență teritorială în cadrul sectorului administrativ deservit, care este stabilită în fișa postului. În caz de continuare a unei măsuri sau activități specifice, se poate acționa, în condițiile legii, și în raza teritorială a altor unități de poliție în modul prevăzut de actele departamentale.

Referitor la problemele existente ce vizează aspectele organizaționale, cu toate că au fost făcute schimbări și reorganizări necesare

exercitării competențelor conform așteptărilor societății, acestea sunt încă imperios necesare în vederea asigurării realizării competențelor atribuite.

De exemplu, unul din angajamentele asumate de MAI a vizat regionalizarea Poliției, respectiv în baza viziunii strategice elaborate în anul 2017 a fost determinat scopul regionalizării activității Poliției, ca fiind optimizarea organizatorică și funcțională în profil teritorial, pentru realizarea echilibrelor necesare între diferitele categorii de atribuții și de personal, prin plasarea competențelor manageriale, operative și administrative la nivelurile optime de eficacitate, în vederea creșterii calității serviciului public și a gradului de îndeplinire a atribuțiilor și misiunilor specifice.

Implementarea viziunii date ar fi permis gestionarea mai eficientă a unităților de personal (redistribuirea funcțiilor suplimentare din serviciile administrative către cele operaționale), creșterea nivelului de recrutare și selectare a personalului, economisirea mijloacelor financiare și logistice, optimizarea proceselor de activitate.

Faptul dat a fost reflectat și în Raportul Final „Monitorizarea civică a reformei poliției în Republica Moldova”, elaborat de Asociația Promo-LEX, care indică că „nu a fost efectuată regionalizarea Poliției în vederea asigurării suportului operativ și administrativ al inspectoratelor de poliție.” În anul 2017 a fost aprobată Viziunea de concept privind regionalizarea activității Poliției, care stabilește înființarea a cinci direcții regionale de Poliție (pe lângă cele existente urmau a fi create Direcțiile de poliție Nord, Centru și Sud).

Astfel, pe parcursul anului 2017 au fost regionalizate structurile de suport din cadrul Direcției de Poliție a mun. Chișinău și ale Direcției de Poliție UTA Gagauz-Yeri, fiind aprobat Regulamentul privind organizarea și funcționarea Direcției de Poliție a mun. Chișinău, care urma să servească drept model pentru elaborarea regulamentelor direcțiilor regionale. Ulterior, în martie 2020, în Parla-

ment a fost depus un proiect de lege care era în măsură să asigure condițiile legale pentru regionalizarea Poliției, însă aprobarea acestuia a fost tergiversată pe parcursul anului. La începutul lui 2021, fiind supus votului pentru lectura a doua, proiectul nu a întrunit numărul necesar de voturi pentru a fi aprobat. Astfel, Promo-LEX a constatat că regionalizarea Poliției a eșuat în perioada 2016–2020 și a apreciat acest caz drept o dovadă a lipsei de voință politică pentru îndeplinirea angajamentelor asumate atât prin documentele strategice, cât și prin acordurile încheiate cu partenerii de dezvoltare” [23, p.19-20].

După cum vedem, acest deziderat nu a fost implementat, neavând susținerea politică necesară, respectiv, urmează a se reveni la ideea dată prin finalizarea procesului de regionalizare propus spre implementare, atunci când contextul, în special cel politic, va fi prielnic, iar modificările la Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului vor oferi temeiul legal de a extinde conceptul de regionalizare al Poliției.

În aceeași ordine de idei, se pliază și absența capacității de menținere și asigurare a ordinii și securității publice, aproape inexistentă la inspectoratele teritoriale. Acest fapt este agravat și de lipsa de capacitate a Carabinierilor, care nu dețin structuri teritoriale capabile să desfășoare misiuni de restabilire a ordinii și securității publice pe întreg teritoriul național.

Faptul dat a fost condiționat și de implementarea Strategiei de dezvoltare a Poliției pentru anii 2016-2020, respectiv Planul de acțiuni privind implementarea acesteia, determina în pct. 1.4. – Reorganizarea sistemului de menținere, asigurare și restabilire a ordinii publice, subacțiunea dedicată 1.4.3. – Desconcentrarea activităților de menținere și asigurare a ordinii publice la nivelul subdiviziunilor teritoriale ale Poliției [24].

Acest proces a rămas nerealizat, cu anumite excepții valabile pentru Direcția de poliție a mun. Chișinău, din lipsa de resurse umane, echipament și alte dotări, infrastructură

modernizată, acoperire financiară, în special pentru a asigura retribuirea muncii, care ar fi permis realizarea competențelor de menținere și asigurare a ordinii publice de către subdiviziunile teritoriale ale Poliției.

Raportul final „Monitorizarea civică a reformei poliției în Republica Moldova” menționat supra, în contextul finalizării implementării Strategiei de dezvoltare a Poliției pentru anii 2016-2020, a stabilit anumite recomandări pentru Inspectoratul General al Poliției, care urmează a fi realizate în următorii ani, cum ar fi: desconcentrarea activităților de menținere și asigurare a ordinii publice la nivelul subdiviziunilor teritoriale ale Poliției, prin punerea la dispoziția subdiviziunilor teritoriale ale Poliției a competențelor și efectivelor necesare gestionării situației la nivel local; completarea numărului echipelor de reacționare la apelurile de urgență ale cetățenilor conform necesităților inspectoratelor de poliție [23, p.45].

Inspectoratul General de Carabinieri (în continuare IGC) este o autoritate specializată a statului, cu statut militar, aflată în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, care are misiunea de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei prin executarea atribuțiilor de menținere, asigurare și restabilire a ordinii publice, de prevenire și descoperire a infracțiunilor și contravențiilor, de protecție a obiectivelor de importanță deosebită, de prevenire și combatere a terorismului, de asigurare a regimului stării de urgență, de asediu sau de război [25] și își exercită atribuțiile pe întreg teritoriul Republicii Moldova.

Este unanim recunoscut că IGC dispune de statut dual, face parte atât din sistemul național de ordine și securitate publică, cât și din sistemul național de apărare, respectiv exercită, pe timp de pace, atribuții polițienești, iar pe timp de asediu sau de război, atribuțiile specifice Forțelor Armate în condițiile prevăzute de legislație.

Autorii Guțuleac V., Comarnițaia E. și Spînu I. consideră că locul Inspectoratului Ge-

neral de Carabinieri ca subiect al activității polițienești, fie în structura Ministerului Afacerilor Interne, fie în structura Ministerului Apărării necesită un studiu separat și complex. Autorii respectivi sunt de părerea că această subdiviziune ar putea avea un statut de sine stătător, să activeze sub patronatul președintelui Republicii Moldova și să fie coordonată: în procesul activității privind asigurarea ordinii de drept de către Ministerul Afacerilor Interne; la declararea stării de asediu sau de război de către Statul Major General al Forțelor Armate [3, p.66].

Nu putem fi de acord cu propunerea dată, atât din punct de vedere organizațional, cât și funcțional din mai multe considerente. Astfel, corectitudinea determinării și amplasării Carabinierilor în cadrul MAI și-a demonstrat viabilitatea pe parcursul anilor, fiind parte a proceselor desfășurate în cadrul domeniului de ordine și securitate publică. Mai mult decât atât, starea de asediu sau de război este o situație ipotetică, cu caracter extraordinar, care atentează la securitatea statului și însăși existența acestuia, pe când activitatea permanentă – în cadrul căreia de către Carabinieri sunt realizate competențele polițienești – este cotidiană. Astfel, putem afirma cu toată certitudinea: competențele polițienești legate de menținerea, asigurarea și restabilirea ordinii publice sunt primordiale în activitatea acestei subdiviziuni, fapt prin care considerăm că locul acestei autorități publice este anume în cadrul Ministerului Afacerilor Interne. La fel, pe intern au fost stabilite mecanisme de conlucrare, interacționare și coordonare a activităților și măsurilor legate de realizarea competențelor de ordine publică, în special în raport cu activitățile desfășurate de Poliție. Instruirea comună, procesele manageriale și operaționale, accesarea asistenței externe, corelarea documentelor de politici cu prioritățile de dezvoltare instituțională, toate au un aspect integrat și comun, ceea ce asigură un loc bine determinat al Carabinierilor în cadrul MAI.

Totodată, legislația stabilește și prioriti-

zează atribuțiile IGC în următoarele domenii de activitate:

1) menținerea, asigurarea și restabilirea ordinii și securității publice, protecția drepturilor și libertăților legitime ale persoanei și ale comunității;

2) prevenirea și descoperirea infracțiunilor și a contravențiilor;

3) prevenirea și combaterea terorismului;

4) paza și protecția obiectivelor de importanță deosebită și a transporturilor;

5) asigurarea regimului stării de urgență, de asediu și de război [26].

Referindu-ne la structura Inspectoratului General de Carabinieri, aceasta este următoarea:

- Comandamentul General;
- direcțiile regionale;
- unitățile militare;
- subdiviziunile cu destinație specială;
- subdiviziunile de suport operațional.

Comandamentul General este unitatea centrală de administrare și control a Inspectoratului General de Carabinieri, care planifică, organizează, conduce, coordonează și controlează activitatea structurilor din subordine, asigură cooperarea și colaborarea cu celelalte instituții ale statului, organisme și organizații guvernamentale și neguvernamentale din țară și din străinătate.

Acesta este condus de comandantul general, numit în funcție prin hotărâre de Guvern, pe un termen de 5 ani, la propunerea ministrului Afacerilor Interne, iar în îndeplinirea atribuțiilor sale, Comandantul General este asistat de adjuncți, numiți și eliberați din funcții de către ministrul Afacerilor Interne, la propunerea acestuia.

Comandamentul General planifică, organizează, conduce, coordonează și controlează activitatea structurilor din subordinea Inspectoratului, asigură cooperarea și colaborarea cu celelalte instituții ale statului, organisme și organizații guvernamentale și neguvernamentale din țară și din străinătate, de asemenea exercită alte atribuții conținute în competența sa [25].

Subdiviziunile regionale subordonate Comandamentului sunt următoarele: Direcția regională „Centru”, Direcția regională „Nord” și Direcția regională „Sud”. De exemplu, Regulamentul privind organizarea și funcționarea Direcției regionale „Centru” prevede că, pentru realizarea funcțiilor de bază, Direcția își exercită atribuțiile prin intermediul subdiviziunilor sale structurale. Astfel, în domeniul menținerii, asigurării și restabilirii ordinii și securității publice, al protecției drepturilor și libertăților legitime ale persoanei și ale comunității, Direcția realizează următoarele activități:

– apără viața, integritatea corporală și libertatea personală, proprietatea publică și privată, interesele legitime ale cetățenilor, ale comunității și ale statului;

– execută misiuni de asigurare a ordinii și securității publice cu ocazia întrunirilor, a manifestărilor sportive, cultural-artistice, a întrunirilor cu caracter religios, sau cu ocazia altor evenimente publice care implică aglomerații de persoane;

– execută misiuni de restabilire a ordinii publice atunci când aceasta a fost tulburată prin orice fel de acțiuni sau fapte ce contravin cadrului normativ;

– execută, la solicitarea Inspectoratului General al Poliției, în baza planurilor comune de activitate sau a planurilor speciale, a ordinelor sau a dispozițiilor ministrului Afacerilor Interne, misiuni de menținere a ordinii și securității publice pe întreg teritoriul țării, precum și misiuni aferente domeniului circulației rutiere;

– execută, la solicitarea Inspectoratului General al Poliției de Frontieră, în baza planurilor de cooperare, misiuni de asigurare și restabilire a ordinii publice în punctele de trecere a frontierei de stat;

– execută misiuni de asigurare și restabilire a ordinii publice în timpul vizitelor oficiale sau al altor activități la care participă înalți demnitari de stat;

– limitează sau interzice temporar circulația transportului și a pietonilor pe străzi și

pe drumuri, precum și accesul persoanelor pe anumite porțiuni de teren sau spre anumite locuri, cu ocazia desfășurării misiunilor de asigurare și restabilire a ordinii publice în timpul organizării unor întruniri sau a altor evenimente publice care implică aglomerări de persoane [27].

Următoarea categorie sunt structurile subordonate cu competență teritorială generală: Unitatea militară 1001, Unitatea militară 1002, Unitatea militară 1003, Unitatea militară 1045, Unitatea militară 1006 (Centrul de instrucție), Batalionul cu destinație specială „Scorpion”, Secția pregătire fizică și sport, Centrul de asigurare, Dispeceratul operațional, Direcția medicală, Direcția ceremonial-militari.

Unitatea militară 1001 este una mobil-operativă, cu o companie la Căușeni; Unitatea Militară 1002 este responsabilă de paza și apărarea misiunilor diplomatice; Unitatea militară 1003 – mobil-operativă, este dislocată în mun. Bălți; Unitatea militară 1045 – mobil-operativă, se află amplasată în mun. Comrat, cu o companie la Cahul [12, p.101].

În urma constatărilor Raportului Final „Monitorizarea civică a reformei poliției în Republica Moldova”, este indicat că „nu a fost finalizat procesul de delimitare clară a competențelor de menținere, asigurare și restabilire a ordinii publice între Inspectoratul General al Poliției și Inspectoratul General de Carabinieri. Deși în 2018, prin Legea nr. 219/2018 cu privire la Inspectoratul General de Carabinieri, a fost stabilit rolul și locul IGP și IGC în sistemul dual de ordine și securitate publică, intrarea în vigoare a prevederilor privind transferul atribuțiilor de restabilire a ordinii publice de la Poliție către Carabinieri a fost amânată de la 1 ianuarie 2021 până la 1 ianuarie 2022 [23, p.24].

Lucrul dat s-a datorat lipsei capacității statului de potențare a carabinierilor cu resurse umane suficiente, dar și de a asigura dotările și acoperirea financiară necesară. Cu toate acestea, Inspectoratul General de Carabinieri a preluat, începând cu 1 ianuarie 2022, activita-

tea de restabilire a ordinii publice, care până la această dată era realizată, în mare parte, de către Poliție. La fel, evenimentele publice cu grad de risc sporit sunt gestionate prin implicarea, în mare parte, a forțelor și resurselor Carabinierilor.

Astfel, la ziua de astăzi, menținerea ordinii publice este misiunea principală a Poliției, realizată prin activități specifice executate de subdiviziunile responsabile, iar restabilirea ordinii publice este misiunea principală a Inspectoratului General de Carabinieri. Asigurarea ordinii publice este o misiune secundară atât pentru Poliție, cât și pentru Carabinieri și poate fi realizată independent sau prin sprijin reciproc, respectiv de ambele autorități în funcție de caracterul evenimentului și condițiile de desfășurare a acestuia.

Vorbind despre problematica organizării activității și realizării competențelor, Analiza funcțională a MAI, realizată în anul 2015, prevedea expres – Carabinierii au probleme de sistem organizațional (acoperire teritorială nesatisfăcătoare); de personal (deficit, utilizare neadecvată, ritm lent al profesionalizării); de asigurare tehnico-materială (insuficiență, uzură accentuată) [12, p.109].

Raportul privind analiza funcțională a Inspectoratului General de Carabinieri, elaborat în anul 2019, făcând o caracteristică a serviciului/competenței de menținere, asigurare și restabilire a ordinii și securității publice, a protecției drepturilor și libertăților legitime ale persoanei și comunității determină următoarele probleme: dispunerea unităților de Carabinieri în orașele mari și lipsa mobilității favorizează asigurarea serviciului în comunitățile urbane, mediul rural fiind în prezent insuficient acoperit; nu există mecanismul interdepartamental fluent de cooperare cu Poliția în ceea ce privește menținerea ordinii și securității publice (schimb de informații, analiza situației, planificarea acțiunilor comune în raport de necesități, care asigură eficacitatea acțiunii, exclude suprapunerile, concentrarea nejustificată de forțe și mijloace, risipă de timp și resurse; IGC

nu are atitudine proactivă, ci reactivă, generată de faptul că este furnizor de resurse pentru Poliție și nu partener egal [28, p.105-108].

Totodată, până la moment persistă anumite probleme în procesul de asigurare a ordinii și securității publice în cadrul evenimentelor, cum ar fi: cadrul legal nu stabilește clar obligativitatea autorității publice locale de a include Carabinierii în comisia de avizare a întrunirilor publice, nu este reglementată procedura de informare a Carabinierilor de către organizatorii evenimentelor publice, personalul este parțial pregătit pentru misiuni de asigurare și este capabil să asigure managementul întrunirilor publice cu grad scăzut și mediu de risc. Pentru întrunirile publice cu grad ridicat de risc este nevoie de suport conceptual, tactici, tehnici și procedee, personal pregătit, dotare și echipare corespunzătoare.

Nu în ultimul rând, calitatea datelor și informațiilor, mecanismul de obținere a acestora și capacitatea de analiză sunt în stare incipientă, fapt ce nu permite realizarea activităților de planificare, organizare și coordonare a forțelor în cadrul asigurării și restabilirii ordinii publice la nivelul scontat.

Concluzie. Cu toate că în ultima perioadă au fost realizate mai multe activități menite să asigure o organizare eficientă și în corespundere cu cele mai înalte standarde internaționale, aspectul funcțional încă urmează a fi ajustat și dezvoltat atât în cadrul Poliției, cât și în cel al Inspectoratului General de Carabinieri. În ordinea dată de idei persistă anumite impedimente de ordin obiectiv și subiectiv, cum ar fi:

– lipsa resurselor financiare suficiente pentru a dezvolta dotările cu echipament performant, a renova infrastructura învechită și a asigura o mobilitate sporită;

– lipsa resurselor umane pregătite și

motivate suficient; or, remunerarea urmează a fi majorată pentru a stimula angajații se nu părăsească activitatea și a ridica nivelul de atracție a profesiei. De asemenea, fluctuația de personal este o problemă care persistă, iar investițiile făcute în instruirea și pregătirea profesională se pierd odată cu întreruperea raporturilor de muncă;

– lipsa unor proceduri de operare standard, respectiv, dacă în cadrul Poliției în ultimii ani au fost elaborate și puse în aplicare peste o sută de astfel de proceduri pe cele mai importante procese organizaționale și funcționale, în cadrul Inspectoratului General de Carabinieri acestea abia urmează a fi dezvoltate.

Totodată, urmează a fi clarificate următoarele aspecte:

– realizarea în continuare a procesului de dezvoltare/modernizare a infrastructurii subdiviziunilor IGP și IGC, în special a sectoarelor de poliție;

– finalizarea procesului de regionalizare a Poliției;

– optimizarea resurselor limitate disponibile prin direcționarea acestora către cele mai stringente procese;

– suplinirea numărului de angajați în cadrul sectoarelor de poliție;

– alocarea resurselor umane pentru IGC în vederea acoperirii deficitului de personal rezultat în procesul demilitarizării și profesionalizării;

– operaționalizarea sectoarelor de poliție prin crearea echipajelor de patrulare;

– asigurarea proactivă a activităților de menținere și asigurare a ordinii publice;

– anticiparea fenomenelor negative ce pot atenta la ordinea și securitatea publică, cu stabilirea unor algoritmi de reacție și răspuns.

Bibliografie:

1. Belecciu Ș., Antoci A. Protecția juridică a drepturilor omului în activitatea Poliției,

suport de curs. Chișinău: Ed. Cartea militară, 2019. 180 p.

2. Guceac I., Voicu P. Experiența statelor euro-

- pene în asigurarea ordinii publice și respectarea drepturilor omului. În: *Administrarea Publică*, nr. 3, 2018, p. 31-37.
3. Guțuleac V. ș.a. Coraportul dintre obligațiile și împuternicirile Inspectoratului General de Carabinieri ca subiect al activității polițienesci. În: *Jurnalul Național: Teorie și Practică*, Decembrie, 2021, p. 62-71.
 4. Postovan D. Dreptul polițienesc și „dreptul discreționar”. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 5, 2015, p. 22-34.
 5. Furtună D. Homo Aggressivus: De ce nu se opresc războaiele și violența. Chișinău, 2015. 675 p.
 6. Manual pentru formatorii polițiștilor „Formare pentru polițiști din perspectiva drepturilor fundamentale”, elaborat de Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2018.
 7. Draghici I. Conceptul de ordine publică și reflectarea lui în legislația actuală. București: Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, 2007.
 8. René L. Police. Dictionnaire encyclopédique de théorie et de sociologie du droit. Paris, 1993.
 9. Boeșteanu C. ș.a. Drept polițienesc (manual). Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, 2006. 264 p.
 10. Erhan I. Analiza competențelor poliției prin prisma protecției drepturilor omului (Aspecte teoretice și practice). În: *Integrare prin cercetare și inovare, Științe juridice și economice. Materialele conferinței științifice naționale cu participare internațională*. Chișinău, CEP USM, 2020, p. 219-225.
 11. Legea nr. 320 din 27.12.2012 cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 01.03.2013, nr. 42-47, art. 145.
 12. Raport privind analiza funcțională a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Chișinău, 2015, 353 p.
 13. Legea nr. 218 din 23 aprilie 2002 (republicată) privind organizarea și funcționarea Poliției Române. În: *Monitorul Oficial al României*, 02.03.2020, nr. 170.
 14. Prună Ș. Managementul organizației Poliției, curs universitar. București: Universul Juridic, 2012. 330 p.
 15. Postovan O. Statutul, locul și rolul Poliției comunitare în cadrul politicilor de ordine publică orientate către comunitate. În: *Culegerea materialelor Conferinței științifice cu participare internațională „Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice”*. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, 2022, p. 402-414.
 16. Hotărârea Guvernului nr. 547 din 12-11-2019 cu privire la organizarea și funcționarea Inspectoratului General al Poliției. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 22.11.2019, nr. 346-351, art. 857.
 17. Ordinul MAI nr. 297 din 20.06.2022 „Privind aprobarea Regulamentului cu privire la organizarea și funcționarea Inspectoratului Național de Investigații din subordinea Inspectoratului General al Poliției”.
 18. Ordinul MAI nr. 351 din 05.08.2020 „Cu privire la aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea Inspectoratului național de securitate publică din subordinea Inspectoratului General al Poliției”.
 19. Codul contravențional al Republicii Moldova din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 10.01.2009, nr. 3-6.
 20. Ordinul Interdepartamental al Procurorului General, ministrului Afacerilor Interne, directorului general al Serviciului Vamal, directorului Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției nr. 121/254/286-O/95 din 18.07.2008 „Cu privire la evidența unică a infracțiunilor, a cauzelor penale și a persoanelor care au săvârșit infracțiuni”.
 21. Ordinul IGP nr. 342 din 25.08.2021 „Privind aprobarea Regulamentului cu privire la organizarea și funcționarea Inspectoratului de poliție din subordinea Inspectoratului

- General al Poliției”.
22. Ordinul IGP nr. 365 din 24.10.2016 „Cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Secțiilor securitate publică, Sectoarelor și Posturilor de poliție din cadrul subdiviziunilor Inspectoratului General al Poliției”.
23. Raportul final privind „Monitorizarea civică a reformei poliției în Republica Moldova”, Asociația „Promo-LEX”, Chișinău, 2021, 52 p.
24. Hotărârea Guvernului nr. 587 din 12.05.2016 pentru aprobarea Strategiei de dezvoltare a Poliției pentru anii 2016-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 20.05.2016, nr. 134-139, art. 645.
25. Legea nr. 219 din 08.11.2018 cu privire la Inspectoratul General de Carabinieri. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.12.2018, nr. 462-466, art. 770.
26. Hotărârea Guvernului nr. 332 din 18.07.2019 cu privire la organizarea și funcționarea Inspectoratului General de Carabinieri. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 26.07.2019, nr. 241-243, art. 439.
27. Ordinul IGC nr. 152 din 20.03.2020 „Cu privire la aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea Direcției regionale „Centru” a Inspectoratului General de Carabinieri”.
28. Raportul privind analiza funcțională a Inspectoratului General de Carabinieri, Chișinău, 2019, 249 p.

DESPRE AUTOR**Ianuș ERHAN,**

*doctor în drept, conferențiar universitar,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: ianuserhan@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0003-4110-8133>*

УДК 343.43

DOI 10.5281/zenodo.6988483

Анна ПОЛИТОВА,
кандидат юридических наук,
доцент

PhD,
Associate Professor

ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ ТОРГОВЛЕ ЛЮДЬМИ В УКРАИНЕ В УСЛОВИЯХ ВООРУЖЕННОГО КОНФЛИКТА

Статья посвящена актуальной проблеме – противодействию торговле людьми в Украине в условиях вооруженного конфликта. Автор рассматривает понятие «торговля людьми», закрепленное в международно-правовых актах и национальном законодательстве и делает вывод о неоднозначности подхода к сущности этого явления и возможности допущения ошибок при конструировании диспозиции нормы статьи о торговле людьми. Отмечено, что в условиях вооруженного конфликта в Украине в случаях торговли людьми необходимо выработать правоохранительным органам общие правила квалификации по ст. 149. Торговля людьми УК Украины или ст. 438. Нарушение законов и обычаев войны УК Украины, а также рекомендовано внести изменения в нормативно-правовые акты, направленные на борьбу с торговлей людьми.

Ключевые слова: торговля людьми, вооруженный конфликт, сексуальное насилие, гендерно обусловленное насилие, противодействие, уголовная ответственность.

COUNTERACTION TO HUMAN TRAFFICKING IN UKRAINE UNDER ARMED CONFLICT

The article is devoted to an actual problem - combating human trafficking in Ukraine in the context of an armed conflict. The author examines the concept of "trafficking in persons", enshrined in international legal acts and national legislation, and concludes that the approach to the essence of this phenomenon is ambiguous and the possibility of making mistakes when constructing the disposition of the norm of the article on trafficking in persons. It is noted that in the context of the armed conflict in Ukraine in cases of human trafficking, it is necessary for law enforcement agencies to develop general rules for qualification under art. 149. Human trafficking of the Criminal Code of Ukraine or under art. 438. Violation of the laws and customs of war of the Criminal Code of Ukraine, as well as it is recommended to amend the legal acts aimed at combating human trafficking.

Keywords: human trafficking, armed conflict, sexual abuse, gender-based violence, counteraction, criminal liability.

Постановка проблемы. Исследуя проблему торговли людьми, следует согласиться с тем, что ни одна страна мира не может полностью уберечь своих граждан от этого бремени. Украина в данном случае является не исключением. Нестабильная социально-экономическая ситуация, низкий уровень правовой культуры населения, насилие против женщин и детей, коррупция, политический дисбаланс, конфликт на востоке Украины, беспринципность преступников, наращивание спроса на дешевую рабочую силу или неформальный труд, рост потребностей в сфере трансплантации органов создают благоприятные условия для развития теневого бизнеса в сфере торговли людьми [1, с. 46].

Тенденции состояния, структуры и детерминации торговли людьми в Украине вызывают интерес не только среди ученых, но и становятся предметом научного поиска и общественных организаций. Так, в частности, пострадавшие от торговли людьми, которым помогла МОМ в первой половине 2020 года, подверглись эксплуатации в 22 странах, в том числе и в Украине. Российская Федерация остается главной страной назначения: 55% пострадавших, которым помогло Представительство МОМ в Украине, подверглись эксплуатации именно там. Второе место занимает Польша (28,7% пострадавших). Торговля людьми внутри Украины, включая аннексированный Крым и неподконтрольные правительственные территории Донецкой и Луганской областей, – в этом рейтинге на третьем месте с показателем 8% [2].

Вместе с тем, полномасштабное вторжение России 24 февраля 2022 года на территорию Украины стало толчком для переосмысления этого явления, которое сейчас представляет наибольшую опасность: женщины и дети, которые вынуждены покинуть Украину из-за военной агрессии России и направляются в соседние страны, сталкиваются с рисками торговли людьми.

В то же время мужчины, остающиеся внутри страны, могут стать добычей торговцев людьми [3]. Однако, уже с полномасштабного вторжения Российской Федерацией на территорию Украины зарегистрировано три случая торговли людьми [4].

Цель статьи состоит в исследовании распространения торговли людьми в условиях вооруженного конфликта в Украине, определение причин распространения этого явления среди населения и мер по их предупреждению.

Изложение основного материала. Противодействие торговли людьми предусмотрено в таких международно-правовых актах, как: Конвенция о рабстве 1926 г., Дополнительная конвенция о запрете рабства, работорговли, а также аналогичных рабству институтов и практики 1956 г., Конвенция о запрете торговли людьми и эксплуатации проституции третьими лицами 1949 г., Протокол о предупреждении и прекращении торговли людьми, особенно женщинами и детьми, и наказании за нее, дополняющий Конвенцию ООН против транснациональной организованной преступности 2000 г. И это лишь некоторые международные акты противодействия торговли людьми.

Но что касается понятия «торговля людьми», то универсального, единственного общепризнанного толкования не существует. Например, в Протоколе ООН «О предупреждении, пресечении и наказании за торговлю людьми, особенно женщинами и детьми, и наказании за нее», дополняющем Конвенцию ООН против транснациональной организованной преступности, принятой 15 ноября 2000 г. в п. а) ч. 1 ст. 3 дано следующее определение: «торговля людьми» означает осуществляемые с целью эксплуатации вербовку, перевозку, передачу, сокрытие или получение людей путем угрозы силой или ее применения или других форм принуждения, похищения, мошенничества, обмана, злоупотреб-

бления властью или уязвимостью положения, или путем подкупа, в виде платежей или выгод, для получения согласия лица, контролирующего другое лицо. Эксплуатация включает, как минимум, эксплуатацию проституции других лиц или другие формы сексуальной эксплуатации, принудительный труд или услуги, рабство или обычаи, сходные с рабством, подневольное состояние или изъятие органов [5, с. 3].

Также при толковании термина «торговля людьми» отмечается, что эксплуатация включает: эксплуатацию проституции других лиц или другие формы сексуальной эксплуатации, принудительный труд и услуги, рабство или обычаи, подобные рабству, подневольное состояние и трансплантацию органов [6, с. 40].

В условиях вооруженного конфликта особой актуальности также приобретает и понятие гендерно обусловленного насилия, под которым понимают насилие, направленное против лица через его пол, гендерную идентичность или гендерное самовыражение, или насилие, влияющее на лиц определенного пола диспропорционально. Оно может нанести жертве физический, сексуальный, эмоциональный или психологический ущерб или экономические потери. Гендерно обусловленное насилие и насилие над женщинами – термины, которые часто применяются взаимозаменяемо, поскольку широко признано, что большинство видов гендерно обусловленного насилия осуществляются мужчинами по отношению к женщинам и девушкам. Однако использование аспекта «гендерной обусловленности» важно, поскольку подчеркивает тот факт, что многие формы насилия над женщинами коренятся в неравенстве власти между женщинами и мужчинами. Термины употребляются взаимозаменяемо во всех документах ЕИГР, отражая непропорциональное количество таких преступлений против женщин [7, с. 52].

Анализ Конвенции Совета Европы

о предотвращении насилия в отношении женщин и домашнего насилия и борьбе с этими явлениями (Стамбульская конвенция) 2011 г., а также других международно-правовых актов, позволяет выделить следующие виды гендерно обусловленного насилия:

- физическое насилие;
- психологическое насилие;
- экономическое насилие;
- сексуальное насилие;
- домашнее насилие;
- преследование;
- изнасилование;
- сексуальное притязание;
- увечье женских гениталий;
- принудительная стерилизация;
- принудительный аборт;
- принудительный брак;
- преступления во имя так называемой «чести»;
- насилие в институциональной среде;
- насилие в военных, конфликтных и постконфликтных ситуациях;
- торговля людьми (выдел. – А.С.П.).

Кроме того, говоря об вооруженном конфликте, считаем за необходимое также проанализировать и отдельные положения Римского статута Международного уголовного суда 1998 г. Так, в соответствии со ст. 7. (1) Преступления против человечности Статута, данные преступления означают любое из следующих деяний, когда они совершаются в рамках широкомасштабного или систематического нападения на любых гражданских лиц, и если такое нападение совершается сознательно:

- a) убийство;
- b) истребление;
- c) порабощение;
- d) депортация или насильственное перемещение населения;
- e) заключение в тюрьму или другое жестокое лишение физической свободы в нарушение основополагающих норм меж-

дународного права;

f) пытки;

g) изнасилование, обращение в сексуальное рабство, принуждение к проституции (выдел. – А.С.П.), принудительная беременность, принудительная стерилизация или любые другие формы сексуального насилия сопоставимой тяжести;

h) преследование любой идентифицируемой группы или общности по политическим, расовым, национальным, этническим, культурным, религиозным, гендерным, как это определяется в пункте 3, или другим мотивам, которые повсеместно признаны недопустимыми согласно международному праву, в связи с любыми деяниями, указанными в данном пункте, или любыми преступлениями, подпадающими под юрисдикцию Суда;

i) насильственное исчезновение людей;

j) преступление апартеида;

k) другие бесчеловечные деяния аналогичного характера, заключающиеся в умышленном причинении сильных страданий или серьезных телесных повреждений или серьезного ущерба психическому или физическому здоровью [8].

В этой же статье дается трактование таких терминов, которые интересуют нас в рамках статьи, как «порабощение» и «принудительная беременность», в частности:

с) «порабощение» означает осуществление любого или всех правомочий, связанных с правом собственности в отношении личности, и включает в себя осуществление таких правомочий в ходе торговли людьми, и, в частности, женщинами и детьми;

f) «принудительная беременность» означает незаконное лишение свободы какой-либо женщины, которая стала беременной в принудительном порядке, с целью изменения этнического состава какого-либо населения или совершения иных серьезных нарушений международного права. Это

определение ни в коем случае не истолковывается как затрагивающее национальное законодательство, касающееся беременности [8].

Таким образом, международное сообщество осуждает совершение торговли людьми, особенно в условиях вооруженного конфликта. Исходя из толкования термина «порабощение», на наш взгляд, торговлю людьми в условиях вооруженного конфликта следует относить к преступлениям против человечности.

Что же касается законодательства Украины, то согласно действующему УК Украины (ст. 149), уголовно наказуемым является: торговля человеком, а так же вербовка, перемещение, укрывательство, передача или получение человека, совершенные с целью эксплуатации, с использованием принуждения, похищения, обмана, шантажа, материального или иной зависимости потерпевшего, его уязвимого состояния или подкупа третьего лица, контролирующего потерпевшего, для получения согласия на его эксплуатацию. Особое значение приобретает цель эксплуатации человека, под которой понимают все формы сексуальной эксплуатации, использование в порнобизнесе, принудительный труд или принудительное предоставление услуг, рабство или обычаи, подобные рабству, подневольное состояние, вовлечение в долговую кабалу, извлечение органов, проведение опытов над человеком без его согласия, усыновление (удочерение) с целью наживы, принудительная беременность или принудительное прерывание беременности, принудительная женитьба, принудительное вовлечение в занятие попрошайничеством, вовлечение в преступную деятельность, использование в вооруженных конфликтах и т.д.

Кроме того, в Законе Украины от 20 сентября 2011 г. № 3739-VI «О противодействии торговле людьми», торговля людьми – это совершение незаконного соглашения, объектом которого является человек, а так

же вербовка, перемещение, укрывательство, передача или получение человека, совершенные с целью эксплуатации, в том числе сексуального, с использованием обмана, мошенничества, шантажа, уязвимого состояния человека или с применением или угрозой применения насилия, с использованием служебного положения или материальной или иной зависимости от другого лица, согласно Уголовному кодексу Украины признаются преступлением [9].

С начала полномасштабного вторжения Российской Федерации на территорию Украины с 05 часов 30 минут 24 февраля 2022 года сроком на 30 суток введено военное положение (Указ Президента Украины от 24 февраля 2022 г. № 64/ 2022 «О введении военного положения в Украине»), который был продлен Указами Президента Украины от 14 марта 2022 г. № 133/2022, от 18 апреля 2022 г. № 259/2022, от 17 мая 2022 г. № 341/2022 «О продлении действия военного положения в Украине»). В условиях военного положения действия уголовно противоправные действия подлежат квалификации при наличии всех признаков уголовного правонарушения по статье или совокупности статей, расположенных в Разделе XX. Уголовные правонарушения против мира, безопасности человечества и международного правопорядка УК Украины.

Следует отметить, что по состоянию на начало августа 2022 г. общего количества случаев сексуального насилия, совершенных российскими военнослужащими, точно не известно, однако по состоянию на конец апреля 2022 г. зарегистрировано 103 обращения о случаях гендерного и сексуального насилия на освобожденных от российских захватчиков территориях. Среди лиц, изнасилованных, около 30% – несовершеннолетние девушки, 12 из которых сейчас беременны. В течение 1 марта –12 апреля 2022 г. в Abortion Dream Team – организацию, которая принадлежит к сети правозащитных организаций Abortion

Without Borders, обратились 102 украинки, выехавшие из Украины в Польшу, с беременностью до 12 недель, которую хотели прервать [10]. Выработанная правоохранительными органами совместные правила квалификации сексуального насилия в условиях вооруженного конфликта подпадают по ст. 438. Нарушение законов и обычаев войны Раздела XX. Уголовные правонарушения против мира, безопасности человечества и международного правопорядка УК Украины.

Тогда возникает вопрос о квалификации торговли людьми в условиях вооруженного конфликта: ст. 149. Торговля людьми Раздела III. Уголовные правонарушения против свободы, чести и достоинства личности УК Украины или ст. 438. Нарушение законов и обычаев войны Раздела XX. Уголовные правонарушения против мира, безопасности человечества и международного правопорядка УК Украины.

Статья 438 УК Украины устанавливает ответственность за жестокое обращение с военнопленными или гражданским населением, изгнание гражданского населения для принудительных работ, разграбление национальных ценностей на оккупированной территории, применение средств ведения войны, запрещенных международным правом, другие нарушения законов и обычаев войны, предусмотренные международными договорами, согласие на обязательность которых предоставлено Верховной Радой Украины, а также предание приказа о совершении таких действий.

Следовательно, при совершении сексуального насилия именно к словосочетанию «другие нарушения законов и обычаев войны» относится оно. Но распространяются ли случаи торговли людьми на словосочетание «другие нарушения законов и обычаев войны»? На этот вопрос очень сложно ответить без изучения правоприменительной практики зарубежных стран, где были зарегистрированы случаи тор-

говли людьми в условиях вооруженного конфликта. Вместе с тем, средства массовой информации Украины констатируют, что «вооруженный конфликт обострил проблему трудовой и сексуальной эксплуатации. Сквозь призму 149 статьи УКУ (торговля людьми – ред.) уже мы имеем первые три случая» [4].

Что же касается противодействия торговле людьми, то, как отмечено в Концепции Государственной целевой социальной программы противодействия торговле людьми на период до 2025 года, одобренной распоряжением Кабинета Министров Украины от 14.07.2021 г. № 800-р, в Украине острой проблемой остается торговля людьми. Сложная экономическая ситуация, боевые действия на Востоке Украины, низкий уровень жизни, высокий уровень безработицы, диспропорции развития рынка труда, распространение внешней трудовой миграции, активизация деятельности международных преступных группировок, распространенность мошеннических схем вербовки граждан, несовершенство законодательства, правовая неосведомленность населения и другие факторы риска приводят к попаданию в ситуацию торговли людьми [11].

В тоже время, в отчетах по ситуации в Украине за 2019 г. отмечается, что торговля людьми остается значительной проблемой для Украины и, несмотря на активные усилия правительства, страна пока не отвечает минимальным стандартам преодоления этой проблемы, а агрессия России создала новые вызовы для Украины в этой сфере [12]. Также ранее в отчетах по ситуации в Украине говорилось о том, что правительство Украины не полностью выполняет минимальные стандарты по ликвидации торговли людьми, однако прилагает к этому значительные усилия. В целом государство продемонстрировало активизацию усилий по сравнению с предыдущим отчетным периодом, поэтому Украина остается

на уровне 2. Эти усилия включали активизацию расследований, более чем вдвое увеличение количества осужденных торговцев людьми, расследование большего количества случаев трудовой эксплуатации, подготовка проекта закона об отмене оплаты услуг по трудоустройству и установление официального статуса большего количества жертв торговли людьми, осужденных за границу за преступления, к которым их принуждали трафикеры. Однако правительство не выполнило минимальные стандарты в нескольких ключевых сферах. Суды медленно рассматривали дела; ситуацию усугубляла и хроническая неадекватность судов; было вынесено много условных наказаний, что, вероятно, усиливалось коррупцией, в результате чего большинство осужденных торговцев людьми избежали тюремного заключения. Эти усилия были недостаточны для сдерживания торговли людьми [13].

Выводы. Таким образом, подводя итоги нашего исследования можно сделать следующие выводы:

1. Неоднозначность подхода как в международном, так и национальном законодательстве к понятию «торговля людьми» указывает на неоднозначность подхода к сущности этого явления и возможности допущения ошибок при конструировании диспозиции нормы статьи о торговле людьми. Но лучшим примером решения этого сложного вопроса является изучение правоприменительной практики и законодательства зарубежных стран. Так, к примеру, в ст. 278.01. Торговля людьми УК Канада [14] ответственность наступает, если:

(1) Каждое лицо, которое вербует, перевозит, передает, принимает, удерживает, скрывает или укрывает лицо или осуществляет контроль, руководство или влияние на перемещение лица с целью его эксплуатации или содействия его эксплуатации виновным в совершении преступления, подлежащего обвинению, и несет ответ-

ственность

(a) к пожизненному заключению и к минимальному наказанию в виде лишения свободы на срок до пяти лет, если они похищают, совершают нападение при отягчающих обстоятельствах или сексуальное насилие при отягчающих обстоятельствах или причиняют смерть жертве при совершении правонарушения; или

(b) к лишению свободы сроком не более 14 лет и к минимальному наказанию в виде лишения свободы сроком до четырех лет в любом другом случае.

2. В условиях вооруженного конфликта в Украине в случаях торговли людьми необходимо выработать правоохранительным органам общие правила квалификации таких случаев по ст. 149. Торговля людьми

УК Украины или ст. 438. Нарушение законов и обычаев войны УК Украины. Для этого необходимо обобщить и изучить правоприменительную практику зарубежных стран, где были зарегистрированы случаи торговли людьми в условиях вооруженного конфликта.

3. В Украине принято и действует целый ряд нормативно-правовых актов, направленных на борьбу с торговлей людьми (например, с 1 января 2020 г. по август 2022 г. было принято 6 таких подзаконных актов), однако не в одном из них нет мероприятий, связанных с противодействием торговлей людьми в условиях военного положения. Это требует внесения изменений в действующие нормативно-правовые акты.

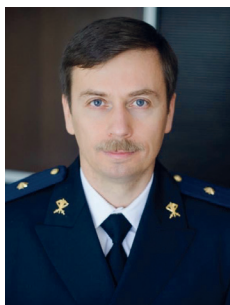
Список использованной литературы

1. Кузьменко Ю.В., Думанський Р.В. Поширення торгівлі людьми за умов збройного конфлікту на Сході України. *Юридичний бюлетень*. 2021. Вип. 18. С. 44-49.
2. У Всесвітній день протидії торгівлі людьми МОМ повідомляє про сумний рекорд в Україні. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/news/u-vsесvitniy-den-protydiy-torhivli-lyudmy-mom-povidomlyaye-pro-sumnyu-rekord-v-ukrayini>
3. Через війну Росії проти України зростають ризики торгівлі людьми, - МОМ. URL: <https://ukraine.un.org/uk/175247-cherez-viynu-rosiyi-proty-ukrayiny-zrostayut-ryzyky-torhivli-lyudmy-mom>
4. Торговля людьми під час війни: уже підтверджено три випадки. URL: <https://acc.cv.ua/news/ukraine/torgivlya-lyudmid-chas-viyni-uzhe-pidtvrdzheno-tri-vipadki-86826>.
5. ООН. Пересмотренный проект протокола о предупреждении и пресечении торговли людьми, особенно женщинами и детьми, и наказании за нее, дополняющего конвенцию ООН против транснациональной организованной преступности. 11 сессия. Вена, 2-27 октября 2000 г. 18 с.
6. ООН. Генеральная Ассамблея. Сессия (55;2000; Нью-Йорк). Резолюции. Конвенция ООН против транснациональной организованной преступности. Протокол о предупреждении и пресечении торговли людьми, особенно женщинами и детьми и наказании за нее, дополняющий Конвенцию. Протокол против незаконного ввоза мигрантов по суше, морю и воздуху, дополняющий Конвенцию. Нью-Йорк: ООН, 2001. 63 с.
7. Словник Європейського інституту з гендерної рівності / пер. М. Бабак, О. Давліканової, М. Дмитрієвої, М. Козир, Л. Компанцевої, К. Левченко, М. Скорик, О. Суислової. Київ : «Вістка», 2021. 170 с.
8. Римский статут международного уго-

- ловного суда. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
9. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20 вересня 2011 р. № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>.
 10. Жертви згвалтування з України та відсутність доступу до абортів у Польщі. «Це викликає у них великий стрес». URL: <https://vpolshchi.pl/zhertvi-zgvaltuvannya-z-ukrayini-ta-vidsutnist-dostupu-do-abortiv-u-pol-shi-ce-viklikaye-u-nih-velikij-s-6759922169232192a>
 11. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.07.2021 р. № 800-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2021-%D1%80#Text>.
 12. Звіт Держдепу США: Торгівля людьми - гаряча проблема для України. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/torhivlja-liudmy/4966908.html>
 13. Trafficking in Persons Report. URL: https://ua.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/151/TIP_Report_20_Ukr.pdf
 14. Criminal Code of Canada (1985, as of August 2021) (in English and French). URL: https://www.legislationline.org/download/id/9922/file/CAN_CC_1985_as%20of%202021.pdf.

ОБ АВТОРЕ**Анна ПОЛИТОВА**

*кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры публично-
правовых дисциплин, Мариупольский
государственный университет, Украина,
e-mail: politova1954@gmail.com
ORCID: 0000-0002-7351-7110*

Octavian BEJAN
dr., criminolog

docteur en droit,
criminologue

UNELE LATURI ALE DREPTULUI MOLDOVENESC ÎN VEACURILE XVII-XVIII*

Se pare că dreptul din toate țările lumii a ajuns în fundătură. Șchiopătează și înfăptuirea justiției, îndeosebi în unele țări, printre care se numără și Republica Moldova. Se cere, deci, o nouă privire asupra lucrurilor, o privire neobișnuită. Părerea că dezvoltarea științifică a adus o îmbunătățire a lumii sub toate laturile pare să fie greșită. Trecutul neamului nostru ascunde cunoștințe și practici care pot să fie folosite și în zilele noastre. Dreptul moldovenesc și sistemul judecătoresc din veacurile XVII-XVIII era mult mai bun decât dreptul și sistemul judecătoresc de astăzi. Normele obștești (juridice și nejuridice) erau puține la număr. Toți obștenii cunoșteau toate prevederile legii. Judecătorii erau dregătorii țării, mici, mijlocii și mari. Domnitorul țării era judecător suprem. Unii judecători erau necinstiți sau părtinitori, dar înfăptuirea dreptății era așa gândită, încât toată lumea primea, pînă la urmă, dreptatea care li se cuvenea. Oamenii erau mulțumiți de dreptatea care li se făcea în judecată. Dreptul era rînduit după principiul „supremației legii”. Era cunoscut și folosit termenul „drepturi”. Putem să spunem că înaintașii noștri aveau cunoștințe criminologice prețioase despre purtările criminale și criminalitate, dar și despre prevenirea acestora. Deși scrierile vechi au fost cercetate științific, se pare că putințele de a descoperi noi cunoștințe în ele, chiar și de mare însemnătate, nu se vor sfîrși niciodată.

Cuvinte-cheie: drept, medieval, moldovenesc, Moldova, secolele XVII-XVIII, secolul XVIII.

CERTAINS ASPECTS DU DROIT MOLDAVE AUX XVII-XVIII SIÈCLES

Il semble que le droit de tous les pays du monde soit dans l'impasse. Accuse des problèmes et la justice, surtout dans certains pays, parmi lesquelles se trouve la République de Moldova. El est besoin donc d'un nouveau regard sur les choses, un regard inhabituel. L'opinion que le développement scientifique a apporté une amélioration du monde sous tous les aspects semble être faux. Le passé de la nation cache des connaissances et pratiques qui peuvent être utiliser dans nos jours. Le droit moldave et le système de la justice aux XVII-XVIII siècles était beaucoup meilleur que le droit et le système judiciaire d'aujourd'hui. Les normes sociales (juridiques et non juridiques) étaient peu

* Articolul este publicat în regia autorului.

nombreuses. Tous les membres de la société connaissaient tous les dispositions des lois. Les juges faisaient partie de l'administration de l'état. Le dirigeant du pays était le juge suprême. Certains juges étaient malhonnêtes et discriminatoires, mais l'accomplissement de la justice était ainsi conçu que toute le monde avait partie de la justice à la fin. Les gens étaient satisfaits de la justice qu'ils recevaient. Le droit était organisé selon le principe de la suprématie de la loi. Était connu et utilisé le terme « droits ». On peut dire que nos ancêtres avaient des connaissances criminologiques précieuses sur la conduites criminelle et la criminalité, mais aussi sur la prévention de ceux-ci. Même si les écrits anciens ont été beaucoup recherchés scientifiquement, il semble que les possibilités de découvrir nouvelles connaissances, même de grande signifiante, ne se termineront jamais.

Mots-clés : droit, médiéval, moldave, Moldavie, XVII-XVIII siècles, XVII siècle, XVIII siècle.

Problema. Obștile de azi, în care cunoașterea științifică și înmulțirea mijloacelor tehnice este foarte puternică, din care pricină ele s-au industrializat și orășenizat la fel de puternic, se vedește o sporire peste măsură a numărului normelor obștești. Își spune cuvântul și clădirea unei noi obști, numită stat de drept. Obștea tinde să înlocuiască toate celelalte norme obștești cu norme de drept. Datorită orășenizării, oamenii s-au înstrăinat unii de alții. Îi înstrăinează pe oameni și deosebirea de avere, tot mai vădită. Se pierde simțul obștesc și înfăptuirea dreptății de către obșteni. Se iscă nevoia de a da pe mâna judecătorului această sarcină obștească în toate împrejurările. Astfel, normele de drept s-au înmulțit atât de mult, încât nici măcar juriștii nu mai pot să le învețe pe toate. Chiar și puținul pe care îl învață le cere un șir de ani de învățatură sub îndrumarea unor pricepuți. Ceea ce un jurist învața cu jumătate de veac înainte în cinci ani acum ar putea să învețe în nu mai puțin de cincizeci de ani. Cum oare să le învețe oamenii de rînd? Mai rău decît atît, ele nu sînt pe înțelesul tuturor. Nici juriștii nu le înțeleg. Dezbaterele dintre ei sînt aprinse și țin ani de zile. Fiecare înțelege legea în felul lui. Cum oare un om de rînd să își dea seama într-o clipă sau mai puțin ce să facă într-o împrejurare în care s-a pomenit? O normă obștească bună este cea care este înțeleasă ușor de toți oamenii, în timp ce cîtimea normelor obștești nu depășește puterea de învățare a nimănui și nu se schimbă des. Mulțimea și prostimea normelor de drept sînt acum un puternic factor de chin și de încălcare a acestora de către obșteni.

Actualitatea temei de cercetare. Slăbiciunile îngrijorătoare ale dreptului de astăzi îl împing pe cercetătorul științific spre căutarea unor răspunsuri sau căi de a ieși din fundătură în trecutul neamului sau al omenirii. O puțință ne-o dau scrierile vechi, printre care se află și cele ale lui Dimitrie Cantemir. Pentru criminologi, însemnătatea cunoașterii dreptului este dată de faptul că normele de drept sînt deopotrivă un factor criminogen și un factor de prevenire a criminalității. O reglementare bună a legăturilor obștești aduce o scădere a criminalității sau chiar prefacerea ei dintr-un estin (fenomen, neologism) obștesc în niște purtări omenesti rare, iar proasta reglementare aduce, din opus, o creștere a criminalității, care poate să fie atît de mare încît să nimicească, îndeobște, obștea. Prin nimicirea obștii, noi înțelegem schimbarea orînduirii economice sau politice, destrămarea țării sau pierderea unor pămînturi, cotropirea țării de o țară (războinică) sau de un neam străin (pașnică), care poate să fie deplină sau parțială.

Scopul și sarcinile cercetării. Descoperirile științifice înfățișate în această lucrare sînt rodul unei cercetări criminologice care a urmărit scopul de a căpăta noi cunoștințe despre felul în care erau reglementate legăturile obștești în Moldova veacului al XVII-lea și al XVIII-lea. În vederea atingerii aceste ținte, a fost gîndită îndeplinirea următoarelor sarcini: a) a căpăta cunoștințe noi despre reglementarea legăturilor obștești în veacurile XVII-XVIII în Moldova, b) a dobîndi cunoștințe noi despre înfăptuirea justiției în veacurile XVII-XVIII în Moldova și d) a privi practicile juridice vechi în lumina practi-

cilor juridice de astăzi din țara noastră.

Metodele aplicate și materialele folosite. În timpul cercetării criminologice, ale cărei descoperiri științifice au fost înfățișate în lucrarea de față, au fost folosite următoarele metode: metoda analizei de conținut (cartea „Descrierea Moldovei”, scrisă de Dimitrie Cantemir (Editura „Litera, internațional”, București, 2001, 256 p.); dreptul din Republica Moldova; lucrările științifice privitoare la dreptul din Republica Moldova), metoda observării (sistemul de justiție din Republica Moldova) metoda interviului (juriști, avocați și lucrători ai organelor de drept), precum și metoda construcției abstracte (tălmăcire a faptelor și căpătare a unor cunoștințe noi).

Rezultatele obținute și dezbateri. Normele de drept sînt cele prevăzute de legiuitor sau de cîrmuitor și se găsesc în legile sau în poruncile scrise, iar normele de fapt sînt cele care s-au înfiripat din purtările oamenilor, fără să fie spuse ori scrise undeva. Cu cît o obște este mai prost rînduită, cu atît oamenii se călăuzesc mai mult de normele de fapt; din opus, cu cît o obște este mai bine rînduită, cu atît obștenii se călăuzesc mai mult de normele de drept. Bunăoară, în țările rumînești de azi, adică în țările vorbitoare de limbă rumînă, oamenii se călăuzesc într-o mare măsură anume de normele de fapt, cele de drept fiind mai mult buche moartă de lege.

Altfel au stat lucrurile bunăoară în veacurile XIII-XVIII. Viața obștească s-a stricat în această privință după ce domnitorii au încetat să fie aleși de către locuitorii Moldovei sau ai Munteniei, fiind numiți de către sultanul turcesc, care s-a folosit de faptul că aceștia au încălcat înțelegerea dintre țări. Ca urmare, s-au ivit, treptat, oameni foarte bogați și oameni foarte săraci, ceea ce nu a fost înainte. Preluarea felului apusean de rînduire a vieții obștești și capitalismul au înrăutățit și mai tare starea de lucruri. Viața obștească este bine rînduită atunci cînd ea se potrivește voinței oamenilor, adică nevoilor și părerii lor.

Cîndva, bunăoară în veacurile XIII-XVIII, după cum ne-o mărturisește Dimitrie Cantemir, oamenii învățau de mititei legile de la părinți, fiind datori să le cunoască și să își facă singuri

dreptate. Dacă judecătorul descoperea că o lege a țării a fost încălcată nu din greutatea de a o tălmăci într-o împrejurare de viață rară și încîlcită, ci din necunoaștere, atunci cel vinovat era pedepsit. Toți marii dregători erau datori să fie de față la judecata domnească, iar cînd își auzeau numele rostit de un om de rînd trebuiau să se așeze îndată lîngă cel care îl pîrăște, pentru a fi judecați de către domnitor. Judecata era dreaptă, iată o dovadă din cartea catemireană: „Această judecată este însă așa de înfricoșată și nepărtinitoare, încît însuși logofătul cel mare, dacă ar fi pîrît și de un țaran, îndată ce și-a auzit numele pomenit trebuie să se scoale de la locul său și să se așeze de-a stînga țaranului, pînă ce isprăvește jăluirea.” [1, p. 43-44].

Sînt adevărtoare și următoarele rînduri: „Pricinile cele mari le judecă domnul însuși, pe cele mai mici le lasă în seama boierilor. Boierii cărora li se înfățișează pricina o cercetează pe la casele lor și hotărăsc. Dacă jăluitorul și pîrîtul sînt mulțumiți de judecată, atunci ea are aceeași putere ca și cum ar fi fost făcută în divanul domnesc. Dar dacă una din cele două părți socoate că i s-a făcut strîmbătate, poate să se jăluiască iarăși la divanul de judecată al domnului. În fața acestuia pricina se cercetează din nou și, dacă se dovedește că un boier a făcut judecată strîmbă, pentru că a luat plocoane, sau din părtinire, sau fiindcă nu se pricepe să judece, atunci se pedepsește înfricoșat. Iar dacă domnul socoate că aceleia care s-a jăluit din nou i s-a făcut judecată dreaptă, atunci îl pedepsește să fie bătut cu vergile, pentru că a defăimat judecata boierului, iar după aceea, pentru că nu a băgat în seamă porunca stăpînirii, se mai pedepsește după socotința domnului, trebuind să plătească îndoit și cheltuielile celeilalte părți. Cînd domnul vrea să asculte el însuși jalbele pe care le socotește mai însemnate sau de mîna întîi, poruncește să vină la divan pîrîtul și jăluitorul, îi lasă să spună slobod tot ce gîndesc că ar fi de folos pentru apărarea lor sau pentru învinovățirea părții dimpotrivă. După ce se cercetează pricina, mitropolitul și fiecare din boierii aflați în divan spun ce gîndesc cu glas tare (măcar că știu că domnul are alt gînd) și apoi îl lasă pe pîrît slobod sau îl judecă vinovat. Boierilor fără de slujbe nu li se îngăduie să

aducă nimic în fața domnului și nici să-și spună gândul, decât dacă îi întreabă domnul. Când s-au auzit gândurile tuturor și s-a cunoscut că cineva e vinovat, domnul întreabă pe mitropolit ce pedeapsă i se cade după legile politicești și cele bisericesti. Mitropolitul citește mai întâi cuvântul legii și după aceea cere mila domnului, căreia legile nu-i pot pune stavilă. Același lucru îl fac îndată și boierii. La urmă, domnul își spune gândul său și lasă slobod pe pîrît sau îl osîndește la moarte sau la altă pedeapsă. Cei care sînt pîrîți pentru vreo fărădelege mare se dau armașului cel mare, ca să-i bage în temniță. Iar aceia care se bagă în temniță din pricina datoriiilor se dau pe seama vătafului de aprozi.” [1, p. 144-146]. Vedem că nepriceperea, pîrtinirea și ajunsătura sînt vechi metehne, numai că se vădeau mult mai rar înainte, iar nedreptatea pe care o lăsau să treacă într-o pricină nu rămînea nevăzută și neînlăturată, datorită unor pîrghii juridice și obștești bine gândite și bine folosite.

Despre judecată, mai aflăm următoarele în cartea lui Cantemir: „Domnul ține divan de judecată obștească de trei sau patru ori pe săptămîină, în tot cursul anului, afară de zilele pe care biserica le-a hotărît pentru posturile cele mari.” [1, p. 143]. Se vede că domnul țării încerca să țină bine în mîină hăturile dreptății și judecării. El judeca deseori, așa încît judecătorii de jos să nu se strice, făcînd bani sau folosindu-și cu alt țel puterea dregătorească. Cîrmuitorii Moldovei înțelegeau că nedreptatea este o mare primejdie pentru bunul mers și, îndeobște, pentru ființarea unei obști. Bineînțeles că era pus în joc și scaunul domnului, căci oamenii răsculați puteau să îl dea jos, iar mai tîrziu puteau să se plîngă și la Poartă. Am arătat în alte părți ale lucrării noastre că Poarta îi pedepsea aspru pe domnitorii care îi nefericeau pe oamenii de rînd sau îi nedreptățeau pe dregători. Nu putem să scăpăm din vedere nici vorba „judecată obștească”, pe care o folosește Cantemir. Ea este o dovadă că Moldova era o țară norodnică (democrată), că neamul nostru s-a rînduit rareori în stat și că a fost o obște singuristă. Pentru ca judecata domnească să fie mai obștească, toți boierii, mari și mici, erau de față atunci cînd domnul judeca pricinile, care au ajuns pînă la el. Mai vedem din cele spuse

că împărțirea dreptății alcătuia o sarcină de căpătii, dat fiind timpul mare pe care îl avea această muncă, adică mai mult de jumătate din timpul de muncă săptămînal al domnitorului. Domnitorul putea să se aplece atît de mult asupra acestei îndatoriri, numai dacă viața obștească și munca dregătorească erau bine gândite și la fel de bine înfăptuite. Nu putem să zicem același lucru despre ceea ce se întîmplă în zilele noastre.

Sînt grăitoare și următoarele mărturisiri ale lui Cantemir: „oricine este slobod să dea jalbă domnului, atunci cînd se duce la biserică sau la preumblare, pe care le ia spătarul al treilea și le pune pe masa domnului cînd se întorc la curte. După aceea vine logofătul de taină, care le citește domnului și scrie pe marginea jalbei hotărîrea acestuia. El rupe jalbele mincinoase sau acelea prin care se cere vreo strîmbătate. După aceea spătarul dă înapoi jalbele celor ce le-au făcut. Mai marele aprozilor are grijă să se împlinescă voia domnului. Nu s-a auzit niciodată zicîndu-se că hotărîrea domnului ar fi fost dobîndită prin daruri, nici el că s-ar fi abătut de la calea dreptății ca să pîrtinească pe careva, deși s-a vădit că lucrul acesta s-a întîmplat de mai multe ori printre boieri. Aceasta este orînduiala cu care jalbele celor asupriți ajung la judecătorul cel mai mare al Moldovei, adică la domn, și chipul în care se judecă.” [1, p. 147]. Cîrmuitori atît de drepti demult nu mai are Moldova sau celelalte țări rumînești. Nici oamenii de rînd nu sînt drepti. De unde, deci, să se ia astfel de cîrmuitori? Se cere minte pentru a deosebi o plîngere mincinoasă de una adevărată! Din scrierile lui Cantemir, să vede limpede că plîngerile oamenilor erau scrise. Prin urmare, sau oamenii de rînd știau să scrie, sau rareori aveau nevoie de o judecată, așa că nu era o povară să întocmească o plîngere pentru puținii săteni care știau să scrie.

Pentru a înțelege mai bine rînduiala judecătorească din Moldova de odinioară, trebuie să citim și următoarea frîntură din cartea lui Cantemir: „Iar fiindcă boierii cei mari trebuie să fie aproape neconținut la curtea domnească și nu pot să judece toate pricinile din toată țara, de aceea s-au orînduit în cetăți și tîrguri judecători care să judece pricinile locuitorilor

Moldovei. În unele locuri aceștia se numesc pîrcălabi, iar în altele vornici și cămărași. La Hotin, Cernăuți, Suceava, Neamț și Soroca sînt cîte doi pîrcălabi, care poartă și numele de oblăduitori, fiindcă aceste cetăți sînt cele mai de frunte; asemenea mai sînt cîte doi la Roman, Botoșani (tîrg care este în stăpînirea doamnei), Orhei, Chișinău, Lăpușna, Fălciu, Galați, Tecuci, Tutova și Putna. Celelalte tîrguri mai mici, cum sînt Bacău, Tîrgul Frumos, Hîrlăul, Covurluiul și Vasluiul, au fiecare numai cîte un pîrcălab. La Bîrlad sînt doi vornici, care judecă pricinile în locul vornicului cel mare din Țara de Jos. Tot doi sînt și în ținutul Dorohoi, în locul vornicului cel mare al Țării de Sus: unul la Cîmpulung și unul la Vaslui. Peste ocnele de sare din ținutul Ocna sînt doi cămărași deosebiți. Aceștia toți pot să judece aproape toate pricinile, dar nu pot hotărî decît pe cele mai mici. Pe cele mai de seamă trebuie să le trimită ori la vornicul cel mare al ținutului acela, ori, dacă se judecă din nou, la divanul domnesc. Atunci însă ei hotărăsc părților împricinate un soroc, adică o zi cînd amîndouă părțile trebuie să se înfățișeze înaintea domnului. Aceasta se face astfel: pîrcălabul trimite o scrisoare în care vestește că cutare și cutare, care trăiesc în neconțință gîlceavă din cutare pricină, fac jalbă la divanul domnesc și făgăduiesc să se înfățișeze la divan în cutare zi sau la cutare soroc. Această scrisoare o rupe în două și dă cîte o parte fiecăreia dintre părțile împricinate. Dacă vreuna din ele nu se înfățișează la divan la sorocul hotărît, trebuie să plătească o heria, adică gloabă: un țaran 25 de galbeni, un răzeș 100 și un boier 600. De această pedeapsă nu poate scăpa nimeni decît dacă poate să dovedească fie că a fost bolnav, fie că a împlinit vreo slujbă domnească, fie că i-au fost încredințate, de către cei mai mari, trebi ale țării, care l-au împiedicat să se înfățișeze.” [1, p. 147-149]. Deopotrivă pîrcălabii, vornicii și călărașii făceau parte din dregătoriile locale, fapt care ne spune că oblăduirea era întotdeauna împărțită în două, adică în centrală și locală. Îndatorirea de a judeca pricinile era numai una dintre sarcinile acestora. Gloabele (amenzile) pe care le plăteau oamenii ne arată întrucîtva deosebirea de avere. Noi presupunem că deosebirile nu erau chiar atît de mari, adică 1:4:24.

Mai curînd, s-a socotit că dregătorii (boierii) trebuie să fie o pildă pentru ceilalți obșteni. Nu avea cum să se treacă cu vederea nici faptul că dregătorii mici și mari aveau lefuri neasemănătoare. De asemenea, trebuie să avem în vedere că de avuția omului, a răzeșului și a dregătorului, atîrnau îndatoririle lui obștești (apărare, găzduire ș.a.), căci visteria dregătorească, adică banii cu al căror ajutor își îndeplineau sarcinile, și simbria, adică plata pe care o primeau pentru munca făcută, nu erau despărțite la dregători. Descoperim, dincolo de cele spuse, că pămînturile de răsărit ale Moldovei, cele care acum fac parte din Republica Moldova, o frîntură din aceasta, care cuprindeau Soroca, Orheiul, Chișinăul și Lăpușna erau presărate cu mulți locuitori, odată ce se găseau tocmai doi judecători (pîrcălabi) în cetăți.

Au o mare însemnătate următoarele fapte înșiruite de Cantemir în cartea sa: „O pricină se cercetează din nou numai atunci cînd cineva face jalbă la divanul domnesc după ce a fost judecat de un boier pe care îl primise mai înainte judecător. Dacă judecata boierului se socotește strîmbă — lucru ce se întîmplă adesea — atunci el trebuie să sufere pedepse grele. Dar dacă la cercetare se află că judecata a fost dreaptă și că jăluitoarea pus pe gîlceavă, a vătămat din nechibzuință cinstea boierului, atunci se pedepsește cu bătaia și trebuie să plătească îndoit cheltuielile părții vrăjmașe.” [1, p. 148]. Dacă punem cap la cap aceste date cu cele înfățișate înainte, atunci descoperim că judecat era cu atît mai dreaptă, cu cît judecătorul avea o dregătorie mai mare, cel mai drept fiind domnitorul. Acest fapt ne dovedește încă o dată că alegerea dregătorilor și a domnului se făcea precumpănitor după deșteptăciunea și priceperea omului. Cum spun unii, era o obște cu adevărat meritocratică.

Trebuie să spunem că capitolul al XI-lea din cartea lui Cantemir a fost numit „Despre legile Țării Moldovei”, iar capitolul XII „Despre divanul de judecată al domnului și al boierilor”. Amîndouă sînt scurte, îndeosebi cel dintîi, dar găsim date prețioase și în alte capitule. Este adevărat că Cantemir nu a văzut rost să descrie legile țării, de vreme ce ele au fost descrise deplin sau aproape deplin pînă la el, la porunca lui

Vasile Lupu.

După Cantemir, strămoșii noștri au avut legi, numai atunci când obștile lor au fost rînduite în stat de către ei înșiși sau de către cuceritori (romani). Legi au fost, neîndoios, după el în răstimpurile numite „romane” și „bizantine”. Să nu uităm totuși că nu toți rumîinii au făcut parte din aceste împărății. Dincolo de răstimpurile statale, strămoșii noștri se călăuzeau de obiceiuri și de dreptul firesc, adică atunci când trăiau în obști slobode, singuriste. Cantemir zice că Alexandru cel Bun a încercat să aducă din nou legi în obștile rumînești care au alcătuit Moldova, după recunoașterea lui și a Moldovei de către împăratul de la Constantinopol. Le-a luat de la greci, din „Codicile bazilicalelor”, tocmai pentru că țara a fost recunoscută de către Constantinopol. Domnul Moldovei a ales numai ceea ce a socotit bun și potrivit pentru țara lui, cealaltă parte a fost alcătuită din obiceiurile și dreptul firesc care era folosit, de rînd cu hotărîrile bisericești. Noi nu împărtășim părerea lui Cantemir, care zice că Alexandru cel Bun a luat legile grecești deoarece „legile romane au început atunci (cînd provincia a fost părăsită de împărăția romani și bizantini, n.n.) să se strice și să se schimbe de către daci, pînă într-atîta încît la întemeierea cea nouă a Moldovei cu norocoasa descălecare a lui Dragoș, judecătorii abia mai știau cum să împartă dreptatea.” [1, p. 141]. Moldova s-a înfiripat în stat foarte liniștit, ceea ce înseamnă că a fost o voință și o apropiere a tuturor obștilor rumînești slobode din aceste locuri. Acolo unde este încălceală și nedreptate, acolo înfloresc și cearta și neînțelegerea. După cum am spus, cîteva obști slobode de vorbitori de grai moldovenesc s-au alăturat, mai înainte de înfiriparea Moldovei, împărăției ungurești, de rînd cu vorbitorii de grai ardelenesc, dar și alți rumîni (dintre cei care au fost numiți și valahi) și nu au vrut să facă parte din noua țară, care s-a înfiripat mai tîrziu, adică din Moldova. Cîrmuitoarii Moldovei înțelegeau că o obște rînduită în stat se deosebește de o obște care nu este rînduită în stat. Alexandru cel Bun a vrut să găsească această deosebire în legile pe care le-a cerut de la greci, mai bine zis din Împărăția Rumînă sau, cum o numesc alții, Imperiul Bizantin. Se pare că Alexandru cel Bun a păstrat

din legile grecești mai mult ceea ce ținea de rînduirea dregătoriilor. De luat aminte că Cantemir numește legile scrise ale țării anume codicile bazilicalelor, altele au fost făcute abia de către Vasile Lupu, care a pus „oameni cinstiți și cunoscînd legile țării” [1, p. 142] să aștearnă pe hîrtie și datina norodului, de rînd cu spicuirile din cele dintîi, alcătuiind astfel adevăratele legi scrise moldovenești. Cu toate acestea, datina nu și-a pierdut de tot însemnătatea obștească. De la Cantemir aflăm, acolo unde scrie despre călușari, care aveau dreptul să se apere chiar și cu sabia în mîină în fața celor care încercau să le dezvăluie chipul, că „Puterea aceasta le-a dat-o o datină veche, așa că nici nu pot să fie trași la judecată, cînd omoară pe cineva în acest chip” [1, p. 182]. El adaugă: „În felul acesta petrec în jocuri neconținute cele zece zile între Înălțarea la cer a lui Hristos și sărbătoarea Rusaliilor și străbat toate tîrgurile și satele jucînd și sîrînd. În toată vremea aceasta ei nu dorm altundeva decît sub acoperișul bisericii și zic că, dacă ar dormi într-alt loc, i-ar căzni de îndată strigoaicele. Dacă o ceată de acestea de călușari întîlnește în drum alta, atunci trebuie să se lupte între ele. Ceata biruită se dă în lături din fața celeilalte și, după ce fac învoieli de pace, ceata biruită este supusă celeilalte cete vreme de nouă ani. Dacă vreunul este omorît într-o astfel de încăierare, nu se îngăduie judecată și nici judecătorul nu întrebă cine a săvîrșit fapta. Cine a fost primit într-o asemenea ceată trebuie să vină de fiecare dată, vreme de nouă ani, în aceeași ceată; dacă lipsește, ceilalți zic că îl căznesc duhuri rele și strigoaicele.” [1, p. 182].

Cantemir ne destăinuie despre domnia Moldovei: „În țara lor nu aveau pe nimeni asupra-le, numai pe Dumnezeu și legea.” [1, p. 59]. Iată că statul de drept și supremația legii sînt mai vechi decît spun mulți cercetători științifici.

Același lucru putem să îl spunem și despre drepturi. Mulți socotesc că „drepturile” sînt un cîștig al obștilor de astăzi, care au făcut un mare pas în dezvoltarea omenirii. Iată că Cantemir folosește cuvîntul „drepturi” în scrierea sa, ceea ce ne spune că o așa înțelegere a lucrurilor ar putea să fie mult mai veche decît ne închipuim noi: „Fiindcă pînă acum am vorbit adesea despre

boierii din Moldova, iar în capitolele următoare vom vorbi și mai des despre ei, socotim că este nevoie să arătăm cu de-amănuntul cititorului dornic să le știe dregătoriile și drepturile, ca și felurile stări ale acestora.” [1, p. 111].

După părerea noastră, care se sprijină pe cele spuse în rîndurile de sus, stinghiunul de drept era mult mai bine gîndit înainte decît este acum, chiar dacă avem și cercetători științifici, și facultăți, și atîtea cărți, și mai nu știu ce. El era strîns legat de rînduirea vieții obștești, căci domnul nu ar fi făcut judecată dreaptă dacă norodul nu se răscula îndată ce domnul călca strîmb.

Potrivit lui Cantemir, cele mai mari fărădelegi erau, pentru moldoveni, uneltirea împotriva domnului, furtul din bunurile țării, omorul, tîlhăria, jaful și furtul din biserică. Vedem, din cele scrise de acesta, că moldovenii nu îngăduiau faptele de violență în viața de zi cu zi, la vatră, deși erau foarte viteji în război. Nu priveau ei cu ochi buni nici pîngărirea lucrurilor sfinte, adică a bisericilor, ceea ce înseamnă că țineau mult la credință.

Pe marginea acestora, vom scoate în vi-leag faptul, lăsat amintire în cartea cantemirească, că domnitorul putea să respingă împăcarea pătimitului sau a rudelor acestuia cu criminalul, „dacă din faptele lui de pînă atunci domnul știe că răutatea lui nu mai poate fi îndreptată prin nici o pedeapsă sau sînt alte pricini pentru care nu voiește să-i dăruiască viața, atunci obișnuiește să dea răspuns că jăluitorii și rude-niile ucisului pot să ierte ucigașului fărădelegea săvîrșită, dar el nu poate suferi ca în țara lui să trăiască ucigași și alți ticăloși, ca să se spurce de la stricăciunea lor mădularele cele sănătoase ale țării.” [1, p. 146]. De altfel, Cantemir folosește des cuvîntul „ticălos”, atunci cînd vorbește despre răufăcători. Oamenii se feresc, în zilele noastre, de așa cuvinte. Poate că acest cuvînt și altele asemănătoare sînt folosite mai des în obștile în care oamenii sînt drepti și mai rar în obștile în care oamenii s-au stricat? Vedem, în zilele noastre, că acest cuvînt este foarte des folosit de oamenii drepti și foarte rar de cei păcătoși, necinstiți, aceștia din urmă sperindu-se parcă la auzul acestuia. Aceste cuvinte ne mai spun că legile oglindeau voința oamenilor. Legile opreau

purtările pe care nu cîrmuitorii sau o altă pătură obștească, ci norodul le socotea un rău pentru obște și oameni. Ele erau, cu alte cuvinte, norodnice (democrate), deci și în obște domnea norodnicia (democrația). Această frîntură de scriere cantemirească ne mai dezvăluie că înaintașii noștri aveau cunoștințe criminologice prețioase despre purtările criminale și criminalitate, dar și despre prevenirea acestora. De altfel, felul în care era făcut și rînduită judecarea ne dovedesc același lucru, căci acestea sînt niște factori care se răsfrîng puternic asupra criminalității. Dacă dreptul și judecarea este proastă atunci criminalitatea crește, iar dacă și dreptul, și judecarea este bună, atunci criminalitatea descrește. O foarte bună rînduire a obștii, ca în comunele primitive, duce la prefacerea criminalității dintr-un estin obștesc, adică din purtări criminale în număr mare, în purtări criminale răzlețe sau chiar foarte rare.

Nu le plăcea moldovenilor desfrînarea și lipsa de bună cuviință. Cantemir scrie privitor la această latură a sufletului obștesc din Moldova de atunci: „Un agă priveghează străjile Iașilor. La porunca lui stau seimenii de scuteală, care slujesc fără leafă pentru slobozenia de dări. El judecă pricinile mai mici ale tîrgoveților din Iași. Dacă dă de vreun om desfrînat sau beat pe uliță îl pedepsește oriunde s-ar afla” [1, p. 117]; „Cei patru vornici de poartă au scaunul lor de judecată afară în curte și judecă pricinile mai mici, pedepsesc femeile desfrînate, iar pe fecioarele care au greșit cu voia lor sau cu sila poruncește să le cunune cu făptașii, dacă și unul și altul sînt din norod; iar dacă vreuna din părți este de neam boieresc, atunci el îl înștiințează pe domn și stau alături de domn cînd acesta șade în scaunul de judecată, poruncesc norodului să tacă și aduc părțile în divan. Cînd vreunul dintre aceștia zăbovește să vină cu pîrîșul în ziua hotărîită înaintea domnului, ei îl scriu în condicile lor. Căci cine nu se înfățișează la vremea hotărîită se face vinovat de nesupunere față de domn și pierde pricina. Pentru asemenea slujbe vornicii de poartă primesc leafă venitul ținutului Roman.” [1, p. 120-121]. După cum am mai spus, tîrgoveți erau numiți orășenii.

Faptul că fiecare om trebuie să știe legile sub amenințarea pedepsei, că hotărîrile

judecătorești strîmbe erau aspru pedepsite, că cel care pierdea pricina trebuia să plătească deopotrivă pentru daună și pentru pierderea pricinii, adică defăimarea judecătorului, atunci cînd o punea la îndoială (apelul pierdut, cum se zice astăzi cu cuvinte străine, trădătoare), că judecățile erau drepte și că oamenii aveau o bună părere despre hotărîrile luate de domnitor ne spune că încălcările de lege nu erau dese în Moldova. O adevăresc și alte date. Bunăoară, aflăm că *armașul cel mare* este pus peste vreo 80 de armășei și alți slujitori, care păzesc închisorile. La aceștia, se adaugă „Cei șazeci de armășei, care trebuie să prindă pe tîlhari și pe boierii care vor să fugă din țară sau care sînt vinovați de vreo altă fărădelege mai mare” [1, p. 124]. Mai aflăm că „Armașul al doilea ține condica tuturor celor ce zac în temniță și care trebuie să fie duși la osîndă. În fiecare sîmbătă o înfățișează domnului și-l întrebă ce poruncește să se facă cu aceștia. Împreună cu alți armășei, el trebuie să aducă în fața domnului pe cei ce au săvîrșit vreo ticăloșie.” [1, p. 119]. Cu toate acestea, oamenii nu erau, din păcate, niște sfinți, așa cum sînt obștenii din comunele primitive. Moldovenii de atunci aveau unele apucături urîte, care s-au păstrat pînă azi, ba chiar s-au înmulțit simțitor. Ne-o dovedește următoarea destăinuire a lui Cantemir: „Cînd se întoarce cu spatele (domnul țării, n.n.), slujitorii de la curte și cămărașii aflați de față iau cu mare grijă de pe masă ce poate apuca fiecare: căci ei socot că e o cinste pentru ei să mănînce

ceva de pe masa domnească. Ca să nu se piardă vreun tacîm de argint, nu le este îngăduit să scoată ceva din odaie; sau, cînd sînt mai mulți la un loc și fiecare vrea să mănînce ceva deosebit, atunci ei trebuie să arate supraveghetorului cămării argintăriei cîte talgere au luat și să le aducă după aceea îndărăt.” [1, p. 135].

Concluzii. Părerea că dezvoltarea științifică a adus o îmbunătățire a lumii sub toate laturile pare să fie greșită. Trecutul neamului nostru ascunde cunoștințe și practici care pot să fie folosite și în zilele noastre. Dreptul moldovenesc și sistemul judiciar din veacurile XVII-XVIII era mult mai bun decît dreptul și sistemul judiciar de astăzi. Normele obștești (juridice și nejuridice) erau puține la număr. Toți obștenii cunoșteau toate prevederile legii. Judecători erau dregătorii țării, mici, mijlocii și mari. Domnitorul țării era judecător suprem. Unii judecători erau necinstiți sau părtinitori, dar înfăptuirea dreptății era așa gîndită, încît toată lumea primea, pînă la urmă, dreptatea care li se cuvenea. Oamenii erau mulțumiți de dreptatea care li se făcea în judecată. Dreptul era rînduit după principiul „supremației legii”. Era cunoscut și folosit termenul „drepturi”. Putem să spunem că înaintașii noștri aveau cunoștințe criminologice prețioase despre purtările criminale și criminalitate, dar și despre prevenirea acestora. Deși scrierile vechi au fost mult cercetate științific, se pare că puțințele de a descoperi noi cunoștințe în ele, chiar și de mare însemnătate, nu se vor sfîrși niciodată.

Note și referințe

1. Cantemir Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, Editura „Litera, internațional”, București, 2001, 256 p.
-

DESPRE AUTOR

Octavian BEJAN,

*doctor în drept, criminolog,
prorector, Institutul de Științe Penale
și Criminologie Aplicată,
e-mail: octavian.bejan@gmail.com*

Oleg BONTEA,
dr., conf. univ.

PhD,
Associate Professor

MINORITĂȚILE NAȚIONALE, AUTONOMIA ȘI AUTODETERMINAREA POPOARELOR

În acest articol ne-am propus să facem o analiză a unor problemele ce interesează atât teoria dreptului, cât și practica statelor. Este vorba de elucidarea problemelor teoretice legate de relația: minorități naționale – autonomie – dreptul popoarelor la autodeterminare. Articolul se va referi la reglementări internaționale, precum și la situații reale din practica statelor legate de problema în cauză.

Cuvinte-cheie: minorități naționale, autonomie, autodeterminare, popor, recunoaștere internațională.

NATIONAL MINORITIES, AUTONOMY AND SELF-DETERMINATION OF PEOPLES

In this article we set out to make an analysis of some of the problems in both the theory of law and the practice of states. It is about elucidating the theoretical problems related to the relationship: national minorities - autonomy - the right of peoples to self-determination. The article will refer to international regulations as well as to real situations in the practice of states related to the issue in question.

Keywords: national minorities, autonomy, self-determination, people, international recognition.

Introducere. Conflictele din spațiul fostei URSS și a fostei Iugoslavii, pe fundalul problemelor naționale, au readus în agenda debaterilor politice și juridice dificila problemă a autonomiei și cea a autodeterminării.

Înainte de a face o analiză a raportului: **minorități naționale – autonomie – autodeterminare**, trebuie să pornim de la elucidarea

a însăși termenilor ce compun acest raport.

Așadar, prin termenul de „**autonomie**” trebuie să înțelegem o delegare a puterii centrale către autoritățile locale, lăsând acestora un cerc mai larg de competențe în a soluționa problemele de interes pentru unitățile teritoriale ale statului.

În țările cu regim democratic și bazat pe

drept, autonomia este un rezultat al descentralizării puterii. În acest sens, multe atribuții sunt transmise în competența autorităților locale, alese în mod democratic de comunitățile din zona respectivă. Același lucru este valabil și în cazul statelor federale, cu deosebirea că accepțiunea termenului de „autonomie” este puțin diferită decât în cazul statelor unitare, implicând mai multe componente.

Trebuie subliniat faptul că problema autonomiei, fiind una cu referire directă la dreptul constituțional, este o problemă inerență fiecărui stat, în acest sens orice implicare externă fiind exclusă, în virtutea principiului suveranității.

Metode și materiale aplicate. La elaborarea acestei publicații a fost folosit material teoretic, normativ și empiric. De asemenea, cercetarea respectivului subiect a fost posibilă prin aplicarea mai multor metode de investigație științifică, specifice teoriei și doctrinei procesual-penale: metoda logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică etc.

Scopul cercetării. Lucrarea de față are ca scop cercetarea și analiza cadrului normativ național și internațional, al jurisprudenței și doctrinei juridice privind protecția minorităților naționale. De asemenea se propune a face o demarcație netă sau a analiza relația dintre cele trei categorii: minorități naționale, autonomie și dreptul popoarelor la autodeterminare.

Rezultate obținute și discuții. Referirea la autonomie în contextul minorităților naționale are la bază ideea potrivit căreia adoptarea unei autonomii pe baze etnice ar crea condiții propice pentru dezvoltarea unei minorități și pentru exercitarea drepturilor sale specifice. „Această idee, spune Cristian Jura, este greșită. Dezvoltarea comunităților minorităților naționale, precum și exercitarea drepturilor acestora nu se poate face excluzând alte minorități sau chiar majoritatea; cadrul de manifestare a drepturilor cetățenilor este unul unitar, orice tendință de a-l ignora fiind sancționată de societate” [6, p.26].

Împotriva autonomiei pe criterii etnice se pronunță și Carta europeană a autonomiei locale, adoptată la Strasbourg pe 15 octombrie 1985, care definește conceptul de „autonomie locală” ca „dreptul și capacitatea efective pentru colectivitățile locale de a reglementa și gestiona în cadrul legii, sub propria lor responsabilitate și în profitul populației respective, o parte importantă a treburilor publice” [2, art.3, alin.1].

Acest drept se exercită de consilii sau adunări, compuse din membri aleși prin vot liber, secret, egal, direct și universal, care pot dispune de organe executive și deliberative ce răspund în fața lor. De asemenea se prevede în mod expres că exercitarea acestor drepturi are o bază teritorială, și anume unitățile administrativ-teritoriale, pentru care sunt alese aceste organe, pe bază de vot.

Este de remarcat faptul că reglementarea prevăzută de Cartă nu stabilește nicio legătură între dimensiunea etnică sau minoritară și autonomia locală, între originea etnică a locuitorilor unei unități teritoriale și conceptul de autonomie locală [4, p.237]. Autonomia locală este definită deci ca un principiu de organizare internă a statelor, ca modalitate de realizare a sistemului de guvernare descentralizat, parte integrantă a democrației, fără conotații etnice sau minoritare.

Discutând despre autonomia locală, nu putem trece cu vederea Recomandarea 1201/1993 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, intitulată „referitoare la Protocolul adițional la Convenția Europeană a drepturilor omului, privind minoritățile naționale”. Astfel, în „Propunerea de Protocol adițional”, la art. 11 se prevede că „în regiunile în care ele sunt în majoritate, persoanele care fac parte dintr-o minoritate națională au dreptul de a dispune de administrații locale sau autonome adecvate, sau de un statut special, în conformitate cu legislația națională a statului”.

Trebuie de subliniat aici că statutul juridic al recomandării nu este obligatoriu pentru executare de către state, fiind la latitudinea fi-

ecărei țări.

Cel de-al doilea aspect al studiului nostru ține de **autodeterminarea popoarelor**, ca drept colectiv și principiu fundamental al dreptului internațional public, raportat la minoritățile naționale.

În acest context vom menționa că dezintegrarea statelor multinaționale, reprezentate de Uniunea Sovietică, Cehoslovacia și Iugoslavia, a ridicat probleme politice fundamentale asupra naturii statului, asupra suveranității, asupra autonomiei și asupra teritorialității, adică a identificării unui popor cu teritoriul pe care îl locuiește. Catalizatorul acestor dezintegrări a fost exercitarea autodeterminării sau secesiunea unor populații minoritare. Recentele acte de autodeterminare și secesiune din fosta Iugoslavie au ridicat întrebarea dacă ele ar trebui considerate, în anumite condiții, ca fiind un drept al minorităților [3].

Lipsindu-i voința de a-și impune principiile de drept internațional, între care integritatea teritorială a statelor era considerată ca fiind mai importantă decât dreptul la autodeterminare, comunitatea internațională, condusă de Națiunile Unite și de Comunitatea Europeană, a fost obligată să accepte realitatea secesiunii Sloveniei, Croației, Macedoniei și a Bosniei-Herțegovina prin recunoașterea independenței lor, concedând astfel că minoritățile cu un teritoriu bine definit și care dispun de dreptul la autonomie sunt îndreptățite la secesiune. Astfel, spune Dennis Deletant, profesor la School of Slavonic and East European Studies din Londra, „*primatul principiului integrității teritoriale asupra dreptului la autodeterminare, afirmat în articolul 10 al Pactului Ligii Națiunilor și reafirmat de Carta O. N. U., a fost, în anumite condiții, abandonat, deși această schimbare de accent în afacerile internaționale trebuie încă să fie codificată în dreptul internațional*” [3].

Prin abandonarea primatului integrității teritoriale, comunitatea internațională a pus sub semnul întrebării acele principii care au călăuzit Puterile Occidentale la înființarea statelor naționale din Europa de Est la Conferința de

Pace de la Paris din 1919. Legitimitatea acestor state avea ca fundament „dreptul” de a forma un stat independent pe baza autodeterminării majorității.

Cel mai important document internațional care consacră principiul autodeterminării popoarelor este **Carta ONU**, care se referă la acest drept în numeroase dispoziții ale sale și prevede în alin.2 art. 1 că unul din scopurile ONU este „*de a dezvolta relații prietenești între națiuni întemeiate pe respectarea principiului egalității în drepturi a popoarelor și dreptului lor de a dispune de ele însele*”. Acest principiu și-a atins apogeul în textul **Declarației asupra independenței țărilor și popoarelor coloniale** prin rezoluția Adunării Generale a ONU nr.1514 din 1960, după care a urmat dispariția totală a imperiilor coloniale britanic și francez.

Un loc deosebit îl ocupă definirea conținutului egalității în drepturi a popoarelor și dreptului lor de a-și hotărî soarta în prevederile **Declarației 2025/1970 asupra principiilor dreptului internațional privind relațiile prietenești și cooperare dintre state**.

O contribuție semnificativă la definirea egalității în drepturi a popoarelor și dreptului lor de a dispune de ele însele a fost adus de **Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, semnat la Helsinki în 1975**.

Din prevederile Cartei O.N.U. și ale celorlalte acte internaționale rezultă că subiectele dreptului la autodeterminare sunt **toate popoarele sau națiunile asuprite**, ca și celelalte popoare. În literatura de specialitate, unii autori, spune Grigore Geamănu [5, p.174], au căutat să extindă dreptul la autodeterminare și asupra minorităților naționale.

Concluzia care se impune din cercetarea documentelor internaționale (Actul final de la Helsinki, din 1975 sau Carta de la Paris pentru o nouă Europă, din 1990) este că minoritățile naționale nu sunt subiecte ale dreptului la autodeterminare. Prin însăși natura lor, minoritățile naționale trăiesc pe un teritoriu împreună cu o majoritate definită din punct de vedere etnic,

lingvistic sau religios. Pentru aceste minorități sau grupuri nu se pune problema autodeterminării, ci a exercitării drepturilor omului, inclusiv a drepturilor specifice la limbă, cultură, religie și păstrarea identității lor.

Dreptul de determinare al popoarelor constituie o premisă juridică fundamentală pentru lupta popoarelor asuprite în vederea eliberării și constituirii lor ca state independente, iar nu de destrămarea statelor naționale. Acest lucru rezultă și din Carta de la Paris pentru o nouă Europă, din 1990, în care se prevede: „*Reafirmăm egalitatea în drepturi a popoarelor și dreptul lor la autodeterminare conform Cartei O.N.U. și normelor pertinente ale dreptului internațional în acest domeniu, inclusiv ale celor referitoare la integritatea teritorială a statelor.*” Profesorul M. Niciu [7, p.68-70] remarcă, pe bună dreptate, că „*este importantă precizarea Cartei de la Paris privind integritatea teritorială a statelor, care nu trebuie să fie afectată de exercitarea dreptului de autodeterminare a popoarelor.*”

În ciuda faptului acceptării și promovării active a acestui drept de către ONU și alte organisme internaționale, titularul acestuia – **poporul** – a rămas o noțiune nedefinită, deși mai multe elemente constitutive au fost acceptate de către majoritatea specialiștilor. Cert este faptul că noțiunile de „popor” și „minoritate națională” sunt receptate în sensuri diferite, iar dreptul acordat se referă în exclusivitate doar la popor.

„*La o analiză atentă a criteriilor prin care se identifică un popor, spune profesorul V.Popa, vom desprinde unele elemente definitorii: teritoriu comun; tradiție istorică comună; identitate etnică, omogenitate culturală, conștiința și voința de a fi identificat ca popor. Deci, poporul nu poate fi văzut pur și simplu ca un ansamblu de indivizi care locuiesc pe un anumit teritoriu. Dacă am admite așa ceva, inevitabil ne-am trezi într-o bună zi cu sute de „popoare” care ar pretinde dreptul la autodeterminare*” [8].

Părerile doctrinei sunt cvasiunanime în privința subiecților acestui drept: **numai po-**

poarele au dreptul la autodeterminare, și în niciun caz minoritățile de orice tip. Aplicarea acestui principiu la minoritățile naționale ar fi deosebit de periculoasă, putând duce cu ușurință la izbucnirea a numeroase conflicte.

Principiul autodeterminării nu este neapărat identic cu secesiunea, respinsă de dreptul internațional, punct de vedere unanim acceptat și de state. Raportate la drepturile minorităților naționale, documentele internaționale cele mai importante în domeniu exclud orice atingere integrității teritoriale și suveranității statelor.

Este interesantă în acest sens opinia unui grup de experți ai Ligii Națiunilor, mandatați în 1919 cu explicarea sensului noțiunii de „autodeterminare” și cu elucidarea faptului dacă aceasta implică neapărat secesiunea dintr-un stat: „*Este posibil să admitem ca regulă absolută faptul că o minoritate a populației unui stat, care este definitiv constituit și perfect capabil să-și îndeplinească îndatoririle ca atare, are dreptul de a se separa de acel stat sau pentru a-și declara independența? Răspunsul nu poate fi decât negativ. A recunoaște minorităților de limbă sau religie, sau oricărei fracțiuni a unei populații, dreptul de a se retrage din comunitatea cărei îi aparține, pentru că aceasta este dorința lor, sau propriul lor plac, ar însemna distrugerea ordinii și stabilității statului și inaugurarea anarhiei în viața internațională, ar însemna susținerea unei teorii incompatibile cu însăși ideea de stat ca unitate teritorială și politică.*” [9, p.25].”

Apariția noilor state independente în spațiul fostei URSS și fostei Iugoslavii nu poate fi nicidecum interpretată ca o secesiune, din cel puțin două motive:

Statele respective, prin constituțiile lor, recunoșteau că sunt multinaționale, precum recunoșteau și dreptul la formarea propriilor identități statale;

Titularii autodeterminării au fost popoarele și nu minoritățile, chiar dacă ele se aflau într-o stare dependentă față de ruși, respectiv, sârbi.

Cazurile menționate, după cum se știe, au produs și mai produc uneori complicații dramatice. Cu atât mai mult statele nu vor accepta

aplicarea principiului autodeterminării popoarelor referitor la minorități. Este de remarcat în acest sens refuzul Rusiei, la timpul respectiv, de a recunoaște dreptul la autodeterminare a poporului cecen, care întrunea toate condițiile juridice necesare pentru aplicarea principiului dat. Remarcăm, totodată, reticența organismelor internaționale în sprijinirea expresă pentru realizarea acestui fapt, ceea ce, pe lângă unele interese de ordin politic, denotă și viabilitatea principiului integrității teritoriale a statelor.

Într-o altă accepțiune, pericolul divizibilității infinite a statelor ar putea să declanșeze o reacție în lanț, iar apariția unor entități neviabile, din punct de vedere economic și politic, nu va duce la o mai mare stabilitate pe plan regional sau internațional, și nici în interiorul acelei entități.

În lipsa unor criterii de delimitare foarte precise, deosebirea dintre popor și o comunitate poate fi făcută, totuși, prin prisma luării în calcul a mai multor factori: istorici, demografici, geografici, sociali, psihologici etc.

În lumina documentelor citate, se desprind o serie de comandamente a căror luare în considerare este obligatorie în abordarea oricărui aspect al problematicii minorităților [1, p.195]:

- norma fundamentală a reglementării oricărei situații legate de minorități este egalitatea de tratament și nediscriminarea;

- realizarea și protecția persoanelor aparținând minorităților naționale nu se înfăptuiește pe seama și în dauna populației majoritare;

- drepturile de care se bucură minoritățile de a avea propria viață culturală, de a profesa și de a practica propria religie, de a folosi propria lor limbă, sunt drepturi distincte, conferite persoanelor care aparțin minorităților respective, și nu grupurilor etnice, religioase sau lingvistice, considerate ca atare. Aceste drepturi pot fi exer-

citare individual, dar și în comun; or, prin aceasta ele nu se transformă în drepturi colective. Din punct de vedere juridic, conceptul de „drepturi colective ale minorităților” este un nonsens. Drepturile omului nu sunt ale minorităților sau majorității, ele sunt inerente ființei umane, indiferent de grupul din care fac parte.

Dreptul recunoscut minorităților naționale de a stabili și menține contacte libere și pașnice peste frontiere cu persoane care se află în mod legal în alte state, îndeosebi cu acelea cu care au în comun identitate etnică, culturală, lingvistică sau religioasă nu conferă altor state responsabilități de protecție a grupurilor minoritare dintr-un alt stat.

Conclizii. Așadar, putem spune următoarele:

Conceptul de „autonomie locală” nu are referire directă la minoritățile naționale, transpunerea în practică a acestuia trebuie să țină seama de aspectele constituționale ale unui stat, de compoziția etnică a unei zone, precum și de realitățile socio-economice regionale.

Dreptul internațional nu obligă cu nimic statele să acorde autonomii, în general, și pe criterii etnice, în special.

Reglementarea organizării teritorial-administrative a statelor, inclusiv acordarea de statute speciale sau de autonomii sporite unor anumite părți din teritoriul național, intră în competența exclusivă a statelor respective.

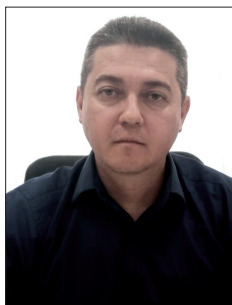
Exercitarea dreptului la autodeterminare este conexă existenței unui teritoriu național istoricește aparținând poporului aspirant la crearea propriului stat. Minoritățile naționale nu pot fi subiecte ale acestui drept, ci subiecte individuale ale drepturilor omului, acordate prin instrumentele internaționale și reglementările naționale, completate de principiile egalității în drepturi a persoanelor și principiul nediscriminării.

Referințe bibliografice:

1. Beșteliu, R.M. Drept internațional public. Introducere în dreptul internațional public. București: Editura ALL, 1998. 569 p.
2. *Carta europeană a autonomiei locale*, adoptată la Strasbourg în 15 octombrie 1985, a intrat în vigoare la 1 septembrie 1988.
3. Deletant D. Minoritățile și autonomia în Europa de Est contemporană: schimbări ale percepției internaționale. [online]. [citată 27.05.2022]. Disponibil: <http://altera.adatbank.transindex.ro/pdf/1/002DennisDeletant.pdf>.
4. Diaconu, I. Minoritățile în mileniul al treilea - între globalism și spirit național. București: Asociația Română pentru Educație Democratică, 1999, 365 p.
5. Geamănu Gr. Drept internațional public. Vol.I. București: Editura didactică și pedagogică, 1981. 474 p.
6. Jura Cr. Drepturile omului. Drepturile minorităților naționale. București: Editura C.H. Beck, 2006. 305 p.
7. Niciu M. Drept internațional public. Vol.I. Iași: Editura Fundației „Chemarea”, 1993. 364 p.
8. Popa V. Autodeterminare și secesionismul teritorial. [online]. Studii juridice universitare. Nr.1-2, 2019. [citată 27.05.2022]. Disponibil: <https://ulim.md/sju/nr-1-2-2019/autodeterminarea-si-secesionismul-teritorial-partea-i/>.
9. Pătraș, E. Minoritățile naționale în Ucraina și Republica Moldova. Statutul juridic. Cernăuți: Editura Alexandru cel Bun, 1999. 204 p.

DESPRE AUTOR**Oleg BONTEA,**

*doctor în drept, conferențiar universitar
cercetător științific superior,
Departamentul știință,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
e-mail: obontea@mail.ru*

Sergiu CREȚU

Aliona FRUNZĂ

IMPACTUL CONVENȚIEI DE LA ISTANBUL ASUPRA POLITICII DE PREVENIRE A VIOLENȚEI ÎN FAMILIE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

O dată cu ratificarea Convenției de la Istanbul, statul Republica Moldova reiterează faptul că recunoaște violența în familie drept o formă gravă de încălcare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și își asumă responsabilitatea, atât pe plan internațional cât și pe cel național, de a lupta în vederea eradicării fenomenului violenței în familie și de a se alinia la acele standarde internaționale prin care sunt asigurate drepturile și libertățile omului.

Astfel, Convenția de la Istanbul determină statul Republica Moldova să realizeze măsuri legislative și alte acțiuni necesare care ar contribui eficient la prevenirea fenomenului violenței împotriva femeilor și a violenței în familie.

În acest context considerăm drept măsură absolut necesară dezvoltarea și implementarea activităților de prevenire victimologică a violenței în familie în Republica Moldova, ceea ce ar asigura o politică de prevenire timpurie a acestui fenomen, în concordanță cu standardele internaționale.

Cuvinte-cheie: violență, familie, femei, discriminare, ratificare, prevenire, victimologie, convenție, Istanbul, măsuri, standarde.

IMPACT OF THE ISTANBUL CONVENTION ON POLICY FOR THE PREVENTION OF DOMESTIC VIOLENCE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

With the ratification of the Istanbul Convention, the State of the Republic of Moldova reiterates that it recognizes domestic violence as a serious form of violation of human rights and fundamental freedoms and assumes that responsibility, internationally and nationally, to fight in order to eradicate the phenomenon and to align with those international standards by which all human rights and freedoms are ensured.

Thus, the Istanbul Convention requires the state, the Republic of Moldova, to take legislative and other necessary measures that would effectively contribute to the prevention of violence against women and domestic violence.

In this context, we consider as an absolutely necessary and effective measure, the development and active implementation of activities for victimological prevention of domestic violence in the Republic of Moldova, which would ensure a policy of early prevention of this phenomenon that would align with international standards.

Key-words: violence, family, women, discrimination, ratification, prevention, victimology, convention, Istanbul, measures, standards.

Introducere. Realitatea zilelor de astăzi este una dramatică. Republica Moldova trece prin anumite procese de metamorfoză complexă. Spectrul de factori existent determină un specific al nivelului de trai, educației, culturii, economiei, bunăstării, criminalității etc.

Diferite cercetări [24] au confirmat că în Republica Moldova s-au conturat o serie de factori care favorizează comportamente violente între membrii comunității. În astfel de condiții, aceștia din urmă aleg să-și soluționeze problemele în mod violent, iar astfel de comportamente devin „reguli”, „tradiții”, „norme nescrise” etc. Prin urmare, persoanele care prezintă riscuri sporite de victimizare, cum ar fi femeile, copiii, persoanele în etate și altele, au de suferit, sunt maltratate, abuzate prin diferite metode. O asemenea stare a lucrurilor este inacceptabilă într-un stat democratic. Fiecare individ are o serie de drepturi și libertăți [12, cap. II], confirmate și apărate de actele naționale și cele internaționale [1], iar Republica Moldova nu poate accepta astfel de prejudecăți, statului revenindu-i sarcina de bază în apărarea și asigurarea respectării tuturor drepturilor și libertăților omului [12, art. 15 și 16].

Niște fenomene periculoase, scoase în evidență în ultima perioadă, sunt violența în familie și discriminarea pe bază de gen, care s-au adeverit a fi unele din cele mai răspândite și mai grave încălcări ale drepturilor omului, ce afectează relațiile dintre membrii familiei și au un impact extrem de negativ asupra întregii societăți.

Legiuitorul definește violența în familie [16, art. 1] ca acele acte de violență fizică, sexuală, psihologică, spirituală sau economică, cu excepția acțiunilor de autoapărare sau de apărare ale altei persoane, inclusiv amenințarea cu asemenea acte, comise de către un membru de familie în privința altui membru al aceleiași familii, prin care s-a cauzat victimei prejudiciu material sau moral.

Literatura de specialitate definește violența în familie drept un fenomen social-juridic negativ, cu caracter de masă, variabil din punct de vedere istoric, care este consti-

tuit din totalitatea faptelor ilegale (infracțiuni și contravenții) săvârșite cu intenție asupra membrilor de familie, comise pe teritoriul Republicii Moldova, într-o anumită perioadă de timp ce se caracterizează prin indici cantitativi (nivelul și dinamica) și calitativi (structura și caracterul) [24, p. 61].

Republica Moldova ca și întreaga comunitate internațională este afectată de acest fenomen reprobabil. Analizând statisticile oficiale [30], constatăm că pe parcursul anului 2021 au fost înregistrate 2609 cazuri de violență în familie, dintre care 866 au întrunit elementele constitutive ale infracțiunii [13, art. 201¹] și 1662 ale contravenției [14, art. 78¹].

Cercetând numărul total al infracțiunilor din sfera relațiilor familiale comise pe bază de gen, în special acele acțiuni violente săvârșite de către agresori în cadrul familiei, am stabilit că ponderea victimizării este următoarea:

- femei - 716;
- copii - 12;
- bărbați - 35.

Analizând cazurile de violență în familie, care au întrunit elementele constitutive ale contravenției, stabilim o pondere a victimizării, după cum urmează:

- femei - 1444;
- copii - 43;
- bărbați - 82.

La nivelul UE au fost întreprinse și realizate un șir de inițiative și mecanisme în vederea eradicării fenomenului violenței împotriva femeii și violenței în familie.

Consiliul Europei, printr-o serie de recomandări, a încercat în mod activ să contribuie la prevenirea și combaterea fenomenului de violență în familie, după cum urmează: Recomandarea nr. 79/17 cu privire la protecția copilului împotriva relelor tratamente [3]; Recomandarea nr. 85/4 cu privire la violența în familie [4]; Recomandarea nr. 87/21 cu privire la asistența acordată victimelor și prevenirea victimizării [5]; Recomandarea nr. 90/2 cu privire la unele măsuri sociale referitoare la violența intrafamilială [6]; Recomandarea nr. 93/2 cu privire la aspectele medico-sociale ale abuzului asupra

copiilor [7]; Recomandarea nr. 2000/11 cu privire la măsuri împotriva traficului de persoane în scopul exploatării sexuale [8]; Recomandarea nr. 2001/16 cu privire la protecția copilului împotriva exploatării sexuale [9] și Recomandarea nr. 2002/5 cu privire la protecția femeii împotriva violenței în familie [10].

Recomandarea nr. 85/4 cu privire la violența în familie a fost una dintre primele, potrivit căreia li se recomanda guvernelor statelor membre „să informeze opinia publică asupra caracteristicilor specifice, gravității și dimensiunilor acestui fenomen și să sprijine măsurile care au drept scop combaterea acestui fenomen”.

Totodată, se recomanda să fie încurajate organizarea agențiilor, asociațiilor și fundațiilor orientate spre ajutorarea și asistarea victimelor violenței în familie [5].

Menirea acestor recomandări era de a pune la dispoziția statelor membre un concept unitar al violenței în familie [29, p. 11-12] și de a identifica factorul comun la nivel european, cu privire la normele și procedurile legale aplicabile, atât penale, cât și civile.

Chiar dacă la nivelul Uniunii Europene au existat astfel de mecanisme, s-a constatat [21] că acestea nu-și atingeau efectul scontat din cauza că legislațiile diferitelor state erau incomplete și abordau în mod diferit violența în familie. De asemenea, serviciile pentru asistență a victimelor erau foarte puține, nefiind susținute financiar, iar politicile de prevenire a violenței în familie s-au dovedit a fi slab dezvoltate.

Metode aplicate și materiale utilizate.

În procesul studiului dat au fost utilizate următoarele metode de cercetare științifică: analiza sistemică, analiza logică, analiza comparativă, sinteza și clasificarea. Materialele folosite sunt: tratatele și recomandările internaționale, actele legislative și cele normative ale Republicii Moldova în domeniu, doctrina juridică națională, datele statistice, literatura de specialitate criminologică și alte studii.

Scopul studiului. Analiza impactului Convenției de la Istanbul asupra politicii de prevenire a violenței în familie în Republica

Moldova prin aprecierea specificului actual de reglementare (represiv) și identificarea unor soluții eficiente de prevenire (timpurie) în spiritul standardelor internaționale.

Rezultate obținute și discuții. Deși cadrul legislativ național în domeniu a suportat modificări majore de-a lungul timpului, lacunele din domeniul justiției, sănătății și asistenței sociale relevă necesitatea abordării unui mecanism exhaustiv de combatere a violenței de gen. Situația de fapt ne confirmă că politicile actuale nu opresc violența față de femei și violența în familie, deoarece nu abordează problema în profunzime. Anume tratarea simplistă a efectelor și implicit perpetuarea cauzelor sistemice a impulsionat CE să adopte Convenția de la Istanbul în 2011.

Aceste neconcordanțe au determinat elaborarea unui tratat internațional menit să abordeze în mod integrat problema violenței în familie și în special cea împotriva femeilor, care ulterior a fost adoptat de către Consiliul Europei la data de 11 mai 2011, fiind denumit Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, în varianta prescurtată (Convenția de la Istanbul). Până în decembrie 2019, Convenția de la Istanbul a fost semnată de 46 de țări și de Uniunea Europeană, fiind ratificată de circa 34 de state [21, p. 2].

După lungi dispute și viziuni politice distincte, Republica Moldova la data de 6 februarie 2017 a semnat Convenția de la Istanbul, iar pe 14 octombrie 2021 a adoptat-o și a ratificat-o [17].

În virtutea criticilor politice și a celor civile [27, p. 6] aduse acestui tratat internațional, îl apreciem drept unul necesar și binevenit, deoarece constituie un instrument eficient în consolidarea măsurilor de prevenire și combatere a violenței împotriva femeilor și a violenței în familie la nivelul unor standarde internaționale. În același sens, Convenția de la Istanbul [2] se consideră că are un caracter mai complet și cu siguranță va extinde cele mai bune experiențe și practici pozitive înregistrate de diferite state în lupta antiviolență.

Cadrul regulator al convenției este orientat în vederea realizării următoarelor scopuri principale:

- protejarea femeilor împotriva tuturor formelor de violență și prevenirea, incriminarea și eliminarea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice;

- contribuția la eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor, promovarea egalității între femei și bărbați și emanciparea femeilor;

- protejarea și sprijinirea tuturor victimelor violenței împotriva femeilor și a violenței domestice;

- promovarea cooperării internaționale împotriva tuturor formelor de violență;

- oferirea de sprijin și asistență organizațiilor și agențiilor de aplicare a legii pentru a colabora la adoptarea unei abordări integrate pentru eliminarea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice [20, p. 15].

Apreciem faptul că un domeniu important, promovat prin intermediul Convenției de la Istanbul, este activitatea de prevenire și combatere a violenței împotriva femeilor și a violenței în familie.

Prin urmare, vom susține cu vehemență opiniile clasice enunțate în literatura de specialitate criminologică [25, p. 196-197], conform cărora prevenirea criminalității trebuie să aibă prioritate față de politicile represive ale societății, deoarece anume măsurile preventive sunt acelea care pot înlătura sau diminua cauzele și condițiile care determină acest fenomen negativ. O astfel de abordare, cu siguranță, va contribui la diminuarea fenomenului violenței împotriva femeii și a violenței în familie.

În această ordine de idei, Convenția de la Istanbul statuează că părțile vor lua măsurile necesare pentru a promova schimbările în modelele sociale și culturale de comportament al femeilor și bărbaților, în vederea eradicării prejudecăților, obiceiurilor, tradițiilor și a altor practici, care sunt bazate pe ideea inferiorității femeilor sau pe roluri stereotipe pentru femei și bărbați și, totodată, părțile vor lua măsurile legislative și de alt ordin, necesare pentru a

exercita diligența cuvenită ce ar preveni, investiga, pedepsi și a furniza despăgubiri pentru actele de violență [2, capitolul III, art. 1 și 2].

Toate măsurile adoptate potrivit prevederilor menționate supra ar trebui să cuprindă și nevoile specifice ale persoanelor devenite vulnerabile prin circumstanțe speciale și vor plasa drepturile omului ale tuturor victimelor în centrul lor. Prin urmare, statul Republica Moldova are sarcina de a interveni prin măsuri de prevenire. În special față de potențialele victime ale violenței în familie.

Analizând politica națională actuală cu referire la prevenirea violenței față de femei și a violenței în familie, constatăm cu regret că aceasta este una represivă, iar legiuitorul întreprinde măsuri de prevenire în special mai mult față de agresori, iar în cazul victimelor se întreprind măsuri de evitare a revictimizării [24, p. 67].

Strategia statului în contextul prevenirii și combaterii violenței față de femei și a violenței în familie o considerăm una cu caracter post-factum, ceea ce presupune că autoritățile statului se activează și se mobilizează pentru a interveni după ce a avut loc un caz de violență propriu-zis. Anume după escaladarea actelor de violență intervine poliția în situații de criză, se convoacă comisia multidisciplinară, este implicată autoritatea tutelară în cazul copiilor victime, este asistată victima, este atras la răspundere agresorul, sunt aplicate măsuri de protecție, este inițiat dosarul de evidență a agresorilor, sunt aplicate măsuri de prevenire a violenței repetate etc.

Un exemplu confirmativ în acest sens este *ordinul interministerial nr. 48(MMPS)/298(MAI)/610(MS)/162(MJ)/5(CNAJGS) din 22.06.2022 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul de cooperare intersectorială în cazurile de violență în familie [19]*, un act administrativ cu caracter normativ [15, art. 12], care consolidează autoritățile de resort cu atribuții în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie și oferă intervențiilor în situații de risc un caracter integrat și îmbunătățit.

Instrucțiunile au drept scop „eficienti-

zarea procesului de cooperare intersectorială între instituțiile cu competențe în vederea asigurării protecției, siguranței și realizării drepturilor victimelor violenței în familie, precum și eficientizării mecanismului de monitorizare a agresorilor familiari, inclusiv de reducere a comportamentului agresiv al acestora” [19, pct. 2].

O analiză simplă a scopului acestei instrucțiuni ne permite să constatăm că toate măsurile întreprinse sunt cu caracter represiv. În conținutul instrucțiunii nu există reglementări despre măsuri timpurii de prevenire a acestui fenomen, cum ar fi: identificarea potențialilor agresori, potențialele victime, potențialele familii dezorganizate, familii violente, familii unde se consumă băuturi alcoolice, situații caracterizate prin riscuri victimale sporite (familii sărace, cu mulți copii, persoane în etate, alcoolici, narcomani, persoane fără ocupații, cu antecedente penale, scandalagii, persoane cu dizabilități etc). În literatura de specialitate [28, p. 29-41], situațiile descrise mai sus se identifică cu noțiunea de factori de risc victimal. În acest context, trebuie luate în considerație acele situații de risc care pot favoriza actele de violență. Poate din aceste considerente nu înregistrăm rezultate mai bune în diminuarea cazurilor de violență în familie în Republica Moldova?

Considerăm că, pentru o luptă eficientă împotriva violenței, se impune prioritizarea acțiunilor în contextul intervenției multidisciplinare timpurii cu luarea în considerare a rolului activ al victimei la săvârșirea infracțiunii de violență în familie, precum și aprecierea, identificarea și relevarea corectă a factorilor de risc victimal, înlăturarea căroră ar preveni în mod substanțial cazurile de violență. Doar o abordare complexă va permite organizarea și elaborarea de măsuri eficiente de prevenire în acest sens.

Studiind conținutul Convenției de la Istanbul [2, capitolul III, art. 1 și 2], constatăm cu regret că domeniul de reglementare, în special cel de prevenire a violenței împotriva femeilor și a violenței în familie, nu abordează problema

riscurilor victimale sau activitatea de prevenire victimologică. S-a confirmat că prevenirea victimologică este un domeniu foarte important, iar literatura criminologică definește acest concept în mod diferit, dar în fond activitatea de prevenire este orientată spre victimă.

Cercetătorul Gh. Gladchi consideră prevenirea victimologică drept „o totalitate de măsuri statale și obștești, orientate spre prevenirea criminalității prin reducerea riscului populației și al anumitor cetățeni de a deveni victime ale atentatelor criminale” [23, p. 198].

Un alt cercetător științific renumit, A. Cicala, opinează că „prevenirea victimologică este una din principalele direcții de prevenire a criminalității, în cazul dat eforturile organelor de drept fiind orientate preponderent spre victime și comportamentul lor victimogen, reprezentând o activitate specifică a organelor statului și organizațiilor neguvernamentale axate pe relevarea, înlăturarea sau blocarea factorilor și situațiilor care formează comportamentul victimal și condiționează comiterea infracțiunilor, identificarea persoanelor care fac parte din grupul cu risc sporit de victimitate și aplicarea față de acestea a unor măsuri cu caracter preventiv” [22, p. 128].

O. Rotari este de părerea că activitatea de prevenire victimologică este specifică „instituțiilor sociale, orientate spre relevarea, înlăturarea sau neutralizarea factorilor, circumstanțelor, situațiilor care formează comportamentul victimal ce determină săvârșirea infracțiunilor, relevarea grupurilor de risc și a persoanelor concrete cu victimitate sporită și influența asupra acestora în scopul restabilirii ori activizării aptitudinilor lor de autoprotecție, precum și elaborarea sau desăvârșirea mijloacelor speciale existente de protecție a cetățenilor împotriva infracțiunilor și victimizării ulterioare” [26, p. 451].

Aceeași cercetătoare susține opinia precum că prevenirea victimologică trebuie să cuprindă în mod prioritar „relevarea, înlăturarea sau neutralizarea factorilor, a situațiilor victimogene, în special a situațiilor create de comportamentul victimal al persoanei vătămate

(ilegal, imoral sau neatent)” [26, p. 452].

Astfel, prevenirea victimologică poate fi considerată drept un sistem de măsuri statale și obștești, absolut necesare, orientate spre relevarea, înlăturarea sau neutralizarea factorilor victimali ai violenței în familie, în special a situațiilor în care victima provoacă sau determină în mod activ realizarea faptelor de violență și aplicarea față de aceste persoane sau situații a anumitor măsuri de prevenire. Considerăm că anume o astfel de abordare a intervențiilor va oferi o serie de rezultate pozitive în contextul diminuării ratei violenței în familie în Republica Moldova. În același registru de idei, susținem opinia că nu trebuie asociate faptele de violență în familie cu violența față de femei, chiar dacă datele statistice [30] arată că victime sunt preponderent persoanele de gen feminin.

Mai multe cercetări [28, p. 35] au arătat că autorii actelor violente sunt atât bărbații, cât și femeile. Deși, până de curând, s-a presupus că femeia adesea este victima violenței în familie, s-a descoperit că, de fapt, numărul bărbaților agresați este destul de mare, dar din anumite considerente stereotipizate aceștia nu se adresează organelor de drept. Experții care cercetează această problemă sunt de acord că violența e un fenomen larg răspândit, pentru că unele fapte nu sunt raportate nici poliției, nici spitalelor [28, p. 35].

Având la bază această idee, considerăm că la planificarea activităților de prevenire a faptelor de violență nu trebuie absolutizată preconcepția că persoanele de gen feminin sunt victime și că nu au avut nicio contribuție la declanșarea mecanismului săvârșirii infracțiunii, dar trebuie luată în calcul sub aspect obiectiv contribuția și rolul victimei și agresorului, precum și factorii victimali (situații de risc). Anume o astfel de abordare va permite prevenirea timpurie a unui număr considerabil de infracțiuni de violență în familie.

O premisă bună în acest sens este că, etapa de identificare a potențialelor victime sau a situațiilor victimogene din mediile familiale poate fi realizată de către specialiștii sau reprezentanții autorităților publice, care con-

tactează cu familiile vulnerabile. În acest sens, principalii actori sunt: polițiștii, asistenții sociali, medicii de familie, primarii și profesorii. Prin urmare, activitatea acestor specialiști trebuie să fie orientată în mod prioritar în vederea identificării potențialelor victime ale violenței în familie, precum și în scopul identificării situațiilor victimogene. Evident că rolul principal în acest sens este cel al asistentului social comunitar, care are posibilitate să realizeze anchete sociale și măsuri de evaluare a condițiilor de trai, prin intermediul cărora poate identifica cu ușurință riscurile victimale.

Având la bază prevederile de la art. 7 al Legii asistenței sociale a Republicii Moldova nr. 547 din 25.12.2003, în care este stipulat că „de asistență socială beneficiază persoanele și familiile care, din cauza unor factori de natură economică, fizică, psihologică sau socială, nu au posibilitate prin propriile capacități și competențe să prevină și să depășească situațiile de dificultate”, în astfel de situații pot fi:

- copiii și tinerii ale căror sănătate, dezvoltare și integritate fizică, psihică sau morală sunt prejudiciate în mediul în care locuiesc;
- familiile care nu își îndeplinesc în mod corespunzător obligațiile privind îngrijirea, întreținerea și educarea copiilor;
- familiile fără venituri sau cu venituri mici;
- persoanele afectate de violență în familie;
- familiile afectate de violența intrafamilială;
- persoanele fără familie, care nu pot gospodări singure, care necesită îngrijire și supraveghere sau sunt incapabile să facă față nevoilor sociomedicale;
- familiile cu trei și mai mulți copii;
- familiile monoparentale cu copii;
- persoanele vârstnice;
- persoanele cu dizabilități;
- alte persoane și familii aflate în dificultate” [18, art. 7].

Din aceste prevederi constatăm că activitatea de prevenire victimologică directă îi revine în principal asistentului social. Anume

în norma sus-menționată sunt enumerați acei subiecți care prezintă un risc victimal sporit, față de care trebuie să fie aplicate măsuri de prevenire victimologică.

În concluzie. În contextul studiului, este evident faptul că o dată cu ratificarea Convenției de la Istanbul, statul Republica Moldova reiterează că recunoaște violența în familie drept o formă gravă de încălcare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și își asumă acea responsabilitate atât pe plan internațional, cât și pe cel național, de a lupta în vederea eradicării fenomenului violenței în familie și de a se alinia la acele standarde internaționale prin care sunt asigurate toate drepturile și libertățile oamenilor.

Astfel, Convenția de la Istanbul obligă statul Republica Moldova să realizeze măsuri legislative și de alt gen care ar contribui eficient la prevenirea fenomenului violenței împotriva femeilor și a violenței în familie.

Generalizând cugetările enunțate în acest studiu, considerăm drept măsură absolut necesară și eficientă dezvoltarea și implementarea activității de prevenire victimologică a violenței în familie. La moment, politica de prevenire victimologică parțial se regăsește în activitatea generală de prevenire a criminalității și nu este re-

glementată în mod direct de vreun act normativ.

Această direcție a prevenirii criminalității trebuie să fie reglementată în mod clar, prin identificarea subiecților care joacă rolul principal în activitatea de prevenire victimologică și prin elaborarea măsurilor concrete în vederea identificării victimelor sau potențialelor victime ale violenței în familie sau a situațiilor victimogene pentru a acționa în vederea reducerii riscurilor săvârșirii actelor de violență în familie.

În contextul măsurilor generale de prevenție victimologică, suntem de părere că este necesar de a dezvolta serviciile sociale, medicale și educaționale în vederea identificării situațiilor victimogene și de a acționa în mod prioritar în interesul potențialelor victime ale violenței în familie, fapt ce ar contribui cu certitudine la eficientizarea activităților de prevenire a acestui fenomen, iar statul ar suporta mai puține pierderi în acest sens.

În contextul măsurilor de prevenție individuală, considerăm că este necesară instruirea specialiștilor, care contactează în mod direct cu familiile vulnerabile sau cu potențialele victime, în vederea identificării timpurii a factorilor victimali și aplicării măsurilor de prevenire corespunzătoare circumstanțelor fiecărui caz în parte.

Referințe bibliografice

1. Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, Roma, 4.XI.1950. (https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf, accesat la data de 17.07.2022).
2. Convenția Consiliului Europei cu privire la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie de la Istanbul, din 11.05.2011.
3. Recomandarea nr. 79/17 a Comitetului Consiliului Europei cu privire la protecția copilului împotriva maltratării, adoptată de Comitetul Miniștrilor la 13.09.1979, la cea de-a 307-a reuniune a Delegaților
4. Recomandarea nr. 85/4 a Comitetului Consiliului Europei cu privire la violența în familie, adoptată de Comitetul Miniștrilor la 26 martie 1985, la cea de-a 382-a reuniune a Delegaților Miniștrilor. <http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2012/5-md/1.pdf> (accesat la datat de 31.06.2022).
5. Recomandarea nr. 87/21 a Comitetului Consiliului Europei cu privire la asistența acordată victimelor și prevenirea victimizării din 17 septembrie 1987, la cea de-a 410-a reuniune a Delegaților Miniștrilor. <http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2012/5-md/1.pdf> (accesat la datat de 31.06.2022).

- http://www.usem.md/uploads/files/Activitate_%C8%98tiin%C8%9Bific%C4%83_USEM/rmdir/RMDIRI_2010_nr_3.pdf (accesat la data de 31.06.2022).
6. Recomandarea nr. 90/2 privind măsurile sociale referitoare la violența în familie, adoptată de Comitetul Miniștrilor la 15.01.1990, la cea de-a 432-a reuniune a Delegaților Miniștrilor. <http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2012/5-md/1.pdf> (accesat la data de 15.07.2022).
 7. Recomandarea nr. 93/2 privind aspectele medico-sociale ale abuzurilor față de copii, adoptată de Comitetul Miniștrilor la 22.03.1993, la cea de-a 490-a reuniune a Delegaților Miniștrilor. <http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2012/5-md/1.pdf> (accesat la data de 31.06.2022).
 8. Recomandarea nr. 2000/11 privind lupta împotriva traficului de ființe umane în scopul exploatării sexuale, adoptată de Comitetul Miniștrilor la 19.05.2000, la cea de-a 710-a reuniune a Delegaților Miniștrilor. <http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2012/5-md/1.pdf> (accesat la data de 31.06.2022).
 9. Recomandarea nr. 2001/16 privind protecția copiilor împotriva exploatării sexuale, adoptată de Comitetul Miniștrilor la 31 octombrie 2001, la cea de-a 771-a reuniune a Delegaților Miniștrilor. <http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2012/5-md/1.pdf> (accesat la data de 31.06.2022).
 10. Recomandarea nr. 2002/5 a Comitetului Miniștrilor către statele membre referitoare la protecția femeilor împotriva violenței, adoptată de Comitetul Miniștrilor la 30 aprilie 2002, la cea de-a 794-a reuniune a Delegațiilor Miniștrilor.
 11. Recomandarea nr. 85/4 a Comitetului Consiliului Europei cu privire la violența în familie, adoptată de Comitetul Miniștrilor la 26 martie 1985, la cea de-a 382-a reuniune a Delegaților Miniștrilor, art. I, alin. (2) și (4). <http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2012/5-md/1.pdf> (accesat la data de 31.06.2022).
 12. Constituția Republicii Moldova din 29-07-1994. În: Monitorul Oficial al RM nr. 78 din 29-03-2016. (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128016&lang=ro#, accesat la data de 17.07.2022).
 13. Codul penal al RM nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al RM nr. 72-74 din 14.04.2009. (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109495&lang=ro#, accesat la data de 20.07.2022).
 14. Codul contravențional al RM nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al RM, nr. 78-84 din 17.03.2017. (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113262&lang=ro#, accesat la data de 20.07.2022).
 15. Codul administrativ al Republicii Moldova nr. 116 din 19.07.2018. În: Monitorul Oficial al RM nr. 309-320 din 17.08.2018. (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129135&lang=ro#, accesat la data de 19.07.2022).
 16. Legea Republicii Moldova nr.45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. În: Monitorul Oficial al RM nr. 55-56, din 18.03.2008. (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122823&lang=ro#, accesat la data de 17.07.2022).
 17. Legea Republicii Moldova nr. 144 din 14.10.2021 cu privire la ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice. (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128240&lang=ro#, accesat la data de 18.07.2022).
 18. Legea asistenței sociale nr. 547 din 25.12.2003. În: Monitorul Oficial al RM nr. 42-44 din 12.03.04. (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129339&lang=ro#, accesat la data de 20.07.2022).
 19. Ordinul Ministerului Muncii și Protecției Sociale, Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Sănătății, Ministerului Justiției și al președintelui Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat nr. 48/298/610/162/5 din 22.06.2022 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind

- mecanismul de cooperare intersectorială în cazurile de violență în familie.
20. Ghid pentru parlamentari, Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul), Rețeaua Parlamentară „Fără violență împotriva femeilor”, Tipărit la Consiliul Europei, 2015.
 21. http://website-pace.net/documents/19879/730532/HandbookParliamentarians_RO.pdf/f15-95efe-92f0-4d20-8960-841de64f12dc (accesat la data de 25.08.2016).
 22. Ban Ki-moon, De ce Republica Moldova trebuie să ratifice Convenția de la Istanbul? Chișinău, ianuarie, 2020.
 23. (chrome-extension://efaidnbmnnnibpccajpcglicliefindmkaj/https://www.watchdog.md/wp-content/uploads/2020/01/Studiu_De-ce-RM-trebuie-sa-ratifice-Conventia-de-la-Istanbul.pdf, accesat la data de 18.07.2022).
 24. Cicala A., Diuvenji P. Măsuri victimologice de prevenire a omorurilor. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova. (http://dspace.academy.police.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/534/anale_st_nr_13_2021%20128-137.pdf?sequence=1&isAllowed=y, accesat la data de 19.07.2022).
 25. Gladchi Gh. Victimologia și prevenirea infracțiunilor. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, 2004.
 26. Ionașcu V. „Infracțiunea de violență în familie: Reglementări normative, analiză criminologică și măsuri de prevenire: Studiu monografic în baza tezei de doctorat în anul 2018”, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Departamentul Știință – Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 2021.
 27. Lari Iu. Criminologie, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, Departamentul Știință, Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 2021.
 28. Rotari O. Criminologie. Chișinău: ULIM, 2011.
 29. Thorgeirsdottir H. K., Pieter van Dijk, Janine M. Otálora Malassis, Panayotis Voyatzis. Opinie Amicus Curiae pentru Curtea Constituțională a Republicii Moldova cu referire la implicațiile constituționale ale ratificării Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul), adoptată de Comisia de la Veneția la cea de-a 129-a Sesiune plenară (Veneția și online, 10-11 decembrie 2021).
 30. Toma T. Factorii de risc și formele violenței în familie, Sociologie. (https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/3.Factorii%20de%20risc%20si%20formele%20violentei%20familiale.pdf, accesat la data de 19.07.2022).
 31. Violența în familie în România: legislația și sistemul judiciar, Raport final, 30 Aprilie, 2007.
 32. https://politia.md/sites/default/files/ni_privind_infracțiunile_ce_atenteaza_la_viața_persoanei_si_cele_5.pdf, accesat la data de 19.07.2022.

DESPRE AUTORI

Sergiu CREȚU,

*procuror-șef al Procuraturii raionului Râșcani,
e-mail: s.cretu@procuratura.md*

Aliona FRUNZĂ

*procuror al Procuraturii raionului Râșcani,
e-mail: aliona.frunza@procuratura.md*

CZU 351.712(4)

DOI 10.5281/zenodo.6988543

Adrian BACOȘ,
doctorand

PhD student

DIRIGENȚIA CONTRACTELOR DE LUCRĂRI PUBLICE ÎN SPAȚIUL EUROPEAN

Contractele de lucrări publice trebuie să fie redactate de către specialiști datorită complexității serviciilor prestate prin contract și riscului ivirii unor circumstanțe neprevăzute în timpul executării lucrărilor. Contractele Federației Internaționale a Inginerilor Consultanți (FIDIC – Fédération Internationale Des Ingénieurs-Conseils) sunt o parte importantă a contractelor de achiziții publice de execuție lucrări, fiind puncte de referință pentru majoritatea contractelor de achiziții.

Contractele de lucrări, încheiate între operatorii economici și autoritățile publice contractante, impun ca acestea să fie redactate și revizuite de către un avocat specializat în construcții, care cunoaște și înțelege regulile aplicabile lucrărilor publice. Contractele FIDIC sunt contracte standard în domeniul construcțiilor și instalațiilor, utilizate drept modele de referință pe plan internațional. Acestea au fost elaborate de către Federația Internațională a Inginerilor Consultanți, fondată în anul 1915 de către trei state europene (Belgia, Franța și Elveția).

Cu referire la contractele de construcții, scopul FIDIC a fost de a crea standarde de contracte ce pot fi utilizate pentru o varietate de proiecte de construire și instalații, având în vedere că, în esență, construirea unor proiecte oriunde în lume (lăsând la o parte specificitățile de natură tehnico-geografică) au la bază aceleași principii călăuzitoare.

Aceste modele de contracte cumulează o experiență de decenii în cadrul unor proiecte de construire și instalații și reprezintă documente care iau în considerare, de o manieră echilibrată, interesele ambelor părți implicate [1, p.44].

Cuvinte cheie: preț forfetar, părți contractante, lucrări de geniu civil, contracte interne, pacta sunt servanda, antreprenor, proiecte „la cheie”, certificat de recepție, conduita părților, contracte FIDIC, misiune de construcții.

COORDINATION OF PUBLIC WORKS CONTRACTS WITHIN THE EUROPEAN AREA

Public works contracts must be drawn up by specialists, granted the complexity of the services provided by the contract and the risk of unforeseen circumstances arising during the execution of the works. FIDIC contracts are a major part of public works contracts, as reference points for most procurement contracts.

The works contracts concluded between the economic operators and the public contracting authorities require that they should be drafted and revised by a lawyer specialized in construction,

who knows and understands the rules appropriate to public works.

FIDIC contracts are standard contracts in the domain of construction and installation, internationally used as reference models. They were defined by the International Federation of Consulting Engineers (from where the acronym FIDIC – Fédération Internationale Des Ingénieurs-Conseils) founded in 1915 by three European states (Belgium, France and Switzerland).

Referring to building contracts, the goal of FIDIC was to create contract models to be used for a variety of building and installation projects, given the fact that, essentially, building anywhere around the world (aside technical and geographical specifications) follows the same guiding principles.

These models cumulate decades of experience within building and installation projects and constitute documents taking into consideration in an equilibrated manner the interests of both side [1, p.44].

Keywords: established price, contracting parties, civil works, internal contracts, pacta sunt servanda, entrepreneur, turn-key projects, receipt certificate, conduct of the parties, FIDIC contracts, construction mission

Pe fondul unei activități comerciale din ce în ce mai dezvoltate, formele standard de contracte au devenit o parte importantă a tranzacțiilor curente, având ca scop eficientizarea activităților și protejarea intereselor părților contractante. Forme de contracte cadru au fost dezvoltate de timpuriu și în domeniul construcțiilor, fiind elaborate în general de către organizații profesionale independente, pentru a stabili și consolida un cadru contractual echilibrat și just. Spre exemplu, în Marea Britanie și Irlanda astfel de contracte standard au existat încă din secolul al nouăsprezecelea. În prezent, cele mai răspândite și utilizate forme standard de contracte în domeniul construcțiilor sunt cele elaborate de FIDIC.

Cu toate acestea, ca urmare a vastei experiențe în plan internațional, de-a lungul timpului, FIDIC a emis și perfecționat numeroase contracte-tip adaptate proiectelor de construcție de anvergură în derulare, atât între parteneri contractuali privați, cât și între autorități publice și companii private. Astfel, prima formă standard de contract pentru execuția de lucrări a fost elaborată de FIDIC încă din 1957, fiind intitulată „Condiții de contract (Internațional) de lucrări civile ingineresti”; aceasta a devenit cunoscută în scurt timp drept „Cartea Roșie” („Red Book”). Ulterior, fără să aducă modificări fundamentale față de varianta inițială, au fost publicate cea

de-a doua și cea de-a treia ediții ale Cărții Roșii, în anul 1969, și respectiv în anul 1977. Primele forme de contracte FIDIC au urmărit îndeaproape condițiile contractuale elaborate de Instituția Inginerilor Civili (Institution of Civil Engineers) din Londra, având deci la bază principiile dreptului anglo-saxon [1, p.46].

Una dintre dificultățile legate de aceste forme inițiale de contracte a fost faptul că partea de proiectare a lucrărilor era realizată de către Beneficiar sau de către inginerul acestuia. În consecință, aceste contracte-tip erau mai potrivite pentru lucrări de inginerie civilă și proiecte de infrastructură, cum ar fi, de exemplu, străzi, poduri, tunele etc., fiind însă mai puțin adecvate pentru situațiile în care părți majore ale lucrărilor erau manufacturate în afara șantierului propriu-zis de construcții.

Acest fapt a condus la apariția primei ediții a Cărții Galbene („Yellow Book”), elaborată de FIDIC în anul 1963, pentru lucrări mecanice și electrice, proiectate de Antreprenor. Cartea Galbenă pune accent pe testare și instalare, fiind mai potrivită pentru manufacturarea și instalarea construcțiilor industriale. A doua ediție a Cărții Galbene a apărut în anul 1980 [1, p.48].

Atât Cartea Roșie cât și Cartea Galbenă au fost din nou revizuite de către FIDIC în anul 1987. Cea de-a patra ediție a Cărții Roșii („The Old Red Book”) a adus mai multe modificări

față de edițiile anterioare, inclusiv în ceea ce privește titlul, din care a fost șters cuvântul „internațional”, părțile fiind astfel invitate să utilizeze Cartea Roșie nu doar în contractele internaționale, ci și în cele naționale, fără elemente de extraneitate. O caracteristică esențială a acestei a patra ediții a constat în impunerea unei cerințe exprese în sarcina inginerului de a acționa în mod imparțial în adoptarea oricărei decizii sau măsuri care ar putea afecta drepturile și obligațiile părților, cerință prezumată a fi implicită în edițiile anterioare. FIDIC a mai adus amendamente la această ediție prin republicările succesive din:anii 1988 și 1992, precum și printr-un Supliment din anul 1996.

O altă formă cadru de contract a fost cea intitulată Condiții de Contract pentru proiectare-construcție și predare la cheie („Conditions of Contract for DesignBuild and Turnkey”). Aceste condiții au fost întocmite de FIDIC în a1995 și au devenit cunoscute sub denumirea de Cartea Portocalie („Orange Book”). Acest contract tip a fost destinat utilizării în cadrul tranzacțiilor internaționale, dar s-a considerat că ar fi putut fi folosit și în contracte interne, cu mici modificări. În acest tip de contract Antreprenorul realizează în întregime proiectul, execută construcția și o predă Beneficiarului la cheie. Inginerul a fost înlocuit cu un „Reprezentant al Beneficiarului” care, în determinarea valorii, a costurilor și a prelungirilor de termene avea datoria de a acționa în mod echitabil, rezonabil și în concordanță cu contractul. Urmare a amodificărilor menționate, a fost eliminată necesitatea de a supune o anumită problemă aprecierii Inginerului, în locul deciziei acestuia fiind introdusă o Comisie de soluționare a disputelor (Dispute Adjudication Board sau DAB), formată din unul sau trei membri numiți în comun de către Beneficiar și Antreprenor la demararea contractului [2, p.253].

Suplimentul la Cartea Roșie și la cea Galbenă, publicat în noiembrie 1996, a oferit utilizatorilor posibilitatea de a opta pentru mecanisme alternative, incluzând opțiunea

pentru o Comisie de soluționare a disputelor, cu condiții și reguli procedurale delimitate, și opțiunea pentru plata unui preț forfetar în detrimentul plății pe bază de deviz.

Diferențele principale de concept între Cartea Portocalie, pe de o parte, și Cărțile Roșie și Galbenă, pe de altă parte, sunt următoarele:

(a) în general, contractele de proiectare-construcție și predare la cheie (Cartea Portocalie) au finanțare privată;

(b) întreaga parte de proiectare în Cartea Portocalie este încredințată Antreprenorului, acesta fiind responsabil în totalitate pentru proiect;

(c) riscurile ce derivă din contract sunt suportate într-o mai mare măsură de către Antreprenor.

În contextul dezvoltării industriei de construcții la nivel internațional, FIDIC a actualizat formele cadru de contract elaborate anterior, iar rezultatul acestui demers a fost publicarea în anul 1999 a unui set nou și diferit de condiții contractuale. Acest set se utilizează în prezent și reunește următoarele cărți:

- Cartea Roșie („Red Book”) – Condiții de Contract pentru construcții de clădiri și lucrări de inginerie proiectate de către Beneficiar;

- Cartea Galbenă („Yellow Book”) – Condiții de Contract pentru echipamente electrice și mecanice și pentru clădiri și lucrări de inginerie proiectate de către Antreprenor;

- Cartea Argintie („Silver Book”) – Condiții de Contract pentru proiecte la cheie;

- Cartea Verde („Green Book”) – Forma scurtă de contract, consacrată lucrărilor de mai mică anvergură.

Modificările aduse condițiilor contractuale FIDIC prin apariția noilor Cărți au pornit de la o serie de considerații, dintre care cele mai importante s-au referit la: [3, p.477]

- Necesitatea standardizării formelor de contract FIDIC și a simplificării acestora, având în vedere utilizarea lor în numeroase situații de către persoane cu alt background ligistic;

- Necesitatea adaptării formelor de contract FIDIC în vederea utilizării atât în

sistemul de drept comun, cât și în sistemele de drept civil;

- Rolul Inginerului și în special cerința ca acesta să acționeze imparțial în circumstanțele în care acesta este angajat și plătit de Antreprenor.

Sintetic, caracteristicile de bază ale celor patru Cărți FIDIC din 1999 pot fi descrise astfel:

Cartea Roșie se aplică lucrărilor proiectate de către Beneficiar, fiind vorba de un contract cu măsurători la final, administrat de către un Inginer din sistemul de drept anglo-saxon.

Cartea Galbenă, reprezentând o variantă evoluată a Cărții Portocalii din 1995, se aplică lucrărilor electrice și mecanice, incluzând proiectarea acestora de către Antreprenor, și este recomandată de către FIDIC pentru contractele de lucrări de inginerie și de construcții de clădiri. Și această formă de contract implică prezența Inginerului [4, p.41].

Cartea Argintie se aplică proiectelor „la cheie”, inclusiv de infrastructură, cu o abordare specială în ceea ce privește repartizarea riscurilor contractuale, lăsând în mod deschis mai multe riscuri în sarcina Antreprenorului în raport cu celelalte contracte FIDIC; această carte constituie o noutate care corespunde cerințelor exprimate de anumiți Beneficiari interesați de garantarea prețului convenit și a termenilor stipulați. În această formă de contract Inginerul nu este prezent.

Cartea Galbenă și cea *Argintie* sunt contracte cu preț forfetar (global) și conferă Antreprenorului atât execuția, cât și proiectarea lucrărilor.

Cartea Verde se utilizează în cazul contractelor de lucrări de complexitate și valoare relativ redusă, fiind din ce în ce mai des folosită în practică pentru contractele de subantrepriză. Este de asemenea un contract cu măsurători la final, aplicabil lucrărilor proiectate de Beneficiar, însă spre deosebire de *Cartea Roșie* nu este administrat de un Inginer [5, p.271].

Cărțile FIDIC din 1999 se aliniază într-o anumită măsură principiilor consfințite de *Cartea Roșie* din 1987 și *Cartea Portocalie* din 1995, însă prezintă diferențe semnificative de

structură.

Mentținându-se intenția de standardizare, se poate observa că actualele Cărți FIDIC se aseamănă între ele, în măsura în care obiectul lor nu impune o redactare diferită, fiind structurate în mare parte în mod similar. Astfel, fiecare dintre Cărți include Condițiile Generale, un ghid pentru redactarea Condițiilor Speciale, modelele unei scrisori de ofertă, ale unui acord contractual și ale unui acord de soluționare a disputelor. Condițiile Generale ale celor trei Cărți cuprind toate 20 de clauze, dintre care 17 au un conținut comun.

Cărțile se deosebesc de modelele anterioare în principal prin:

- regruparea mai clară a clauzelor contractuale;
- reglementarea distinctă a obligațiilor Inginerului;
- reglementarea detaliată a mecanismelor Comisiei de soluționare a disputelor.

În septembrie 2008, FIDIC a publicat prima ediție a Cărții Aurii, care se adresează contractelor de proiectare, construcții și operare („DBO Projects”).

Cartea Aurie reprezintă o dezvoltare a noii Cărți Galbene și este dedicată proiectelor în care Beneficiarul dorește ca Antreprenorul care a proiectat și a construit o anumită facilitate să continue să o opereze și să o mențină pentru o perioadă mai lungă de timp (un număr de ani).

Acest tip de contract poate prezenta avantaje semnificative atât pentru Beneficiari, cât și pentru Antreprenori. Beneficiarii ar avea astfel o garanție că lucrarea în cauză va fi menținută în stare de bună funcționare cel puțin până la sfârșitul perioadei contractuale, ceea ce constituie un avantaj extrem de important având în vedere multitudinea situațiilor din practică în care lucrările s-au deteriorat rapid, la scurtă vreme după recepția lor de către Beneficiar, din cauza problemelor de proiectare, a calității deficitare a materialelor utilizate sau a execuției defectuoase. Sub regimul instituit de contractele DBO, Antreprenorul va răspunde nu numai de realizarea unei lucrări, ci și de

furnizarea pe termen lung a unui serviciu. Antreprenorul va fi astfel stimulat să acorde o atenție sporită calității lucrării, în caz contrar având de înfruntat riscul unor costuri ridicate de reparații, înlocuire și mentenanță pe durata operării. Beneficiile pentru Antreprenor rezultă din oportunitatea care îi este oferită de a realiza o lucrare durabilă maximizând eficiența costurilor, prin punerea în balanță a costurilor de construcție și a celor de mentenanță și operare pe o durată îndelungată; în același timp, Antreprenorul are avantajul asigurării unui venit pe termen lung.

Condițiile FIDIC au fost elaborate având la bază dreptul anglo-saxon (common law). Izvoarele de drept în sistemul common law sunt precedentul judiciar, principiul echității („equity”), legislația, tratatele internaționale și cutuma. Faptul că regulile FIDIC au fost concepute având la bază principii în materie specifice dreptului anglo-saxon rezultă în primul rând din terminologia utilizată, lista de definiții de la începutul Condițiilor fiind edificatoare în acest sens. În al doilea rând, conținutul Cărilor FIDIC poartă o pronunțată amprentă anglo-saxonă prin prisma mecanismelor contractuale care se revendică din tradiția engleză, cel mai elocvent exemplu fiind instituția Inginerului ca administrator al contractului. Aceasta s-a menținut în noua ediție a Cărilor FIDIC fără modificări substanțiale, cu excepția faptului că rolul de cvasi-arbitru a fost transferat Comisiei de soluționare a disputelor [6, p.23].

În prezent, Condițiile contractuale FIDIC au dobândit o aplicabilitate foarte largă, devenind practic o cutumă internațională în domeniul construcțiilor. Mai mult decât atât, pentru contractele importante pe care le finanțează, numeroase bănci multilaterale de dezvoltare (BMD) (Banca Mondială, Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare, Banca de Dezvoltare InterAmerican, cea din Asia și cea din Africa) au utilizat de mulți ani Condițiile de Contract pentru Construcții elaborate de FIDIC, modificate și adaptate corespunzător nevoilor acestora. În acest sens,

la nivelul băncilor de dezvoltare se practică utilizarea unui contract cadru, respectiv Contractul de Construcții BMD Armonizat, elaborat în colaborare cu FIDIC și având la bază Regulile redactate de Federație.

Întrucât Contractele cadru FIDIC beneficiază de mult timp de o reputație la nivel mondial, fiind adaptate proiectelor de construcție pe scară internațională, Ministerul Economiei și Finanțelor, în calitate de beneficiar al proiectului Phare 2004/016 - 772.05.01.02, s-a angajat să realizeze o transpunere a clauzelor contractuale FIDIC în legislația română.

Obiectivul principal al proiectului Phare 2004/016 - 772.05.01.02 era de a armoniza legislația română în ceea ce privește condițiile de contract pentru construcții, în conformitate cu practica de la nivelul Uniunii Europene și cu condițiile stabilite de Federația Internațională a Inginerilor Consultanți. Între obiectivele specifice avute în vedere de proiectul menționat s-au reținut:

- realizarea unei traduceri oficiale, de o calitate superioară, a condițiilor contractuale generale FIDIC 1999 și

- adoptarea, ulterior, a principiilor consacrate în condițiile contractuale FIDIC ca norme de drept aplicabile în România, urmărindu-se îmbunătățirea legislației naționale, astfel încât cadrul legislativ să fie în măsură să asigure contractarea Fondurilor Structurale și de Coeziune.

Ca urmare a proiectului Phare amintit, în luna iunie a anului 2008 a fost adoptat cu aplicare imediată Ordinul comun al miniștrilor Economiei și Finanțelor, Transporturilor și Locuințelor nr. 915/465/415/2008 pentru aprobarea condițiilor contractuale generale și speciale la încheierea contractelor de lucrări (denumit în continuare „Ordinul”) [7, p.83].

Ordinul în cauză cuprindea în anexă modele de contract pe care autoritățile contractante aveau obligația să le utilizeze la încheierea unor contracte de achiziție publică

de lucrări, respectiv a celor având ca obiect:

- fie execuția unor lucrări de construcții (lucrări de organizare a șantierelor și de pregătire a terenurilor, lucrări de construcții complete sau parțiale și lucrări de geniu civil, lucrări de instalații și izolații, lucrări de finisare, închirierea de utilaje de construcții și demolare cu operator) sau execuția unei construcții;

- fie atât proiectarea, cât și execuția unor lucrări de construcții (astfel cum acestea au fost enumerate mai sus) sau atât proiectarea, cât și execuția unei construcții.

În mod concret, Ordinul avea atașate următoarele anexe:

- Anexa nr. 1a - Condiții de Contract pentru Construcții (pentru clădiri și lucrări ingineresti proiectate de către Beneficiar);

- Anexa nr. 1b - Condiții Speciale Obligatorii pentru Condiții de Contract pentru Construcții;

- Anexa nr. 2a - Condiții de Contract pentru Echipamente electrice și mecanice și pentru clădiri și lucrări ingineresti proiectate de către Antreprenor;

- Anexa nr. 2b - Condiții Speciale Obligatorii pentru contractul menționat la Anexa 2a;

- Anexa nr. 3a - Forma Scurtă de Contract;

- Anexa nr. 3b - Condiții Speciale Obligatorii pentru Forma Scurtă de Contract.

Prevederile Anexei nr. 3 se aplicau exclusiv contractelor de achiziție publică de lucrări cu o valoare de până la 5 milioane de euro sau echivalentul în lei al acestei sume. Se poate observa deci că Ordinul a transpus din cadrul Condițiilor FIDIC Cartea Roșie, Cartea Galbenă și pe cea Verde, fără însă a prelua Cartea Argintie.

Noua reglementare a rămas însă în vigoare mai puțin de un an. Încă de la momentul publicării sale, Ordinul a creat probleme de interpretare și aplicare extrem de dificile, generate în principal de tehnica normativă defectuoasă, de utilizarea unei terminologii inadecvate sistemului român de drept și de insuficienta corelare – mergând până la

contradicția flagrantă – a prevederilor sale cu norme legale imperative de forță juridică superioară în domenii-cheie pentru încheierea și derularea contractelor, precum achizițiile publice și finanțele publice. Toate acestea au făcut practic imposibilă utilizarea modelelor de contract FIDIC astfel cum au fost transpuse prin Ordin, motiv pentru care s-a decis în cele din urmă abrogarea acestuia, realizată prin Ordinul comun al ministrului Finanțelor Publice, ministrului Transporturilor și Infrastructurii și ministrului Dezvoltării Regionale și Locuinței, nr. 1059/2009 [7, p.85].

Premisele consacrate în Proiectul Phare 2004/016 - 772.05.01.02 – Transpunerea clauzelor contractuale FIDIC în legislația română – sunt pe fond corecte, deoarece adoptarea principiilor consacrate în condițiile contractuale FIDIC ca norme de drept aplicabile în România poate realiza o îmbunătățire a legislației naționale în măsură să asigure, între altele, contractarea și utilizarea eficiente a fondurilor structurale și de coeziune. Necesitatea utilizării acestor clauze contractuale, adaptate însă corespunzător legislației române, rezultă din nevoia de a se asigura o practică unitară a autorităților contractante în relația lor contractuală cu antreprenorii, din nevoia unei cât mai bune cunoașteri, atât de către autoritatea contractantă, cât și de către antreprenori, a mecanismelor contractuale aplicabile, precum și din necesitatea alinierii la instrumentele contractuale folosite la nivel internațional, condițiile FIDIC fiind un astfel de instrument pe care investitorii străini îl cunosc, îl acceptă și îl practică în desfășurarea activităților antreprenoriale.

Un motiv în plus pentru care este oportună implementarea principiilor FIDIC în legislația noastră îl reprezintă complexitatea contractelor de execuție de lucrări și problemele particulare pe care acestea le pot ridica față de alte contracte.

Așa cum s-a remarcat în literatura internațională de specialitate, contractele de lucrări prezintă un număr de caracteristici

speciale, decurgând din specificul proiectelor de construcții, care le disting de alte contracte: [7, p.88]

(a) complexitatea deosebită, amplificată de necesitatea interacțiunii între un număr semnificativ de participanți – contractanți, subcontractanți, furnizori, producători, fiecare cu angajamente și obiective diferite în cadrul proiectului;

(b) interdependența opțiunilor Beneficiarului și Antreprenorului în privința modului de selecție și procesare a materialelor de construcții, cu consecințe în planul răspunderii, putând fi identificate o serie de situații în care este dificil de stabilit felul în care este împărțită răspunderea între partenerii de contract; în mod evident, cu cât cerințele Beneficiarului sunt mai detaliate în privința calității materialelor și a muncii prestate, cu atât mai puțină libertate de alegere este lăsată Antreprenorului și, implicit, cu atât mai neclară devine granița dintre răspunderile celor două părți;

(c) caracterul tehnic pronunțat, care implică aspecte ce țin de domenii variate de expertiză și care impune metode avansate și sofisticate de analiză și luare a deciziei;

(d) implementarea lor necesită un consum ridicat de resurse umane și financiare, precum și de timp, și este expusă unor riscuri semnificative; este suficient să amintim că multe dintre proiectele de construcții sunt implementate în zone izolate sau pe terenuri cu o configurație dificilă și pot fi afectate de evenimente naturale de intensitate și frecvență greu sau chiar imposibil de prevăzut;

(e) sunt relativ mai ample și mai consistente în redactare decât alte contracte, deoarece încearcă să reglementeze în cât mai mare detaliu mecanismele contractuale și modul de abordare a situațiilor speciale care pot apărea în cursul implementării sale;

(f) au potențialul de a genera o multitudine de situații conflictuale a căror soluționare necesită un timp îndelungat, impune examinarea unui volum mult mai mare de documente decât în cazul altor contracte și

implică analizarea tuturor celor trei aspecte (de fapt, de drept și de cuantificare), unde:

– aspectele de fapt sunt legate în general de evenimente sau circumstanțe care se produc sau sunt localizate în cadrul sau în afara șantierului și care în multe cazuri implică analize tehnice de înaltă specializare;

– aspectele de drept cuprind atât reguli și principii legate de dreptul contractelor în general, cât și de ceea ce ar putea fi definit ca un „drept al construcțiilor”, un ansamblu de norme speciale, a căror cunoaștere, interpretare și aplicare necesită o expertiză aparte; precum și

– aspectele de cuantificare, care presupun calcule matematice complexe și utilizarea unor aplicații software și care, din acest motiv, impun la rândul lor deținerea unei expertize specifice.

În aceste condiții, utilizarea unor forme standardizate de contract, cunoscute și acceptate atât de antreprenori, cât și de beneficiari, contribuie la scăderea semnificativă a costurilor asociate pregătirii, negocierii și gestionării contractelor. Așa cum s-a reținut în literatura de specialitate, din punctul de vedere al constructorilor, costurile ridicate de tranzacționare asociate unor condiții contractuale nestandardizate oferă argumente convingătoare în favoarea unei forme standard de contract care să fie larg cunoscută și înțeleasă de industrie. Aceasta deoarece orice condiții contractuale nestandard trebuie să fie evaluate în mod temeinic de către părți din punctul de vedere al efectelor pe care le-ar genera, pentru a înțelege modul în care acestea modifică balanța „normală” de repartizare a riscurilor în contractul standard [7, p.91].

Pe fondul dezvoltării sectorului de construcții în România, părțile contractante s-au confruntat cu situații dificile, nereglementate expres, fiind astfel necesară adoptarea unor principii recunoscute și utilizate în practica industriei de profil la nivel internațional, care să asigure derularea contractelor într-o manieră eficientă și să preîntâmpine sincopel datorate divergențelor de interpretare. În

aceste condiții, preluarea anumitor principii FIDIC în legislația română, mai ales în contextul aderării României la Uniunea Europeană, devine o necesitate de necontestat.

Este important însă de observat că, în special în materia finanțelor publice și a achizițiilor publice, în România au fost adoptate acte normative cu putere de lege, armonizate cu legislația comunitară. Astfel, preluarea principiilor consacrate în condițiile contractuale FIDIC ca norme de drept aplicabile în România trebuie realizată cu respectarea principiilor imperative ale legislației române emise în contextul adaptării la normele adoptate la nivelul Uniunii Europene, principii care respectă nu numai regulile generale din dreptul comunitar, dar se încadrează în mod adecvat în sistemul român de drept, ca ansamblu de acte normative [8, p.29],

În ceea ce privește actul prin care este recomandat să se preia principiile consacrate în condițiile contractuale FIDIC ca norme de drept aplicabile în România, trebuie avut în vedere că se operează completări în materia achizițiilor publice, domeniu reglementat prin act cu putere de lege. În plus, vor exista anumite interferențe în sectorul finanțelor publice și contenciosului administrativ, domenii în egală măsură reglementate prin lege. Într-o astfel de situație, ordinul de ministru se dovedește un instrument legislativ inadecvat, datorită sferei de incidență a acestui tip de act, care trebuie să se limiteze strict la cadrul stabilit de actele pe baza și în executarea cărora a fost emis și nu poate conține soluții care să contravină prevederilor acestora [8, p.31].

Având în vedere că derogarea de la prevederile unui act normativ se poate face numai printr-un act normativ de nivel cel puțin egal cu cel al reglementării de bază, este evident că printr-un ordin de ministru nu se pot institui derogări de la dispozițiile imperative ale unei legi sau ordonanțe de guvern, deoarece ordinul are forță juridică inferioară acestor tipuri de acte normative. În concluzie, pentru a se putea conferi condițiilor contractuale FIDIC statut

de norme de drept aplicabile în România, prin care să se instituie eventuale derogări de la dispozițiile legale imperative în vigoare, dacă acest lucru s-ar considera justificat prin prisma specificului contractelor de lucrări, ar fi necesar ca actul normativ prin care s-ar reglementa aceste condiții să aibă putere juridică egală sau superioară celei a actului de la care se derogă.

Cu toate acestea, considerăm că, în spiritul unității, al coerenței și al integrității cadrului normativ în domenii-cheie cu impact asupra cheltuirii fondurilor publice (achiziții publice, finanțe publice), este recomandabil ca regulile FIDIC să fie armonizate cu prevederile legislației române în aceste domenii, adoptarea condițiilor contractuale astfel armonizate putându-se realiza prin hotărâre a Guvernului României (așadar prin act normativ de același nivel cu cele prin care se stabilesc, de exemplu, normele metodologice de aplicare a prevederilor Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 395/2016).

În pofida tuturor problemelor pe care le-au ridicat, este totuși de necontestat faptul că unele dintre prevederile Condițiilor contractuale din Ordin au fost foarte utile și au adus beneficii atât autorităților contractante, cât și antreprenorilor. Astfel, Ordinul a reglementat pe larg, în mod amănunțit și temeinic, procedura de derulare a contractului de lucrări, conduita părților, drepturile și obligațiile acestora.

Un aspect pozitiv al Ordinului a fost acela că a introdus în contract Inginerul consultant ca administrator al contractului, un concept bine conturat în contractele FIDIC, care l-au preluat din tradiția engleză [8, p.35].

Dincolo de disputele legate de dublul rol al acestuia, Cărțile FIDIC acordă Inginerului o poziție independentă și imparțială, în considerarea poziției sale de arbitru și mediator, poziție care este recunoscută și protejată ca atare de jurisprudența anglo-saxonă. Sarcinile încredințate Inginerului de către Cartea Roșie sau cea Galbenă sunt complexe, acestea fiind preluate și în Condițiile

contractuale din Ordin. Inginerului i se conferă astfel o importanță substanțială în derularea contractului, condițiile contractuale stabilind clar sarcinile și modul în care acesta trebuia să acționeze [8, p.37].

Inginerul, în calitate de persoană desemnată de Beneficiar să acționeze în scopul contractului, are un rol esențial în perioada de execuție a lucrărilor sub contractele FIDIC. El reprezintă practic o garanție pentru autoritatea contractantă a faptului că lucrările sunt realizate în conformitate cu prevederile contractului, având în principal rolul de a supraveghea executarea lucrărilor și îndeplinirea obligațiilor de către Antreprenor. Astfel, Inginerul poate emite către Antreprenor, în scris, instrucțiuni și planșe suplimentare sau modificate care pot fi necesare pentru execuția lucrărilor și remedierea oricăror defecțiuni, iar Antreprenorul are obligația de a respecta instrucțiunile primite de la Inginer pentru orice problemă în legătură cu contractul.

Inginerul are competențe pentru a conveni sau a stabili modul de soluționare a unei probleme. În acest sens, el se consultă cu fiecare parte în încercarea de a ajunge la un acord, iar în situația în care părțile nu se înțeleg, Inginerul are competența de a stabili o soluționare imparțială în conformitate cu prevederile contractului, luând în considerare toate circumstanțele relevante.

Inginerul înștiințează ambele părți cu privire la fiecare acord sau stabilire a modului de soluționare, prezentând motivația de susținere, iar fiecare parte are obligația de a se conforma oricărui acord sau stabilire a modului de soluționare până la intervenirea unei revizuirii a contractului. De asemenea, Inginerul poate solicita Antreprenorului să execute unele lucrări de remediere: [9]

- să înlăture de pe șantier și să înlocuiască orice echipament sau material care nu este în conformitate cu prevederile contractului,

- să înlăture sau să refacă orice lucrare care nu este în conformitate cu prevederile contractului,

- să execute orice lucrare care este solicitată ca urgență pentru siguranța lucrărilor datorită unui accident, unui eveniment neprevăzut sau altui factor.

Totodată, în contractele FIDIC Inginerul are posibilitatea de a lua măsuri în vederea stimulării evoluției lucrărilor. În situația în care evoluția lucrărilor se dovedește nesatisfăcătoare pentru respectarea duratei de execuție, și/ sau evoluția lucrărilor nu mai corespunde programului de execuție stabilit, din alte cauze decât cele care ar permite prelungirea duratei de execuție, atunci Inginerul are dreptul de a solicita Antreprenorului transmiterea unui program actualizat și unui raport justificativ care să descrie metodele revizuite propuse de Antreprenor spre a fi adoptate în vederea stimulării evoluției lucrărilor pentru încadrarea în durata de execuție.

Inginerul are atribuții esențiale, inclusiv în ceea ce privește recepția lucrărilor. Astfel, Inginerul este cel care emite certificatul de recepție la terminarea lucrărilor, precizând data la care lucrările sau sectoarele au fost terminate în conformitate cu prevederile contractului, cu excepția unor lucrări minore rămase neexecutate și a defecțiunilor care nu afectează semnificativ utilizarea lucrărilor în scopul destinat, precum și certificatul de recepție finală, în care se atestă data la care Antreprenorul și-a încheiat obligațiile prevăzute în contract.

De asemenea, în multe cazuri acțiunea Inginerului reprezintă o condiție prealabilă realizării drepturilor ce reies din contract. Astfel, Inginerul este persoana care autorizează efectuarea plăților către Antreprenor. Inginerul aprobă situațiile interimare de lucrări în care sunt prezentate detaliat sumele la care Antreprenorul se consideră îndreptățit, împreună cu documentele justificative care cuprind raportul privind evoluția lucrărilor. În baza acestor acte Inginerul are calitatea de a emite către Beneficiar certificatul interimar de plată, în care se include suma de plată stabilită în mod echitabil de către Inginer și detaliile

justificative aferente.

Similar cu cele arătate mai sus, după efectuarea recepției finale, Inginerul aprobă formatul situației finale de lucrări și apoi emite certificatul final de plată, în care se menționează suma finală datorată, precum și eventuala diferență datorată Antreprenorului de către Beneficiar sau Beneficiarului de către Antreprenor, după caz, luându-se în considerare toate sumele plătite anterior de către Beneficiar și toate sumele la care Beneficiarul este îndreptățit.

De un real ajutor pentru părțile contractante ar fi reglementarea și/sau clarificarea prin intermediul Condițiilor contractuale a nenumărate situații care se întâlnesc în practică și care, în lipsa unor prevederi contractuale, pot conduce la diferende.

Astfel, contractele FIDIC reglementează necesitatea evitării afectărilor, regimul căilor de acces, al bunurilor care erau livrate pe șantier, al utilajelor și materialelor asigurate de Antreprenor sau de Beneficiar; condițiile contractuale au prevăzut, de asemenea, măsurile necesare pentru protecția mediului, aspecte legate de furnizarea energiei, apei, gazelor și a altor servicii, de sănătatea și securitatea muncii, etc.

Ca exemple, enumerăm următoarele: [9]

(a) În Sub-Clauza 4.8 [Proceduri de Securitate], se prevede că Antreprenorul are obligația să respecte reglementările în vigoare legate de securitatea muncii, să se preocupe de securitatea tuturor persoanelor care au dreptul de a se afla pe șantier, să depună toate eforturile rezonabile pentru a păstra șantierul și lucrările degajate de obstacole inutile, pentru a evita expunerea la riscuri a persoanelor respective, să asigure împrejmuirea, iluminatul, paza și supravegherea lucrărilor până la terminarea și recepția acestora și să execute orice lucrări provizorii (inclusiv drumuri, trotuare, parapeti și garduri) care pot fi necesare, pentru utilizarea de către public și protecția publicului, a proprietarilor și ocupanților terenurilor

adiacente.

(b) Potrivit Sub-Clauzei 4.13 [Dreptul de Trecere și Facilități], Antreprenorul are obligația să nu afecteze inutil sau nemotivat libera circulație a publicului sau accesul către drumuri și trotuare ori folosirea și ocuparea acestora, indiferent dacă acestea sunt publice sau aparțin Beneficiarului ori altor proprietari.

(c) Conform Sub-Clauzei 4.15 [Căile de Acces], Antreprenorul are obligația de a depune eforturi rezonabile pentru a preveni degradarea drumurilor sau podurilor utilizate datorită traficului propriu sau datorită personalului Antreprenorului. Aceste eforturi includ utilizarea corespunzătoare a vehiculelor și a drumurilor. Antreprenorul trebuie să execute toate marcajele și indicatoarele de-a lungul drumurilor de acces și să obțină aprobarea autorităților competente pentru marcaje și indicatoare, precum și pentru utilizarea acestor drumuri. De asemenea, Antreprenorul suportă toate Costurile necesare aducerii drumurilor de acces în stare de compatibilitate sau disponibilitate, pentru uzul și necesitățile Antreprenorului.

(d) În Sub-Clauza 4.18 [Protecția Mediului] este prevăzută obligația Antreprenorului de a lua toate măsurile necesare pentru protecția mediului înconjurător (atât pe șantier cât și în afara acestuia) și pentru limitarea daunelor sau afectării populației și a proprietăților ca urmare a poluării, zgomotului și a altor consecințe ale activității sale. Totodată, Antreprenorul se asigură că emisiile, deversările de suprafață și deșeurile rezultate în urma activităților proprii nu depășesc valorile indicate în specificații și nu vor depăși valorile admise de legislația în vigoare. [9]

(e) În cadrul Clauzei 6 [Personalul și Forța de Muncă] se precizează faptul că Antreprenorul este obligat să respecte întreaga legislație a muncii care se aplică personalului său, inclusiv Legile referitoare la angajare, sănătate, securitatea muncii, asistență socială, emigrare și repatriere, asigurându-i acestuia toate drepturile legale. Antreprenorului îi este

interzis să recruteze sau să încerce să recruteze personal sau forță de muncă din cadrul personalului Beneficiarului. De asemenea, Antreprenorul trebuia să ia toate măsurile necesare pentru menținerea sănătății și securității personalului propriu, să se asigure, în colaborare cu autoritățile sanitare, că personalul medical, facilitățile de prim ajutor, infirmeria și serviciul de ambulanță sunt asigurate în permanență pe șantier și în taberele de cazare ale personalului Antreprenorului sau Beneficiarului și că se iau toate măsurile necesare pentru asigurarea asistenței sociale, condițiilor de igienă și prevenirii epidemiilor.

(f) Potrivit Clauzei 6.7 [Sănătatea și Securitatea Muncii], în situația producerii unui accident, Antreprenorul are obligația de a transmite urgent Inginerului detalii referitoare la producerea accidentului. Antreprenorul păstrează un registru și întocmește, la solicitarea Inginerului, rapoarte referitoare la sănătatea, securitatea și asistența socială acordată persoanelor, precum și la daunele aduse proprietății.

Condițiile de contract pentru echipamente și construcții, inclusiv proiectare, se recomandă pentru furnizarea echipamentelor electrice și/sau mecanice și pentru proiectarea și execuția clădirilor sau lucrărilor ingineresti.

În cadrul acestui tip de contract, Antreprenorul, în conformitate cu cerințele beneficiarului, întocmește proiectul și furnizează echipamente și/sau execută lucrări care pot include orice combinație de lucrări civile, mecanice, electrice și/sau de construcții [10, p. 183].

Derularea misiunii

Din punct de vedere tehnic, fiecare misiune de construcții se încheie prin terminarea unei lucrări. În condițiile FIDIC, „lucrare” și „lucrări” sunt sinonime. În termeni juridici, misiunea de construcție cuprinde o fază de execuție a lucrărilor, care ia sfârșit odată cu finisarea lor. Ca regulă, i se adaugă și o perioadă de garanții pentru vicii (în proiec-

tele de construcții). Inginerii din spațiul anglo-saxon au elaborat alți termeni tehnici decât cei continentali pentru a denumi fiecare din fazele misiunii, din simplul motiv că în dreptul anglo-saxon lipsește o definiție legală a recepției de lucrări. Nu există de altfel nici regimul legal al remedierii viciilor după recepție. În genere, pentru juriștii anglo-saxoni, cuvântul „recepție” nu are vreo semnificație specifică. Toate consecințele juridice ce ar decurge din recepția lucrărilor în dreptul german sau în dreptul francez trebuie definite prin contractul înșuși.

De aceea se obișnuiește să se specifice și să se definească transferul de riscuri ale lucrării, scadența plăților și dată de început a fazei de garanție pentru vicii, cu atât mai mult, cu cât terminarea lucrărilor este de obicei certificată de către o persoană autorizată și desemnată de către contractul de construcții. Din punctul de vedere al unui jurist continental, recepția ca eveniment esențial în cadrul misiunii de construcție se efectuează într-o singură zi. Or, Cărțile FIDIC se bazează pe cultura anglo-saxonă și organizează recepția lucrărilor în diferite etape. Întâi intervine certificatul de recepție (a se vedea sub-clauză 10.1), care nu are nici pe departe semnificația pe care recepția o are în dreptul german, francez sau polonez. Eliberarea sa nu are alt efect decât transferul riscului pierderii sau al deteriorării lucrării asupra Beneficiarului (sub-clauza 17.2).

Însă Antreprenorul asumă remedierea viciilor (chiar și acelor, ce nu-i sunt imputabile, caz în care munca suplimentară este plătită conform sub-clauzei 11.2) timp de o perioadă numită „defects notification period”, precizată în contract și susceptibilă de a fi prelungită la cererea Beneficiarului. Această perioadă nu trebuie confundată cu perioadele similare garanției „de parfait achèvement” din dreptul francez. Aceasta din urmă nu începe decât după faza defects notification period, a cărui sfârșit este certificat de către Inginer prin intermediul Certificatului de execuție. Termenele de garanție „de parfait achèvement” și de garanție

decenală nu încep să curgă decât din ziua eliberării acestui certificat. „Defects notification period” se adaugă deci fazei de garanție pentru vicii care este prevăzută de legea aplicabilă contractului.

Prin urmare, în Cartea Galbenă, obligația principală a Antreprenorului se concretizează prin referință la Cerințele Beneficiarului, pe când în Cartea Roșie acestea sunt înlocuite de caietele de sarcini (deviz descriptiv și desene). În cadrul realizării contractului, Antreprenorului îi revine, pe lângă obligația realizării lucrărilor, și sarcina de proiectare [10, p.185].

În toate Cărțile, lucrările încep cu înștiințarea de începere a lucrărilor, prezentarea programului (adesfășurării lucrărilor) și verificarea cerințelor Beneficiarului. Apoi urmează fazele de proiectare și de fabricare propriu-zise, ambele fiind terminate cu o recepție (provizorie), căreia îi succede perioada de notificare a viciilor, luând sfârșit odată cu recepția definitivă. Între acestea se situează faza testelor la terminare și cea a testelor după terminare, în ipoteza în care au fost convenite.

În timpul întregii durate a fazei de construcții, desfășurarea lucrărilor urmează a fi notată. Progresele lucrărilor și toate evenimentele importante trebuie notate imediat. Evenimentele ce influențează desfășurarea lucrărilor vor fi analizate, iar pretențiile care rezultă din acestea – semnalate Inginerului. Acesta din urmă va analiza și va evalua drepturile invocate și documentația aferentă. Orice drepturi, pretenții sau plăți trebuie certificate, evaluate și constatate de către Inginer. Faza de construcție se bazează în întregime pe dispozițiile contractuale, pe comunicări și pe documentație. Regulile de bună conduită în privința celorlalți participanți la proiect prevalează într-un anumit fel asupra directivelor materiale, care se conțin în condițiile tehnice și în Cerințele Beneficiarului.

Regulile de bună conduită conțin instrucții cu privire la comportamentul actorilor (de exemplu, cu privire la obligația

de a semnală anumite fapte sau de fixare a unui termen) și cu privire la directivele despre conținut (de exemplu, obligația de a ține o documentație detaliată).

Cerințele Beneficiarului

În limba engleză, noțiunea de „scope of works” cuprinde misiunea antreprenorului. Contractul de construcție obligă Antreprenorul să furnizeze un „rezultat” și necesită deci mai mult decât încheierea unei serii de lucrări enumerate în caietele de sarcini. În schimb, caietele de sarcini au desigur o importanță primordială pentru executarea misiunii și mai ales pentru evaluarea prețului ce urmează a fi plătit pentru lucrarea terminată.

Obligațiile de proiectare a Antreprenorului conform Cărții Galbene rezultă în mare parte din cerințele Beneficiarului, care constituie o anexă la contract. În pofida acestui fapt, conform clauzei 1.5, Cerințele Beneficiarului nu mai au valoarea, pe care acestea o aveau anterior în Cartea Portocalie, unde se aflau pe locul trei în ierarhia documentelor. Contractul nu propune un model de prezentare al exigențelor Beneficiarului. Confruntată cu originalitatea și particularitățile diferitelor proiecte [22, p.187], FIDIC a renunțat la elaborarea unui asemenea model. Se recomandă utilizarea Blue Book a EIC. Practica arată că documentul ce conține Cerințele Beneficiarului este foarte important. Din moment ce acesta este anexat documentelor de licitație, este de importanță capitală ca Beneficiarul (sau Inginerul care îl asistă) să gândească bine conținutul documentului, la care se referă un mare număr de clauze. Rezumând, se poate afirma că în Cerințele Beneficiarului urmează să se conțină următoarele puncte:

- descrierea completă (dar nu prea detaliată) a parametrilor proiectului,
- o descriere a proiectului, redactată astfel încât Beneficiarul să poată să selecteze candidații,
- indicații detaliate cu privire la funcția și utilizarea proiectului,

- indicația prestațiilor individuale, cum ar fi instruirea personalului (clauza 5.5), așa-numitul „commissioning”.

Rolul Inginerului

În Condițiile FIDIC, rolul Inginerului a fost întotdeauna unul din subiectele cele mai controversate și a ocazionat numeroase neînțelegeri. Dublul rol al Inginerului, care în același timp poartă sarcina de reprezentare a Beneficiarului și este titularul unei misiuni ce îi impune o anumită formă de imparțialitate, l-au transformat într-o țintă preferată a criticilor.

Utilizarea Cărții Galbene cere părților să se familiarizeze cu conceptul de inginer, al cărui rol este descris în clauza 3. Acțiunea Inginerului este deseori o condiție prealabilă realizării drepturilor ce reies din contract, precum și la eliberarea certificatului de plată prealabil facturării emise de către Antreprenor, sau a certificatului de recepție permițând deblocarea primei tranșe a sumelor reținute. Dacă Beneficiarul împiedică Inginerul să certifice una din plăți, sau nu veghează în mod satisfăcător ca acesta să respecte obligația respectivă, se prezumă că această condiție a fost îndeplinită (a se vedea art.1178 Cod Civil francez). Trebuie de menționat, totuși, că după cum consideră unii autori, sistemul de certificare și constatare constituie o condiție potestativă [10, p.192].

Totuși, acțiunea Inginerului nu depinde în mod exclusiv de voința Beneficiarului. Ea nici măcar nu este lăsată la discreția Inginerului, care este obligat să adopte un comportament conform dispozițiilor contractuale. Fiecare acțiune a Inginerului își găsește fundamentarea în contractul însuși. Beneficiarul nu este îndreptățit să impună autorității Inginerului careva restricții. Sigur, poziția Inginerului poate fi slăbită dacă părțile la contract sunt de acord. Dacă rolul Inginerului este redus într-o asemenea măsură, încât acțiunile sale depind doar de voința Beneficiarului și încât nu există niciun veritabil angajament de a plăți, prețul său de a accepta lucrarea, condiția certificării și

constatării drepturilor Antreprenorului devine caducă. În schimb, modelul FIDIC nemodificat de către părți acordă Inginerului o poziție independentă și imparțială, rol care, de altfel, este acceptat și protejat de jurisprudența anglo-saxonă, care a reamintit de mai multe ori că rolul Inginerului în calitate de „decision-maker” nu poate fi redus sau modificat în mod unilateral de către Beneficiar.

Sarcinile încredințate Inginerului de către Cartea Galbenă sunt complexe. El este obligat să certifice plățile, recepția și sfârșitul perioadei de notificare a viciilor, de a aproba propunerile Antreprenorului, de a ratifica testele și programul Antreprenorului, de a ordona modificări și măsuri de accelerare, de a notifica data de început a lucrărilor, de a inspecta și de a examina lucrările, precum și de a le măsura, și, în cele din urmă, de a primi reclamațiile părților mai ales în ceea ce privește plățile suplimentare, prelungirea perioadei de notificare a viciilor la inițiativa Beneficiarului. Rolul său cere în acest caz o considerabilă experiență tehnică și o familiarizare profundă cu dispozițiile contractului, însă de asemenea și o anumită competență juridică și o practicare a dreptului aplicabil contractului [11].

Realizarea lucrărilor și a plăților

Antreprenorul se liberează de obligațiile sale prin executarea lucrărilor convenite în modul prevăzut în contract. Faptul că Red, Yellow și Silver Book nu solicită în mod expres Antreprenorului decât realizarea „fit for purpose” în ceea ce privește obligația de proiectare, nu trebuie să conducă la falsa impresie că obligația de terminare a lucrărilor nu ar fi o obligație de rezultat. Dimpotrivă, urmează a fi înțeles contrariul, mai ales că dreptul englez îi solicită implicit Antreprenorului să termine lucrările „fit for purpose”.

În spiritul Cărții Galbene, este convenit un preț forfetar, care face desigur obiectul unor amenajări contractuale, însă se subînțelege că înglobând toate impozitele și taxele. În

afară de câteva adaptări minime la sistemul de preț forfetar, clauza 14 a Cărții Galbene se îndepărtează foarte puțin de clauza corespondentă din Cartea Roșie. Trebuie însă luate în considerație diferențele esențiale care există între regimurile respective de reținere de garanție. Acestea sunt reglementate în ambele cărți în cadrul clauzei 14.9. Spre deosebire de Cartea Roșie, prima jumătate a Reținerilor de garanție nu devine exigibilă în Cartea Galbenă decât după certificatul de recepție și realizarea tuturor testelor după terminare, prevăzute contractual (a se compara cu clauza 12). Prevederile despre Reținerile de garanție diferă unele față de altele după secțiuni.

Dispoziții de modificare

Toate Cărțile FIDIC prevăd posibilitatea emiterii unor dispoziții de modificare. Or, nu trebuie să ne înșelăm în această privință. Autorizarea Inginerului nu este fără de limite, căci el nu este îndreptățit să modifice contractul. Părțile la contract și Inginerul sunt legate între ele în virtutea principiului „pacta sunt servanda”. Din moment ce Beneficiarul dorește să iasă din cuprinsul obiectului contractului, părțile urmează să se înțeleagă din nou. Evident, a defini obiectul contractului și limitările corespunzătoare ale dreptului de a dispune modificări poate fi dificil, cu atât mai mult căa exemplele de modificare stipulate în sub-clauza 13.1 nu sunt exhaustive. Pe de altă parte, sub-clauza 3.3 precizează că Inginerul nu este autorizat să dea decât instrucțiile necesare executării lucrărilor și suprimării viciilor [11, p.29].

În plus, dreptul la un supliment de preț nu corespunde întotdeauna unei contraprestații suficiente, deoarece Antreprenorul nu dispune în mod sistematic de competențele adecvate pentru a răspunde exigențelor proiectului modificat. Și mai rău, se poate întâmpla ca Antreprenorul să fi deja afectat timpul său liber și resursele sale realizării unui alt proiect.

În toate cazurile și la orice moment până la recepție, Inginerul poate dispune modificări. După eliberarea certificatului de recepție, doar Beneficiarul este îndreptățit să o facă. Antreprenorul poate ridica obiecții, însă doar într-o mică măsură. Modificările în lucrări pot fi introduse în trei moduri:

a. inginerul poate dispune o modificare a lucrărilor conform sub-clauzei 13.1, adică fără acord prealabil cu privire la fezabilitate și preț;

b. antreprenorul poate face câteva propuneri de optimizare conform sub-clauzei 13.2, care pot favoriza ambele părți;

c. inginerul poate solicita propuneri în sensul sub-clauzei 13.3 pentru a obține un acord anticipat și a reduce conflictele.

Ele se bazează deci fie pe o dispoziție a Inginerului, fie la solicitarea adresată Antreprenorului de a transmite o propunere. În detaliu, conținutul clauzelor diferă. Bunăoară, în clauza 13.1 lipsește o listă a dispozițiilor de modificare posibile. Însă un ordin de modificare nu poate în niciun caz încredința executarea lucrărilor unui alt Antreprenor. În afară de aceasta, clauza 13.1 conține alte limitări ale efectului obligatoriu al ordinelor de modificare.

Surse bibliografice:

1. Deak, Francisc, *Tratat de drept civil. Contracte speciale*, vol. II, ediția a IV-a, Editura Universul Juridic, București, 2018.
2. Corbett, Edward, „FIDIC’s New Rainbow 1st Edition – An Advance?”, în *International Construction Law Review*, 2019.
3. Gaede Jr., A. H., „The Silver Book: An Unfortunate Shift From FIDIC’s Tradition of Being Evenhanded and of Focusing on the Best Interests of the Project”, în *International Construction Law Review*, 2019.

- nal Construction Law Review, 2019.
4. Henchie, Nicholas D.J., „FIDIC Conditions of Contract for EPC Turnkey Projects –The Silver Book Problems in Store?”, în International Construction Law Review, 2018.
 5. Høk, Götz-Sebastian, “Difficulties Encountered in the English-French Translation of FIDIC’s Standard Form Contracts”, în International Construction Law Review, 2017.
 6. Høk, Götz-Sebastian, „Relationship Between FIDIC Conditions and Public Procurement Law – Reliability of Tender Documents” în International Construction Law Review, 2018.
 7. Enache Liviu, Tratat de drept civil – contractele speciale, Editura Sitech, Craiova, 2015.
 8. Stătescu, Constantin, Bârsan, Corneliu, Drept civil. Teoria generală a obligațiilor, ed. a IX-a, revizuită și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2018.
 9. „Ghidul Beneficiarului pentru utilizarea Condițiilor Speciale de Contract”, Ministerul Economiei și Finanțelor, disponibil la http://www.inforegio.ro/user/file/Ghidul%20beneficiarului_FIDIC.pdf.
 10. Seppala, Les nouveaux modèles FIDIC de contrat de construction internationale, RDI, 2016.
 11. Les clauses divergentes du projet des conditions spéciales roumaines du Livre Rouge FIDIC, <http://www.dr-hoek.de/fr/beitrag.asp?r=Articles&s=FR&t=FIDIC-Clauses-Speciales-Rumanie>.
-
-

DESPRE AUTORI**Adrian BACOȘ,**

*Inspector de specialitate,
Muzeul Național al Banatului,
Timișoara, România
adrian.bacos@ymail.com*

Mircea GLADCHI,
PhD student
doctorand

INTERACTIONS BETWEEN THE STATE AND FOREIGN INVESTORS IN ENVIRONMENTAL AND PROPERTY PROTECTION

The article presents the forms of interaction in terms of foreign investment with reference to the protection of property interests on the one hand and the protection of environmental interests on the other. The need to protect investors' assets from expropriations directly related to the state's environmental interests has emerged relatively recently, but the parties to bilateral or multilateral agreements have included provisions that protect the given values. Addressing the issue in the light of the respective agreements is a welcome thing for both the host state of investment and the investing state, each creating its own levers of protection of due interests. The effectiveness of these provisions and the settlement of disputes arising from them remain at the discretion of the parties in most cases, but the mechanisms provided offer some additional guarantees to be able to make progress in both investment and environmental protection.

Keywords: environmental protection, investments, expropriation, environmental clause, property, public interests.

INTERACȚIUNILE STATULUI ȘI A INVESTITORILOR STRĂINI ÎN MATERIE DE PROTECȚIE A MEDIULUI ȘI A PROPRIETĂȚII

Articolul prezintă formele de interacțiune în materie de investiții străine cu referire la protecție intereselor de proprietate pe de o parte și protecția intereselor de mediu pe de cealaltă. Necesitatea protecției bunurilor investitorilor de exproprieri legate nemijlocit de interesele statului legate de mediu au apărut relativ recent, dar necătând la asta părțile în cadrul acordurilor bilaterale sau multilaterale au inclus prevederi ce ocrotesc valorile date. Abordarea problematicii prin prisma acordurilor respective este un lucru binevenit atât pentru statul gazdă al investițiilor cât și pentru statul investitor, creându-și fiecare pârghii de protecție a intereselor cuvenite. Eficiența acestor prevederi și soluționarea litigiilor apărute în baza lor, rămân la discreția părților în majoritatea cazurilor, dar mecanismele predispușe oferă anumite garanții suplimentare pentru a putea progresa atât pe domeniul investițional cât și protecția mediului.

Cuvinte-cheie: protecția mediului, investiții, expropriere, clauza de mediu, proprietate, interese publice.

Introduction. A rather interesting problem that occurs relatively frequently is the cause of negative effects on the environment through the investment activities of domestic or foreign entrepreneurs. These situations are not foreign to us, manifested by the fact that some entrepreneurs want to make large investments to create certain factories, plants or other buildings that involve the occupation of large areas of land and the mass production of pollutants, but offer in exchange certain social benefits and lead to the satisfaction of public interests - such as the creation of new jobs, the development of infrastructure, the contribution through taxes and so on. One such recent project is the "German Village" which involves a real estate project for 5,000 inhabitants, with infrastructure, facilities and architecture in line with all contemporary standards with an area of over 800 thousand m², [1] but for its realization it was necessary to change the destinations of the lands owned by Băcioi village, from the agricultural ones to those destined for constructions [2]. Respectively, when we talk about projects of such proportions, they come directly with various forms of pollutants and another factor is the change of land use - where agricultural land is considered to be a natural resource with a high degree of protection. And what do we do with the right to a healthy environment that is ensured through the prism of art. 37 of the Constitution? This will surely be violated for the neighbors at least during the construction. These issues have been on the agenda of environmental bureaucrats and environmental associations since the early 1990s, but the need for such investment and infrastructure projects is necessary or even vital for the development of the state. Therefore, certain rigors and requirements were demanded, which subsequently took their place in the agreements concluded between investors and state authorities, which aim to protect citizens' rights to a healthy environment but also to protect the parties to the contract, especially the investor, to satisfy their personal interest.

Results obtained and discussions.

These types of clauses and ideas emerged as a first attempt at international level in terms of raising environmental issues in the development of the OECD Criteria for Multinational Enterprises by 1991 and in the negotiation of the North American Free Trade Agreement and the inclusion of the environmental clause in Chapter 11, 1994. This article will focus on existing contractual clauses in international investment agreements and national forms of contracts between investors and the state in relation to environmental objects or environmental protection, as well as the methods provided for in the settlement of disputes arising from these clauses.

A dilemma consisting in the elaboration of international investment treaties is for the countries, ensuring the protection of investors and at the same time offering a special flexibility in the design of new policy documents [3, p. 76]. Countries that are treated as a source of investors want to include in them as many forms of protection as possible for their agents, and countries that are seen as recipients of investments want to maintain their autonomy in making decisions in various fields, but at the same time ensuring some stability with regard to be attractive in terms of investment.

In order to proceed with the methods that are being introduced to protect both the investment capital and the national interests of the host state in investment treaties, it is necessary to give a characteristic of what they entail and what their role is. It should be noted that the essence of these Agreements is as mentioned above, the existence of certain insurances for both its subjects and in this case, we have two forms of them, namely the part representing the investors and the part representing the investment. As previously stipulated, there may be several parties to these types of treaties, but later, due to the essence of the act, the participants, depending on the circumstances, acquire one or the other quality.

The second important element is determining what the investment entails. The sub-

ject of investment agreements - that is, investments, are generally very extensively defined by these treaties. Definition that goes beyond the essence of any idea and concept of ownership defined by most national laws. This is done in order to avoid expropriation in the light of national law. From the point of view of environmental interests, it is quite important to what extent such notions could be extended so as not to arouse the curiosity of national authorities for dispossession on the basis of environmentally harmful activities [3, p. 77]. Their acceptance, however, is manifested by the subsequent granting of operating permits, the conclusion of public-private partnership agreements or concessions. These forms are considered investment and force national authorities to compensate those given in the event of expropriation. As a manifestation of these ideas, we refer to art. 2 letter c) of the law of expropriation for a cause of public utility No. 488 of 08-07-1999 *“patrimonial and personal non-patrimonial rights, directly related to inventions that can contribute considerably to ensuring the defense and security interests of the country”*. Therefore, the expropriation that will have as such objects can be carried out only in the way provided by law and which involves a legal procedure and fair compensation. Carrying out other actions that lead to the investor's deprivation of his investments on the basis of environmental damage will be considered illegal or abusive. In most agreements of this kind, the notion of investment is usually treated in any form possible with a subsequent listing of certain actions, concrete activities to exemplify these situations. The idea of this wording is to prevent investors from protecting all assets that could be considered theirs, due to restrictive national regulations such as interpretations of property rights. As a consequence, standard formulations found in investment agreement models such as Germany (2008), France (2006) and Italy (2003) provide for the extension of the notion of investment to such actions and objects as exploration, growth or

cultivation, extraction or exploitation of natural resources and cover such concessions regardless of their form, guaranteed by law, administrative act or contract. Although it is clear that the language used allows investors to benefit from concessions on fishing, mining of natural resources, water extraction, as well as land and water treatment activities for agricultural purposes, it is less clear whether allows to emit pollutants, to use environmentally harmful chemicals in the production process or of building permits and contracts [3, p. 78].

A closer example for us, to determine and shape the idea of investment is the Moldova-EU Association Agreement, which in essence has several components related to policies, but primarily is an agreement to promote free trade between these two entities - so it is safe to assume that we are in the presence of an agreement that also establishes investment relations. The intention of the parties regarding the investment subject is present practically in each important compartment of the agreement such as art. 77 letters c and d, 88 letter b, 98 and others.

The definition of the investment term in this agreement according to the general rule set out above is very ambiguous and extensive. The agreement speaks of the term investment in several articles of the document designating several forms of activities and various objects. The most relevant article to observe a certain outline of this notion is art. 265 on the movement of capital, namely *“With regard to transactions on the capital and financial account of balance of payments, from the entry into force of this Agreement, the Parties shall ensure the free movement of capital relating to direct investments, including the acquisition of real estate, made in accordance with the laws of the host country, investments made in accordance with the provisions of Chapter 6 (Establishment, Trade in Services and Electronic Commerce) of Title V (Trade and Trade-related Matters) of this Agreement, and the liquidation or repatriation of invested capital and of any profit stemming*

therefrom". We notice a certain enumeration of the goods that could be considered as investments made by the representatives of a party, but again we do not have a clarity that would imply these objects in full. We have another example in the case of the Agreement between the Government of Canada and the Government of the Republic of Moldova for the promotion and protection of investments (2018), where in art. 1 entitled definitions we also have that of investments "*investment means: (a) an enterprise; (b) a share, stock, or other form of equity participation in an enterprise; (c) a bond, debenture, or other debt instrument of an enterprise; (d) a loan to an enterprise; (e) notwithstanding subparagraphs (c) and (d) above, a loan to or debt security issued by a financial institution is an investment only where the loan or debt security is treated as regulatory capital by the Party in whose territory the financial institution is located; (f) an interest in an enterprise that entitles the owner to share in income or profits of the enterprise; (g) an interest in an enterprise that entitles the owner to share in the assets of that enterprise on dissolution; (h) an interest arising from the commitment of capital or other resources in the territory of a Party to economic activity in that territory, such as under: (i) a contract involving the presence of an investor's property in the territory of the Party, including a turnkey or construction contract, or a concession; or 4 (ii) a contract where remuneration depends substantially on the production, revenues or profits of an enterprise; (i) intellectual property rights; and (j) any other tangible or intangible, moveable or immovable, property and related property rights acquired in the expectation of or used for the purpose of economic benefit or other business purpose;*" [4]. In this context, it is correct to mention the Law on investments in entrepreneurial activity no. 81 of 18.03.2004, which stipulates that investments are "*all (active) assets deposited in the entrepreneurial activity on the territory of the Republic of Moldova, including on the basis of the financial leasing contract as well as within the public-pri-*

vate partnership in order to obtain income" which again shows an extensive perception of the notion. It is therefore relevant to mention once again that the treatment of investments in this way implies the widest possible protection of the objects / goods offered by investors and a certain branching of them depending on the effects it produces, so that they are safe in the interference of the state in their activity.

The importance of determining the concept of investment for us is to show the need to cover a wider spectrum offered by any type of legal institution to cover the concept of ownership. But in the end, this notion remains to be determined by the parties in case of a conflict, because only in such situations is observed the desire of one party to identify the actions of the other not to be covered by the signed investment agreement. When such situations arise, the concept will be largely determined by the arbitration court that will resolve the dispute, and the basis for its determination will be the concrete situation and all the circumstances that led to the dispute. The criteria for determination are diverse and range from restricting the notion to broadening it. It is for these reasons that the 2012 Bilateral Investment Treaty Model (ILO) of the United States seeks to clarify these criteria and interpretations in the footnote to Article 1. "*Whether a particular type of license, authorization, permit, or similar instrument (including a concession, to the extent that it has the nature of such an instrument) has the characteristics of an investment depends on such factors as the nature and extent of the rights that the holder has under the law of the Party. Among the licenses, authorizations, permits, and similar instruments that do not have the characteristics of an investment are those that do not create any rights protected under domestic law.*" [5, p. 3]. That wording emphasizes that in the event of a dispute, the form of determining whether the investor is right or not will be the national law of the host country. Therefore, the extensive wording in the agreements providing for investments is of no value if the national

legislation of the host country does not provide regulatory support.

The most important issue for investors is how not to run out of capital invested in the business and the business itself. Therefore, the situation previously analyzed regarding the notion has a role of not including the respective objects in the light of the national mechanisms of deprivation of property or expropriation. But if these mechanisms are not successful, international bilateral or multilateral investment agreements also provide for certain special clauses regarding the application of expropriations by the host state.

Any form of expropriation, which involves the transfer of title from one subject to another, is prohibited by customary international law [3, p. 82] only on condition that it was made in the public interest, without discrimination and with due compensation. Considering that the public interest can also be one of ensuring a healthy environment, it is obvious our interest in formulating ideas in that compartment.

If the part that comes with the investments is more interested in the formulation of the investment definitions, then in the case of the expropriation the host part is more interested. The meticulousness of the host state in the wording of the expropriation is argued by the fact that in the event that it occurs, it will have all the leverage to defend itself in the event of a dispute. The most dangerous thing for investors is in fact the nature of indirect expropriation. Indirect expropriation as analyzed by doctrinaires is a simple form of loss of ownership by forcing the owner to cede ownership based on certain criteria. If in the case of expropriation for public utility it takes place according to the public interest, according to a legal procedure and with a well-defined compensatory mechanism, well in the case of indirect expropriations it takes place without compensating the owner of the goods. From the perspective of national law, such examples could be formulated in terms of institutions such as

confiscation or requisition. This fact is very clear in Annex B to the United States Model Bilateral Investment Treaties: "*The determination of whether an action or series of actions by a Party, in a specific fact situation, constitutes an indirect expropriation, requires a case-by-case, fact-based inquiry that considers, among other factors: the economic impact of the government action, although the fact that an action or series of actions by a Party has an adverse effect on the economic value of an investment, standing alone, does not establish that an indirect expropriation has occurred; the extent to which the government action interferes with distinct, reasonable investment-backed expectations; and the character of the government action.*" [5, p. 41]. We observe the concrete delimitation after which, in the case of the respective model, the parties intend to analyze the situation of indirect expropriation in case it takes place. Also, here an important factor is the formulation of the following idea "*Except in rare circumstances, non-discriminatory regulatory actions by a Party that are designed and applied to protect legitimate public welfare objectives, such as public health, safety, and the environment, do not constitute indirect expropriations.*" [5, p. 41]. We note that direct reference is made to circumstances that could remove the circumstances that characterize the existence of an indirect expropriation, and direct reference is made to such things as public order, public health and environmental safety. This concept is reflected in most bilateral or multilateral investment agreements and we return to an example from the recent agreement signed by the Republic of Moldova and Canada where in Annex b.10 which interprets the forms of expropriation mentions in letter (c) [4] practically the same phrase delimited above, with special emphasis on the nature of the possibility of the existence of an expropriation based on the need of the state to ensure environmental protection.

These were the forms of state protection offered in the light of investment agreements on the issue of expropriation. But here the

protectionist measures do not end. It was previously stipulated that environmental clauses be included in all capital and investment agreements. These clauses have a dual role, to address the issue of the existence of environmental issues in the first place and secondly the commitment of the parties to be aware of the legislation and environmental protection rules that may intersect with investment activities. The environmental clause in the investment treaties wants to mention the importance of these issues and the fact that attracting investment and the investors themselves will not be able to enjoy certain facilities in this field manifested by the lighter attitude of the host state towards investors. This clause is enshrined in all modern investment treaties and the R.M-EU Association Agreement is worded as follows. "1. *The Parties recognize that it is inappropriate to encourage trade or investment by lowering the levels of protection afforded in domestic environmental or labor law. 2. A Party shall not waive or derogate from, or offer to waive or derogate from, its environmental or labor law as an encouragement for trade or the establishment, the acquisition, the expansion or the retention of an investment of an investor in its territory. 3. A Party shall not, through a sustained or recurring course of action or inaction, fail to effectively enforce its environmental and labor law, as an encouragement for trade or investment.*" [6 art. 371]. The intention of this article is quite clear in order to reaffirm the above. The parties are required to comply with national environmental regulations and have no right to negotiate the reduction of the protection of a healthy environment provided by these regulations through other investment blackmail mechanisms. That clause comes first and foremost to defend those national values and established principles in matters relevant to the protectionist activity of the state.

The forms of these clauses are largely similar in most investment agreements. The model of the United States of bilateral investment treaties comes to reconfirm our state-

ments "*The Parties recognize that it is inappropriate to encourage investment by weakening or reducing the protections afforded in domestic environmental laws. Accordingly, each Party shall ensure that it does not waive or otherwise derogate from or offer to waive or otherwise derogate from its environmental laws.*" [5, p. 17] and we have the same rhetoric in the Investment Agreement between the Republic of Moldova and Canada in art. 15 "*The Parties recognize that it is inappropriate to encourage investment by relaxing domestic health, safety or environmental measures. Accordingly, a Party should not waive or otherwise derogate from, or offer to waive or otherwise derogate from, those measures to encourage the establishment, acquisition, expansion, or retention in its territory of an investment of an investor. If a Party considers that the other Party has offered such an encouragement, it may request consultations with the other Party and the two Parties shall consult with a view to avoiding the encouragement.*" A Party may make a written request for consultation with the other Party on any matter arising under this Article. The other party shall respond to a request for consultations within the prescribed period. Thereafter, the parties shall consult each other and endeavor to reach a mutually satisfactory resolution.

Although special importance is given to the negotiation of investment treaties, in case law and doctrine, the issue of indirect expropriations is a persistent one in investment law cases. The latest developments in this area show a trend in this area to show a manifestation of the restriction of the discretion of the courts and the extension of the freedom of states to regulate the activity of investors without having a responsibility to compensate. But at the same time the practice is very diverse and a precedent has not yet been set which has shown certain stability in the matter [3, p. 99]. The current trends in dispute settlement practices on this subject are relatively insignificant, although this question has been around for more than 20 years. Several litigations have

been initiated by investors against Spain (PV Investors v Spain - UNCITRAL, Charanne v Spain - Stockholm, Isolux v Spain - Stockholm, etc.), Czech Republic (Antaris v Czech Republic - UNCITRAL, Natland v Czech Republic - UNCITRAL, Voltaic v Czech Republic - UNCITRAL, etc.) and Italy (Blusun v Italy - ICSID) under the Energy Charter Treaty on support for renewable energy production and two cases against Canada under NAFTA which also cover renewable energy tariffs, which could be a positive basis for identifying certain rigors and principles for resolving environmental issues and the effects of expropriation attached to them, but unfortunately these cases do not yet have a clear purpose and the very process of examining them is one without much information. As we see, the international tribunals that are empowered to resolve such conflicts do not yet have a clarity regarding the rigors of expropriation attributed by the state and the manifestation of these rigors. In this context, it would be beneficial to mention the case of Avia Invest SRL v. Republic of Moldova, which takes place at the International Arbitration in Stockholm for the concession contract of Chisinau International Airport. The majority holder of the share capital of this enterprise is of Cypriot origin and R.M. signed a bilateral investment treaty with Cyprus in 2007, respectively as a legal basis and additional protection for the given company, this agreement also intervenes in case of its examination in arbitration. It is relevant to note that this treaty does not contain an explicit environmental protection case, as stated earlier in the paper, but the agreement contains the obvious

expropriation clause which is formulated in the sense discussed above. Although the case is much more complex and addresses some other issues, I considered it necessary to mention it and the forms of protection of the interests of the parties in that dispute.

Another question is whether the practice of international arbitration tribunals is clearly inconsistent and has few other characteristics, why the parties who have been harmed do not address themselves to defend their interests through other instruments as previously stipulated by the ECtHR. The main differences would be that in order to access the ECtHR it is necessary to exhaust all the ordinary remedies concerning the matter in question and after their exhaustion the process of examining the application can be a very long one. International arbitrations, on the other hand, are convened at the request of the parties, require much more significant investment but provide a faster outcome in resolving the issue requested by the parties. That is why they are often used to solve such problems.

In conclusion, it would be fair to mention that the issue of environmental protection is also present in the case of investment agreements between states that involve certain patrimonial actions that denote the existence of a property and that this issue is treated relatively seriously by the parties, with regard to issues arising in connection with the existence of certain disputes concerning environmental clauses or expropriations related to unfavorable conditions created by investors in breach of environmental legislation.

Bibliographical references:

1. „Satul German”, cel mai important proiect imobiliar din R. Moldova din ultimii 30 de ani. [https://stiri.md/article/afaceri/satul-](https://stiri.md/article/afaceri/satul-german-cel-mai-important-proiect-imobiliar-din-r-moldova-din-ultimii-30-de-ani)

- german-cel-mai-important-proiect-imobiliar-din-r-moldova-din-ultimii-30-de-ani (vizitat 17.03.2022).
2. [https://unimedia.info/ro/news/c7b3be5c8bbdb854/stop-cadru-ceban-](https://unimedia.info/ro/news/c7b3be5c8bbdb854/stop-cadru-ceban-german-cel-mai-important-proiect-imobiliar-din-r-moldova-din-ultimii-30-de-ani)

- despre-un-primar-de-la-pas-foarte-bravo-vedeti-ca-nu-doar-ii-critic-dar-spunca-au-si-oameni-cumsecade.html(vizitat 17.03.2022).
3. Winter, G. Property and Environmental protection in Europe. Europa Law Publishing, 2016. 386 p.
 4. Legea Nr. 99 din 26-07-2019 pentru ratificarea Acordului dintre Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Canadei privind promovarea și protejarea reciprocă a investițiilor
 5. 2012 U.S. Model Bilateral Investment Treaty <https://ustr.gov/sites/default/files/BIT%20text%20for%20ACIEP%20Meeting.pdf> (vizitat 17.03.2022).
 6. Acord de asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A22014A0830%2801%29> (vizitat 17.03.2022)
-

ABOUT THE AUTHOR**Mircea GLADCHI,**

*assistant professor of the Chair "Private Law"
of the Academy "Stefan cel Mare" of the MIA,
e-mail: mircea.gladchi@gmail.com*

Ecaterina BORTA,
doctorandă
PhD student

ABORDAREA PREVEDERILOR ART. 91 DIN CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA – LIBERAREA CONDIȚIONATĂ DE PEDEAPSA PENALĂ ÎNAINTE DE TERMEN PRIN PRISMA ART. 7 DIN CEDO

Pedeapsa închisorii reprezintă constrângerea libertății umane, libertăți prevăzute în Constituție, dar și izolarea de societate. Instituția „liberării condiționate” de pedeapsă penală înainte de termen, prevăzută de art. 91 Cod penal al Republicii Moldova, apare ca o alternativă a detenției prin care se stabilesc anumite cerințe de reabilitare, luându-se în considerare statutul socio-economic al infractorului. Datorită faptului că Republica Moldova a ratificat Convenția Europeană a Drepturilor Omului, legislația penală națională este interpretată în conformitate cu normele acestei Convenții, care reprezintă un mecanism de control al respectării drepturilor omului în statele membre. Astfel, sancțiunile aplicate persoanelor care au săvârșit infracțiuni trebuie să respecte prevederile art. 7 din CEDO, potrivit căruia nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau o omisiune care, în momentul săvârșirii, nu constituia o infracțiune potrivit dreptului național sau internațional.

Prezenta lucrare reprezintă o analiză a instituției „liberării condiționate” de pedeapsă penală înainte de termen a legislației penale naționale în colaborare cu art. 7 din CEDO, care cuprinde prevederile normelor de drept naționale și internaționale, studiu comparativ și concluzii.

Acest articol a fost elaborat ca urmare a studierii disciplinei Precedente ChEDO în materia dreptului penal, predată în cadrul Școlii doctorale „Științe penale și drept public” în cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova. De asemenea, se urmărește diseminarea rezultatelor științifice obținute drept rezultat al Proiectului 20.80009.1606.05 – „Calitatea actului de justiție și respectarea drepturilor persoanei în Republica Moldova: cercetări interdisciplinare în contextul implementării Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană” (CAJDPM), participant al căruia este recenzentul prezentului studiu.

Cuvinte-cheie: liberare condiționată, program individual de executare a pedepselor, organe de probațiune, jurisprudența CEDO, hotărârile Curții Constituționale.

THE APPROACH OF THE PROVISIONS OF ART. 91 OF THE CRIMINAL CODE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA – CONDITIONAL RELEASE FROM CRIMINAL PUNISHMENT BEFORE THE TERM BY THE PRISM OF ART. 7 OF THE ECHR

Imprisonment represents the constraint of human freedom, freedoms provided in the Constitution, but also its isolation from society. The institution of “conditional release” of criminal pun-

ishment before term, provided by art. 91 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, appears as an alternative to detention which establishes certain rehabilitation requirements, taking into account the socio-economic status of the offender. Due to the fact that the Republic of Moldova has ratified the European Convention on Human Rights, national criminal law is interpreted in accordance with the rules of this Convention, which is a mechanism for monitoring respect for human rights in the Member States. Thus, the sanctions applied to the persons who have committed crimes, must comply with the provisions of art. 7 of the ECHR, according to which no one may be convicted of an act or omission which, at the time of the commission, did not constitute an offense under national or international law.

This paper is an analysis of the institution of „conditional release” of criminal punishment before the term of the national criminal law in collaboration with art. 7 of the ECHR, which includes the provisions of national and international law, comparative study and conclusions.

This article was developed as a result of the study of the Previous ECHR discipline in the field of criminal law, taught at the Doctoral School “Criminal Sciences and Public Law” of the Academy „Stefan cel Mare” of the MIA of the Republic of Moldova. The aim is also to disseminate the scientific results obtained as a result of the Project 20.80009.1606.05 – “The Quality of Justice and Respect for Human Rights in the Republic of Moldova: Interdisciplinary Research in the Context of the Implementation of the Association Agreement Republic of Moldova - European Union” (QJRHRM), the reviewer of the present study being a participant of the respective project.

Keywords: conditional release individual sentencing program, probation bodies, ECHR case law, Constitutional Court decisions.

Introducere. Instituția liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen, după afirmațiile specialiștilor Garraud și Listz, a luat naștere, în mod obscur, în coloniile australiene. Când deportarea încă era în vigoare în Anglia, avându-se în vedere cheltuielile necesare pentru întreținerea infractorilor deportați în coloniile australiene, s-a admis ca criminalilor mai puțin periculoși să li se acorde „iertare condiționată”, care îi obliga a se stabili definitiv în colonie și a nu o părăsi, iar criminalilor care meritau această favoare pentru buna lor purtare – să li se acorde un bilet de concediu revocabil, permițându-li-se a se angaja în colonii.

Din combinarea celor două procedee practice în colonii – iertare condiționată și punere în libertate provizorie prin bilet de concediu – a luat naștere instituția liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen. După executarea a 3/4 din pedeapsă, condamnatul era liberat condiționat, iar durata libertății supravegheate era egală cu restul neefectuat din durata pedepsei. Dacă în acest interval de timp condamnatul nu săvârșea o altă faptă ilicită, liberarea devenea definitivă, iar în caz contrar, se revoca [1].

Pentru prima oară, o reglementare mai amplă a liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen s-a dat în Franța, printr-o lege din 1885, numită „Legea mijloacelor de prevenire a recidivei”, care a fost însă deficitară sub aspectul regimului disciplinar și al modului de supraveghere a celor liberați condiționat. Mai târziu, un decret dat în această materie, în 1952, a pus bazele comitetelor de asistență a celor liberați, pentru ca liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen să nu constituie numai o recompensă pentru buna conduită a condamnatului, ci să apară ca o veritabilă măsură de reintegrare socială a acestuia.

Un moment deosebit în evoluția dezvoltării istorice a liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen, pe planul intern al Republicii Moldova, l-a prezentat adoptarea, la 24.03.1961, a Codului penal al RSS Moldovenești, cu modificările și completările ulterioare.

Metode și materiale aplicate. În vederea executării prezentului studiu în limitele unui articol științific, au fost utilizate următoarele metode: istorică, logico-juridică, de drept comparat, sistematică și statistică. Totodată, cercetările întreprinse se bazează pe studierea

doctrinei, legislației și practicii judiciare existente în domeniul dat.

La realizarea studiului, drept punct de reper a servit legea penală a Republicii Moldova, precum și literatura de specialitate națională și internațională, inclusiv jurisprudența CEDO.

Conținut de bază. Instituția liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen este stipulată direct în Codul penal al RM, în special în prevederile art. 91. Conform articolului menționat: „Persoanei care execută pedeapsa cu închisoare i se poate aplica liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen dacă a realizat programul individual de executare a pedepsei, a reparat integral daunele cauzate de infracțiunea pentru care a fost condamnată, cu excepția cazului când dovedește că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească, și dacă se constată că corectarea ei este posibilă fără executarea deplină a pedepsei. Persoana poate fi liberată, în întregime sau parțial, și de pedeapsa complementară” [2].

Liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen este o instituție de drept penal material (substanțial) complementară regimului executării pedepsei cu închisoarea la un loc de deținere, pe care o pot dispune instanțele de judecată cu privire la orice condamnat. Ea este o formă de înlăturare condiționată a continuării executării pedepsei, deoarece condițiile trebuie îndeplinite atât înainte de a fi acordată, cât și pentru a deveni definitivă. Este un mijloc de individualizare administrativă a executării pedepsei închisorii la locul de deținere.

Art. 265 din Codul de Executare al RM stipulează următoarele: „Instanța de judecată poate decide liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen sau înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă, aplicând, după caz, compensarea privilegiată a zilelor de muncă, în temeiul și în condițiile art. 91 și 92 din Codul penal al RM.

Programul individual de executare a pedepselor reprezintă o motivație esențială pentru resocializarea și reeducarea persoanei condamnate. Programul individual de execu-

re a pedepsei este implementat și actualmente, nu doar în baza regulamentelor interne ale Administrației Naționale a Penitenciarelor, dar în conformitate cu legislația penală, care în baza Legii nr. 163 privind modificarea unor acte legislative din 20.07.2017 [3], a modificat prevederile art. 91 CP, devenind o condiție obligatorie necesară a fi întrunită în cazul eliberării condiționate a condamnaților. Programele individuale de executare a pedepselor reprezintă aspectele ce țin de implicarea acestora în câmpul muncii sau programe educaționale. Scopul procesului de planificare constă în motivarea și implicarea deținuților în procesul de soluționare a problemelor care pot avea legătură cu faptele lor infracționale, schimbarea mentalității deținutului, prin dezvoltarea capacității de a presupune consecințele propriilor acțiuni și de a-și asuma responsabilitatea pentru propriile alegeri.

Un rol deosebit de important în procesul executării controlului asupra comportării celor liberați condiționat de pedeapsă înainte de termen îl exercită organele de probațiune, iar asupra comportării militarilor – comandamentul militar respectiv. Organul de probațiune sau, după caz, comandamentul militar întreprinde acțiuni de supraveghere a condamnatului pe durata termenului condiționat și, în cazul survenirii condițiilor prevăzute în art. 91 alin. (8) din Codul penal (condamnatul se eschivează cu premeditare de la îndeplinirea obligațiilor stabilite de instanța de judecată la aplicarea liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen, condamnatul săvârșește din imprudență o nouă infracțiune, condamnatul săvârșește cu intenție o nouă infracțiune), înaintează instanței de judecată un demers pentru revocarea liberării condiționate. Demersul se depune la instanța de judecată în a cărei rază teritorială își desfășoară activitatea organul de probațiune [4].

Astfel, organele de probațiune reprezintă un complex de programe de corecție a comportamentului social și de reintegrare socială a persoanelor eliberate condiționat din detenție, care constau în redobândirea capacităților de a

soluționa problemele vieții sociale cotidiene și adaptarea lor în societate.

De asemenea, comandamentul militar reprezintă o instituție militară care are atribuții analogice cu cele ale organelor de probațiune și care deține controlul asupra comportamentului militarilor eliberați condiționat de pedeapsă înainte de termen.

O etapă importantă pentru Republica Moldova este aderarea sa la CEDO, la 12 septembrie 1997, devenind parte la Convenția Europeană pentru Drepturile Omului. Drept urmare, Republica Moldova s-a angajat să respecte drepturile garantate de aceasta și a recunoscut jurisdicția Curții Europene a Drepturilor Omului.

Convenția Europeană reprezintă un tratat internațional în virtutea căruia statele își asumă anumite obligații juridice. Aceste obligații prezintă totodată un caracter particular, recunoscând că indivizii dispun de anumite drepturi. Drepturi și libertăți garantate prin Convenție: dreptul la viață (art. 2); interzicerea torturii (art. 3); interzicerea sclaviei și a muncii forțate (art. 4), dreptul la libertate și la siguranța persoanei (art. 5); dreptul la un proces echitabil (art. 6); nicio pedeapsă fără lege (art. 7); dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și corespondenței (art. 8), care poate fi conexat cu dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie (art. 12), egalitatea în drepturi și responsabilități a soților pe durata căsătoriei și cu prilejul desfacerii acesteia (art. 5 al Protocolului nr. 7); libertatea de gândire, de conștiință și de religie (art. 9); libertatea de exprimare, inclusiv libertatea presei (art. 10); libertatea de întrunire și de asociere (art. 11); dreptul la un remediu efectiv (art. 13); dreptul la protecția proprietății (art. 1 Protocolul nr. 1); dreptul la instruire (art. 2 Protocolul nr. 1); dreptul la alegeri libere (art. 3 Protocolul nr. 1); libertatea de circulație și dreptul de alegere a reședinței (art. 2 Protocolul nr. 4) [5].

Art. 7 din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale consacră următoarele:

1. Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau o omisiune care, în momentul

săvârșirii, nu constituia o infracțiune potrivit dreptului național sau internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decât aceea aplicabilă în momentul săvârșirii infracțiunii.

2. Prezentul articol nu va aduce atingere judecării și pedepsirii unei persoane vinovate de o acțiune sau de o omisiune care, în momentul săvârșirii, era considerată infracțiune potrivit principiilor generale de drept recunoscute de națiunile civilizate.

Acest articol reprezintă o garanție, un element esențial al statului de drept și ocupă un loc primordial în sistemul de protecție al Convenției, astfel cum o atestă faptul că art. 15 nu autorizează nicio derogare, nici în caz de război sau de alt pericol public. Așa cum decurge din obiectul și din scopul său, acesta trebuie interpretat și aplicat astfel încât să se asigure o protecție efectivă împotriva urmăririi penale, a condamnărilor și a sancțiunilor arbitrare.

Noțiunea de „drept”, astfel cum este utilizată la art. 7, corespunde celei de „lege”, care figurează în alte articole ale Convenției și cuprinde atât dreptul izvorât din lege, cât și din jurisprudență și implică anumite condiții calitative, printre care accesibilitatea și previzibilitatea.

Noțiunea de „drept internațional” menționată la art. 7 § 1 se referă la tratatele internaționale ratificate de statul în cauză [Streletz, Kessler și Krenz împotriva Germaniei (MC), pct. 90-106], precum și la dreptul internațional cutumiar (pentru legile și cutumele internaționale de război).

Art. 7 din CEDO reprezintă principiul legalității infracțiunilor și al pedepselor și presupune un temei legal pentru condamnare și pentru aplicarea pedepsei. Sarcina Curții este aceea de a se asigura că, la momentul în care acuzatul a săvârșit fapta pentru care a fost trimis în judecată și condamnat, exista o dispoziție legală care pedepsea fapta și că pedeapsa aplicată nu depășește limitele stabilite de dispoziția respectivă. Acest articol este într-o strânsă corelație cu art. 91 din Codul penal al RM, în primul rând prin faptul că la baza acestu-

ia se află principiul fundamental al unui stat de drept – principiul legalității.

Se poate observa că paragr. 1 al art. 7 din Convenția europeană conține două reglementări, care declară două principii:

Principiul legalității incriminării, potrivit căruia nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau o omisiune care, în momentul săvârșirii, nu constituia o infracțiune, potrivit dreptului național sau internațional;

Principiul neretroactivității legii penale, în sensul că nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decât aceea care era aplicabilă în momentul săvârșirii infracțiunii. În jurisprudența sa, ChEDO a stabilit că articolul 7 din Convenție trebuie să fie interpretat și aplicat astfel încât să se asigure o protecție efectivă împotriva urmării penale, a condamnării și a sancționării arbitrare a persoanei. Anume prin aceasta se materializează destinația articolului sus-menționat din Convenție europeană.

Referitor la natura juridică a paragr. 2 al art. 7 din Convenție, în literatura de specialitate se menționează că textul normativ se referă la o situație de excepție de la principiul neretroactivității legii penale mai dure.

În esență, textul de la art. 7 paragr. 2 al Convenției este unul destul de confuz. Din interpretarea textuală a normei ar rezulta că legea penală are efect retroactiv și atunci când la momentul săvârșirii fapta nu era incriminată, problema judecării și sancționării faptuitorului punându-se la o dată ulterioară apariției ei. Plecând de la regula aplicării legii mai blânde în privința faptuitorului, în special în caz de retroactivitate a legii penale, și de la principiile fundamentale care guvernează normele penale naționale, o asemenea interpretare a prevederilor Convenției nu poate fi acceptată în raport cu toate infracțiunile.

Dispoziția art. 7 paragr. 2 din Convenția europeană se referă la o situație specială, aplicabilă crimelor contra umanității săvârșite în timpul celui de al II-lea Război Mondial. Potrivit tribunalului internațional de la Nürnberg, aceste infracțiuni au un caracter imprescriptibil.

Astfel, situația descrisă la art. 7 paragr. 2 din Convenția europeană pune problema retroactivității legii penale doar în privința faptelor de război și a celor contra umanității, care, datorită atrocităților și ferocității, pot fi pedepsite chiar dacă în momentul comiterii lor nu aveau un caracter delictuos. Prin urmare, doar într-o asemenea situație legea penală se aplică în privința unor fapte săvârșite în trecut, care au devenit infracțiuni în baza unei legi penale ulterioare [6].

Totodată, Legea supremă a Republicii Moldova în art. 4 „Drepturile și libertățile omului” stabilește expres că: dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte; dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritatea au reglementările internaționale [7].

Măsuri indicate de Curte în cazul încălcării art. 7 din Convenție. În conformitate cu art. 46 din Convenție, părțile contractante se angajează să se conformeze hotărârilor definitive ale Curții în cauzele în care sunt părți, iar Comitetul de Miniștri supraveghează executarea acestui lucru. Statul pârât, răspunzător de o încălcare a Convenției sau a protocoalelor la aceasta, nu are doar obligația de a plăti părților în cauză sumele acordate cu titlu de reparație echitabilă (art. 41 din Convenție), ci și de a alege, sub supravegherea Comitetului de Miniștri, măsurile generale și/sau, după caz, individuale pe care trebuie să le adopte în ordinea sa juridică internă pentru a pune capăt încălcării constatate de Curte și pentru a elimina, pe cât posibil, efectele acesteia. Se înțelege, în plus, că statul pârât este liber, sub supravegherea Comitetului de Miniștri, să-și aleagă mijloacele pentru îndeplinirea obligației sale legale în conformitate cu art. 46 din Convenție, cu condiția ca aceste mijloace să fie compatibile cu concluziile conținute în hotărârea Curții [Scozari și Giunta împotriva Italiei (MC), pct. 249].

Totuși, în anumite situații speciale, pentru a ajuta statul pârât să-și îndeplinească obligațiile prevăzute la art. 46, Curtea poate încerca să indice tipul de măsuri, individuale și/sau generale, care ar putea fi luate pentru a stopa situația care a determinat constatarea încălcării. În cazul încălcării art. 7, uneori și în mod excepțional, Curtea a indicat măsuri individuale concrete: redeschiderea procedurii interne, la cererea persoanei interesate (Dragotoniu și Militaru-Pidhorni împotriva României, pct. 55, aplicând același principiu ca în cazul în care o persoană particulară a fost condamnată cu încălcarea art. 6 din Convenție); punerea în libertate a reclamantei în cel mai scurt termen [Del Río Prada împotriva Spaniei (MC), pct. 139 și pct. 3 din dispozitiv, după ce a constatat încălcarea art. 7 și a art. 5 § 1 din Convenție]; obligația de a asigura ca pedeapsa cu detențiunea pe viață aplicată reclamantului să fie înlocuită cu o pedeapsă care să nu depășească 30 de ani de închisoare, conform principiului retroactivității legii penale mai favorabile [Scoppola împotriva Italiei (nr. 2) (MC), pct. 154 și pct. 6 lit. a) din dispozitiv] [8].

Hotărâri adoptate de Curtea Constituțională a RM în cazul încălcării art. 7 din Convenție:

– Hotărâre privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 335 alin. (1) din Codul penal (imprevizibilitatea expresiei „intereselor publice”) (sesizarea nr. 172g/2021) din 21 decembrie 2021, prin care s-a declarat neconstituțional textul „intereselor publice sau” din articolul 335 alin. (1) din Codul penal;

– Hotărâre privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 287 alin. (1) din Codul penal (neclaritatea normelor care incriminează infracțiunea de huliganism) (sesizările nr. 208g/2020, nr. 44g/2021, nr. 49g/2021 și nr. 76g/2021) din 12 august 2021, prin care s-au declarat neconstituționale cuvântul „grosolan” și textul „cinism sau” din articolul 287 alin. (1) din Codul penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 985 din 18 aprilie 2002;

– Hotărâre privind controlul constituționalității unor prevederi din articolele 189 alin. (3) lit. f), 307 alin. (2) lit. c), 327 alin. (2) lit. c), 329 alin. (1) și alin. (2) lit. b) și din articolul 335 alin. (11) din Codul penal (sesizările nr. 151g/2018, nr. 172g/2018, nr. 174g/2018, nr. 175g/2018, nr. 183g/2018, nr. 186g/2018, nr. 189g/2018, nr. 191g/2018, nr. 193g/2018, nr. nr. 198g/2018, nr. 200g/2018, nr. 203g/2018, nr. 211g/2018, nr. 212g/2018, nr. 2g/2019, nr. 21g/2019, nr. 35g/2019, nr. 49g/2019, nr. 62g/2019, nr. 105g/2019, nr. 109g/2019, nr. 120g/2019, nr. 140a/2019 și nr. 159g/2019) din 17.10.2019, prin care s-au declarat neconstituționale: textul „soldate cu alte urmări grave” din articolul 189 alin. (3) lit. f) din Codul penal; textul „soldată cu urmări grave” din articolele 307 alin. (2) lit. c) și 327 alin. (2) lit. c) din Codul penal; textul „intereselor publice sau” din articolul 329 alin. (1) din Codul penal; textul „alte urmări grave” din articolul 329 alin. (2) lit. b) din Codul penal; textul „acțiunile prevăzute la alin. (1), soldate cu urmări grave” din articolul 335 alin. (11) din Codul penal etc. [9].

Legislația Europeană: cadrul politic. În decursul anilor, Uniunea Europeană a introdus o varietate de convenții cu scopul de a limita utilizarea alternativelor la detenție și de a promova bunăstarea deținuților din statele membre. Aceasta include și Convenția Europeană privind Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale (1950)/7, Convenția Europeană pentru Supravegherea Infracților Condamnați Condiționat sau Liberați Condiționat (1964)/8 și Convenția Europeană pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor sau Tratatelor Inumane sau Degradante (1987)/9. Aceste Convenții au fost consolidate de recomandările Consiliului Europei, cum ar fi Recomandarea (92)/16 asupra Sancțiunilor aplicate în comunitate, Recomandarea (99)/22 privind Supraaglomerarea închisorilor, Recomandarea (2000)/22 privind Optimizarea aplicării normelor europene referitoare la sancțiunile și măsurile comunitare și Recomandarea (2000)/1 privind Regulile de Probațiune ale Consiliului Europei. Acestea nu

sunt aplicabile, dar în mod clar conturează viziunea Consiliului Europei în ceea ce privește dețenția și condițiile din închisori.

Convenția Europeană privind Supravegherea Infracților Condamnați Condiționat sau Liberați Condiționat (1964)/8, semnată la 30.11.1964, la Strasbourg, de către Statele Membre ale Consiliului Europei, părți semnatare ale acestei Convenții, are drept scop luarea unor măsuri concrete de combatere a criminalității, Părțile fiind obligate să asigure pe teritoriul celorlalte Părți Contractante fie reabilitarea socială a infractorilor condamnați cu suspendare sau liberați condiționat de propriile instanțe de judecată, fie executarea sentinței în cazul în care condițiile stabilite nu sunt îndeplinite.

Art. 1 alin. (1) al acestei Convenții stabilește următoarele: Părțile Contractante se obligă să ofere reciproc, în circumstanțele stabilite mai jos, asistența juridică necesară reabilitării sociale a infractorilor la care se face referință în Articolul 2. Asistența va lua forma unei supravegheri ce prevede facilitarea bunei conduite și readaptarea la viața socială a unor astfel de infractori și supravegherea comportamentului acestora, cu scopul, în caz de necesitate, fie de a pronunța o sentință, fie de a executa o sentință deja pronunțată.

Art. 2 alin. (1) al aceleiași Convenții prevede că: În sensul prezentei Convenții, termenul „infractor” va însemna orice persoană care, pe teritoriul oricărei dintre Părțile Contractante: a) a fost găsită vinovată de o instanță de judecată și care a fost eliberată condiționat fără ca sentința să fi fost pronunțată; b) a fost condamnată cu suspendare, implicând privarea de libertate, fie i-a fost stabilită o sentință a cărei executare a fost suspendată condiționat, parțial sau integral, fie la momentul sentinței sau ulterior [10].

Concluzii. Efectuând o analiză amplă asupra materialelor acumulate și expuse în context, s-a stabilit că art. 91 din Codul penal al Republicii Moldova se află într-o strânsă dependență cu art. 7 din CEDO, ce are la baza unul dintre principiile universale fundamentale ale unei societăți democratice – principiul legalității. Acest princi-

piu obligă toți subiecții raporturilor juridice să respecte în activitatea lor legea. Într-un stat de drept, respectarea legii este o cerință esențială a stabilității ordinii publice și desfășurării armonioase a vieții sociale. Nici într-un stat, indiferent de forma sa de organizare, nimeni nu poate fi mai presus de lege.

Codul penal al Republicii Moldova din 1961 nu prevedea principiul legalității, însă art. 3, „Temeiul răspunderii penale”, alin. (2), stipula că „Nimeni nu poate fi declarat vinovat de săvârșirea unei infracțiuni, precum și supus unei pedepse penale decât pe baza unei sentințe a instanței judecătorești și în conformitate cu legea”.

Actualul Cod penal, adoptat la 18 aprilie 2002, prevede expres în art. 3 principiul legalității, care susține că nimeni nu poate fi declarat vinovat de săvârșirea unei infracțiuni, nici supus unei pedepse penale, decât în baza unei hotărâri a instanței de judecată și în strictă conformitate cu legea penală. Interpretarea extensivă defavorabilă și aplicarea prin analogie a legii penale sunt interzise.

Acest principiu se reflectă și în întreaga legislație penală națională, inclusiv în art. 91 din Codul penal, persoanelor care execută pedeapsa cu închisoare fiindu-le aplicată liberația condiționată de pedeapsă înainte de termen, doar în strictă conformitate cu normele naționale și internaționale la care Republica Moldova este parte.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului, adoptată la Roma pe 4 noiembrie 1950, acordă, la rândul ei, o atenție deosebită acestui principiu. Semnificative sunt în acest sens prevederile art. 7 pct. 1, care stipulează că „Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau inacțiune care, în momentul când a fost comisă, nu constituia infracțiune, potrivit dreptului național sau internațional. De asemenea, nu se va aplica o pedeapsă mai severă decât cea aplicabilă în momentul în care infracțiunea a fost comisă”.

În concluzie, stabilim că art. 91 din Codul Penal al RM corespunde tuturor cerințelor de calitate ale art. 7 din CEDO, prin prisma principiului legalității și a normelor ce derivă din acesta.

Referințe bibliografice:

1. Pop T. Curs de criminologie. Cluj, 1928.
2. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial nr. 72-74 din 14.04.2009.
3. Legea RM nr. 163 din 20.07.2017 privind modificarea unor acte legislative. În Monitorul Oficial nr. 364-370 din 20.10.2017.
4. Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443 din 24.12.2004. În: Monitorul Oficial nr. 214-220 din 05.11.2010.
5. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 1298-XIII din 24.07.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 54-55/502 din 1997.
6. Cojocaru Radion, Larii Iurie, Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în materia Dreptului Penal, Suport de Curs, Chișinău: editura Cartea Militară, 2019.
7. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1 din 12.08.1994.
8. Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Ghid privind art. 7 din Convenția europeană a drepturilor omului. Nicio pedeapsă fără lege: principiul legalității infracțiunilor și pedepselor, actualizat la 31 august 2018.
9. Curtea Constituțională a Republicii Moldova. Hotărâre privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 335 alin. (1) din Codul penal (imprevizibilitatea expresiei „intereselor publice”) din 21 decembrie 2021. Hotărâre privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 287 alin. (1) din Codul penal (neclaritatea normelor care incriminează infracțiunea de huliganism) din 12 august 2021. Hotărâre privind controlul constituționalității unor prevederi din articolele 189 alin. (3) lit. f), 307 alin. (2) lit. c), 327 alin. (2) lit. c), 329 alin. (1) și alin. (2) lit. b) și din articolul 335 alin. (11) din Codul penal din 17.10.2019. În <https://www.constcourt.md>.
10. Convenția Europeană privind Supravegherea Infracților Condamnați Condiționat sau Liberați Condiționat, Strasbourg, 30.11.1964.

DESPRE AUTOR**Ecaterina BORTA,***doctorandă,**Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
ecaterina.borta@procuratura.md*

INTERVIURI

Vitalie ȚURCAN,
șef al Inspectoratului de Poliție Râșcani
al Direcției de Poliție a mun. Chișinău,
comisar-șef

OFIȚERUL DE POLIȚIE PRACTICĂ O PROFESIE ALEASĂ NUMAI DE CEI PUTERNICI ȘI CURAJOȘI

„Meseria de polițist este un domeniu deosebit de important, responsabil și periculos al activității umane în societate”, pe bună dreptate este de părere Vitalie Țurcan, șef al Inspectoratului de Poliție Râșcani al Direcției de Poliție a municipiului Chișinău.

Ce a stat în spatele deciziei Dvs. de a opta pentru o profesie pe cât de frumoasă, pe atât de periculoasă, cea de polițist?

Uneori se întâmplă că profesia te alege. Cred că în cazul meu așa s-a și întâmplat. Atunci când nu ești indiferent la ilegalități, criminalitate, și ești gata să întreprinzi ceva folositor pentru societate – destinul ia decizia pentru

tine. Acum merg la muncă conștient de faptul că nu există două zile identice. Lipsa rutinei și a unui program fix îmi place cel mai mult. Fiecare zi aduce o nouă provocare.

Cum a fost începutul carierei Dvs. ?

După absolvirea Academiei de Poliție Ștefan cel Mare” am fost numit în funcția de inspector al poliției criminale a Comisariatului de poliție al sectorului Râșcani din Chișinău. Am avut norocul să-mi încep activitatea într-un colectiv puternic, motivat, capabil, cu angajați curajoși și demni.

La început a fost dificil, dar foarte interesant. Nimerești imediat în altă lume, lume

în care te afli mereu, unde se petrec activități infracționale, unde pleci de acasă cu zilele, mănânci de pe genunchi și când ai posibilitatea te odihnești în birou.

Însă, odată ce devii mai experimentat, îți apare încrederea în sine și toate dificultățile ce apar capătă forma unei provocări, care implică o rezolvare a acestora în spiritul și litera legii.

Experiența pe care o aveți în domeniul activității speciale de investigație de aproape două decenii a lăsat vreo amprentă în formarea personalității Dvs.? Ce calități trebuie să posede ofițerul specializat în activitatea de investigație?

Făcând o analiză a modului de viață pe care îl duce un ofițer de investigație, înțeleg că meseria are un impact puternic asupra formării persoanei. Poate chiar mai puternic decât s-ar dori...Pe mine personal mă caracterizează astfel de trăsături, cum ar fi: principialitatea, pedantismul, stabilitatea psihologică.

Trebuie să fii obiectiv și imparțial, cu un simț sporit al dreptății, să dai dovadă de calități morale înalte. Interacționând în permanență cu diferite straturi sociale ale populației, trebuie să accepți oamenii așa cum sunt.

Sigur că se dezvoltă și niște trăsături mai rar întâlnite printre oamenii de rând: privești lucrurile cu suspiciune; ești extrem de perseverent în a realiza scopul și obiectivul propus;

uneori ești în exces de autocritic, devii exagerat de critic și față de cei ce se află în anturajul tău.

Te strădui să respecti cu strictețe normele etice și morale de care ar trebui să dea dovadă un ofițer de poliție.

Un loc aparte îl atribui **onoarei de ofițer**, care impune urmarea unor reguli simple, dar de o moralitate extrem de înaltă.

Atunci când ne referim în mod special la ofițerul serviciilor operative, obligatoriu se impune un nivel ridicat de flexibilitate și adaptabilitate la diferite condiții de muncă, în orice împrejurare.

Nu în ultimul rând, menționez importanța pregătirii fizice. Un ofițer este conștient de necesitatea respectării modului sănătos de viață și a promovării acestuia în societatea civilă.

A fi un ofițer de poliție presupune niște avantaje și dezavantaje. Cum ați defini acestelaturile ale activității polițienești?

În primul rând, cei care aleg să devină polițiști trebuie să conștientizeze faptul că vor îmbrățișa o profesie cu riscuri mari pentru sine. Interacționăm cu criminali care, pentru a-și atinge obiectivele, pot ajunge la extreme. Ne ciocnim adeseori cu intimidări și amenințări la adresa noastră.

În linii mari, aş puncta următoarele **beneficii**:

➤ statutul social special, un sentiment al propriei demnități, mândrie în legătură cu faptul că ești responsabil de viața altora și de

menținerea ordinii în țară;

- asistență medicală gratuită;
- pensionare anticipată, conform ordinului de vechime;
- posibilitatea dezvoltării în carieră;
- salariu decent asigurat de stat.

Dezavantaje:

- munca în schimburi de noapte și de zi, fără a avea un program stabil;
- atitudinea negativă a multor cetățeni față de polițist ca profesie.

Care ar fi deformările profesionale specifice activității speciale de investigație?

Deformarea profesională se poate manifesta la reprezentanții tuturor profesiilor, cele mai vulnerabile fiind persoanele care activează în sfera om-om.

Deformările profesionale evidente sunt supuși și angajații care înfăptuiesc activități profesionale specifice activității speciale de investigații. Astfel mereu ne confruntăm în activitate cu lumea interlopă, cu diverse infracțiuni (furturi, jafuri, tâlhării, violuri, omoruri).

Angajatul trebuie să rămână fidel propriilor principii morale și jurământului depus acestei profesii.

După o anumită perioadă de timp, angaja-

mul se obișnuiește cu particularitățile activității speciale și poate deveni mai nerăbdător, dur, se conturează riscul apariției sindromului percepției asociale, atunci când orice persoană este percepută ca potențial infractor.

În pofida tuturor deformărilor profesionale este necesară evitarea apariției și manifestării deformărilor – se recomandă de a avea interese, hobby în afara serviciului, comunicarea cu persoane din alte domenii, etc.

Este foarte important de a abandona la serviciu problemele existente și centrate pe familie, rude, pe organizarea efectivă a timpului de odihnă.

Care sunt provocările tinerilor ofițeri în activitatea specială de investigație la începutul carierei?

Ofițerii de investigații la începutul carierei se confruntă cu mai multe provocări, și anume: adaptarea la un regim de muncă intens, solicitarea implicării zi/noapte, zile puține

pentru odihnă sau familie, implicarea în afara orelor de muncă, ceea ce este firesc, însă nu toți reușesc să facă față acestui regim.

În ce constă specificul procesului managerial la Inspectoratul de Poliție Râșcani, structură pe care o conduceți? Cum organizați un „team building” eficient pentru o mai bună motivare și consolidare a echipei din subordine.

În special optez pentru ridicarea nivelului de pregătire, îmi ascult cu atenție angajații și depun efort de a soluționa cererile acestora, iar atunci când soluționarea nu e posibilă, le explic cu răbdare și bunăvoință motivul.

În întreaga activitate țin cont de dorința fiecărui angajat de a fi privit ca o personalitate veritabilă. Detest aroganța unor conducători față de colegii săi.

Totodată un manager puternic niciodată nu scapă din vedere rezultatul final spre

care tinde întregul colectiv și rolul său pentru obținerea acestui rezultat. Muncesc cu dăruire de sine în vederea realizării obiectivului propus. De asemenea, monitorizez cu atenție zonele care creează deficiențe în activitate și acord o importanță deosebită implicării fiecărui angajat în realizarea obiectivelor, asigurând calitatea lucrului efectuat. În plus, îmi ridic în permanență nivelul cunoașterii mele manageriale, încerc să lucrez asupra mea pentru a avea performanțe în modul de a fi la conducerea unui colectiv mare.

Cum apreciați imaginea polițistului de astăzi?

Poliția Națională își îndeplinește misiunea în conformitate cu interesul public.

Este necesar să muncim la compartimentul creșterii gradului de pregătire a personalului din subordine; să informăm populația despre responsabilitatea fiecărui cetățean în ceea ce

privește respectarea legislației Republicii Moldova; să gestionăm și să asigurăm o imagine instituțională corectă. Întotdeauna este loc și de mai bine, scopul nostru fiind ca populația să aibă un înalt sentiment de siguranță.

Sunteți un promotor activ al promovării imaginii poliției. Cum apreciați percepția cetățeanului de rând față de sistemul polițienesc din Republica Moldova?

Percepția cetățeanului diferă în permanență. Republica Moldova se află într-o criza economică puternică, cu incidență inevitabilă și greu de prognozat pentru populație.

Efectele acestei crize pot conduce la creșterea nivelului infracționalității, sentimentului

de neîncredere în instituțiile statului.

Cetățeanul își dorește un grad mai înalt de siguranță, însă el de asemenea va trebui să participe la realizarea acestui obiectiv.

Consider că prioritatea poliției este creșterea gradului de securitate pentru cetățeni!

Ce sfat ați da unui tânăr care intenționează să aleagă profesia de polițist, în general, și în special pe cea de ofițer de investigație?

După părerea mea, în alegerea unei cariere și a vieții pe care o vei duce trebuie mai puțin să te inspire din filme sau cărți, este necesar să-ți cunoști cu certitudine dorințele și scopurile în viață, să manifesti un caracter puternic, verticalitate și mult, mult discernământ. Pot deveni polițiști foarte mulți, dar puțini sunt cei care se vor realiza în această profesie.

Tinerii care aspiră la o carieră de polițist ar trebui să se gândească bine și să fie siguri că doresc să urmeze o astfel de carieră, să se informeze temeinic ce implică cariera de polițist.

Cei ce doresc să devină ofițeri de investigație să fie pregătiți de faptul că îi așteaptă mari sacrificii...

Care este ultima carte pe care ați citit-o?

Enciclopedia inutilității, de Alexander von Schonburg. Această carte poate să deschidă pentru cititorul atent multe paranteze și să

îi arate ce în viața unui om poate avea o adevărată valoare.

Mulțumim mult. V-aș ruga, la final, să împărtășiți câteva gânduri celor care vor citi acest interviu în revista „Legea și Viața”.

Un elev la antrenamentele de arte marțiale își întreba profesorul: „Mă dedic învățării tehnicii tale de luptă. Cât va dura până când voi învăța toate secretele? Răspunsul profesorului a fost unul obișnuit: „10 ani”. Nerăbdător, elevul a întrebat: „Dar vreau să învăț mai repede. Voi munci mai mult. Voi exersa în fiecare zi, 10 sau mai multe ore dacă este nevoie.

Cât va dura atunci?”. Profesorul a stat o clipă pe gânduri și a răspuns: „20 de ani”.

Sper că cei care vor citi acest interviu o să înțeleagă această parabolă. Eu, personal, vă doresc realizări frumoase în profesia pe care ați ales-o sau urmează să o alegeți, să vă păstrați răbdarea și succesul cu siguranță o să vă găsească.

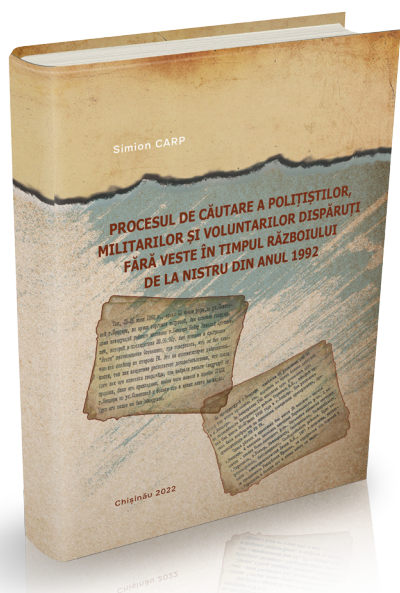
Interviu realizat de Andrei LUNGU

RECENZII

PROCESUL DE CĂUTARE A POLIȚIȘTILOR, MILITARILOR ȘI VOLUNTARILOR, DISPĂRUȚI FĂRĂ VESTE ÎN TIMPUL RĂZBOIULUI DE LA NISTRU DIN ANUL 1992 (autor: Simion CARP, dr., prof. univ.)

Radion COJOCARU, dr., prof. univ.

Recenzie

Apariția Republicii Moldova ca stat suveran și independent drept rezultat al destrămării URSS a fost profund marcată de războiul de la Nistru din anului 1992, război în care sute de eroi ai neamului nostru și-au sacrificat viața pentru binele țării. Acest război a rămas adânc înrădăcinat în memoria contemporanilor și este de datoria noastră de a spune lucrurilor pe nume, astfel încât să nu fie zadarnice marile sacrificii aduse de către cei care și-au vărsat sângele pentru apărarea neamului. După cum este și firesc, tragicul eveniment a suscitat și continuă să suscite și în prezent atenția comunității, inclusiv a

celei internaționale, în direcția abordării și rezolvării multiplelor subiecte pe care le implică reconstituirea adevărului istoric. După trei decenii de la acele evenimente, societatea noastră are datoria sacră de a continua vechea tradiție de comemorare a eroilor, care au luptat pentru apărarea valorilor naționale în anul 1992.

Profesorul universitar Simion CARP, ade-vărat patriot al neamului, pune la îndemâna cititorului un studiu prin care nuanțează dificila problematică de căutare a victimelor războiului de la Nistru din 1992 dispărute fără veste, cu referire specială la polițiști, militari și voluntari care în numele neamului și-au sacrificat viața pentru viitorul nostru. În calitate de combatant și martor ocular al acelor tragice evenimente, autorul, perseverând pe dificila cale a cercetării științifice, a țintit un subiect de maximă actualitate pentru cimentarea memoriei celor căzuți pe câmpul de luptă. Fără doar și poate că este o obligație morală nu doar a autorităților, ci și a societății moldave în ansamblu în depunerea eforturilor orientate spre identificarea și comemorarea veșnică a victimelor aceluia război.

Fiind dedicată unui subiect deosebit de sensibil, lucrarea se evidențiază printr-o actualitate și originalitate incontestabilă. În primul rând, abordarea și rezolvarea, inclusiv din punct de vedere științific, a problematicii persoanelor dispărute fără veste drept rezultat al războiului de la Nistru din 1992 este

pusă în agenda Guvernului Republicii Moldova. Astfel, prin Dispoziția Guvernului Nr. 204 din 31.12.2020 *Cu privire la planul de acțiuni de comemorare a eroilor căzuți în războiul de la Nistru în anul 1992, pentru anii 2020-2023 „Memorie. Onoare. Respect” pentru consolidarea încrederii și îmbunătățirea protecției sociale și de drept a veteranilor de război*, Guvernul Republicii Moldova a inclus un punct separat ce se referă la „Desfășurarea unei analize a rezultatelor acțiunilor întreprinse pentru căutarea persoanelor dispărute fără veste în perioada acțiunilor de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și independenței Republicii Moldova și întreprinderea acțiunilor de rigoare”. Mai mult decât atât, Parlamentul Republicii Moldova, prin Hotărârea Nr. 246 din 24 decembrie 2021, a declarat anul 2022 – *Anul Recunoștinței veteranilor de război, participanți la acțiunile de luptă pentru apărarea integrității și independenței Republicii Moldova*. Drept urmare, printre importanțele activități, realizate în direcția căutării persoanelor dispărute fără veste în perioada acțiunilor de luptă pentru apărarea integrității teritoriale și independenței Republicii Moldova, se înscrie și elaborarea prezentului studiu. În afară de aceasta, considerăm deosebit de binevenit faptul că acest studiu a fost elaborat în cadrul Departamentului Știință a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, instituție ce se înscrie în categoria celor mai prestigioase centre universitare din țară.

Nu în ultimul rând, originalitatea studiului este determinată de faptul că în Republica Moldova problematica persoanelor dispărute în timpul războiului de pe Nistru a fost în premieră supusă unei abordări predilecte. În afară de aceasta, lucrarea readuce în memoria cititorilor evenimentele ce au fost umbrite pe parcursul acestor decenii. În timpul investigațiilor s-a constatat că în istoria războiului de la Nistru din anul 1992 au mai rămas pete albe. Unele momente din acea perioadă au fost trecute sub tăcere. S-a dovedit că prea puțin a fost scris despre combatanții dispăruți fără veste în timpul acțiunilor militare. Din această cauză, fa-

miliile acestor persoane până în ziua de astăzi caută răspuns la multe întrebări, la care s-au eschivat să ofere răspuns autoritățile statului.

Un alt aspect, pe care ținem să-l aducem la cunoștința cititorului ține de metoda empirică pe care autorul a utilizat-o cu prioritate la elaborarea acestei lucrări. Prin aceasta, cartea dobândește un „caracter viu”, constatările autorului fiind fundamentate pe fapte reale care s-au produs în contextul derulării tristeilor evenimente din anul 1992. În acest scop au fost valorificate materialele de arhivă, interviurile realizate cu rudele și persoanele ce s-au aflat pe prima linie, alături de cei care ulterior au fost declarați dispăruți fără veste. Pentru ca lucrarea să ofere mai multe informații cercetătorilor și persoanelor interesate, au fost publicate documente de arhivă ce se referă la procesul de căutare a diferitelor categorii de persoane, printre care: persoanele răpite de organizații criminale tiraspolene și dispărute în timpul misiunilor de luptă, precum și persoanele a căror corpuri neînsuflite au fost ridicate de către separatiști și militari ai Armatei a 14-a de pe câmpul de luptă, fiind înhumați în locuri necunoscute. O parte din aceste cadavre ulterior au fost identificate de către grupurile operative de căutare și de către rude, după care au fost transportate și înmormântate la locul de baștină al victimelor.

Toate documentele publicate sunt surse de informație pentru întreaga societate, care trebuie să cunoască factorii ce au generat pierderi umane și dispariția fără veste a unor combatanți în timpul acțiunilor militare. Au fost supuse cercetării cazurile ce se referă la polițiștii, voluntarii și militarii care au participat la lupte sau se aflau în zona acțiunilor militare. Scopul urmărit de autor a fost ca prin intermediul acestor documente să identifice itinerarul parcurs de aceste persoane spre zona acțiunilor militare și de a stabili adevărul cu privire la circumstanțele în care fiecare dintre ele a fost declarată dispărută fără veste.

În plus, persoanele interesate pot urmări cronica evenimentelor și evalua dimensiunea

riscurilor la care au fost expuși luptătorii pentru integritatea teritorială și independența Republicii Moldova. Prin trecerea în revistă a evenimentelor, este prezentat tabloul general al războiului. O parte din documentele publicate oferă probe cu privire la crimele și atrocitățile comise de către agresori, care au terorizat populația civilă, au jefuit cadavrele celor căzuți pe câmpul de luptă, elucidând faptul nerespectării de către separatiști a normelor de drept internațional umanitar în raport cu anumite categorii de persoane, ce au participat la războiul de la Nistru din anul 1992.

Pe baza acestor documente sunt oferite comentarii cu referință la memoriile participanților la lupte și mărturiile rudelelor celor dispăruți fără veste. Pe parcursul investigațiilor au fost evaluate un șir de probleme de ordin moral și material cu care s-au confruntat aceste familii, care de regulă duceau un trai foarte modest. S-a constatat că autoritățile din acele timpuri nu au informat membrii familiilor despre procedura care trebuie urmată pentru a declara moartă o persoană dispărută fără veste și nici despre faptul că rudele apropiate pot pretinde la restanțele salariale ale celor dispăruți fără veste. Mai grav pentru aceste familii a fost faptul că statul nu trata persoanele dispărute fără veste ca pe niște eroi ce și-au pierdut viața în lupte. Astfel, majoritatea dintre ei au fost lăsați fără distincții de stat, iar unii au fost bănușiți fără temei că ar fi dezertat, fapt ce nu s-a adevărit în niciun caz. Din aceste considerente, în lucrare au fost scoase în evidență cazuri concrete, pentru ca cititorii să se poată apropia de suferințele acestor familii, ai căror apropiați au plecat la război și n-au mai revenit acasă, iar locul aflării lor n-a fost identificat nici

peste trei decenii.

În cadrul cercetărilor s-a stabilit, că rudele persoanelor dispărute fără veste din rândul participanților la luptele pentru integritatea și independența Republicii Moldova ar dori ca biografiile acestor persoane să fie făcute publice, pentru ca societatea să cunoască despre sacrificiul lor. Totodată, rudele doresc să continue căutările pentru a elucida circumstanțele dispariției fără veste a acelor combatanți, chiar și la distanță de trei decenii. Aceste familii doresc să aibă acces la documentele unde figurează informație despre rudele lor dispărute fără de veste, în contextul în care aceștia au fost trecuți în anonim pe parcursul anilor.

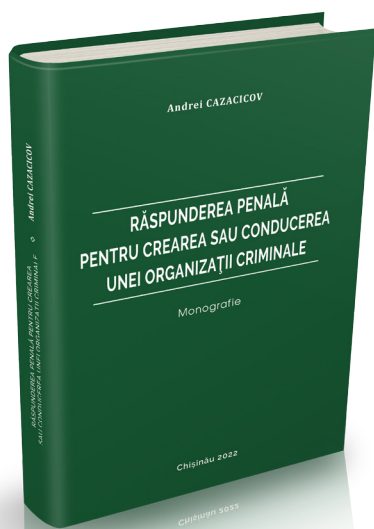
Cert este că noi avem datoria civică de a continua căutările și de a publica informații despre acești oameni, pentru ca rudele lor să aibă un sentiment de mândrie datorită faptului că acei martiri au căzut în luptă, oprind agresiunea militară împotriva Republicii Moldova. Ei fac parte din rândul eroilor neamului nostru, iar prin biografiile publicate noi am identificat individualitatea fiecăruia dintre ei. Prin exemplul lor personal de a pleca la război, ei au contribuit la renașterea și continuarea tradiției de a lupta pentru eliberarea națională. Tradiție care va fi continuată de generațiile următoare. Iar respectiva lucrare este un omagiu adus tuturor martirilor căzuți pentru apărarea suveranității și independenței Republicii Moldova în timpul războiului de la Nistru din anul 1992.

În context, mai menționăm că lansarea prezentului studiu este binevenită cu prilejul marcării la data de 30 august a Zilei internaționale a persoanelor dispărute, zi de comemorare instituită de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite prin rezoluția 65/209 din 21 decembrie 2010.

RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU CREAREA SAU CONDUCEREA UNEI ORGANIZAȚII CRIMINALE. Monografie (autor: Andrei CAZACICOV, dr.)

Radion COJOCARU, dr., prof. univ.

Recenzie

Multiplele transformări politice, economice, sociale și culturale, care au însoțit și continuă să însoțească acest început de mileniu, au metamorfozat în mod radical fenomenul criminalității. Mai ales acest lucru este evident pentru statele tinere apărute pe vechiul continent după destrămarea U.R.S.S.-ului, printre care se înscrie și Republica Moldova. Asemenea flageluri sociale extrem de periculoase precum ar fi criminalitatea organizată și cea politică, traficul de droguri și traficul de persoane, fenomenul corupției suprapus de deturnările de fonduri și fraudele bancare pun impedimente serioase parcursului european al Republicii Moldova. Fără doar și poate că aceste activități infracționale de rezonanță sunt realizate de către grupări organizate criminale, cu structuri și ierarhizări complexe, infiltrate deseori în structurile statale.

Vulnerabilitatea instituțiilor de stat, lipsa pe alocuri a voinței politice în direcția consolidă-

rii valorilor democratice, instabilitatea politică și dificila perioadă de tranziție în care ne aflăm deja cronic se enumeră printre factorii care generează criminalitatea organizată. Pe de o parte, asistăm la schimbări calitative de proporții ale activităților infracționale practicate de grupuri criminale, care sunt adaptate continuu la procesele de globalizare; pe de altă parte, sunt evidente schimbările cantitative în structura și ierarhizarea entităților criminale care funcționează pe principii complexe de organizare. În același timp, marile beneficii pe care le aduce progresul socio-tehnologic întregii omeniri de multe ori sunt folosite la scară largă de către grupările criminale organizate, infiltrate practic în toate domeniile de activitate umană. Prin urmare, fenomenul crimei organizate capătă un avânt viguros, afectând relațiile sociale din toate domeniile vieții cotidiene. Mai mult decât atât, practica judiciară actuală demonstrează o tendință alarmantă de proliferare a fenomenului criminalității organizate, majorând substanțial pericolozitatea infracțiunilor comise și a daunelor aduse intereselor sociale.

Caracterul complex al activităților infracționale, suprapus de rafinamentul criminalilor care acționează în mod organizat, ridică problema actualizării continue a adaptării măsurilor destinate prevenirii acestui fenomen monstruos, inclusiv a măsurilor juridice, la noile realități și tendințe evoluționiste. Din atare considerente, criminalitatea organizată constituie un domeniu predilect de studiu nu doar pentru știința dreptului penal, ci și pentru alte științe cu care se află la interferență, precum ar fi: criminalistica, criminologia, activitatea de investigații, dreptul execuțional-

penal etc. Este de menționat că contracararea, mai ales prin mijloace de drept penal, a infracțiunilor comise în grupuri organizate este un obiectiv ineluctabil în lupta contra criminalității contemporane. Or, organizarea persoanelor în scopuri criminale reprezintă sorginta unei game largi de infracțiuni, prevenirea eficientă a căroră stă cu prioritate în atenția dreptului penal. Mai mult, la baza prevenirii criminalității organizate ar trebui să stea un cadru normativ, inclusiv cu caracter penal, bine ajustat la standardele internaționale și la realitățile timpului, astfel încât să fie susceptibil de a oferi oricărui cetățean un plus de garanție că nu va deveni victimă a unei infracțiuni comise de entități criminale organizate. Însă atunci când se întâmplă acest lucru, statul prin organele abilitate trebuie să reacționeze prompt, inclusiv în direcția pedepsirii infractorului care perseverează pe căi infracționale. Acest lucru va deveni posibil doar atunci când norma incriminatoare va corespunde standardelor de calitate inerente principiului legalității incriminării, înscris la art. 7 din CEDO, iar pedeapsa aplicată va fi susceptibilă să-și realizeze scopurile prescrise de art. 61, alin. (2) C. pen., și anume „[...] restabilirea echității sociale, corectarea și resocializarea condamnatului, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea condamnaților, cât și a altor persoane”.

În cadrul acestui studiu monografic, ghidându-se în mare parte de rațiunile susmenționate, autorul, prin prisma metodelor de cercetare specifice științei dreptului penal, și-a propus să examineze problemele răspunderii penale ale infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale prevăzute de art. 284 C. pen. Perseverând în această nobilă intenție, autorul a încercat, printr-o documentare întemeiată și argumentări elocvente, să reactualizeze fundamentele științifice de prevenire a criminalității organizate prin intermediul normelor de drept penal. Reușita acestei „încercări” rămâne a fi apreciată în mod critic de către cititor, însă demersul științific al autorului a constatat în prezentarea propriilor

raționamente asupra problematicii cercetate. Mai ales acest lucru este valabil în efortul și perseverența autorului de perfecționare a cadrului normativ, chiar cu riscul admiterii unor greșeli conceptuale, care, după cum se știe, sunt inerente oricărui domeniu al preocupărilor umane.

Monografia întruchipează o viziune integrativă asupra răspunderii penale pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale și denotă o interferență laconică între teoria interpretării juridice și practica aplicării normei penale incriminatorii de la art. 284 C. pen. al Republicii Moldova. Acest lucru rezultă în mod indubitabil din cuprinsul lucrării, care a fost întocmit în baza unui plan judicios conceput, fapt ce a permis studiul exegetic al infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale de la premise generale la cele speciale.

În Capitolul I al lucrării, intitulat *Abordări doctrinare vizând răspunderea penală pentru crearea sau conducerea unei organizații criminale*, autorul, în baza unei documentări laborioase, a examinat stadiul actual al cunoașterii în materia infracțiunii ce constituie obiectul de preocupare al cărții. Nefiind o misiune deloc ușoară, realizarea acestor abordări a inclus definirea și ordonarea logică a conceptelor fundamentale, analiza critică a bibliografiei, prezentarea, descrierea și interpretarea datelor din literatura de specialitate autohtonă și cea străină. În același context, au fost analizate cu lux de amănunte publicațiile științifice lansate pe marginea subiectului de-a lungul timpului (tratamente, manuale și cursuri universitare, monografii, articole și materiale ale conferințelor și altor manifestări științifice etc.). Este de menționat că o atenție deosebită autorul a acordat-o rezultatelor științifice obținute în literatura de specialitate străină, studiind reperele conceptuale ale subiectului prin prisma doctrinelor penale din România, Federația Rusă, Ucraina, Marea Britanie etc. Fără doar și poate că demersul autorului dedicat examinării lucrărilor științifice publicate la tema infracționalității organizate este în măsură să evidențieze ne-

cesitatea studiului și utilitatea acestuia întru suplinirea „spațiilor albe”, neexplorate până în prezent.

Capitolul II al lucrării, intitulat *Considerațiuni generale privind infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale*, este dedicat, în prim-plan, analizei evoluției istorice de incriminare a faptei de creare sau conducere a unei organizații criminale în legislația penală a Republicii Moldova. Utilizând metoda istorică de cercetare, această parte a lucrării constă dintr-un studiu retrospectiv asupra normei incriminatorii, reflectând tendințele evoluționiste de consolidare a cadrului incriminator prin prisma căruia se realizează în prezent politica penală de prevenire a criminalității organizate. Acest demers științific reflectă interpretarea istorică a legii penale, care în esență reprezintă un procedeu logic, prin care semnele constitutive ale infracțiunii de creare sau organizare a unei organizații criminale pot fi deduse din analiza datelor care au precedat și au contribuit la elaborarea normei incriminatorii definite la art. 284 C. pen.

În același cadru al lucrării, autorul a abordat din punct de vedere conceptual noțiunile de „grup criminal organizat” și de „organizație criminală”. Este o examinare firească pentru o lucrare în care se pretinde de a fi cercetată științific infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale. Clarificarea acestor două noțiuni, care în esență sunt două forme distincte ale participației penale, reprezintă un start absolut necesar pentru întregirea conținutului științific al lucrării și respectarea pe această cale a ordinii logice de cercetare a domeniului de referință. Utilizând metoda analizei critice, autorul de bună seamă a ajuns la concluzia că respectivele noțiuni nu corespund pe deplin standardelor internaționale existente în domeniu, mai ales a celor prevăzute de Convenția onusiană din 15.11.2000. Mai mult decât atât, noțiunea de „grup criminal organizat” de la art. 46 C. pen. a fost trecută cu abilitate de autor prin filtrul de expertizare a calității legii penale, astfel încât să fie exclus orice arbitrar din partea autorităților la aplicarea normei. În plus,

înseși practicienii reclamă problema calității formulării art. 46 C. pen., solicitându-se criterii legale suplimentare care ar reflecta esența acestei noțiuni. Plecând de la aceste premise deloc neglijabile, autorul a reușit prin argumente elocvente și bine fundamentate științific să propună reformatarea noțiunilor de „grup criminal organizat” și de „organizație criminală”, astfel încât legiuitorul să le ofere un plus de claritate, iar prevenirea criminalității organizate să fie strict dimensionată la realitățile zilei.

Cel de al treilea Capitol al lucrării *Elemente de drept penal comparat privind infracțiunea de creare sau conducere a unei organizații criminale* este dedicat abordării infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale prin prisma legislațiilor penale ale altor state. Procesul de globalizare, îmbinat de aspirațiile de integrare a Republicii Moldova la U.E. face necesară studierea normelor și entităților juridice interne, inclusiv prin prisma metodei comparative de studiere a dreptului. Este și firesc acest lucru, întrucât pe lângă funcția cognitivă pe care o exercită dreptul penal comparat, acesta mai îndeplinește și alte funcții importante pentru dezvoltarea sistemelor de drept, și anume funcția normativă, funcția științifică și funcția de unificare a legislațiilor.

Cu referință strică la acest cadru al lucrării, este vădită constatarea că studiul de drept comparat al infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale este unul de anvergură, bazat pe o activitate de cercetare profundă realizată de autor. Acest lucru rezultă din faptul că cercetătorul nu s-a limitat doar la studierea selectivă a legislațiilor penale care într-o măsură oarecare sunt înrudite cu sistemul de drept intern. Astfel, au fost examinate, prin metode științifice specifice dreptului penal, legislațiile penale a circa 30 de state care aparțin unor sisteme diferite de drept, începând cu sistemul de drept romano-german (România, Ucraina, Rusia, Franța, Italia etc.) și anglo-saxon (Anglia, SUA, Canada, India ș.a.) și încheind cu sistemele de drept religioase și tradiționale (Iran, Sudan, China, Japonia etc.). Mai mult decât

atât, concluziile desprinse din această implicare științifică au fost utilizate cu maximă abilitate de către autor la fundamentarea propriilor vițiuni în rezolvarea problemei perfecționării sediului normativ național dedicat incriminării și pedepsirii infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale. Este indubitabil că valoarea științifică a acestor concluzii ar fi avut de suferit, dacă acestea ar fi fost concepute doar prin prisma studierii izolate a infracțiunii incriminate la art. 284 C. pen. Prin urmare, analiza comparativă și diacronică a infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale aduce o fermă convingere asupra originalității ideilor diseminate, obținute din surse normative originale, trecute cu ingeniozitate prin concepția personală a autorului.

În cel de IV-lea Capitol, cu titlul *Analiza juridico-penală a infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale*, aplicându-se metoda analizei juridico-penale, ca metodă clasică în baza căreia se face studiul penal al infracțiunii, au fost interpretate semnele (sub-elementele) obiective și subiective ce formează conținutul juridic al infracțiunii incriminate la art. 284 C. pen. Anume în acest cadru al lucrării, ideea călăuzitoare a studiului, focalizată cu atâta grijă în capitolele precedente, își găsește o valorificare finală. În afară de explicațiile teoretice bine argumentate, studiul juridico-penal al infracțiunii este împletit armonios cu elemente de practică judiciară națională și internațională, fapt ce oferă lucrării un plus de valoare teoretico-practică. Este notabilă acuratețea de exprimare a autorului în baza căreia ideile, opiniile, constărilor și concluziile sunt formulate într-o manieră accesibilă pentru cititor, mai cu seamă pentru cel ce posedă cunoștințe specializate în domeniu.

Conținutul juridic al infracțiunii, așa cum este stabilit în norma incriminatoare, nu este altceva decât „tiparul” sau „modelul abstract” al infracțiunii. Pentru aplicarea pedepsei penale este necesară săvârșirea unei fapte care să se încadreze cu perfecțiune în acest tipar, adică să corespundă exact modelului legal și

să îndeplinească toate semnele obiective și subiective cerute de lege pentru existența infracțiunii respective. Prin aceasta se explică insistența autorului în examinarea detaliată a semnelor ce caracterizează componența de infracțiune descrisă la art. 284 C. pen. Totodată, încadrarea juridică a unei fapte ca infracțiune nu se poate face decât în strânsă conformitate cu legea. Aplicând legea penală la cazurile concrete, principala misiune a organelor de drept în raport cu principiul legalității este cel de a determina cu exactitate încadrarea juridică a faptei supuse judecării, operație ce presupune raportarea faptei reținute la toate dispozițiile legale cu caracter penal ce ar servi la o corectă determinare juridică a acesteia. În cadrul acestei operații, organul de aplicare a normei de drept are o dublă obligație: pe de o parte, de a ține seama de toate elementele și semnele incriminării legale, iar, pe de altă parte, de a nu putea adăuga sau modifica niciunul din aceste semne. Plecând de la premisele menționate, bine cunoscute de specialiștii din materie penală, autorul a reușit să pună la îndemâna cititorului un instrumentar de calitate pe baza căruia pot fi interpretate elementele și cerințele conținutului juridic al infracțiunii prevăzute la art. 284 C. pen. Acest lucru ne îndreptățește să susținem că lucrarea supusă recenzării constituie un adevărat îndrumar metodico-științific, de care practicienii se pot ghida la încadrarea juridică a infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale.

Cercetarea monografică se finalizează cu Capitolul V *Aspecte delimitative și regimul sancționator al infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale*. În acest compartiment al lucrării sunt nuanțate criteriile delimitative ale infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale de alte infracțiuni similare, precum ar fi banditismul (art. 283 C. pen.), organizarea unei formațiuni paramilitare ilegale sau participarea la ea (art. 282 C. pen.), dezordini de masă (art. 283 C. pen.), acțiuni care dezorganizează activitatea penitenciarelor (art. 286 C. pen.), rebeliunea armată (art. 340 C. pen.).

Cunoașterea criteriilor delimitative și aplicarea practică a acestora asigură premisele unei încadrări juridice metodice corecte a acțiunilor persoanelor antrenate în asemenea activități criminale, aspect care fost luat în considerație și valorificat la maximum de către autor.

Într-o subdiviziune aparte a lucrării, autorul a supus examinării regimul sancționator al infracțiunii de creare sau conducere a unei organizații criminale prin prisma analizei critice a sancțiunii prevăzute la art. 284 C. pen. În acest curs de idei, cititorului i-au fost furnizate raționamente judicioase în privința regimului punitiv al normei sus-menționate, privit prin prisma practicilor altor state ale lumii și standardelor internaționale.

Efortul meritos depus de către autor la realizarea prezentului studiu s-a materializat în mai multe rezultate științifice, pe care le considerăm ca fiind deosebit de valoroase pentru dezvoltarea doctrinei și a practicii judiciare, printre care menționăm: evaluarea semnelor obiective și subiective ale creării sau conducerii unei organizații criminale în unison cu principiul legalității incriminării, inclusiv a standardelor care rezultă din jurisprudența CtEDO; identificarea curenților existente în norma penală prevăzută la art. 284 C. pen. și fundamentarea căilor de excludere a acestora, inclusiv prin reformularea definițiilor de „grup criminal organizat” și „organizație criminală” în lumina standardelor internaționale; argumentarea unor soluții practice care ar optimiza legalitatea în domeniul aplicării normei de la art. 284 C. pen.; formularea propunerilor de lege ferenda întru perfectarea cadrului normativ incriminator în materia cercetată etc.

Aceste și alte rezultate științifice sunt puse la îndemâna cititorului care în modul cel

mai obiectiv posibil va aprecia valoarea lor pentru studiul exegetic al dreptului penal, fiind totodată lăsat liber să-și formeze propria opinie, având la dispoziție compilația materialului necesar. Cu siguranță că acest studiu monografic va constitui un punct de plecare, un mijloc de stârnire a discuțiilor și un motiv în plus pentru dialectică, progresul fiind obținut doar la cumulara efortului celor implicați în sacrul proces al cunoașterii.

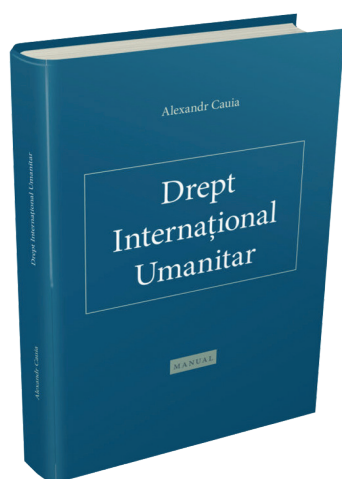
O apreciere aparate o merită elaborarea, la finalul monografiei, a unei liste cu expresii latinești utilizate în domeniul dreptului. Fiind un practician din domeniul jurisprudenței, autorul a studiat asiduu, pe parcursul mai multor ani ai activității profesionale, doctrina de specialitate, acumulând în rezultat o formidabilă colecție de cuvinte, expresii, locuțiuni și adagii în limba latină. Acestea din urmă împânzesc adeseori discursuri juridice folosite, de regulă, pentru consolidarea anumitor poziții. Înțelegerea corectă a adagiilor uzuale din dreptul roman este legată indisolubil de înțelegerea contextului în care sunt utilizate. Din atare considerente autorul a înțeles ca la sfârșitul lucrării să publice un glosar care să conțină corespondentul acestor adagii în limba română. De menționat că explicațiile aduse acestor termene vizează eminentemente accepțiunea diseminată de autor, dedusă din spețe sau lucrări concrete.

În cele din urmă, dragă cititor, conchidem că monografia reprezintă un studiu științific amplu asupra unui subiect de maximă actualitate a dreptului penal, are un caracter teoretico-aplicativ bine pronunțat, iar concluziile, constatările și opiniile promovate sunt fundamentate științific, înscriindu-se cu perfecțiune în procesul evolutiv al științelor penale.

RECOMANDĂRI EDITORIALE

DIN COLECȚIA JURIDICĂ A BIBLIOTECII PUBLICE „ONISIFOR GHIBU”

Alexandr CAUIA. *Drept internațional umanitar*. – Chișinău: S. N., 2020 (Tipogr. „Notograf Prim”. – 416 p.

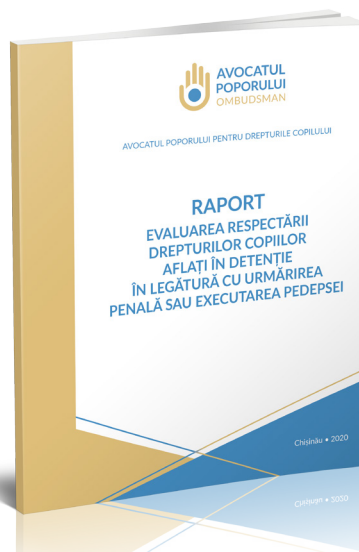

Lucrarea dată reprezintă un manual structurat pe mai multe capitole / teme: Dreptul Internațional Umanitar – noțiunea, evoluția, subiectele, izvoarele și principiile; Aplicarea dreptului

internațional umanitar; Starea de beligeranță, ocupația militară și neutralitatea; Metodele și mijloacele legale de ducere a războiului; Statutul juridic al combatantului în cadrul conflictelor armate contemporane; Statutul juridic al participanților în cadrul ostilităților prin prisma statutului de combatant; Protecția persoanelor protejate în cadrul conflictului armat; Protecția bunurilor în cadrul conflictului armat; Protecția prizonierilor de război; Răspunderea internațională pentru încălcarea normelor dreptului internațional umanitar; Sancționarea încălcărilor grave ale dreptului internațional umanitar la nivel național și internațional; Curtea Penală Internațională – instanța penală internațională cu caracter permanent; Implementarea dreptului internațional umanitar; Comitetul Internațional al Crucii Roșii și semnele protectoare.

Maia BĂNĂRESCU. *Raport. Evaluarea respectării drepturilor copiilor aflați în detenție în legătură cu urmărirea penală sau executarea pedepsei*. – Chișinău, 2020.

Prezentul studiu abordează mai multe probleme din aria drepturilor copiilor care sunt în conflict cu legea în aspecte ce țin de asigurarea drepturilor acestor copii: vârsta minimă a răspunderii penale, situația copiilor în stare de arest, dreptul de a nu fi supus torturii și relelor tratamente, detenția și asigurarea drepturilor la integritate fizică și psihică, la sănătate, la educație, la contactul cu familia.

Mircea STĂNESCU. *Procesele reeducării 1952-1960*. – Chișinău: Cartdidact, 2021. – 356 p.

Studiul de față realizează o analiză istorică a modului în care s-a desfășurat această suită de acțiuni, împreună cu consecințele pe care le-a declanșat. În acest sens, prima noastră țintă este stabilizarea informației relevante privitoare la subiect.

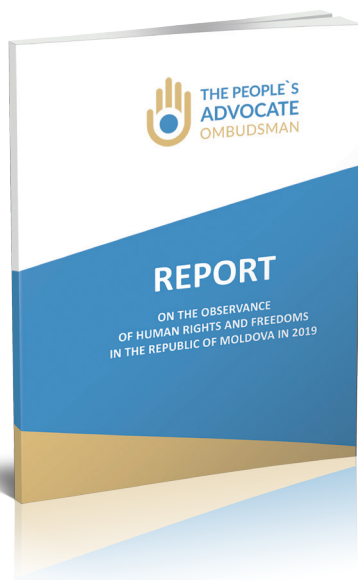
O asemenea analiză este dificil de realizat în absența unei istorii detaliate a reeducării. Or, pentru aceasta, în condițiile în care sursele istorice conțin distorsiuni puternice, detaliile sunt cele care contează. Lucrările fundamentale care au defrișat subiectul, semnate de Dumitru Bacu, Virgil Ierunca și Paul Goma, rămân inevitabil la nivelul de cunoaștere al momentului în care au fost scrise. Ne-am încumetat doar pentru că avem în lucru o asemenea istorie.

Istoricul este conștient că focalizarea atenției asupra acestui subiect presupune de la bun început o selecție, care pune în lumină anumite aspecte ale istoriei reeducării, lăsând la o

parte altele, cel puțin la fel de relevante. Pe de altă parte, este conștient și de faptul că singurul rost al disciplinei sale este căutarea adevărului, descoperirea și împărtășirea lui.

Mihail COTORABAI. *Report on the observance of human rights and freedoms in the Republic of Moldova in 2019*. – Chișinău: Tipografia Centrală, 2020.

The report presents the opinion of the People's Advocate for Children's Rights on the capacity of the national child protection system to ensure respect for the rights of the child, based on the conclusions made in the process of monitoring the national implementation of the UN Convention on the Rights of the Child. The Children's Ombudsman also makes recommendations to the state authorities to be taken in order to eliminate the systemic factors that lead to the violation of the rights of the child in a particular compartment and to improve the situation in the system of protection of the rights of the child.

Vitalie RĂILEANU,
doctor în filologie,
director al Bibliotecii Publice „Onisifor Ghibu” din
Chișinău, cercetător științific, critic literar, poet, eseist